

National Library
of Sweden

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2013

Arkivexemplar

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1965: 60

Ecklesiastikdepartementet

SOU
1965:6

VUXENUTBILDNING

I GYMNASIUM OCH FACKSKOLA

1960 ÅRS GYMNASIEUTREDNING

VI

Stockholm 1965

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1965

Kronologisk förteckning

1. Sveriges sjöterritorium. Kihlström. 135 s. + 1 utviksblad. U.
2. Sammanställning av remissyttranden över författningsutredningens förslag till ny författning. Del 1: Allmänna uttalanden samt 1 och 2 kap. i förslaget till regeringsform. Norstedt & Söner. 188 s. Ju.
3. Sammanställning av remissyttranden över författningsutredningens förslag till ny författning. Del 2: Kap. 3, 4 och 5 i förslaget till regeringsform. Norstedt & Söner. 120 s. Ju.
4. Tandvårdsförsäkring. Kihlström. 186 s. S.
5. Måttenheter. Kihlström. 47 s. Fi.
6. Om den kommunala självstyrelsens lokala förankring. Esselte. 100 s. I.
7. Praktik- och feriearbetsförmedling. Esselte. 177 s. I.
8. Skånes och Hallands vattenförsörjning. Esselte. 513 s. + 5 st. kartbilagor. K.
9. Arbetsmarknadspolitik. Esselte. 567 s. I.
10. Antikvitetskollegiet. Esselte. 281 s. E.
11. Utbyggnaden av universitet och högskolor. Lokalisering och kostnader I. Esselte. 280 s. E.
12. Utbyggnaden av universitet och högskolor. Lokalisering och kostnader II. Specialutredningar. Esselte. 741 s. E.
13. Rättegångshjälp. Norstedt & Söner. 166 s. Ju.
14. Godtrosförvärv av lösöre. Norstedt & Söner. 241 s. Ju.
15. De svenska utlandsförsamlingarnas ekonomi. Esselte. 129 s. E.
16. Ny jordförvärvslag. Hæggström. 193 s. Jo.
17. Fastställande av faderskapet till barn utom äktenskap. Beckman. 94 s. Ju.
18. Fartygs befälhavare. Gemensamt haveri och dispasch. Ansvarsbestämmelser m. m. Esselte. 221 s. Ju.
19. Friluftslivet i Sverige. Del II. Friluftslivet i samhällsplaneringen. Svenska Reproduktions AB. 383 s. + 1 st. kartbilaga. K.
20. Radions och televisionens framtid i Sverige. I. Bakgrund och förutsättningar, programfrågor. Organisations- och finansieringsfrågor. Hæggström. 530 s. K.
21. Radions och televisionens framtid i Sverige. II. Bildnings- och undervisningsverksamhet. Forskningsfrågor. Hæggström. 227 s. K.
22. Dagstidningarnas ekonomiska villkor. Esselte. 212 s. + 1 st. kartbilaga. Ju.
23. Uppbördsfrågor. Esselte. 228 s. Fi.
24. Institutet för arbetshygien och arbetsfysiologi. Kihlström. 88 s. S.
25. Studieplaner för lärarutbildning. Esselte. 490 s. E.
26. Ändringar i ensittarlagen m. m. Esselte. 61 s. Ju.
27. De svenska jordbruksprodukternas distributions- och marginalförhållanden. Esselte. 192 s. Jo.
28. Nytt skattesystem. Remissyttranden. Esselte. 633 s. Fi.
29. Lärarutbildningen IV: 1. Esselte. 714 s. E.
30. Lärarutbildningen IV: 2. Esselte. 92 s. E.
31. Specialundersökningar om lärarutbildning V. Esselte. 441 s. E.
32. Höjd bostadsstandard. Esselte. 569 s. I.
33. Vägmärken. Kungl. Luftfartsstyrelsen. 296 s. K.
34. Sammanställning av remissyttranden över författningsutredningens förslag till ny författning. Del 4. Kap. 7, 8, 9 och 10 i förslaget till regeringsform samt övergångsbestämmelserna. Esselte. 103 s. Ju.
35. Nykterhet i trafik. Esselte. 91 s. K.
36. Sveriges släktnamn 1965. AB E G Johanssons Boktryckeri, Karlshamn. 485 s. H.
37. Sammanställning av remissyttranden över författningsutredningens förslag till ny författning. Del 5. Förslaget till riksdagsordning. Norstedt & Söner. 46 s. Ju.
38. Affärstiderna. Del I. Motiv och lagförslag. Esselte. 152 s. I.
39. Affärstiderna. Del II. Konsumentundersökning. Esselte. 116 s. I.
40. Kommunala bolag. Esselte. 345 s. I.
41. Pensionsstiftelser II. Esselte. 302 s. Ju.
42. Körkortet och trafikutbildningen. Esselte. 292 s. K.
43. Statens trafikverk. Esselte. 196 s. K.
44. Stöd åt hästaveln. Kihlström. 193 s. Jo.
45. Beredskap mot oljeskador. Kihlström. 96 s. H.
46. Radiolag. Kihlström. 55 s. K.
47. Statens vägverk. Kihlström. 135 s. K.
48. Arbetstid och arbetsinspektion för vägtrafiken. Esselte. 324 s. K.
49. Hälso- och socialvårdens centrala administration. Berlingska Boktryckeriet, Lund. 388 s. S.
50. Mentalsjukvårdens personalorganisation. Del II. Målsättning och utformning. Esselte. 310 s. S.
51. Gemensamma bostadsförmedlingar. Hæggström. 64 s. I.
52. Soldathemsverksamheten. Hæggström. 167 s. Fö.
53. Polisutbildningen. Hæggström. 322 s. I.
54. Författningsfrågan och det kommunala sambandet. Kihlström. 584 s. + 1 utviksblad. Ju.
55. Barn på anstalt. Esselte. 356 s. + 16 s. ill. S.
56. Fackutbildning i automatisk databehandling. Hæggström. 127 s. E.
57. Samordnad rehabilitering. Del 3. Rehabiliteringsinsatser i näringslivet. Tiden-Barnängen. 64 s. S.
58. Radioansvarighetslag. Berlingska Boktryckeriet, Lund. 130 s. Ju.
59. Kyrklig beredskap. Hæggström. 324 s. E.
60. Vuxenutbildning i gymnasium och fackskola. Beckman. 269 s. E.

Anm. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1965: 60

Ecklesiastikdepartementet

VUXENUTBILDNING

i gymnasium och fackskola

1960 ÅRS GYMNASIEUTREDNING

VI

K L BECKMANS TRYCKERIER AB

STOCKHOLM 1965

Innehåll

Skrivelse till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Ecklesiastikdepartementet 7

1. Vuxenutbildningens uppgifter 11
1.1. Principiella synpunkter på utbildningsväsendet 11
1.1.1. Inledning 11
1.1.2. Det »reguljära» utbildningsväsendets utveckling 11
1.1.3. Vuxenutbildningen 13
1.2. Vuxenutbildning för gymnasial kompetens 14
1.2.1. Vuxenutbildning som komplement till ungdomsutbildningen . . . 14
1.2.2. Vuxenutbildning för utbildningsreserven 17
1.2.3. Vuxenutbildningen och arbetsmarknaden 18
1.3. Avgränsningen av gymnasieutredningens arbete 19
1.3.1. Gymnasieutbildning 19
1.3.2. Fackskolutbildning 20
1.3.3. Förgymnasial utbildning 21
1.3.4. Studiesociala frågor 23
1.3.5. Sammanfattning 24
1.4. Begreppet vuxenutbildning 24
1.4.1. Allmänna synpunkter 24
1.4.2. Gymnasieutredningens överväganden 27
1.5. Vuxenutbildningens inordnande i skolorganisationen 30

2. Nuvarande utbildningsmöjligheter för vuxna 32
2.1. Inledning 32
2.1.1. Skolformerna 32
2.1.2. Indelning av utbildningsvägarna 32
2.2. Gymnastieutbildning 33
2.2.1. Skolor med direktundervisning på dagtid 33
2.2.2. Skolor med direktundervisning på kvällstid och med parallellundervisning 41
2.2.3. Skolor med direktundervisning på kvällstid och med koncentrationsundervisning 44
2.2.4. Skolor med kombinerad direktundervisning och självstudier . . 50
2.2.5. Brevskolundervisning 54
2.3. Annan teoretiskt inriktad gymnasial utbildning 55
2.3.1. Inledning 55
2.3.2. Allmän utbildning 56
2.3.3. Ekonomisk (merkantil) utbildning 56
2.3.4. Teknisk utbildning 57

3. Vuxenutbildningens framtida omfattning och huvudformer 63
3.1. Inledning 63
3.2. Behov av vuxenutbildning enligt gymnasiets, fackskolans och grundskolans läroplaner 63
3.2.1. Nuvarande omfattning 63
3.2.2. Det statistiska underlaget 64
3.2.3. Utbildningsreserven 64
3.2.4. Framtida behov av vuxenundervisning 66
3.3. Geografisk spridning av vuxenutbildningen 69
3.3.1. Rekryteringsförhållandena vid vissa kvällsgymnasier och vissa andra deltidsskolor 69
3.3.2. Antal nybörjare i deltidsundervisning vid olika alternativ 71
3.3.3. Gymnasieutredningens överväganden och förslag 74
3.4. Vuxenutbildningens huvudformer 75
3.4.1. Allmänna synpunkter 75
3.4.2. Vuxenutbildning med lokal rekrytering 76
3.4.3. Vuxenutbildning med riksrekrytering 78

4. Vuxenutbildning med lokal rekrytering 81
4.1. Inledning 81
4.2. Inre organisation 81
4.2.1. Vuxenelevernas studieförutsättningar 82
4.2.2. Synpunkter på intagningsnormerna 84
4.2.3. Olika undervisningsformer 85
4.2.4. Förslag till normaltimplaner m.m. 90
4.2.5. Metodfrågor 100
4.2.6. Hjälpmedel 105
4.2.7. Lärarfrågor 111
4.3. Yttre organisation 112
4.3.1. Huvudmannaskap 112
4.3.2. Den lokala organisationen 113
4.3.3. Kurs- och gruppstorlek 118
4.3.4. Lärare 121
4.3.5. Skolans ledning m.m. 121

5. Vuxenutbildning med riksrekrytering 125
5.1. Inledning 125
5.2. Studieformer 126
5.2.1. Kombinerad lärarledd undervisning och brevskolundervisning . . 126
5.2.2. Brevskolundervisning 130
5.2.3. Gymnasieutredningens slutsatser 134
5.3. Vuxenskolornas organisation 135
5.3.1. Efterfrågan på utbildning 135
5.3.2. Utbildningstid och utbildningsgång 136
5.3.3. Laborationskurser 141
5.3.4. Kurs- och gruppstorlek 144
5.3.5. Huvudmannaskap 145

5.3.6. Lärare och skolans ledning 146
5.3.7. Utbyggnaden 148

5.4. Sammanfattning 156

6. Folkhögskolan 158
6.1. Inledning 158
6.1.1. Gällande bestämmelser 158
6.1.2. Folkhögskolans mål och uppgifter 158
6.1.3. Folkhögskolan och reformen av det gymnasiala skolsystemet . . 161

6.2. Gymnasieutredningens överväganden och förslag 163
6.2.1. Allmänna synpunkter 163
6.2.2. Gymnasie- och fackskolutbildning m.m. vid folkhögskola 164

7. Intagning, betyg, studiernas avslutning m.m. 169
7.1. Intagning 169
7.1.1. Intagningsåldern 169
7.1.2. Övriga behörighetsvillkor 172
7.1.3. Urval bland behöriga sökande 174
7.1.4. Intagningsnämnd 175

7.2. Betyg m.m. 178
7.2.1. Betygsättningen 178
7.2.2. Hjälpmedel vid betygsättningen 180
7.2.3. Flyttning 182

7.3. Studiernas avslutning m.m. 183
7.3.1. Slutbetyg 183
7.3.2. Praktik 186
7.3.3. Ämnesprövning för privatister m.fl. 187

8. Skolsocial verksamhet och studiesocialt stöd 191
8.1. Skolsocial verksamhet 191
8.1.1. Allmänna synpunkter 191
8.1.2. Studie- och yrkesorientering 191
8.1.3. Skolsocial verksamhet i övrigt 193
8.1.4. Befattningshavare 194

8.2. Studiesocialt stöd 195
8.2.1. Inledning 195
8.2.2. Gymnasieutredningens överväganden och förslag 196

9. Övergångsfrågor 199
9.1. Inledning 199
9.2. Statens aftonskola 199
9.3. Statens kompletteringsgymnasium 200
9.4. Handelsgymnasiets 1-åriga kurser 201
9.4.1. Allmänna synpunkter 201
9.4.2. Gymnasieutredningens överväganden och förslag 202
9.5. Tekniska gymnasiets studentlinjer 204
9.5.1. Allmänna synpunkter 204
9.5.2. Gymnasieutredningens överväganden och förslag 205

9.6. Tekniska gymnasiets specialkurser 206
9.6.1. Allmänna synpunkter 206
9.6.2. Gymnasieutredningens överväganden och förslag 207

9.7. Tekniska aftonskolor 209
9.7.1. Allmänna synpunkter 209
9.7.2. Gymnasieutredningens överväganden och förslag 210

9.8. Övergång från nuvarande gymnasieformer till det nya gymnasiet . . 213
9.8.1. Allmänna synpunkter 213
9.8.2. Gymnasieutredningens överväganden och förslag 214

10. Genomförande, statsbidrag och kostnader 217

10.1. Genomförande 217
10.1.1. Allmänna synpunkter 217
10.1.2. Gymnasieutredningens överväganden och förslag 217

10.2. Statsbidrag 219
10.2.1. Inledning 219
10.2.2. Gymnasieutredningens överväganden och förslag 219

10.3. Kostnader 220
10.3.1. Nuvarande kostnader 220
10.3.2. Driftkostnader för den föreslagna vuxenutbildningsorganisationen 221
10.3.3. Investeringskostnader för den föreslagna vuxenutbildningsorganisationen 226

11. Sammanfattning 227

11.1. Vuxenutbildningens uppgifter 227

11.2. Efterfrågan på vuxenutbildning 228

11.3. Huvudformer 230

11.4. Undervisningens utformning 230

11.5. Lokal vuxenutbildning 232

11.6. Vuxenutbildning med riksrekrytering 233

11.7. Folkhögskolan 236

11.8. Intagning, betyg, studiernas avslutning m.m. 237

11.9. Skolsocial verksamhet och studiesocialt stöd 239

11.10. Övergångsfrågor 240

11.11. Genomförande 241

11.12. Statsbidrag 241

11.13. Kostnader 242

Reservationsvis framfört yrkande 243

Särskilt yttrande 244

Bilagor 245

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Ecklesiastikdepartementet

Den 30 juni 1960 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för ecklesiastikdepartementet att tillkalla högst elva sakkunniga för att verkställa utredning rörande den gymnasiala utbildningens uppgifter, innehåll och organisation. Med stöd av detta bemyndigande tillkallade departementschefen samma dag såsom sakkunniga numera universitetskanslern Nils Gustav Rosén, ledamoten av riksdagens första kammare, redaktören Torsten Andersson, direktören i Svenska arbetsgivareföreningen Folke Haldén, ledamoten av riksdagens andra kammare, numera landshövdingen Gunnar Helén, professorn vid tekniska högskolan i Stockholm Lamek Hulthén, numera skolrådet i skolöverstyrelsen Mats Hultin, numera skolrådet i skolöverstyrelsen Bertil Junel, lektorn vid Djursholms samskola Sigvard Magnusson, ledamoten av riksdagens första kammare, numera statsrådet Olof Palme, numera byrådirektören i skolöverstyrelsen Margareta Vestin samt överdirektören Birger Öhman. Tillika uppdrogs åt Rosén att såsom ordförande leda utredningsarbetet samt åt Junel att tjänstgöra såsom huvudsekreterare hos de sakkunniga.

De sakkunniga antog benämningen gymnasieutredningen.

Gymnasieutredningens sammansättning har under utredningsarbetets gång förändrats. På egen begäran entledigades Rosén fr.o.m. den 1 februari 1964 från uppdragen att vara sakkunnig och att som ordförande leda utredningsarbetet. I hans ställe uppdrog departementschefen åt Öhman att fr.o.m. samma dag som ordförande leda de sakkunnigas arbete. Den 1 sep-

tember 1960 entledigades på egen begäran Junel från sakkunniguppdraget och från uppdraget att tjänstgöra såsom huvudsekreterare. I hans ställe tillkallade departementschefen samma dag såsom sakkunnig och huvudsekreterare numera departementsrådet i ecklesiastikdepartementet Lennart Sandgren, vilken på egen begäran fr.o.m. den 1 februari 1964 entledigades från uppdraget som huvudsekreterare. Från sakkunniguppdragen har vidare på egen begäran entledigats, Helén den 22 oktober 1962, Palme den 17 december 1963 och Hultin den 30 mars 1965. Som Heléns efterträdare tillkallade departementschefen den 22 oktober 1962 numera byråchefen vid universitetskanslersämbetet Håkan Berg och som Palmes efterträdare den 17 december 1963 ledamoten av riksdagens andra kammare, rektorn Stig Alemyr.

Numera avdelningsdirektören i skolöverstyrelsen Sven Lidvall, som varit biträdande sekreterare hos gymnasieutredningen fr.o.m. den 1 januari 1961, förordnades att fr.o.m. den 1 februari 1964 vara huvudsekreterare hos utredningen.

Gymnasieutredningen har med skrivelser den 11 februari samt den 26 mars 1963 avlämnat två utredningar, nämligen dels utredningens första betänkande Vägen genom gymnasiet (SOU 1963: 15), dels det andra betänkandet Kraven på gymnasiet (SOU 1963: 22). Med skrivelser den 5 juli 1963 överlämnade utredningen vidare dels betänkande III, Specialutredningar om gymnasiet (SOU 1963: 41), dels sitt huvudbetänkande IV, Ett nytt gymnasium (SOU 1963: 42), dels betänkande V, Läroplan för gymnasiet (SOU 1963: 43). Vidare har gymnasieutredningen i underdånig skrivelse den 19 mars 1965 framlagt vissa förslag angående bergsskolan i Filipstad.

Gymnasieutredningens nu föreliggande betänkande VI, Vuxenutbildning i gymnasium och fackskola, behandlar frågor rörande utbildning av vuxna enligt gymnasiets, fackskolans och grundskolans läroplaner och innefattar förslag om utformningen av denna utbildning.

Reservation har avgivits av ledamöterna Andersson och Berg samt särskilt yttrande av ledamöterna Haldén, Hulthén, Sandgren och Vestin.

I sitt förenämnda huvudbetänkande Ett nytt gymnasium redovisade gymnasieutredningen de experter och övriga medarbetare, som i olika hänseenden varit knutna till utredningen vid arbetet med de fem första betänkandena. Några av dessa experter, bl.a. skoldirektören Axel Assarsson och undervisningsrådet Bengt Jacobson, har även anlitats för det sjätte betänkandet. Därutöver har till utredningen som experter varit knutna sekreteraren Evert Brandgård, studierektorn Frans-Olof Brunzell, rektorerna Per-Erik Ekholm och Arne Fjelner, byrådirektören Ingrid Fjellström, departementssekreteraren Ulf Larsson, rektorerna Åke Leander och Arne Sandell, lektorn Stig Sidén, skolinspektören Sven Zetterlund och rektorn

Knut Åhlén. Zetterlund har även medverkat med arbete inom utredningens kansli.

Genom beslut den 22 mars 1965 erhöll gymnasieutredningen vederbörligt tillstånd att i tryck framlägga sitt sjätte betänkande.

Gymnasieutredningen får härmed vördsamt överlämna sitt sjätte betänkande. I och med detta betänkande anser sig gymnasieutredningen ha slutfört sitt uppdrag.

Stockholm den 4 september 1965.

Birger Öhman

Stig Alemyr *Torsten Andersson* *Håkan Berg*

Folke Haldén *Lamek Hulthén* *Sigvard Magnusson*

Lennart Sandgren *Margareta Vestin*

/Sven Lidvall

KAPITEL 1

Vuxenutbildningens uppgifter

1.1. Principiella synpunkter på utbildningsväsendet

1.1.1. Inledning

Det svenska utbildningsväsendet har under de senaste decennierna utvecklats utomordentligt snabbt. I centrum för intresset har stått »ungdomsutbildningen» och dess omedelbara fortsättningar, främst universitets- och högskoleväsendet. Med en viss överdrift kan man säga att tills för några år sedan i det allmänna medvetandet skola och utbildning praktiskt taget endast betydde de i huvudsak sammanhängande heltidsstudier, som börjar i sjuårsåldern och så småningom leder fram till yrkesverksamhet.

Även om den allmänna opinionens uppmärksamhet i hög grad varit riktad på genomförandet av de stora skol- och universitetsreformerna innebär detta inte att åtgärder för utbildning av vuxna skulle ha underlåtits. Exempelvis har inom yrkesskolväsendet sedan 1920-talets början funnits utbildningsvägar, avsedda för dem som efter den obligatoriska skolans slut gått direkt ut i arbetslivet och först senare velat fortsätta sin utbildning. Den under andra världskriget igångsatta och under senare tid intensifierade omskolningsverksamheten är också en form av vuxenutbildning. Detsamma gäller en stor del av brevskolornas verksamhet liksom givetvis det fria folkbildningsarbetet — inom eller utom folkhögskolornas ram. Vidare har inom näringsliv och förvaltning, bland annat den militära, en mängd vuxenutbildning pågått. Även om betydande insatser gjorts på olika områden har dock utbyggnaden av det »reguljära» utbildningsväsendet — skolorna och universiteten/högskolorna — dominerat.

1.1.2. Det "reguljära" utbildningsväsendets utveckling

För inte så länge sedan fick en stor del av medborgarna nöja sig med 6-årig folkskola. Inom några få år kommer alla ungdomar att genomgå den 9-åriga *grundskolan*. En stor del av dem kommer därefter att fortsätta med gymnasial utbildning — i gymnasium, fackskola eller yrkesskola — och av dessa kommer åtskilliga att gå vidare till s.k. postgymnasial utbildning.

De beslut som 1964 års riksdag fattade med anledning av propositionen 1964: 171 angående reformering av de *gymnasiala skolorna* innefattade

bl. a. en fortsatt utbyggnad av utbildningen för det åldersstadium, som omfattar de närmaste åren efter skolpliktens slut.

Man räknar med en intagning till gymnasium, fackskola och yrkesskola, som innebär att vid 1970-talets början omkring tre fjärdedelar av årskullen kommer att fortsätta till gymnasial utbildning.

1964 års beslut innebär vidare att de olika studievägarna på det gymnasiala åldersstadiet kommer att samordnas i fråga om innehåll och organisation. De skall bilda ett sammanhängande system, inom vilket så långt möjligt de enskilda ungdomarnas anlag och intressen kan tillvaratas samtidigt som det tillgodoser samhällets behov av utbildade. Varje utbildningsväg skall vara klart målinriktad, ehuru graden och arten härav kan och bör växla avsevärt mellan olika vägar. Vidare skall möjlighet finnas att växla studieriktning inte endast inom samma skolform utan även mellan de olika skolformerna. Intagningen till de tre gymnasiala skolformerna bör så långt möjligt vara gemensam. I fråga om den lokala planeringen är riktpunkten en lokalmässig samordning inom hela det gymnasiala skolsystemet.

På längre sikt förutses en fortsatt kvantitativ tillväxt av det gymnasiala skolsystemet och en ännu fastare integration av de tre skolformerna gymnasium, fackskola och yrkesskola. Under denna utveckling växer ungdomsskolan fram.

Målet bör vara en minst 2-årig ungdomsskola, som är organisatoriskt sammanhållen och inom sig rymmer olika studievägar avpassade efter elevernas varierande intressen och behov. De olika studievägarna bör vara målinriktade och sikta mot breda avnämarområden. Erforderlig speciell utbildning kan då få formen av påbyggnader på denna bredare utbildning.

Efter avslutad gymnasial utbildning går många ut i förvärvsarbete. Mycket tyder på att en växande skara kommer att direkt efter den gymnasiala utbildningen eller efter ett kortare uppehåll vilja gå vidare till postgymnasial utbildning inom den akademiska eller den icke-akademiska sektorn. Trycket på utbildningsanstalterna på denna nivå kommer att öka.

Den akademiska utbildningen är oftast relativt lång och av teoretisk karaktär. Inom vissa sektorer är de direkt yrkesförberedande inslagen hittills obetydliga.

Den icke-akademiska, postgymnasiala utbildningen är som regel starkare målinriktad mot mindre breda avnämarområden. Den syftar till att på relativt kort tid föra ut sina elever till vissa bestämda yrken eller yrkesområden. Förutbildningskraven växlar i hög grad. En viktig postgymnasial utbildningssektor kommer av allt att döma att bestå av korta, mycket specifika påbyggnader eller inskolningskurser ovanpå grundutbildningen i gymnasial yrkesskola.

1.1.3. Vuxenutbildningen

1.1.3.1. Den del av vårt utbildningssystem som utgöres av det reguljära skolväsendet och dettas direkta postgymnasiala fortsättningar har sålunda byggts ut kraftigt under de senaste decennierna. Inom ytterligare något decennium torde alla ungdomar kunna få en minst 11-årig sammanhängande utbildning. Denna utveckling är emellertid inte tillräcklig, men i en fortsatt utveckling räcker det inte med att förlänga ungdomsutbildningen. Viktigare är att komma till insikt om att utbildningsprocessen inte är någonting som i huvudsak avslutas i ungdomen eller de närmaste åren därefter. Den sammanhängande utbildning, som börjar i sjuårsåldern och avslutas med att man går ut i yrkesverksamhet, måste i framtiden kompletteras väsentligt effektivare än hittills med utbildningsinsatser under individens vuxna tillvaro. Motiven härtill är flera.

1.1.3.2. Både av samhällsekonomiska skäl och av arbetsmarknadsskäl får självfallet den sammanhängande utbildningen från grundskola och vidare genom gymnasial och postgymnasial utbildning endast ta i anspråk en begränsad del av varje medborgares aktiva tid. Mot en lång sammanhängande utbildning talar emellertid också att utvecklingen går så snabbt att förvärvad utbildning ofta blir inaktuell eller mindre aktuell efter en viss tid. Utbytet av en aldrig så omfattande och gedigen utbildning minskar successivt och inom vissa områden sker detta mycket snabbt såvida inte utbildningen hålles aktuell. Det finns vidare enligt gymnasieutredningens mening anledning räkna med att, när längden av en sammanhängande utbildning överstiger en viss gräns, marginalvinsten av en förlängning av utbildningstiden blir mycket liten. Det är därför inte osannolikt att vi går mot en utveckling inom utbildningsväsendet, som innebär att i den sammanhängande utbildningen den längsta studietiden inte bör ytterligare förlängas utan i stället avkortas.

1.1.3.3. Gymnasieutredningen är av den uppfattningen att relativt sett allt större insatser måste göras i fråga om den utbildning som inte sker i en direkt sammanhängande tidsföljd utan sätter in vid senare tillfällen i livet. Denna utbildning kan kallas för »vuxenutbildning». Utan att gränsdragningarna är alldeles klara kan det vara praktiskt att uppdela vuxenutbildningen i fortbildning och vidareutbildning.

Med fortbildning avses då sådan utbildning som främst tar sikte på att med hänsyn till utvecklingen hålla redan inhämtad utbildning aktuell och anpassa den till dagens krav.

Vidareutbildningen däremot innebär — bortsett från inslag av aktualisering av redan inhämtad utbildning — en väsentlig påbyggnad respektive komplettering av denna utbildning, ibland kanske i en helt ny riktning. En stor del av omskolningsverksamheten synes med denna terminologi närmast vara att hänföra till vidareutbildning.

1.2. Vuxenutbildning för gymnasial kompetens

Såsom framgått av det föregående är det enligt gymnasieutredningens mening nödvändigt att vi successivt engagerar en växande andel av våra utbildningsresurser i den påbyggnad och aktualisering av ungdomsutbildningen, som i det framtida samhället blir nödvändig för allt fler medborgare. I denna vuxenutbildning ingår också vuxenstudierna inom det gymnasiala området såsom en mycket betydelsefull del.

1.2.1. Vuxenutbildning som komplement till ungdomsutbildningen

1.2.1.1. En ledande princip i uppbyggnaden av framför allt grundskolan och det nya gymnasiet har varit att ungdomarna successivt skall kunna välja sin väg genom skolan. Att man i en årskurs valt ett visst studieprogram skall inte behöva innebära, att man därigenom bundit sig för ett visst studieprogram i följande årskurser. Valet får med andra ord inte leda in i en återvändsgränd, utan man måste kunna växla studieriktning även om ett sådant byte många gånger och särskilt när man kommit längre i studiegången kan vara förenat med svårigheter, i vissa fall betydande sådana.

I fråga om gymnasiet kommer denna princip till uttryck bl. a. däri att gymnasiet konstruerats som ett tillvalsgymnasium med övergångsmöjligheter mellan olika studiealternativ. Vidare har intagningsbestämmelserna utformats så att elever inte endast från 9 g utan även från andra linjer inom årskurs 9 skall ha möjlighet att vinna inträde i gymnasiet. I stort sett gäller detsamma beträffande fackskolan.

Trots alla de åtgärder som vidtagits för att förverkliga dessa principer kan det knappast undvikas att en viss stelhet kommer att finnas i den sammanhängande ungdomsutbildningen. Av rent praktiska skäl har det sålunda inte varit möjligt att konstruera de olika studiealternativen så att övergång alltid kan ske utan tidsförlust och svårigheter. I vissa fall blir svårigheterna betydande. Särskilt gäller detta då övergång skall ske i högre årskurser och i ännu högre grad ökar givetvis svårigheterna att i högre årskurs byta från en skolform till en annan. Då åtskilliga elever på grund härav torde dra sig för eller finna det omöjligt att ändra studieriktning, måste man räkna med att många i ungdomsutbildningen inte får den utbildning som skulle passat dem bäst. Friheten i studievalet kan med andra ord inte alltid utnyttjas av dem som under studietiden skulle vilja byta studieväg. De måste därför erhålla möjlighet att senare nå det av dem egentligen önskade målet.

1.2.1.2. Minst lika viktig som gruppen i föregående avsnitt är emellertid gruppen av dem som visserligen inom det gymnasiala skolsystemet fått den utbildning de då önskade sig men senare finner att de vill bygga på eller

komplettera denna utbildning. Det kan exempelvis vara fråga om att med fackskolkompetens som bakgrund skaffa sig fullständig eller partiell gymnasiekompetens inom samma eller motsvarande studieinriktning. Det kan vidare gälla sidokomplettering av exempelvis gymnasiets samhällsvetenskapliga linje med något eller några ämnen inom den ekonomiska linjen. Den utbildning som meddelas i nuvarande 1-åriga kurser vid handelsgymnasiet och i studentkurserna vid tekniskt gymnasium innebär i realiteten en sidokomplettering av angivet slag.

1.2.1.3. Det finns vidare och kommer sannolikt alltid att finnas en rad ungdomar som av olika skäl föredrar att efter fullgjord skolplikt gå direkt ut i förvärvslivet framför att genast fortsätta med studier. Skälen härför kan vara många — leda vid skolarbetet, lust att pröva sina yrkesintressen, vilja att »stå på egna ben», önskemål om praktik såsom värdefull för fortsatta studier etc. Enligt gymnasieutredningens mening skulle det vara i hög grad otillfredsställande om dessa — och detsamma gäller naturligtvis gruppen i föregående avsnitt — inte skulle ha möjlighet att senare få den gymnasiala utbildning som de har förutsättningar att genomföra.

Att det verkligen finns många som efter den obligatoriska skolans slut inte just då vill bestämma sig för någon viss fortsatt utbildning eller är säkra på att välja rätt sådan utbildning belyses, såsom även studiesociala utredningen framhållit, bl. a. av en av E. Neymark för några år sedan publicerad avhandling (Selektiv rörlighet. Flyttningstendenser och yrkesval i relation till utbildning, begåvning och härkomst). Först vid mognare ålder kommer många — på grund av de erfarenheter som de förskaffat sig under tiden — till insikt om sina intressen och sin fallenhet och kan då med större framgång börja sin definitiva utbildning.

Det sagda bestyrkes också av gymnasieutredningens undersökningar om betygspoängen hos på allmänt gymnasium intagna och inte intagna sökande (GU 4.3.1.6).[1] Av dessa undersökningar framgår bl. a. att inte så få med relativt höga betygspoäng i den förgymnasiala utbildningen inte återfanns bland de intagna. De ytterligare undersökningar som gymnasieutredningen gjort i anledning härav visar att en del av dem som hade höga betygspoäng föredragit att övergå till yrkesskola, förvärvsarbete, praktiktjänstgöring o. dyl.

I en 1962 publicerad undersökning av vuxna studerandes studiesociala situation vid tre kvällsgymnasier (Marja Waldén, Stig Gunnarskog och Ragnar Jacobson: Vuxna på kvällsgymnasium) har även berörts frågan om orsakerna till att man inte fortsatt med gymnasiestudier i direkt an-

[1] Vid hänvisning till gymnasieutredningens huvudbetänkande Ett nytt gymnasium (SOU 1963:42) anges GU följt av det åsyftade avsnittets nummer eller sidonummer.

slutning till tidigare skolgång. Av de tillfrågade uppgav därvid närmare 30 % att de vid den aktuella tidpunkten inte hade någon orsak att fortsätta studierna på allmänna gymnasiet; deras yrkesplaner krävde inte sådana studier. Närmare 15 % angav att de vid den tidpunkt, då man skulle ta ställning till frågan om fortsatta skolstudier, var »trött på skolan», »ointresserad av skolarbetet» eller »angelägen att komma ut i förvärvslivet».

1.2.1.4. Det kan vidare finnas ungdomar som visserligen vill ha fortsatt utbildning direkt efter grundskolan men som av en eller annan anledning föredrar att få denna utbildning på deltid. De kanske vill ha förvärvsarbete vid sidan av studierna, vill läsa i annan takt än den som tillämpas i ungdomsutbildningen eller kanske skaffa sig kompetens endast inom ett begränsat område. Hur stor denna grupp är eller kommer att vara, är svårt att uttala sig om. Enligt gymnasieutredningens mening bör sådana utbildningssökande så långt detta är möjligt kunna få sina önskemål tillgodosedda.

Det torde även finnas ungdomar som, efter att ha gått i gymnasial ungdomsskola ett eller annat år, visserligen omedelbart vill fortsätta sina studier men inte inom ungdomsskolans ram utan på annat sätt. Hit hör ungdomar som inte lyckats tillfredsställande i ungdomsskolan. För många av dem kan det vara fördelaktigare att i fortsättningen studera på annat sätt och därvid måhända nå slutmålet. Hit hör även elever som varit framgångsrika men av olika orsaker kan finna det med sina intressen mer förenligt att övergå till ett studiesätt, som bättre än ungdomsskolans passar deras individuella särart och förutsättningar.

En vuxenutbildningsinstitution kan kanske härvid bereda dessa personer en lämplig form för de fortsatta studierna. Om vuxenutbildningen därtill kan uppläggas så att viss tids studium motsvarar vad man läser i ungdomsskolans olika årskurser, underlättas självfallet möjligheterna för den som vill gå från ungdomsskola till vuxenutbildningsinstitution att inplaceras på rätt nivå i den senare skolformen.

1.2.1.5. För ytterligare två grupper torde en vuxenutbildningsinstitution många gånger eller rent av i flertalet fall vara den lämpligaste skolformen. Utredningen avser här dels dem som vill ha förlängd undervisning efter det att de fått slutbetyg från mindre kurs i gymnasiet och dels dem som fått ett slutbetyg från fullständig lärokurs i gymnasiet, vilket inte berättigar till akademiska studier, och som därför vill komplettera sitt betyg. Såväl i propositionen 1964: 171 (s. 279 f) som i särskilda utskottets utlåtande (SäU 1, s. 202 f) har understrukits vad gymnasieutredningen uttalat (jfr GU 11.3.3.4) om att den förlängda undervisningen lämpligen

bör anförtros vuxenutbildningsorganisationen successivt i takt med utbyggnaden av denna.

1.2.2. Vuxenutbildning för utbildningsreserven

1.2.2.1. Skolväsendet har under de senaste 15 åren expanderat mycket kraftigt och ständigt växande andelar av årskullarna har fått utbildning. För den obligatoriska skolans del sammanhänger detta med den förlängning av skolpliktstiden som sker successivt genom införandet av den 9-åriga grundskolan. För den icke-obligatoriska skolans del beror expansionen på att för varje år en större andel av årskullen efterfrågar sådan utbildning. Antalet elever i nybörjarklasserna uppgick sålunda i det egentliga gymnasiet höstterminen 1946 till 7,8 % av antalet 17-åringar samma år. Höstterminen 1964 var samma procentuella andel 25,2. Antalet elever i dessa klasser var ca 6 800 år 1946 och ca 31 800 år 1963.

Oaktat den utbyggnad som skett av gymnasieorganisationen har ett inte obetydligt antal inträdessökande måst avvisas varje år. Av de sökande har sålunda under senare år ca 25 % inte kunnat antas.

Men även inom yrkesskolväsendet har expansionen varit mycket stark. Antalet elever i yrkesskolkurser om minst fem månaders längd uppgick år 1945 till ca 10 000 och år 1964 till ca 71 000.

1.2.2.2. Gymnasiefrekvensens nära nog tredubbling under de senaste 15 åren visar att i de årskullar, som i dag är ute i förvärvslivet, finns ett mycket stort antal personer, som har personliga förutsättningar för gymnasieutbildning men inte skaffade sig eller fick tillfälle att skaffa sig sådan då de var yngre, bl.a. på grund av de bristande utbildningsresurserna. Gymnasieutredningen har berört denna fråga i sitt huvudbetänkande (GU 4.3.3.5) och därvid konstaterat, att enbart under det senaste decenniet på detta sätt skapats en utbildningsreserv av storleksordningen uppemot 100 000 personer i åldrar under 30 år. Enligt vissa beräkningar, som utredningen presenterar i det följande (kap. 3), uppskattas »utbildningsreserven» för gymnasial utbildning i åldrarna 21—30 år till ca 180 000 år 1963 och ca 150 000 år 1970.

Gymnasiefrekvensen är betydligt högre på gymnasieorterna än i övriga delar av landet (GU 4.3.3.1). Detta innebär bl. a. att andelen gymnasister inom landsbygdsbefolkningen är mindre än motsvarande andel inom stadsbefolkningen. Vidare är (jfr GU 4.3.3.2) disproportionen i rekryteringen med hänsyn till den sociala bakgrunden mycket påtaglig. Ungdomar vilkas målsmän är arbetare eller verksamma inom jordbruk är klart underrepresenterade.

Inom den vuxna befolkningen finns sålunda i dag ett mycket stort antal personer som, när de var i skolåldern, inte fick den utbildning som dagens

och morgondagens ungdomar erbjuds. Givetvis har många av dessa vuxna på olika vägar kompletterat sin skolgång. Andra skulle dock säkerligen vilja förbättra sin utbildning. Starka rättviseskäl talar också för att de, som av olika anledningar inte fick utbildning i yngre år, ges tillfälle därtill som vuxna.

1.2.2.3. De i detta avsnitt (1.2.2) anförda skälen för en utbyggnad av vuxenutbildningen kommer att så småningom få minskad aktualitet. Den allmänna standardutvecklingen, förenad med vidgat studiesocialt stöd, kommer att på längre sikt undanröja eller i varje fall reducera de sociala, ekonomiska och geografiska hinder som nu finns för fortsatt omedelbar utbildning efter den obligatoriska skolan. Även den omständigheten att alla inom en relativt nära framtid genomgår 9-årig grundskola torde komma att öka benägenheten för sammanhängande längre studier. Allt större andel av varje årskull torde komma att i framtiden efterfråga utbildning. Kan det icke-obligatoriska skolväsendet fortsätta att expandera i takt med efterfrågan, minskar givetvis så småningom omfattningen av vad utredningen i det föregående kallat »utbildningsreserven».

1.2.3. Vuxenutbildningen och arbetsmarknaden

1.2.3.1. Gymnasieutredningen har hittills behandlat den gymnasiala vuxenutbildningen med hänsyn främst till att de utbildningssökandes önskemål skall tillgodoses. Vuxenutbildningen har emellertid även en viktig uppgift med hänsyn till arbetsmarknadens behov. Arbetsmarknadens utveckling och snabba förändringar kräver bl. a. att man måste tillvarata de vuxna som kan eller vill genomgå ett utbildningsprogram. Det kan gälla omskolning för att t.ex. undvika arbetslöshet, uppskolning för att bättre utnyttja arbetskraften och göra det lättare för den enskilde att i mogen ålder anpassa sig till ett nytt yrke eller en ny arbetsplats eller att återgå till förvärvsarbete efter en tids bortovaro.

Utbildning i form av omskolning och uppskolning tillhör arbetsmarknadspolitikens viktigaste medel. Denna betoning av utbildningen som ett led i arbetsmarknadspolitiken är ett uttryck för utbildningens allt betydelsefullare roll i produktionsutvecklingen. Knappheten på arbetskraft understryker vikten av att varje del därav tillvaratas. Hur stort utbildningsbehovet är och vilken inriktning utbildningen skall ha kan endast avgöras genom fortlöpande bedömningar. Med största säkerhet kommer det dock härvid att finnas behov av vuxenutbildning i form av fortbildning och vidareutbildning, som motsvarar gymnasial kompetens.

1.2.3.2. Vuxenutbildningens betydelse för arbetsmarknadspolitiken har nyligen behandlats av 1960 års arbetsmarknadsutredning i betänkandet Arbets-

marknadspolitik (SOU 1965: 9). Arbetsmarknadsutredningen framhåller därvid bl. a. att vuxenutbildningen intar en central plats inom arbetsmarknadspolitiken samt att vuxenutbildningen kommer att få en växande betydelse på grund av de snabba strukturella och tekniska förändringarna inom näringslivet, som kan väntas i framtiden.

Vuxenutbildningen i vid mening kan enligt arbetsmarknadsutredningen innefatta såväl allmänt inriktad som yrkesinriktad utbildning, som bedrives efter tidigare avslutad eller avbruten grundutbildning. De förslag som arbetsmarknadsutredningen framlägger berör emellertid endast yrkesinriktad och arbetsmarknadspolitiskt motiverad utbildning och då endast vissa delar av densamma. Sålunda säger sig utredningen inte böra behandla den grund- och vidareutbildning av vuxna som normalt pågår inom bl. a. det ordinarie yrkesutbildningsväsendet och genom korrespondenskurser. Arbetsmarknadsutredningen understryker emellertid den stora betydelse, som denna omfattande och rikt varierande verksamhet har och i ökad utsträckning kommer att få för arbetskraftens anpassning till förändringarna inom arbetslivet.

I fråga om förmåner under utbildningstiden förklarar arbetsmarknadsutredningen att den inte framlägger några förslag beträffande den ordinarie yrkesundervisningen. Samtidigt förklarar utredningen, att den dock allmänt vill understryka vikten av en fortsatt utbyggnad och arbetsmarknadsanpassning av utbildningsmöjligheterna för vuxna på dessa områden.

1.3. Avgränsningen av gymnasieutredningens arbete

Gymnasieutredningen har inledningsvis givit uttryck för uppfattningen att inom utbildningssystemet i framtiden allt större vikt måste läggas vid den fort- och vidareutbildning som under hela livet behöver sättas in på att aktualisera, komplettera och bygga på den sammanhängande utbildning som medborgarna får under yngre år. Detta kommer att kräva vuxenutbildning med mycket skiftande inriktning och omfattning. Det ankommer inte på gymnasieutredningen att behandla annat än delar av detta stora komplex. I det föregående har gymnasieutredningen påvisat att utbildning som ger vuxna möjlighet att inhämta gymnasial kompetens av allt att döma kommer att bli starkt efterfrågad. Inte heller hela detta område kommer gymnasieutredningen emellertid att gå in på. Betydelsefulla delar därav ankommer nämligen på yrkesutbildningsberedningen. I föreliggande avsnitt skall gymnasieutredningen närmare redogöra för hur utredningen avgränsat sitt arbete och motiven härför.

1.3.1. Gymnasieutbildning

1.3.1.1. I enlighet med vad gymnasieutredningen uttalat i sitt huvudbetänkande (GU 3.4.2) kommer utredningen att i förevarande betänkande fram-

lägga förslag om de ändringar i gymnasieutbildningen för vuxna, som påkallas dels av införandet av det nya gymnasiet, dels av behovet av ytterligare förbättrad utbildning. Vidare kommer gymnasieutredningen att behandla handelsgymnasiets 1-åriga kurser samt de 2-, 3- och 4-åriga specialkurserna vid tekniskt gymnasium (jfr GU 3.2.2.3). Utredningen har därjämte ansett sig böra ta upp vissa andra gymnasieformer, bl. a. statens aftonskola, gymnasierna för vuxna, kvällsgymnasierna för vuxna och studentkurserna vid tekniskt gymnasium.

1.3.1.2. I betänkandet Vidgad vuxenutbildning på gymnasiestadiet (SOU 1962: 5) framlade studiesociala utredningen vissa förslag beträffande vuxenutbildning på gymnasiet. Förslagen till åtgärder var i huvudsak av tre slag, nämligen utbyggnad av vuxengymnasieorganisationen, statligt stöd åt kvällsgymnasier samt förbättrad studiehjälp åt vuxna studerande. Beslut om utbyggnad av gymnasier för vuxna ävensom om grunder för studiehjälp åt vuxna studerande fattades av 1962 års riksdag, och 1963 års riksdag beslöt om statligt stöd till kvällsgymnasierna för vuxna. Statsmakternas ställningstaganden i dessa frågor innebär otvivelaktigt väsentliga förbättringar.

Beslut om ytterligare förbättringar i fråga om studiesocialt stöd till äldre elever fattades vid 1964 års riksdag. Sålunda erhåller numera, i enlighet med förslag framlagt av studiehjälpsutredningen i betänkandet Bättre studiehjälp (SOU 1963: 42), elever i bl. a. fackskolor och gymnasier — därest vederbörande vid utbildningens början fyllt 21 år — ett generellt förhöjt studiebidrag, varjämte — vid ytterligare behov av medel för studier — lån kan ges intill visst högsta belopp. Vidare kan, i enlighet med förslag av studiesociala utredningen i betänkandet Rätt till studiemedel (SOU 1963: 74), elever vid bl. a. handelsgymnasiets 1-åriga kurser och tekniska gymnasiets studentlinjer under vissa förutsättningar få studiemedel bestående av studiebidrag och återbetalningspliktiga studiemedel.

1.3.1.3. Gymnasieutredningen kommer att beträffande gymnasieutbildningen ta upp institutionella åtgärder i syfte att dels ytterligare effektivera vuxenutbildningsinstitutionen, dels anpassa den till de ändrade förhållanden som gymnasiereformen föranleder. Vidare kommer gymnasieutredningen att ägna uppmärksamhet åt vissa pedagogiska frågor och utbildningens inre organisation.

1.3.2. Fackskolutbildning

1.3.2.1. Enligt gymnasieutredningens mening är det motiverat att samtidigt med vuxenutbildningen inom gymnasiet ta upp frågan om motsvarande utbildning inom fackskolan. Skälen härför är i huvudsak följande.

Statsmakternas ställningstaganden med anledning av fackskoleutredningens betänkande Fackskolan (SOU 1963: 50), i fortsättningen betecknat FU, berör även frågor som är av betydelse för utbildningen av äldre (vuxna) elever. Bl. a. innebär regeln att en viss kvot av fackskolans intagningsplatser skall reserveras för sökande med praktisk utbildning och/eller yrkesskolutbildning av viss minsta längd en betydelsefull åtgärd för att främja utbildningen av vuxna. Emellertid bör enligt gymnasieutredningens mening ytterligare åtgärder vidtas. Det är sålunda angeläget att fackskolutbildning även erbjuds i former som tar speciell hänsyn till den vuxnes situation och önskemål.

Enligt beslut av 1964 års riksdag skall de kommunala tekniska dagskolorna som regel avvecklas successivt med införandet av motsvarande fackskolutbildning inom kommunen. I fråga om de kommunala tekniska aftonskolorna innebär statsmakternas ställningstagande att de tills vidare bör bibehållas i avvaktan på gymnasieutredningens kommande förslag rörande vuxenutbildning.

Med hänsyn till helhetssynen på det gymnasiala skolsystemet kan skäl anföras för att man i ett sammanhang behandlar vuxenutbildningen inom hela detta system. Yrkesutbildningen behandlas emellertid såsom nämnts i sin helhet av yrkesutbildningsberedningen, som även har att beakta vuxenutbildningsbehoven. Gymnasieutredningen behandlar därför inte sistnämnda skolform utan begränsar sig beträffande vuxenutbildningen inom det gymnasiala området till gymnasie- och fackskolutbildning.

1.3.2.2. Liksom när det gäller gymnasieutbildning kommer utredningen att beträffande vuxenutbildningen inom fackskolans område, till vilket utredningen även räknar de tekniska aftonskolorna, dels ta upp institutionella frågor, dels uppmärksamma de pedagogiska frågorna.

1.3.3. Förgymnasial utbildning

1.3.3.1. I studiesociala utredningens tidigare omnämnda betänkande Vidgad vuxenutbildning på gymnasiestadiet framlades även vissa förslag om utbildning som förde fram till behörighet för gymnasiestudier, nämligen anordnande av realskolkurser och kurser för inträdessökande till specialkurs av tekniskt gymnasium. Dessa förslag har realiserats i så måtto som vid statens gymnasier för vuxna kan anordnas lärokurs motsvarande allmän linje vid realskola och förut nämnd kurs för inträdessökande. Vid de statsunderstödda kvällsgymnasierna för vuxna må anordnas undervisning på realskolstadiet och annan för gymnasiestudier erforderlig förberedande undervisning.

Vid yrkesskolorna förekommer i betydande omfattning kurser för in-

trädessökande till tekniskt gymnasium. Kurserna anordnas såväl med heltids- som med deltidsundervisning. Undervisningen omfattar endast sådana ämnen, i vilka förkunskaper är nödvändiga för inträde, dvs. svenska, engelska, tyska, matematik, fysik, kemi och teckning. Höstterminen 1964 var elevantalet i dessa kurser ca 1 800, varav ungefär lika många i heltids- som i deltidskurser.

De kommunala tekniska aftonskolornas första terminskurser fyller i viss omfattning samma ändamål som nyssnämnda kurser för inträdessökande. Många börjar i de tekniska aftonskolorna med sikte i första hand på att inhämta de för inträde i tekniskt gymnasium (inklusive specialkurs) erforderliga kunskaperna.

1.3.3.2. Enligt gymnasieutredningens mening kan man inte underlåta att i samband med vuxenutbildningen inom gymnasiets och fackskolans område även ta upp frågan om den vuxenutbildning som behövs såsom förberedelse för gymnasie- och fackskolstudier. Flera skäl kan anföras härför. Det kommer att under en avsevärd tid framåt finnas ett stort antal personer som i den obligatoriska skolan erhållit lägre utbildning än grundskolan kommer att ge. Vidare kommer det — även om tendensen av vissa tecken att döma går mot att allt fler väljer de teoretiska studiealternativen inom grundskolans högstadium — att i framtiden finnas personer som av olika anledningar valt andra studiealternativ men senare kommer underfund med att de vill fortsätta med gymnasie- eller fackskolstudier, och därför behöver komplettera sin grundutbildning. Bland annat rättviseskäl talar för att de grupper det här är fråga om får möjlighet att inom en av det allmänna understödd vuxenutbildningsinstitution komplettera sin utbildning så att de får den nödvändiga grunden för att med framgång kunna bedriva gymnasie- eller fackskolstudier.

1.3.3.3. I föregående avsnitt har diskuterats den förgymnasiala utbildningen med utgångspunkt i att utbildningen skall ge kunskaper, som gör det möjligt att bedriva gymnasie- eller fackskolstudier. Utbildningen skulle sålunda ha en begränsad förutbildande uppgift och inte syfta till att tillgodose dem som endast vill ha grundskolkompetens eller nödvändig förutbildning för fortsatta studier inom andra skolformer än gymnasium eller fackskola.

Förutom tidigare nämnda realskolkurser och kurser för inträdessökande till tekniskt gymnasium finns inte någon av det allmänna understödd deltidsundervisning på motsvarande stadium. Kurserna för inträdessökande är, som även framgår av namnet, klart inriktade på förutbildning för fortsatta studier. När det gäller realskolundervisningen är förhållandena i praktiken annorlunda. Enligt vad företrädare för kvällsgymnasierna uppgivit har många av dem som läser realskolkurser inte för avsikt att fort-

sätta studierna, i varje fall inte på gymnasiet. En del vill ha realexamenskunskaper för att de anser sig behöva dem i sitt arbete och en del vill ha dem för att läsa vidare inom andra skolformer än gymnasiet.

Enligt 6 kap. 21 § skolstadgan må den som inte genomgått grundskolan undergå prövning i grundskolans lärokurs och däröver erhålla betyg. I 22 § samma kapitel stadgas vidare att den som erhållit slutbetyg från årskurs 9 i grundskolan må komplettera detta betyg genom fyllnadsprövning i varje ämne i årskursen oavsett linje. Någon speciell organisation, som meddelar härför erforderlig undervisning finns dock inte inrättad.

Skälen för att det allmänna bör understödja förgymnasial vuxenutbildning även i det fall den inte i första hand förbereder för fortsatta gymnasie- eller fackskolstudier är enligt gymnasieutredningens mening starka. En lucka i utbildningssystemet för vuxna skulle uppstå, om man anordnar vuxenutbildning på gymnasie- och fackskolstadiet och utbildning med direkt och begränsat syfte att förbereda för sådana studier men inte annan utbildning inom grundskolans område.

Det kan synas som om det inte skulle vara någon väsentlig skillnad mellan angivna två slag av förgymnasial utbildning. Den som vill ha grundskolkompetens kan söka sig till en utbildning, som samtidigt förbereder för gymnasie- eller fackskolstudier. Grundskolans uppgift är emellertid inte att meddela gymnasie- eller fackskolförberedande undervisning utan en allmän medborgerlig utbildning. Kurser med enda syfte att göra eleverna kompetenta att bedriva gymnasie- eller fackskolstudier skulle kunna göras annorlunda än grundskolans kurser, även om självfallet en mycket stor del av materialet måste bli gemensamt.

Gymnasieutredningens slutsats blir därför den, att det är nödvändigt att i den vuxenutbildningsorganisation, som utredningen kommer att föreslå, även inrymma förgymnasial utbildning vare sig denna utbildning har till syfte att förbereda för gymnasie- eller fackskolstudier eller har annat mål.

1.3.4. Studiesociala frågor

I skrivelse till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet den 17 februari 1965 förklarade utredningen, att den av flera skäl inte ansåge sig böra mera i detalj penetrera de studiesociala frågorna. Bland annat framhöll utredningen följande. Frågan om hur vuxna heltids- och deltidsstuderande skulle inordnas i det studiesociala system, som för relativt kort tid sedan utformats för det ordinarie utbildningsväsendet, rymde besvärliga tekniska problem lika väl som svåra principiella ställningstaganden. Vidare komme utredningen nu att i huvudsak endast behandla vuxenutbildning som siktade till fullständig eller partiell gymnasie- eller fackskolkompetens. Den stora och betydelsefulla sektor inom det gymnasiala området, som representerades av yrkesutbildningen, kunde, när det gällde de studiesociala frågor-

na, inte isoleras från gymnasieutredningens arbete. Härtill komme att beröringspunkter också funnes med den utbildningsverksamhet, som hade ett direkt arbetsmarknadspolitiskt syfte och för vilken även andra former av samhälleliga stödåtgärder komme i fråga.

Gymnasieutredningen förklarade slutligen, att utredningen, när det gällde de studiesociala frågorna, ansåge sig böra begränsa sig till vissa principiella överväganden. Den tekniska utformningen, samordningsfrågor, den ekonomiska omfattningen m.fl. frågor borde lämpligast behandlas i annan ordning och därvid omfatta alla former av vuxenutbildning.

1.3.5. Sammanfattning

Av föregående avsnitt framgår att gymnasieutredningen ansett sig böra begränsa sig till att behandla dels *utbildning som ger gymnasie- eller fackskolkompetens,* dels *förgymnasial utbildning,* d.v.s. utbildning enligt läroplanen för grundskolan. Utbildningen skall sålunda vara inriktad mot ett visst mål. Då utredningen nu använder uttrycken gymnasie- och fackskolkompetens menar utredningen därmed inte att utbildningen nödvändigtvis bör föra fram till fullständig sådan kompetens. Enligt utredningens mening torde det snarast komma att förhålla sig så, att man inom vuxenutbildningen ofta kommer att efterfråga partiell kompetens. Denna kan tänkas bli av olika slag och omfattning, gymnasiets kurser i vissa ämnen och fackskolans i andra ämnen, utbildning endast i vissa för yrkesverksamheten betydelsefulla ämnen etc. Samma gäller utbildningen upp till grundskolkompetens.

Det är naturligt att gymnasieutredningen även behandlar bland annat handelsgymnasiets 1-åriga kurser, tekniska gymnasiets specialkurser och de tekniska aftonskolorna eftersom dessa kurser och skolor ger kompetens som antingen helt eller i stor utsträckning motsvarar den kompetens som gymnasiet ger och fackskolan kommer att ge.

Som tidigare nämnts kommer gymnasieutredningen beträffande de studiesociala frågorna att begränsa sig till vissa allmänna synpunkter.

1.4. Begreppet vuxenutbildning

1.4.1. Allmänna synpunkter

1.4.1.1. Det finns inte någon entydig definition av vad som menas med vuxenutbildning. Stundom används detta ord som en slags motsats till uttrycket ungdomsutbildning. Med ordet ungdomsutbildning torde man, när det gäller det gymnasiala stadiet, i allmänhet åsyfta en skolform eller undervisningsform inom skolan där flertalet elever intagits mer eller mindre

direkt efter avslutad grundskola eller motsvarande förutbildning. Vuxenutbildning på det gymnasiala stadiet skulle då närmast beteckna en skol- eller undervisningform där flertalet elever gjort åtminstone några års uppehåll i studierna efter avslutad grundutbildning. Vuxen skulle sålunda här närmast vara ett åldersbegrepp.

1.4.1.2. Med åldersbegreppet vuxen sammanhänger nära att den kategori elever det här är fråga om som regel redan är yrkesverksam vid studiernas början. De vill ha fortsatt utbildning inom sitt verksamhetsområde eller utbildning för att kunna söka sig till ett annat område. För flertalet är det fråga om en målinriktad utbildning, även om det självfallet alltid kommer att finnas vuxna som endast eller huvudsakligen studerar utan omedelbart syfte att utnyttja kunskaperna i yrkesverksamhet. Då många av de elever som har förvärvsarbete inte vill eller kan under studietiden avstå från inkomsterna av sitt arbete, är det naturligt att de i första hand söker sig till sådana skolformer där undervisningen helt eller delvis kan bedrivas jämsides med ett förvärvsarbete.

1.4.1.3. I uttrycket vuxenutbildning inlägges ofta också vissa pedagogiska aspekter. Man talar om en särskild vuxenpedagogik och menar därmed att undervisningsmetoderna delvis är annorlunda när det gäller undervisning av ett äldre elevklientel. Den större mognad och den erfarenhet som flertalet äldre elever har anses även medföra att inlärningsprocessen blir en annan än hos yngre elever. Utredningen kommer att behandla de vuxenpedagogiska problemen under kapitel 4.

1.4.1.4. I författningstext inom skolans område förekommer ordet vuxen bland annat i stadgan den 1 mars 1963 (nr 65) för statens gymnasier för vuxna och i de av Kungl. Maj:t den 11 oktober 1963 utfärdade bestämmelserna angående statsunderstödda kvällsgymnasier för vuxna. I båda dessa sammanhang anknyts ordet vuxen till viss lägsta intagningsålder, vilken för gymnasieutbildning är satt till 20 respektive 18 år. Den uppläggning som undervisningen fått i dessa skolformer — deltidsundervisning, innefattande korrespondensundervisning med inslag av lärarledd undervisning, respektive huvudsakligen lärarledd undervisning — innebär att skolformerna är avpassade för att ta emot elever, som kan förvärsarbeta vid sidan av studierna.

1.4.1.5. Den utbildning som i det föregående betecknats som ungdomsutbildning är i sin traditionella form en »heltidssysselsättning». Det är med andra ord fråga om vad i skolstadgan (11 kap. 3 §) kallas för *heltidskurs*, d.v.s. en undervisning vilken som regel skall uppta elevs arbetstid helt. Enligt samma stadgebestämmelse definieras *deltidskurs* som en undervis-

ningsform där undervisningen skall uppta en så begränsad del av elevens arbetstid, att eleven kan ha förvärvsarbete under den tid studierna pågår.

1.4.1.6. Om man sätter 21 år som gräns mellan yngre och äldre (vuxna) elever i gymnasiernas nybörjarklasser, var höstterminen 1963 antalet vuxna elever i allmänna gymnasiet obetydligt (0,5 %). I handelsgymnasiet var motsvarande andel ca 2,5 % och i tekniska gymnasiet ca 13 %. Skulle man sätta 18 år som gräns blir andelen vuxna betydligt högre, respektive 10, 36 och 56 %. Ser man på åldersutvecklingen under de senaste 15 åren visar det sig att relativt sett en förskjutning skett till lägre åldrar. Särskilt påtaglig är denna förskjutning beträffande fackgymnasierna. I absoluta tal har dock grupperna 18 år och däröver ökat.

1.4.1.7. Intagningsbestämmelserna till det nya gymnasiet och fackskolan kommer otvivelaktigt att göra det lättare för äldre elever att bli intagna genom att några krav på viss giltighetstid för betyg från underliggande skolform inte uppställts. Härtill kommer för fackskolans del den i detta sammanhang mycket väsentliga kvoteringsregeln, varigenom förtur i viss omfattning ges äldre sökande med praktisk utbildning eller erfarenhet av föreskriven minsta längd.

I detta sammanhang bör även nämnas den möjlighet som finns att i mån av plats bli intagen som specialelev, dvs. vederbörande kan få följa undervisningen i ett eller flera ämnen. För närvarande gäller enligt 12 kap. 8 § skolstadgan att specialelev kan intas endast i tekniskt gymnasium. Denna möjlighet kommer att vidgas till att omfatta hela det nya gymnasiet och fackskolan. Som specialelev må därvid främst antas den som för sin yrkesverksamhet har behov av den avsedda utbildningen.

I vad mån ändringen av intagningsbestämmelserna kommer att bidra till att äldre personer i ökad utsträckning kommer att söka sig till *gymnasiet* med dess traditionella undervisningsformer är svårt att uttala sig om. Åldersutvecklingen under de senaste 15 åren kan möjligen tyda på att andelen äldre skulle minska något men att i absoluta tal sett antalet vuxna skulle öka. Genom att den tekniska gymnasieutbildningen, som har den ojämförligt största andelen äldre elever, förlänges från tre till fyra år synes det å andra sidan sannolikt att många vuxna med intresse för teknisk utbildning kommer att — även med de förbättrade studiesociala förmånerna — tveka inför en så lång utbildning på heltid. Det är möjligt att de i stället söker sig till den kortare tekniska fackskolutbildningen, där de dessutom ges särskilda möjligheter att bli intagna.

1.4.1.8. Som gymnasieutredningen tidigare framhållit är det utredningens uppfattning att vuxna ofta kommer att efterfråga utbildning för partiell kompetens. De siktar vanligen mot något visst mål; de vill antingen för-

djupa de kunskaper de har inom ett visst område för att kunna få en bättre befattning eller de vill bredda eller komplettera sina kunskaper för att kunna övergå till ett nytt verksamhetsområde. I flertalet fall torde det därvid inte vara nödvändigt med kunskaper i alla de ämnen som ingår i en fullständig gymnasie- eller fackskolkompetens. Vad de siktar på är utbildning i vad de med hänsyn till sin speciella situation betraktar som »matnyttiga» ämnen.

Men även om som förut nämnts vissa möjligheter kommer att finnas att som specialelev inom ungdomsutbildningen förvärva partiell kompetens, torde denna väg som regel vara varken lämplig eller ens möjlig. För vuxna som vill ha fullständig kompetens är det inte möjligt att utnyttja ungdomsutbildningen, om de samtidigt skall förvärvsarbeta.

1.4.2. Gymnasieutredningens överväganden

1.4.2.1. Gymnasieutredningen har i det föregående konstaterat, att det torde bli lättare för vuxna att intas i det nya gymnasiet och i fackskolan genom att någon begränsning av giltighetstiden för betyg från underliggande skolform inte uppställts. Därtill kommer den förtur som kvoteringsregeln i fackskolan ger äldre inträdessökande. Möjligheten att i ungdomsutbildningen bli antagen som specialelev och därmed förvärva partiell kompetens vidgas vidare till att omfatta fackskolan och hela gymnasiet. Genom de enligt beslut av 1964 års riksdag genomförda studiesociala reformerna kommer de dessutom — under förutsättning att de är 21 år vid studiernas början — att i fråga om studiesocialt stöd i praktiken jämställas med bland annat studerande vid universitet och högskolor.

1.4.2.2. Gymnasieutredningen har diskuterat huruvida man genom organisatoriska anordningar i en eller annan form skulle kunna vidta ytterligare åtgärder för att underlätta för äldre elever att bli intagna i det nya gymnasiet eller i fackskolan, d.v.s. vid skolformer med heltidsundervisning. Härvid har särskilt diskuterats om man för det nya gymnasiet borde införa något slag av kvoteringsbestämmelser.

Man kan säga att i nuvarande fackgymnasier elever med längre förpraktik på sätt och vis får visst företräde vid intagningen. I den nu tillämpade poängberäkningen vid intagningen ges nämligen vissa poäng för sådan tidigare praktik, som bedöms vara av värde för studierna. Poäng ges dock blott för praktik upp till viss tid. Enligt nuvarande intagningsförfarande kan det sålunda förekomma att inträdessökande med lägre betyg från den förutbildande skolan men med föregående längre praktik — om inte betygsskillnaden är alltför stor — slår ut medsökande med högre betyg men med kortare praktik.

Intagningen till det nya gymnasiet kommer att tills vidare grundas enbart på betyget från grundskolan. Föregående praktik skall sålunda inte

längre premieras särskilt. Otvivelaktigt är en rätt upplagd förpraktik av värde för fackgymnasiala studier (jfr GU 8.4.6.5 och kap. 4). Med den helhetssyn som man nu anlägger på gymnasieutbildningen är det emellertid inte möjligt att ha olika intagningsbestämmelser för de olika studievägarna inom gymnasiet.

I några remissyttranden över gymnasieutredningens huvudbetänkande har ifrågasatts om inte en kvoteringsbestämmelse, motsvarande den vid fackskolan, även borde införas för intagningen i gymnasiet. I propositionen 1964: 171 förklaras att, i avvaktan på gymnasieutredningens förslag beträffande vuxenutbildningen och på erfarenheterna av hur kvoteringsbestämmelsen i fackskolan utfaller, motsvarande bestämmelse inte bör införas för gymnasiets del.

Tillräckliga erfarenheter saknas om hur kvoteringsbestämmelsen i fackskolan verkar. Av tillgängligt material framgår emellertid att höstterminen 1964 andelen kvotsökande inom den sociala (allmänna) fackskolan blott uppgick till 4 %, inom den ekonomiska fackskolan till 15 % och inom den tekniska fackskolan till 21 %. Motsvarande material finns inte för höstterminen 1963.

Gymnasieutredningen har inte funnit att i dagens läge tillräckligt bärande skäl kan åberopas för att inom det nya gymnasiet införa något slag av kvoteringsbestämmelser, som enbart med hänsyn till åldern ger inträdessökande förtur. Enligt utredningens uppfattning kan förekomsten av en kvoteringsregel i fackskolan inte i och för sig åberopas för en motsvarande regel inom gymnasiet. Bortsett från att, såsom utredningen förut nämnt, tillräckliga erfarenheter saknas om verkningarna av denna regel, måste man beakta att utbildningstiden i gymnasiet är ett och för den i detta hänseende för äldre utbildningssökande attraktiva tekniska studievägen två år längre än i fackskolan. Gymnasieutredningen bedömer det därför som mindre sannolikt att gymnasiet på samma sätt som fackskolan kommer att locka vuxna utbildningssökande.

1.4.2.3. Under hänvisning till vad som anförts i de två föregående avsnitten har gymnasieutredningen ansett sig i nu föreliggande betänkande främst böra behandla utbildningsformer för sådana utbildningssökande, som jämsides med förvärvsarbete vill studera för att få partiell eller fullständig kompetens, d.v.s. *utbildningsformer av i huvudsak deltidskaraktär.*

1.4.2.4. Ett spörsmål i förevarande sammanhang är i vad mån man hos vuxna kan påräkna intresse för en sådan utbildningsgång, som till en början omfattar deltidsundervisning men avslutas med heltidsundervisning. Utslaget över hela studietiden blir detta ett slag av deltidsundervisning, där dock inslaget av heltidsundervisning kan ha en betydande omfattning.

Inom teknisk gymnasieundervisning har en sådan utbildningsgång i form av nuvarande 3-årig specialkurs funnits sedan mer än 40 år tillbaka. Att intresse för denna utbildningsväg alltjämt finns visar bland annat att höstterminen 1964 antalet ordinarie elever i de 13 nybörjarklasserna uppgick till 301, vilket motsvarar 23 elever per klass och något överstiger medelvärdet av antalet elever per klass i denna skolform under åren fr.o.m. 1954.

En av fördelarna med en sådan utbildningsgång är att den totala studietiden blir kortare än om undervisningen enbart skulle bedrivas på deltid. Genom att undervisningen till en början meddelas som deltidsundervisning blir det även möjligt att — utan att släppa förvärvsarbetet — pröva om man har förutsättningar att fullfölja utbildningen. Sådan utbildningsgång lämpar sig dock främst för dem som vill ha fullständig kompetens.

Gymnasieutredningen har för sin del funnit den blandade deltids- och heltidsundervisningen ha så många positiva drag att den om möjligt bör erbjudas inom den blivande vuxenutbildningsinstitutionen. Utbildningsgången skulle alltså innebära att efter en etapp omfattande deltidsstudier vederbörande skulle kunna övergå till heltidsundervisning. Frågan blir då hur denna heltidsundervisning skall arrangeras, och härvid kan man tänka sig antingen att denna ordnas som en särskild kurs eller att undervisningen ges inom det reguljära skolväsendet. Av olika skäl synes det senare alternativet vara att föredraga. Bland annat torde man i allmänhet kunna räkna med att klasserna i det reguljära skolväsendets högre årskurser inte alltid är fullbelagda. Ett sådant arrangemang förutsätter dock att deltidsundervisningen upplägges så att en viss tids studium motsvarar vad man läst i de olika årskurserna i det reguljära skolväsendet. Till frågan huruvida det är möjligt att lägga upp deltidsundervisningen på sätt nu antytts återkommer gymnasieutredningen i bland annat kapitlen 4 och 5.

1.4.2.5. Av vad i det föregående sagts framgår att det kan ifrågasättas om »vuxenutbildning» är den mest adekvata benämningen på den utbildning som här diskuteras. Även om ett karaktäristikum ligger däri att flertalet elever är vuxna, är ett annat och väsentligt drag att det i övervägande grad är fråga om deltidsundervisning. Om man bortser från den förgymnasiala utbildningen ävensom att viss heltidsundervisning behandlas, *skulle sålunda föreliggande betänkande komma att behandla gymnasie- och fackskolutbildning på deltid.*

För uttrycket vuxenutbildning talar emellertid dels att denna benämning är allmänt vedertagen, dels att deltidsundervisningen säkerligen huvudsakligen kommer att utnyttjas av vuxna. Med hänsyn härtill och då benämningen gymnasie- och fackskolutbildning på deltid — bortsett från att den inte helt täcker vad detta betänkande behandlar — är både lång

och otymplig, har gymnasieutredningen funnit det ändamålsenligast att i fortsättningen använda ordet vuxenutbildning.

1.5. Vuxenutbildningens inordnande i skolorganisationen

Vad som i de föregående avsnitten anförts visar enligt gymnasieutredningens mening, att vuxenutbildningen blir av växande betydelse och att en snabb utbyggnad är angelägen. I princip bör bland annat alla ämnen och skolformer inom ungdomsutbildningen ovanför den obligatoriska skolan också vara representerade inom vuxenutbildningen.

Denna principiella målsättning bör på det praktiska planet förverkligas så att vuxenutbildning, så långt detta är möjligt, dels erbjuds alla som önskar sådan, dels erbjuds på alla de orter där motsvarande ungdomsutbildning finns. Av olika skäl torde ett sådant program inte kunna helt förverkligas. I och för sig bör det inte heller föreligga något hinder för att i vissa fall erbjuda vuxenutbildning i mer begränsad omfattning än motsvarande ungdomsutbildning på orten. Med hänsyn till att rekryteringsunderlaget till vuxenutbildningen regelmässigt blir mindre än till ungdomsutbildningen talar skäl för att så sker. Begränsningen bör även kunna innebära att sådan utbildning inte anordnas varje år. Frågan om lokaliseringen av den vuxenutbildning som huvudsakligen har lokal rekrytering kommer att behandlas närmare i kapitel 4 och den företrädesvis riksrekryterande utbildningens lokalisering i kapitel 5.

Gymnasieutredningen har funnit starka skäl tala för att det reguljära skolväsendets resurser i betydligt större omfattning än nu är fallet engageras i vuxenutbildningen. För närvarande är det främst inom yrkesskolväsendet som undervisning för vuxna i större omfattning bedrives. Härmed är dock inte sagt att det är tillräckligt sörjt för utbildningen av vuxna inom detta område. Även här behövs det — förutom reformer av pedagogisk art — en fortsatt och skyndsam utbyggnad.

Gymnasieutredningen anser att de organisatoriska gränserna mellan ungdomsutbildning och vuxenutbildning bör utsuddas. De båda utbildningsformerna bör som ett integrerat helt ingå i en kommuns skolväsen. Härigenom kommer de samlade materiella och personella resurserna att kunna utnyttjas på ett effektivare sätt och betydande ekonomiska besparingar göras. På samma sätt som enligt 2 § skollagen föreskrives beträffande barn och ungdom bör kommun vara skyldig att främja åtgärder i syfte att bereda vuxna undervisning i yrkesskola, fackskola och gymnasium. Som gymnasieutredningen tidigare framhållit bör denna undervisning utformas så att den dels skall leda fram till partiell eller fullständig kompetens, dels skall kunna inhämtas även jämsides med förvärvsarbete. Nämnda bestämmelser

bör sålunda enligt gymnasieutredningens mening omformuleras så att kommuns skyldigheter i detta hänseende utsträckes till att omfatta även vuxna.

Gymnasieutredningen vill i detta sammanhang i korthet ta upp frågan om förhållandet mellan den vuxenutbildningsinstitution som utredningen behandlar och den verksamhet som bedrives av bland annat folkhögskolor och folkbildningsverksamheten.

Vuxenutbildningsinstitutionen skall i princip tillgodose ett behov av målinriktad utbildning inom gymnasiets, fackskolans och grundskolans områden. För personer med bildningsintressen, som inte kan betecknas som direkta yrkesutbildningssträvanden, erbjuder bland annat folkhögskolan och folkbildningsverksamheten goda möjligheter att tillfredsställa mycket skiftande behov. En god information härom såväl generellt som vid personlig studieorientering bör eftersträvas.

Det torde dock till en vuxenutbildningsinstitution komma att även söka sig personer med ett allmänt studieintresse och bildningsbehov. Bortsett från svårigheten att vid intagningen avgöra om de sökande tillhör den ena eller den andra kategorin, kan framhållas att man inför den icke-obligatoriska ungdomsutbildningen inte frågar om syftet med studierna och att syftet inte har inverkan på möjligheterna att få påbörja utbildningen. Gymnasieutredningen ser ingen anledning att förhindra de mer allmänt bildningssökande att vinna inträde vid här avsedd vuxenutbildningsinstitution. De torde dessutom komma att omfatta en relativt liten grupp, då man har anledning förmoda att flertalet med sådant utbildningsintresse kommer att söka sig till andra skol- eller kursformer. Enligt gymnasieutredningens mening bör alltså detta problem inte överdrivas.

Frågan i vilken omfattning folkhögskolan kan engageras i den vuxenutbildning, som behandlas i detta betänkande, kommer att närmare tas upp i kapitel 6.

KAPITEL 2

Nuvarande utbildningsmöjligheter för vuxna

2.1. Inledning

2.1.1. Skolformerna

Under avsnittet 2.2 i det följande kommer att lämnas en redogörelse för var vuxna för närvarande kan erhålla utbildning inom de egentliga gymnasiernas område, dvs. utbildning (fullständig eller partiell) motsvarande den som ges vid nuvarande allmänt gymnasium, handelsgymnasium och tekniskt gymnasium. För fackgymnasiernas del berörs även de vuxnas möjligheter att erhålla utbildning inom handelsgymnasiets 1-åriga kurser samt tekniskt gymnasiums studentkurser och specialkurser.

Under avsnittet 2.3 lämnas en redogörelse för utbildning inom fackskolans område och närmast motsvarande skolformer i dag.

I samband med redogörelsen för de olika utbildningarna lämnas även vissa uppgifter om elevantal m.m.

Redogörelsen bygger bl.a. på uppgifter som lämnats i det tidigare nämnda betänkandet Vidgad vuxenutbildning på gymnasiestadiet (SOU 1962: 5), avgivet av studiesociala utredningen. Uppgifterna i detta betänkande har emellertid kompletterats bl.a. med hänsyn till de beslut som statsmakterna fattat i anledning av förslagen i betänkandet, varjämte sifferuppgifterna aktualiserats. Vidare har åtskilliga nya uppgifter införskaffats.

2.1.2. Indelning av utbildningsvägarna

2.1.2.1. Studiesociala utredningen har indelat utbildningsvägarna för vuxna i ett antal grupper, bl.a. med hänsyn till den undervisningsmetod som tillämpas och till vilken tid på dygnet undervisningen äger rum. Gruppindelningen är inte helt entydig, då grupperna delvis täcker varandra. Gymnasieutredningen har emellertid funnit det ändamålsenligt att, då det gäller att redovisa nuvarande utbildningsmöjligheter, efter smärre jämkningar följa studiesociala utredningens indelning.

Utbildningsvägarna indelas i fem grupper enligt följande.

1. Skolor med direktundervisning på dagtid.
2. Skolor med direktundervisning på kvällstid och med parallellundervisning.

3. Skolor med direktundervisning på kvällstid och med koncentrationsundervisning.
4. Skolor med kombinerad direktundervisning och självstudier.
5. Brevskolundervisning.

Inom varje grupp indelas vidare undervisningen i den mån så är möjligt med hänsyn till sin huvudsakliga inriktning, allmän, ekonomisk (merkantil) och teknisk.

2.1.2.2. Innan gymnasieutredningen redogör för nuvarande möjligheter till utbildning inom angivna grupper vill utredningen först något diskutera vissa av indelningsgrunderna.

Med »direktundervisning» betecknar gymnasieutredningen vad i dagligt tal brukar kallas för muntlig undervisning.

Ordet »kvällstid», som förekommer som indelningsgrund för grupperna 2 och 3, är ej helt adekvat i detta sammanhang. Visserligen sker undervisningen vid dessa skolformer, i varje fall för närvarande, som regel på kvällstid men det utmärkande för skolformerna är i själva verket att det här är fråga om deltidsundervisning. Även i grupperna 4 och 5 är det fråga om deltidsundervisning.

Inte heller uttrycken »parallellundervisning» och »koncentrationsundervisning» är skarpt avgränsade från varandra. Parallellundervisning kan sägas avse en undervisningsform, där man samtidigt läser relativt många ämnen och där åtskilliga av ämnena läses under hela studietiden. Som en skolform med utpräglad parallellundervisning kan nämnas nuvarande allmänna gymnasium. Med koncentrationsundervisning avser man i allmänhet en undervisningsform, där eleverna läser ett litet antal ämnen samtidigt, vanligen två eller tre, och där undervisningen i de enskilda ämnena endast förekommer under en begränsad del av skoltiden, exempelvis under två på varandra följande terminer. I de enskilda ämnena avslutas sålunda studierna successivt vid koncentrationsundervisning.

Det finns undervisningsformer, beträffande vilka man kan diskutera om det är fråga om parallell- eller koncentrationsundervisning. Som exempel härpå kan nämnas, att det i deltidsundervisning vid specialkurs vid tekniskt gymnasium förekommer att timplanerna i vissa årskurser inte upptar mer än fem ämnen. Samma gäller de tekniska aftonskolorna.

2.2. Gymnasieutbildning

2.2.1. Skolor med direktundervisning på dagtid

De skolor det här är fråga om har parallellundervisning. Inom specialkurs vid tekniskt gymnasium förekommer en blandform med såväl dag- som aftonundervisning, vilken redovisas i detta sammanhang.

2.2.1.1. Allmän gymnasieutbildning. Endast en mycket begränsad del av de intagna i allmänna gymnasiets första årskurs utgörs av vuxna, om man som vuxna räknar dem som är 21 år eller äldre. Utgår man från 18 år blir dock antalet betydligt.

Antalet elever i olika åldersår i nybörjarklasserna vid allmänt gymnasium framgår av följande sammanställning, som omfattar dels åren 1949, 1954, 1960 och 1963 samt ringarna I^4 och I^3, dels åren 1954, 1960 och 1963 samt ringarna II^4 och I^3. Uppgifterna avser dels absoluta tal, dels den procentuella andelen av samtliga elever i motsvarande årskurser.

Antal elever i nybörjarklasser vid allmänt gymnasium

Årskurs		Åldersår											
		— 17 år				18—20 år				21 år —			
		1949	1954	1960	1963	1949	1954	1960	1963	1949	1954	1960	1963
I^4	abs.	3 250	5 352	9 713	7 055	122	177	286	347	23	14	71	28
	rel.	95,7	96,6	96,5	94,9	3,6	3,2	2,8	4,7	0,7	0,2	0,7	0,4
I^3	abs.	2 413	3 397	7 819	13 149	568	849	1 508	1 842	52	78	90	73
	rel.	79,6	78,6	83,0	87,3	18,7	19,6	16,0	12,2	1,7	1,8	1,0	0,5
S:a	abs.	5 663	8 749	17 532	20 204	690	1 026	1 794	2 189	75	92	161	101
	rel.	88,1	88,7	90,0	89,8	10,7	10,4	9,2	9,7	1,2	0,9	0,8	0,5
II^4	abs.	—	3 897	7 542	7 162	—	831	1 627	1 870	—	25	76	49
	rel.	—	82,0	81,6	78,9	—	17,5	17,6	20,6	—	0,5	0,8	0,5
I^3	abs.	—	3 397	7 819	13 149	—	849	1 508	1 842	—	78	90	73
	rel.	—	78,6	83,0	87,3	—	19,6	16,0	12,2	—	1,8	1,0	0,5
S:a	abs.	—	7 294	15 361	20 311	—	1 680	3 135	3 712	—	103	166	122
	rel.	—	80,4	82,3	84,1	—	18,5	16,8	15,4	—	1,1	0,9	0,5

Uppgifterna för 1960 och 1963 är hämtade från statistiska centralbyråns skolstatistik samt för de två första åren från arbetsmaterial inom centralbyrån. Uppgifter avseende II^4 för år 1949 finns inte tillgängliga.

Som framgår av sammanställningen har några större förskjutningar inom de olika åldersgrupperna inte skett.

Bortsett från några skolor vid vilka undervisningen upplagts med sikte på en bestämd yrkesbana (bl.a. försvarets läroverk och Hvilans specialgymnasium) förekommer vuxna som på dagtid genom enbart direktundervisning erhåller allmän gymnasieutbildning egentligen endast vid Lunds privata elementarskola och Enskilda gymnasiet i Stockholm. Båda dessa skolor är privata och står under skolöverstyrelsens inseende samt har examensrätt.

Vid skolan i Lund uppgick antalet nybörjare i gymnasiet höstterminen 1964 vid den 2-åriga linjen till 24, varav 13 var 21 år eller äldre, och vid den 3-åriga linjen till 239, varav 11 var 21 år eller äldre.

Vid Enskilda gymnasiet, dit statens kompletteringsgymnasium hänvisade elever, som önskade läsa på dagtid, var höstterminen 1964 antalet nybörjare i gymnasiet 146, varav 54 var 21 år eller äldre.

2.2.1.2. Ekonomisk (merkantil) gymnasieutbildning. Vuxna som vill erhålla ekonomisk gymnasieutbildning på dagtid kan söka sig till handelsgymnasiets 3-åriga normalkurser eller 1-åriga kurser. De senare är avsedda främst för dem som avlagt studentexamen vid allmänt gymnasium, varför utbildningen egentligen bör betraktas som en sidokomplettering till allmänna gymnasiets utbildning.

I följande sammanställning lämnas uppgifter om nybörjarnas fördelning på olika åldersår i normalkurserna åren 1947, 1954, 1960 och 1963.

Antal nybörjare i handelsgymnasiets normalkurser

	Åldersår											
	— 17 år				18—20 år				21 år —			
	1947	1954	1960	1963	1947	1954	1960	1963	1947	1954	1960	1963
Abs. tal	283	414	792	2 530	397	551	764	1 308	83	134	142	100
Rel. tal	37,1	37,7	46,6	64,3	52,0	50,1	45,0	33,2	10,9	12,2	8,4	2,5

Talen för de olika åldersåren är inte helt jämförbara. Sålunda avser 1954 års siffror nyintagna elever medan för övriga år avses antalet elever i nybörjarklasserna (sålunda inklusive kvarsittare). Uppgifterna för 1947 har hämtats från handelsgymnasiekommitténs betänkande Handelsgymnasierna (SOU 1950: 12) och för övriga år från statistiska centralbyråns skolstatistik eller arbetsmaterial hos centralbyrån. Åldersuppgifter för 1949, vilket år använts vid sammanställningen under 2.2.1.1, har inte stått till förfogande. Sammanställningen visar att en kraftig förskjutning skett till yngre åldrar.

Gymnasieutredningen vill i detta sammanhang erinra om att handelsgymnasiets normalkurser var 2-åriga t.o.m. läsåret 1960/61 och därefter 3-åriga.

Då eleverna i handelsgymnasiets 1-åriga kurser för studenter ytterst sällan är under 18 år då de börjar kursen, ges i följande sammanställning uppgifter om elevernas fördelning på dessa kurser endast beträffande åldersåren t.o.m. 20 år och fr.o.m. 21 år.

Antal elever i handelsgymnasiets 1-åriga kurser

	Åldersår									
	— 20 år					21 år —				
	1947	1954	1960	1963	1964	1947	1954	1960	1963	1964
Abs. tal	134	128	229	395	459	245	194	274	322	476
Rel. tal.	35,4	39,8	45,5	55,1	49,1	64,6	60,2	54,5	44,9	50,9

Om det elevmaterial som ligger till grund för uppgifterna gäller vad i det föregående sagts beträffande handelsgymnasiets normalkurser.

För att ge en bild av de 1-åriga kursernas utveckling under den senaste 10-årsperioden lämnas i följande sammanställning uppgifter om antalet elever och klasser samt antalet elever per klass under åren 1955—1964.

Handelsgymnasiets 1-åriga kurser

År	Totala elev-antalet	Antal klasser	Antal elever per klass
1955	336	11	30,5
1956	364	12	30,3
1957	322	10	32,2
1958	355	12	29,6
1959	437	14	31,2
1960	503	17	29,6
1961	533	20	26,7
1962	675	25	27,0
1963	717	29	24,7
1964	912	32	28,5
		Medeltal	29,0

Läsåret 1955/56 fanns 1-åriga fackkurser på sex orter och läsåret 1964/65 på 16 orter.

Några undersökningar om *examinationsfrekvensen* vid de 1-åriga kurserna har inte gjorts efter 1948. Enligt av handelsgymnasiekommittén publicerade undersökningar skulle under åren 1943—1948 i genomsnitt 96 % av de intagna ha avgått med godkänt slutbetyg.

Om man beräknar examinationsfrekvensen på grundval av förhållandet mellan antalet elever under ett år och antalet examinerade ett år senare, skulle examinationsfrekvensen vid de 1-åriga kurserna åren 1955—1964 ha varit följande.

Examinationsfrekvensen vid handelsgymnasiets 1-åriga kurser

Elever		Examinerade		Examinations-frekvens
År	Antal	År	Antal	
1954	342	1955	277	81,0
1955	336	1956	263	78,3
1956	364	1957	273	75,0
1957	322	1958	291	90,4
1958	355	1959	310	87,3
1959	437	1960	391	89,5
1960	503	1961	427	84,9
1961	533	1962	434	81,4
1962	675	1963	637	94,4
1963	717	1964	665	92,7
			Medeltal	85,5

2.2.1.3. Teknisk gymnasieutbildning helt på dagtid kan vuxna få dels vid det 3-åriga tekniska gymnasiet, dels vid tekniska gymnasiets studentlinjer, dels vid tekniska gymnasiernas 2-åriga specialkurslinjer och dels vid bergsskolan i Filipstad. Blandad heltids- och deltidsundervisning kan erhållas vid de tekniska gymnasiernas 3-åriga specialkurslinjer, där undervisningen de två första åren sker på kvällstid med mellan 16 och 18 timmar per vecka och sista året på heltid med 39 timmar per vecka.

Antalet nybörjare i olika åldersår i årskurs 1 av det 3-åriga tekniska gymnasiet åren 1949, 1954, 1960 och 1963 framgår av följande sammanställning.

Nybörjare i årskurs 1 av det 3-åriga tekniska gymnasiet

	Åldersår											
	— 17 år				18—20 år				21 år —			
	1949	1954	1960	1963	1949	1954	1960	1963	1949	1954	1960	1963
Abs. tal.	216	258	853 (849)	2 190	492	550	1 255 (1 047)	2 180	182	151	532 (457)	642
Rel. tal	24,3	26,9	32,3 (36,1)	43,7	55,3	57,4	47,5 (44,5)	43,5	20,4	15,7	20,2 (19,4)	12,8

Talen för 1949 och 1954 är inte helt jämförbara med talen för övriga år, då de för de två förstnämnda åren avser antalet nyintagna och för de två sistnämnda åren antalet elever i första årskursen. Då för 1960 material föreligger som visar åldersfördelningen såväl för hela årskurs 1 som för årets nybörjare, har för detta år båda åldersfördelningarna medtagits, varvid talen för de nyintagna satts inom parentes.

Det 3-åriga tekniska gymnasiet har av de olika gymnasieformerna den ojämförligt största andelen vuxna nybörjare, vilken andel dock minskat under de senaste åren. Absolut sett har antalet vuxna dock ökat.

Sedan vårterminen 1962 bedrivs försöksverksamhet vid de tekniska gymnasierna med särskild utbildningsväg för studenter *(studentlinje)*. Sådan linje omfattar tre terminer, varvid intagning sker vid vårterminens början. Samläsning skall i största möjliga utsträckning ske med övriga elever i det 3-åriga tekniska gymnasiet. För inträde till studentlinje fordras dels studentexamen med på visst sätt kvalificerade betyg, dels fyra månaders praktik.

Vårterminen 1965 fanns studentlinjer vid två tekniska gymnasier. På de ytterligare två orter, där sådana linjer var inrättade, kom någon undervisning ej till stånd på grund av för litet antal sökande.

De intagnas antal och åldersfördelning vårterminerna 1962—1965 framgår av följande sammanställning.

Nybörjare vid tekniskt gymnasiums studentlinjer

Intagna	Åldersår		Summa
	— 20 år	21 år —	
1962	8	33	41
1963	13	57	70
1964	16	42	58
1965	11	49	60

I detta sammanhang kan nämnas, att studenter i mån av plats kan intas i årskurs 2 av tekniskt gymnasium. De medges vissa lättnader i undervisningen i allmänna ämnen men får i stället särskild undervisning i de tekniska ämnen som deras kamrater läst i årskurs 1. Antalet sådana studenter är dock ringa.

På samma sätt som gäller i fråga om handelsgymnasiets 1-åriga fackkurser bör utbildningen av studenter vid tekniskt gymnasium närmast betraktas som en sidokomplettering till allmänna gymnasiets utbildning.

Utbildning vid *specialkurs* meddelas i huvudsak inom de maskin-, bygg-, el- och kemitekniska områdena. Läsåret 1964/65 fanns på tre orter 2-åriga mätningstekniska specialkurslinjer med undervisning på dagtid. Då denna senare utbildning i viss mån intar en särställning (bl.a. finns ej motsvarande gymnasielinjer), kommer i den följande redogörelsen för specialkurserna den mätningstekniska utbildningen inte att medtagas.

För inträde i årskurs 1 av specialkurslinje fordras

a) att vederbörande fyller 17 år senast det år då inträde sökes.
b) minst två års praktik beträffande specialkurs med heltidsundervisning och minst två månaders praktik beträffande sådan kurs med deltidsundervisning.
c) realexamenskunskaper i svensk skrivning, fysik, kemi och teckning (ritteknik).
d) kunskaper i matematik något överstigande realexamenskunskaper för intagning på maskin- och eltekniska linjer och realexamenskunskaper i matematik för intagning på övriga linjer.

Dispens från praktikkravet kan medges. För examen fordras av studerande med deltidsundervisning sammanlagt två års praktik. I matematik är inträdesprövning obligatorisk.

Specialkurs och gymnasiekurs på samma eller motsvarande linje anses ge på det hela taget samma kompetens i tekniska ämnen. Även matematiken på maskin- och eltekniska specialkurslinjer anses föra till i stort sett samma nivå som gymnasiets matematikundervisning. I övrigt ligger specialkurs nivåmässigt något under tekniskt gymnasium. Ingenjörsexamen från specialkurs berättigar inte till inträde vid universitet och högskolor.

Ett inte obetydligt antal vuxna intas varje år på specialkurslinjerna. An-

talet nybörjare i olika åldersår i årskurs 1 vid de 2- och 3-åriga linjerna åren 1949, 1954, 1960, 1963 och 1964 framgår av följande sammanställning.

Nybörjare vid tekniskt gymnasiums 2- och 3-åriga specialkurser

	Åldersår									
	— 20 år					21 år —				
	1949	1954	1960	1963	1964	1949	1954	1960	1963	1964
2-åriga										
Abs. tal	51	26	50	69	70	163	165	229	216	231
Rel. tal	23,8	13,6	17,9	24,2	23,3	76,2	86,4	82,1	75,8	76,7
3-åriga										
Abs. tal	41	31	81	106	103	95	74	163	196	198
Rel. tal	30,1	29,5	33,2	35,1	34,2	69,9	70,5	66,8	64,9	65,8
Sammanlagt										
Abs. tal	92	57	131	175	173	258	239	392	412	429
Rel. tal	26,3	19,3	25,0	29,8	28,7	73,7	80,7	75,0	70,2	71,3

Talen för 1949 och 1954 omfattar endast nyintagna elever, medan talen för 1960 och därefter omfattar samtliga elever i årskurs 1. Talen för de olika åren är därför inte helt jämförbara (jfr tidigare sammanställning över motsvarande tal för det 3-åriga tekniska gymnasiet).

Då antalet elever som är 17 år och yngre är obetydligt, har i sammanställningen indelningen i åldersår begränsats till två grupper.

Totala antalet ordinarie elever, antalet sådana elever i årskurs 1 samt antalet nybörjarklasser och elever per nybörjarklass åren 1955—1964 i de 2- och 3-åriga specialkurserna framgår av följande sammanställning.

Ordinarie elever i tekniskt gymnasiums 2- och 3-åriga specialkurser

År	2-åriga				3-åriga				Summa elever	
	Totalt elev-antal	Elever i åk 1	Klasser av åk 1	Elever per klass av åk 1	Totalt elev-antal	Elever i åk 1	Klasser av åk 1	Elever per klass av åk 1	Samt-liga åk	Åk 1
1955	461	249	10	24,9	314	129	5	25,8	775	378
1956	493	261	10	26,1	330	131	5	26,2	823	392
1957	508	244	10	24,4	362	141	7	20,1	870	385
1958	481	247	10	24,7	455	209	9	23,2	938	456
1959	504	258	10	25,8	506	202	9	22,4	1 010	460
1960	529	279	10	27,9	588	244	13	18,8	1 117	523
1961	510	270	10	27,0	632	270	14	19,3	1 142	540
1962	533	298	11	27,1	716	289	14	20,6	1 249	587
1963	534	285	11	25,9	793	302	13	23,2	1 327	587
1964	554	301	11	27,4	808	301	13	23,2	1 362	602
			Medeltal	26,1				22,3		

Utöver de ordinarie eleverna har under perioden 1955—1964 funnits ett 30-tal extra elever och specialelever per år. Hur dessa elever fördelar sig på de olika årskurserna framgår inte av tillgänglig statistik.

Som gymnasieutredningen tidigare anmärkt ingår inte eleverna i de 2-åriga mätningstekniska specialkurslinjerna i angivna tal.

Läsåret 1955/56 fanns 2- och 3-åriga kurser på tre respektive fyra orter och läsåret 1964/65 på fem respektive sju orter. En av orterna hade såväl 2- som 3-åriga kurser.

De 2-åriga specialkurserna rekryterar huvuddelen av sina elever från gymnasieorten och gymnasieortens län. Av uppgifter för 1963 och 1964 framgår, att ca 45 % hade sin hemort i gymnasieorten samt att återstoden ungefär lika fördelade sig på gymnasieortens län (för Stockholms stad har därvid Stockholms län räknats som gymnasieortens län) och övriga delar av landet. Stora skillnader föreligger dock mellan de olika orterna, så att exempelvis procenttalet för övriga delar av landet varierar mellan ca 50 och ca 15. Ett visst osäkerhetsmoment beträffande hemortsförhållandena ligger emellertid i att det stundom förekommer att elever under utbildningstiden låter skriva sig på gymnasieorten.

Uppgifter om examinationsfrekvensen vid de 2- och 3-åriga kurserna saknas. Om man utgår från att examinationsfrekvensen utgör förhållandet mellan antalet examinerade under ett år och antalet elever i nybörjarklasserna två respektive tre år tidigare skulle denna frekvens åren 1956 (57)—1963 (64) ha varit följande.

Beräknad examinationsfrekvens vid tekniskt gymnasiums 2- och 3-åriga specialkurser

2-åriga					3-åriga				
Elever i åk 1		Examinerade		Examinations-frekvens	Elever i åk 1		Examinerade		Examinations-frekvens
År	Antal	År	Antal		År	Antal	År	Antal	
1954	203	1956	175	86,2	1954	128	1957	98	76,6
1955	249	1957	195	78,3	1955	129	1958	105	81,4
1956	261	1958	242	92,7	1956	131	1959	115	87,8
1957	244	1959	217	88,9	1957	141	1960	109	77,3
1958	247	1960	241	97,6	1958	209	1961	158	75,6
1959	258	1961	245	95,0	1959	202	1962	143	70,8
1960	279	1962	235	84,2	1960	244	1963	167	68,4
1961	270	1963	229	84,8	1961	270	1964	219	81,1
1962	298	1964	245	82,2					
			Medeltal	87,6					76,6

Bortsett från invändningar av rent statistisk art som kan göras mot det här använda beräkningssättet, finns ytterligare en felkälla. Antalet examinerade på de 2-åriga kurserna innefattar nämligen även sådana som vid

gymnasiet i Stockholm börjat vid dess 4-åriga specialkurslinje med kvällsundervisning och efter två kvällsår övergått till årskurs 2 i den 2-åriga specialkursen. Någon gång har vidare förekommit sådan övergång från årskurs 1 i den 4-åriga kursen till årskurs 1 i den 2-åriga kursen (jfr 2.2.2.3). I dessa fall har sålunda studietiden för berörda elever varit minst tre år.

2.2.2. Skolor med direktundervisning på kvällstid och med parallellundervisning

2.2.2.1. Allmän gymnasieutbildning. Det första statliga initiativet på detta område togs genom inrättande fr.o.m. läsåret 1938/39 av *statens aftonskola* (vid högre allmänna läroverket å Kungsholmen i Stockholm). Ändamålet med skolan angavs vara att ge »äldre elever med utpräglad studiebegåvning och studiehåg» tillfälle att avlägga bl.a. studentexamen.

Till samma grupp hör de statsunderstödda *Stockholms samgymnasium* och *Karolinska aftonskolan i Örebro.* Vid den senare skolan kan man läsa även enstaka ämneskurser på gymnasiestadiet.

Gymnasierna vid statens aftonskola och Karolinska aftonskolan är 4-åriga (vid den senare skolan tidigare 3½-årigt) och vid Stockholms samgymnasium 3-årigt.

Antalet elever höstterminen 1964 i de tre nämnda skolorna i årskurs 1 av gymnasiet och elevernas åldersfördelning framgår av följande sammanställning.

Nybörjare i årskurs 1 höstterminen 1964

Skola	Antal elever i åk 1			
	— 20 år	21—30 år	31 år —	Summa
Statens aftonskola	15	9	3	27
Stockholms samgymnasium	42	32	9	83
Karolinska aftonskola	15	3	5	23
Summa	72	44	17	133

Examinationsfrekvensen synes inte vara särskilt hög. I sammanställning på följande sida lämnas uppgifter om denna frekvens grundad på antalet nyinskrivna 1955—1963 och examinationen samma år.

2.2.2.2. Ekonomisk (merkantil) gymnasieutbildning. Det finns inte någon ekonomisk gymnasieutbildning på deltid och med parallellundervisning, motsvarande det 3-åriga handelsgymnasiets utbildning.

De tidigare 4-åriga handelsgymnasielinjerna, med utbildning motsvarande det 2-åriga handelsgymnasiets, har avvecklats i och med utgången av läsåret 1964/65. Beslutet om avveckling var föranlett av en framställning från gymnasieutredningen i samråd med överstyrelsen för yrkesutbildning. Gym-

Beräknad examinationsfrekvens

Skola	Antal intagna i		Summa intagna	Antal examina	Examinations-frekvens
	årskurs 1	årskurs 2 och högre			
Statens aftonskola	349	95	444	151	34,0
Stockholms samgymnasium	785	206	991	505	51,0
Karolinska aftonskola	190	14	204	47	23,0
Sammanlagt	1 324	315	1 639	703	42,9

nasieutredningen motiverade sin framställning bl.a. med att de utbildningsformer, som huvudsakligen toge sikte på vuxenelever, borde i stort sett ge samma kompetens som motsvarande utbildningsvägar för ungdom. Den handelsgymnasiala vuxenutbildningen borde därför ge i stort sett samma kompetens som det 3-åriga handelsgymnasiet. Enligt gymnasieutredningens bedömning vore detta inte möjligt inom ramen av en 4-årig kvällskurs byggd på parallellundervisning. En eventuell förlängning av utbildningstiden vid kvällsundervisning, som i så fall skulle omfatta 10—12 terminer, kunde knappast bli attraktiv. Förslag hade därtill framlagts av studiesociala utredningen om vidgade vuxenutbildningsmöjligheter inom handelsgymnasieutbildningen genom kurser vid vuxenläroverken, statsbidrag till kvällsgymnasier samt en omläggning av privatistexamen.

De 4-åriga kvällskurserna har funnits på fyra orter. Elevantalet har aldrig varit stort, höstterminen 1961, det senaste år då samtliga årskurser fanns, uppgick det till 300. Avbrottsprocenten har varit mycket hög; endast ca 30 % av de inskrivna har avlagt examen.

2.2.2.3. Teknisk gymnasieutbildning. Som nämnts under 2.2.1.3 finns vid de tekniska gymnasierna en blandform mellan deltids- och heltidsundervisning, nämligen de 3-åriga specialkurserna, där undervisningen de två första åren bedrivs på deltid och sista året på heltid.

Deltidsundervisning under hela studietiden kan endast erhållas vid Tekniska gymnasiet I i Stockholm, där det finns inrättad en 4-årig specialkurs. Genom att läroplanerna för detta gymnasiums 2- och 4-åriga specialkurser är samordnade är det även möjligt att genomgå utbildningen antingen på dagtid ett år och på kvällstid två år eller på kvällstid två år och på dagtid det sista året. Sistnämnda möjlighet utnyttjas i viss utsträckning. På grund av platsbrist har sådan övergång dock inte kunnat beviljas alla dem som ansökt härom.

Som tidigare nämnts förekommer någon gång att elever går över från årskurs 1 i den 4-åriga kursen till årskurs 1 i den 2-åriga kursen. Det är

då i allmänhet fråga om sådana elever som från början sökt till den 2-åriga kursen men inte kunnat beredas plats där utan i stället blivit intagna i den 4-åriga kursen.

Den 4-åriga kursen är organiserad på tre huvudlinjer (maskin, bygg och el) och har tre parallellklasser. Den sammanlagda intagningskapaciteten är sålunda ca 90 elever. Under de senaste tio åren har det inte förekommit att alla tre intagningsklasserna varit helt fyllda. Bäst härvidlag har ellinjen hävdat sig med i medeltal ca 22 elever per intagningsklass. Därnäst kommer bygglinjen med ca 18 och sist maskinlinjen med ca 10 elever per intagningsklass.

För intagningsbestämmelserna har redogjorts under avsnittet 2.2.1.3.

Sammanlagda antalet ordinarie elever och deras fördelning på olika årskurser under åren 1955—1964 framgår av följande sammanställning.

Elever i 4-åriga tekniska specialkurser i Stockholm

År	Antal ordinarie elever i årskurs				Summa ord. elever	Special- och extra elever	Summa elever
	1	2	3	4			
1955	70	57	35 (5)	35	194	20	214
1956	73	65	39 (11)	29	206	13	219
1957	49	67	41 (13)	37	194	21	215
1958	50	41	53 (10)	38	182	25	207
1959	43	55	30 (12)	48	176	23	199
1960	45	48	18 (23)	25	136	25	161
1961	38	46	34 (9)	18	136	38	176
1962	53	36	33 (6)	35	157	26	183
1963	35	42	25 (4)	31	133	29	162
1964	39	32	31 (1)	24	126	30	156
Medeltal per klass	16,5	16,3	11,3	10,6			

Inom parentes angivna tal i kolumnen för årskurs 3 anger det antal personer som enligt vad som kunnat inhämtas övergått till årskurs 2 i den 2-åriga specialkursen. Uppgift saknas om hur special- och extraeleverna fördelar sig på de olika årskurserna.

Av sammanställningen torde man även kunna dra vissa slutsatser om *examinationsfrekvensen.* Om man inte räknar med dem som gått till årskurs 2 på dn 2-åriga linjen, kan frekvensen uppskattas till ca 60 %. Gör man det inte i och för sig orimliga antagandet att praktiskt taget alla som gått till nämnda årskurs 2 även avlagt examen där, kan man anta, att mellan 75 och 80 % av dem som börjar i den 4-åriga utbildningen fullföljer studierna fram till examen.

Nybörjarnas i årskurs 1 på den 4-åriga linjen åldersfördelning åren 1949, 1954, 1960, 1963 och 1964 framgår av följande sammanställning.

Åldersfördelningen bland nybörjare i de 4-åriga specialkurserna

	Åldersår									
	— 20 år					21 år —				
	1949	1954	1960	1963	1964	1949	1954	1960	1963	1964
Abs. tal	11	9	16	20	16	14	44	29	15	23
Rel. tal	44,0	17,0	35,6	57,1	41,0	56,0	83,0	64,4	42,9	59,0

Även i denna sammanställning avser 1949 och 1954 års tal nyinskrivna, medan talen för 1960 och därefter omfattar det totala elevantalet i årskurs 1.

Vid två tillfällen har dåvarande styrelsen för högre tekniska läroverket i Stockholm gjort framställning om hel eller delvis avveckling av de 4-åriga kurserna (då 4-åriga fackskolelinjer), varvid som skäl främst åberopats att det låga elevantalet visade att utbildningsformen inte vore attraktiv samt att kostnaderna bleve oproportionerligt höga. Dessa framställningar har inte föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

2.2.3. Skolor med direktundervisning på kvällstid och med koncentrationsundervisning

2.2.3.1. Allmän gymnasieutbildning. Under de senare åren har de s.k. kvällsgymnasierna snabbt expanderat. Dessa gymnasier tillämpar koncentrationsundervisning. Undervisningen är antingen helt lärarhandledd eller utgör en kombination av muntlig undervisning och brevskolstudier.

Den form av kvällsgymnasieundervisning som brukar betecknas som handledd korrespondensundervisning behandlas under 2.4.

Tidigare var många av de studerande vid kvällsgymnasierna intagna vid *statens kompletteringsgymnasium* i Stockholm, varför här skall lämnas några uppgifter om denna skolform.

Kompletteringsgymnasiet började sin verksamhet i januari 1955. Genom detta gymnasium erhöll vissa studerande avgiftsfria studier, nämligen dels studenter som önskade komplettera i matematik, fysik och kemi för att bedriva matematisk-naturvetenskapliga studier, dels icke-studenter, som önskade studera på heltid eller på deltid. Såsom elever i kompletteringsgymnasiet fick dessa kostnadsfritt fem ämneskurser och en prövning i varje ämne. Kompletteringsgymnasiets rektor har även haft viss inspekterande och rådgivande verksamhet på vuxenutbildningens område.

Kompletteringsgymnasiet har på något undantag när inte själv anordnat kurser. De icke-studenter som velat ha deltidsundervisning har hänvisats till olika kvällsgymnasier och de som önskat undervisning på dagtid till Enskilda gymnasiet i Stockholm, varvid kompletteringsgymnasiet erlagt elevavgifterna. Läsåret 1964/65 fick kompletteringsgymnasiet anta 370 icke-studenter.

Efter beslut av 1965 års riksdag har kompletteringsgymnasiets verksamhet upphört fr.o.m. den 1 juli 1965. Anledningen härtill är att den statsunderstödda kvällsgymnasieverksamheten utvidgats så, att ett mycket litet antal elever kommer att stå kvar som kompletteringsgymnasiets elever, dvs. studera vid kvällsgymnasium med elevavgifter. Nuvarande bidragsgivning till icke-studenter som önskar studera på heltid och till studenter som vill komplettera matematik, fysik och kemi skall dock finnas kvar. Kompletteringsgymnasiets uppgifter i dessa avseenden har övertagits av skolöverstyrelsen, till vilken myndighet även överförts den rådgivande och inspekterande verksamhet beträffande vuxenutbildning, som handhafts av kompletteringsgymnasiets rektor.

Studiesociala utredningen behandlade ingående frågan om *kvällsgymnasier* och framlade därvid bland annat följande förslag. Kvällsgymnasiums undervisning borde så långt det vore möjligt omfatta utbildning inom samtliga gymnasieformer, allmän, merkantil och teknisk. Undervisningen borde regelmässigt meddelas i form av koncentrationsundervisning. Den lärarledda undervisningen borde i viss omfattning kunna ersättas av brevskolundervisning. Undervisningen borde i princip vara avgiftsfri för eleverna. Statsbidrag skulle kunna utgå med 112 % av ett bidragsunderlag, omfattande faktiskt utbetalade lärarlöner enligt gällande timtaxa jämte fortlöpande pensionsavgifter. I avvaktan på gymnasieutredningens ställningstagande till frågan om huvudmannaskapet för det nya gymnasiet borde kommun vara huvudman för kvällsgymnasium. Det skulle dock stå kommun fritt att, om så befunnes lämpligt, överlåta den direkta ledningen av sådant kommunalt kvällsgymnasium till exempelvis bildningsorganisation, som dreve kvällsgymnasieverksamhet inom kommunen.

I proposition 1963: 97 godtog föredragande departementschefen studiesociala utredningens förslag med vissa modifikationer. Statsbidrag föreslogs utgå med 79 % av ett bidragsunderlag, omfattande kostnaderna för löner till föreståndare och lärare samt för eventuell korrespondensundervisning. Ehuru departementschefen delade studiesociala utredningens principiella inställning till huvudmannaskapsfrågan, fann departementschefen med hänsyn till vissa studieförbunds insatser för kvällsgymnasieundervisningens utveckling att studieförbund inte borde utestängas från möjligheten att fungera som statsbidragsberättigad huvudman för kvällsgymnasium. Departementschefen tänkte härvid på de fall, då studieförbund redan drivit upp en verksamhet, som helt naturligt skulle bli statsbidragsberättigad enligt studiesociala utredningens förslag, därest kommun inträdde som huvudman.

Riksdagen beslöt i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag.

Kungl. Maj:t har den 11 oktober 1963 utfärdat *bestämmelser angående statsunderstödda kvällsgymnasier för vuxna*, att tillämpas tills vidare fr.o.m. redovisningsåret 1963/64. Bestämmelserna innehåller i huvudsak följande.

Ändamålet är att meddela gymnasieutbildning för dem som icke tidigare erhållit sådan utbildning. Även för gymnasiestudier erforderlig förberedande undervisning må anordnas.

Huvudman för kvällsgymnasium är kommun. Studieförbund må vara huvudman under förutsättning dels att kommun och studieförbund överenskommer härom, dels att kommunen förbinder sig att lämna erforderligt bidrag till driften av gymnasiet, dels att kvällsgymnasium med annan huvudman än studieförbundet ej finns i kommunen.

Kvällsgymnasium anordnas efter medgivande av Kungl. Maj:t. Medgivande skall avse en viss period.

Styrelse för kommunalt kvällsgymnasium är skolstyrelsen. Studieförbund kan dock medges att under skolstyrelsen handha verksamheten. Om studieförbund är huvudman, skall det finnas en särskild styrelse om fem ledamöter jämte tre suppleanter, utsedda enligt de grunder och i den ordning kommun och studieförbund överenskommer.

Avgift för undervisning må ej uttagas. Studieförbund som är huvudman må dock uttaga elevavgifter med belopp, som skall godkännas av skolöverstyrelsen.

Överstyrelsen bestämmer vilka lärokurser och linjer som varje gymnasium skall omfatta. Undervisningen skall anordnas som kurser i ämnen (ämneskurser). I lärokurs motsvarande allmänt gymnasium skall samtidigt vara anordnade ämneskurser i minst fyra ämnen och i lärokurs motsvarande annat gymnasium kurser i minst det antal ämnen som överstyrelsen bestämmer. Dispens kan dock medges av överstyrelsen.

Läroplan, som fastställes av överstyrelsen, skall omfatta timplaner med därtill hörande bestämmelser om gruppuppdelning, kursplaner samt planer för självstudier. I planerna skall erforderlig tid beräknas för studierådgivning och studiehandledning.

Rektor bestämmer om undervisningen delvis skall ersättas med brevskolundervisning. Detta får dock endast ske i ämnen som i läroplanen angivits som lämpliga för sådan undervisning. För anordnande av brevskolundervisning äger överstyrelsen träffa överenskommelser om samverkan med brevskola. Ämneskonferens avgör vilka brev, läroböcker och kompendier som skall användas.

För anordnande av ämneskurs fordras minst 12 elever vid kursens början, med möjlighet för länsskolnämnd att bevilja dispens. Kurs bör ej omfatta mer än 26 elever.

Elev må intagas för studier i ett eller flera ämnen. Det skall finnas en intagningsnämnd, bestående av kvällsgymnasiets rektor som ordförande samt en av länsskolnämnden och en av skolstyrelsen utsedd ledamot. Minimiåldern för intagning (om ej särskilda skäl föranleder annat) är 18 år, för förberedande kurs dock 16 år. Behörig att vinna inträde är den som på grundval av tidigare studier och annan verksamhet bedömes ha förutsättningar att följa kursen. Den som avlagt studentexamen, handelsgymnasieexamen eller ingenjörsexamen får intagas endast om det ej medför utvidgning av skolorganisationen eller eljest större olägenhet.

Vid varje läsårs slut skall elevens fortsatta studier upptagas till prövning. Elev som ej nöjaktigt bedrivit sina studier må föreläggas att gå om ämneskurs. Om vid slutet av första läsåret efter intagningen finnes att elev ej ådagalagt godtagbar studielämplighet kan han åläggas att avgå från gymnasiet. Elev kan vidare skiljas från gymnasiet om han försummar undervisningen eller visar sig ej äga nödiga

förutsättningar att tillgodogöra sig lärostoffet.

Rektor eller studierektor må av överstyrelsen för viss tid medges rätt att anställa särskild prövning, fyllnadsprövning, prövning i avslutade ämnen och examen.

För varje kvällsgymnasium skall finnas en rektor. Om det finns lärokurser motsvarande mer än en gymnasieform må efter medgivande av länsskolnämnd studierektor förordnas. För behörighet till befattning som rektor fordras adjunktskompetens samt erfarenhet av undervisning vid gymnasium. Där särskilda skäl föreligger, må som rektor anställas den som inte uppfyller dessa behörighetsvillkor. Bland rektors skyldigheter poängteras särskilt att han skall lämna eleverna upplysningar och råd beträffande den vid gymnasiet tillämpade studieformen. Skolstyrelsen anställer och entledigar rektor, studierektor och lärare.

Huvudman skall tillse att för undervisningen finns erforderliga lokaler jämte inredning, inventarier och möbler ävensom erforderlig undervisningsmateriel. Kostnader för kvällsgymnasium bestrides av huvudman, i den mån de ej täckes av statsbidrag eller andra medel.

Statsbidrag utgår med 79 % av ett bidragsunderlag, bestående av kostnaderna för lön till rektor, studierektor och lärare samt för brevskolundervisning. Vissa regler ges vidare för hur bidragsunderlaget för lön skall beräknas.

Kvällsgymnasierna drevs tidigare till övervägande del av bildningsorganisationer, Folkuniversitet, Medborgarskolan och Tjänstemännens bildningsverksamhet (TBV). Under senare år har tillkommit ett antal kommunala kvällsgymnasier, varjämte kommuner i stor utsträckning övertagit av bildningsorganisationer och av enskilda drivna kvällsgymnasier.

I sammanställning på följande sida lämnas uppgifter för höstterminen 1964 om vilka kvällsgymnasier som meddelade allmän gymnasieutbildning samt om antalet elever och elevernas åldersfördelning. Sammanställningen grundar sig på från skolorna erhållna uppgifter. För kvällsgymnasiernas ekonomiska och tekniska gymnasiekurser redogörs under 2.2.3.2 respektive 2.2.3.3.

I den under kapitel 1 omnämnda undersökningen om vuxna studerandes studiesociala situation lämnas även vissa uppgifter om elevernas ålder. Gymnasieutredningen vill emellertid erinra om dels att dessa uppgifter avser höstterminen 1961 samt omfattar 550 elever vid tre kvällsgymnasier med endast allmän gymnasieutbildning, dels att terminens nybörjare inte ingår bland de 550 eleverna. Enligt undersökningen var den procentuella fördelningen på olika åldersår följande.

20 år och yngre	9 %	
21—25 år	24 %	51 %
26—30 år	27 %	
31—35 år	16 %	
36—40 år	10 %	40 %
41 år och äldre	14 %	

En jämförelse med sammanställningen på nästa sida ger vid handen att under senare år en viss förskjutning till yngre årgångar har skett.

Kvällsgymnasier som höstterminen 1964 meddelade allmän gymnasieutbildning

Ort	Antal elever								Antal ämnes-kurser
	Totalt				Nybörjare				
	— 20 år	21-30 år	31 år —	S:a	— 20 år	21-30 år	31 år —	S:a	
Kommunala									
Bollnäs	24	36	33	93	114	17	14	45	13
Gävle	26	58	51	135	22	48	30	100	13
Hälsingborg	16	52	36	104	14	30	19	63	11
Jönköping	14	64	27	105	14	64	27	105	[2])12
Karlskoga	11	22	19	52	11	22	19	52	[1])5
Karlskrona	12	33	43	88	8	15	18	41	[1])8
Lidköping	1	23	18	42	1	23	18	42	3
Nässjö	2	8	10	20	—	—	—	—	2
Stockholm	414	1 131	534	2 079	267	604	249	1 120	[1])197
Sundsvall	7	13	21	41	—	—	—	—	3
Uppsala	98	296	136	530	76	153	45	274	38
Ystad	—	11	23	34	—	11	23	34	[2])7
Östersund	11	36	30	77	10	18	8	36	[1])10
Folkuniv.									
Göteborg	107	348	117	572	61	186	64	311	59
Linköping[3])	3	32	51	86	3	11	15	29	7
Uddevalla[3])	19	34	26	79	17	19	12	48	7
Västerås[3])	4	40	16	60	2	6	2	10	4
Medborgarsk.									
Umeå[3])	7	23	21	51	7	16	13	36	5
Medb:s.-TBV									
Arvika[3])	4	11	27	42	2	10	10	22	5
Karlstad[3])	6	14	22	42	4	13	17	34	4
TBV									
Halmstad[3])	8	13	14	35	5	4	5	14	3
Kristianstad[3])	2	10	10	22	2	5	1	8	2
Luleå	—	4	17	21	—	—	—	—	2
Malmö	29	143	68	240	23	100	33	156	[2])38
Motala	—	5	1	6	—	—	—	—	1
Norrköping[3])	4	31	35	70	4	15	19	38	7
Örnsköldsvik[3])	2	10	10	22	—	4	2	6	3
Enskild									
Göteborg	12	266	93	371	9	197	87	293	17
S:a abs. tal	843	2 767	1 509	5 119	576	1 591	750	2 917	486
S:a rel. tal	16,5	54,1	29,4	100	19,8	54,5	25,7	100	

[1]) inklusive handelsgymnasiekurser
[2]) inklusive handelsgymnasie- och tekniska gymnasiekurser
[3]) kommunaliserade fr.o.m den 1 juli 1965

2.2.3.2. Ekonomisk (merkantil) gymnasieutbildning. Sådan utbildning anordnades höstterminen 1964 vid sju kvällsgymnasier enligt följande sammanställning.

	Antal elever							
	Totalt				Nybörjare			
	— 20 år	21-30 år	31 år —	S:a	— 20 år	21-30 år	31 år —	S:a
Kommunala								
Jönköping	11	37	19	67	11	37	19	67
Karlskoga	1	6	9	16	1	6	9	16
Karlskrona	4	13	7	24	4	12	7	23
Stockholm	45	138	70	253	38	87	21	146
Ystad	2	1	6	9	2	1	6	9
Östersund	5	10	9	24	5	10	9	24
TBV								
Malmö	15	52	16	83	12	34	10	56
S:a abs. tal	83	257	136	476	73	187	81	341
S:a rel. tal	17,4	54,0	28,6	100	21,4	54,8	23,8	100

Vidare förekom sådan utbildning läsåret 1964/65 vid yrkesskolorna i Göteborg och Örebro. Utbildningen bedrevs som ämneskurser inom det 3-åriga handelsgymnasiets språkliga, redovisningstekniska och distributionstekniska grenar.

Följande uppgifter, avseende höstterminen 1964, har erhållits beträffande dessa kurser.

Ekonomisk gymnasieutbildning vid yrkesskolor höstterminen 1964

	Antal elever	Antal nybörjare				Antal kurser
		— 20 år	21—30 år	31 år —	S:a	
Göteborg	81	7	27	1	35	18
Örebro	88	2	27	8	37	23
Summa	169	9	54	9	72	41

Dessa kurser torde komma att avvecklas så snart planerade kommunala kvällsgymnasier inrättats på respektive orter.

2.2.3.3. Teknisk gymnasieutbildning. Sådan utbildning förekom höstterminen 1964 endast vid tre kvällsgymnasier enligt följande sammanställning.

	Antal elever							
	Totalt				Nybörjare			
	— 20 år	21-30 år	31 år —	S:a	— 20 år	21-30 år	31 år —	S:a
Kommunala								
Jönköping.....	11	27	10	48	11	27	10	48
Ystad.....	6	6	7	19	6	6	7	19
TBV								
Malmö.....	9	88	48	145	6	42	18	66
S:a abs. tal	26	121	65	212	23	75	35	133
S:a rel. tal	12,2	57,1	30,7	100	17,3	56,4	26,3	100

2.2.3.4. Totala antalet gymnasieelever i kvällsgymnasierna (exklusive yrkesskolor) samt elevernas åldersfördelning höstterminen 1964 framgår av följande sammanställning.

	Antal elever							
	Totalt				Nybörjare			
	— 20 år	21-30 år	31 år —	S:a	— 20 år	21-30 år	31 år —	S:a
Abs. tal	952	3 145	1 710	5 807	672	1 853	866	3 391
Rel. tal	16,4	54,2	29,4	100	19,8	54,6	25,6	100

Ett mycket stort antal kvällsgymnasier anordnade även *realskolkurser eller andra förgymnasiala kurser.* Totala antalet elever, antalet nybörjare och åldersfördelningen i dessa kurser höstterminen 1964 framgår av följande sammanställning.

	Antal elever							
	Totalt				Nybörjare			
	— 20 år	21-30 år	31 år —	S:a	— 20 år	21-30 år	31 år —	S:a
Abs. tal	1 697	1 730	849	4 276	1 287	1 175	575	3 037
Rel. tal	39,7	40,4	19,9	100	42,4	38,7	18,9	100

2.2.4. Skolor med kombinerad direktundervisning och självstudier

2.2.4.1. Statens gymnasier för vuxna. För närvarande finns två sådana gymnasier, nämligen i Härnösand och Norrköping. Vid Norrköpingsskolan, som är den äldsta, började undervisningen höstterminen 1956. T.o.m. läsåret 1961/62 omfattade skolan — förutom realskolutbildning — endast allmän

gymnasieutbildning. Skolan i Härnösand inrättades fr.o.m. läsåret 1962/63 och i de två skolorna meddelas fr.o.m. samma tid även handelsgymnasie- och teknisk gymnasieutbildning. Båda gymnasierna är statliga.

Norrköpingsskolans komplettering med merkantil och teknisk utbildning och inrättandet av skolan i Härnösand grundar sig på av studiesociala utredningen framlagda förslag. Denna underströk därvid bl.a. att utbildningsmöjligheterna för vuxna såvitt möjligt borde spridas till alla delar av landet och att vuxengymnasierna, genom att studierna i betydande utsträckning kunde bedrivas på hemorten, hade särskilda förutsättningar att kunna tillgodose detta.

I propositionen 1962: 107 framlades förslag om utbyggnad av gymnasierna för vuxna i enlighet med vad studiesociala utredningen föreslagit. Riksdagen beslöt i enlighet härmed.

Gällande stadga för statens gymnasier för vuxna (1963: 65) innehåller i huvudsak följande.

Ändamålet är att meddela utbildning på gymnasie- och realskolstadierna för dem som inte tidigare erhållit sådan utbildning.

Om inrättande av gymnasium för vuxna beslutar Kungl. Maj:t efter medgivande av den kommun, där gymnasiet skall vara beläget. Kommunens skolstyrelse är styrelse för vuxengymnasiet.

Vid gymnasium för vuxna förekommer lärokurser i huvudsak motsvarande dem som bl.a. finns vid allmänt eller tekniskt gymnasium eller handelsgymnasium. Det ankommer på Kungl. Maj:t att bestämma vilka lärokurser som skall finnas vid varje gymnasium. Läroplan fastställes av skolöverstyrelsen samt skall innefatta timplaner, kursplaner och planer för självstudier.

Studiegången är organiserad som en kombination av muntlig undervisning vid vuxengymnasiet och självstudier i hemorten. Skolundervisningen fördelas på — beroende av utbildningslinje — sju à åtta kurser, var och en om lägst fyra högst åtta veckor. Mellan kurserna skall självstudier bedrivas under skolans ledning. Normalstudietiden omfattar beroende på utbildningslinje fyra à fem år.

För anordnande av brevskolundervisning till ledning för elevernas självstudier äger skolöverstyrelsen träffa överenskommelse om samverkan med brevskola.

Intagningen av elever må avse varje kurs av lärokursen utom den sista. Intagningen avgöres av en särskild intagningsnämnd, bestående av rektor som ordförande samt två av skolöverstyrelsen och två av skolstyrelsen utsedda ledamöter. Ledamöterna bör äga förtrogenhet med studieformen.

Till lärokurs av gymnasium må, där inte särskilda skäl föranleda annat, endast den intagas, som det kalenderår under vilket han avser att påbörja studierna uppnår en ålder av lägst 20 år. För intagning i kurs för inträdessökande till specialkurs av tekniskt gymnasium och i realskolkurs är åldersgränsen 19 respektive 16 år. Behörig att vinna inträde i första kursen är den som på grundval av tidigare studier eller inträdesprov bedömes ha erforderliga kunskaper och färdigheter och som finnes ha förutsättningar att följa lärokursen.

Vid slutet av varje kurs prövar klasskonferensen om eleven skall få fortsätta studierna. Härvid kan den som inte visat tillfredsställande studieresultat föreläggas ytterligare självstudier eller att gå om kursen.

Elev som vid slutet av första kursen efter intagningen inte ådagalagt godtagbar

studielämplighet kan åläggas att avgå från skolan.

Före påbörjandet av sista kursen av lärokurs av tekniskt gymnasium skall vederbörande ha fullgjort sex månaders praktik.

Vid varje gymnasium för vuxna skall, där ej Kungl. Maj:t för visst fall annorlunda förordnar, vara inrättad en rektorstjänst. För behörighet till rektorstjänst fordras att vara behörig till sådan tjänst vid någon av de tre gymnasieformerna. Bland rektors åligganden ingår bl.a. att under första kursen av lärokurs lämna eleverna upplysningar och råd beträffande den vid gymnasiet tillämpade studieformen.

Efter Kungl. Maj:ts medgivande kan vid gymnasium för vuxna inrättas extra ordinarie tjänst som studiekonsulent.

Vid gymnasium för vuxna skall vidare finnas bl.a. lektors- och adjunktstjänster. Rektors- och lärartjänster tillsätts på samma sätt som motsvarande tjänster vid andra gymnasier, dock att extra ordinarie lektors- och adjunktstjänster tillsätts på samma sätt som motsvarande ordinarie tjänster. Vid tillsättningen av vuxengymnasiets tjänster må hänsyn tagas till de speciella krav, som bör ställas på innehavare av tjänster vid gymnasier för vuxna, särskilt erfarenhet från brevskolundervisning och muntlig undervisning för vuxna.

Vid både Norrköpings- och Härnösandsskolan finns reallinje av allmänt gymnasium, handelsgymnasium, tekniskt gymnasium (maskin- och byggtekniska linjer), specialkurs av tekniskt gymnasium (maskin- och byggtekniska linjer), allmän realskola samt förberedande kurs för inträde i specialkurs. Norrköping har dessutom latinlinje av allmänt gymnasium och Härnösand allmän linje av sådant gymnasium.

Gymnasierna för vuxna är i princip inrättade för riksrekrytering. Emellertid rekryterar de huvuddelen av sina elever från relativt begränsade områden. Sålunda kom för Härnösands del i det närmaste 50 % av nybörjarna från Västernorrlands län och närmare 40 % från övriga norrländska län. I Norrköping var spridningen något större, närmare 35 % av nybörjarna hörde hemma i Östergötlands län och drygt 25 % i angränsande län.

Totala antalet elever läsåret 1964/65 uppgick till 1 543, varav 735 i gymnasiet och 808 i förgymnasial utbildning . Elevernas fördelning på de två skolorna samt på skolformerna allmänt gymnasium (Ag), handelsgymnasium (Hg), tekniskt gymnasium (Tg), specialkurs av tekniskt gymnasium (Tgs), allmän realskola (R) och förberedande kurs för inträdet i specialkurs (F) var följande.

Eleverna i de två vuxengymnasierna läsåret 1964/65

Skola	Antal elever i						Summa elever
	Ag	Hg	Tg	Tgs	R	F	
Härnösand	92	49	43	64	131	46	425
Norrköping	244	82	48	113	542	89	1 118
Summa	336	131	91	177	673	135	1 543

För *nybörjarna* (343 i gymnasiet och 337 i förgymnasial utbildning) var motsvarande fördelning denna.

Skola	Antal elever i						Summa elever
	Ag	Hg	Tg	Tgs	R	F	
Härnösand	48	28	28	32	63	38	237
Norrköping	109	30	21	47	176	60	443
Summa	157	58	49	79	239	98	680

Den *procentuella fördelningen av nybörjarna* på olika åldersår var följande.

Skolform	Procentuell fördelning på åldersåren			Medianålder
	— 20 år	21—29 år	30 år —	
Ag	24,0	58,1	17,9	22,9
Hg	6,9	55,2	37,9	26,8
Tg	10,6	63,8	25,6	24,8
Tgs.....	3,8	43,7	52,5	30,2
S:a gymnasium	13,7	54,8	31,5	25,2
R	20,6	56,3	23,1	24,1
F	8,8	50,0	41,2	27,9
S:a förgymnasial utbildning	17,6	54,7	27,7	25,4

2.2.4.2. Korrespondensinstituten. Hermods korrespondensinstitut och NKI-skolan ordnar för dem som syftar till fullständig gymnasieexamen muntlig undervisning som komplement till sin brevskolundervisning, främst i form av *preparandkurser* före tentamen eller examen. Under de senaste åren har korrespondensinstituten när det gäller teknisk undervisning introducerat en undervisningsform som brukar betecknas som *handledd korrespondensundervisning* eller *lärarledda brevstudier*. Den helt övervägande delen av undervisningen utgöres av korrespondensstudier och lärarnas uppgifter inskränker sig i allmänhet till att handleda. Omfattningen av handledningen kan variera men i allmänhet torde den omfatta förklaring och belysning av svårare delar av kursmaterialet, ledning vid lösning av större övningsuppgifter samt laborationer i närmare anknytning till den teoretiska under-

visningen. En regelbunden handledning anses leda till ordnad studiegång och därigenom motverka studieavbrott.

Från korrespondensinstituten har följande uppgifter lämnats om denna undervisning.

Hermods korrespondensinstitut hade under beteckningen tekniska korrespondensläroverk höstterminen 1964 sådan undervisning på tre orter, Malmö, Stockholm och Åtvidaberg, med respektive sex, åtta och nio deltagare. Lärarhandledningen omfattade därvid fyra timmar per vecka. Eleverna beräknas komma att avsluta sin undervisning under år 1965.

NKI-skolan bedrev höstterminen 1964 sådan undervisning på tre orter, Göteborg, Oskarshamn och Stockholm med respektive 15, 35 och 40 elever. En del av dem avlägger examen 1965.

2.2.5. Brevskolundervisning

Brevskolundervisning på gymnasiestadiet meddelas framför allt av Hermods korrespondensinstitut och NKI-skolan. Brevskolundervisning överhuvudtaget har en mycket stor omfattning här i landet. I betänkandet Korrespondensundervisningen inom skolväsendet (SOU 1962: 16) anges att Hermods korrespondensinstitut i januari 1961 hade omkring 200 000 aktiva studerande, av vilka dock en mindre del läste examenskurser. NKI-skolan hade vid samma tidpunkt ca 150 000 elever.

Från Hermods korrespondensinstitut har bl.a. följande uppgifter erhållits.

A. Anmälningar under en tolvmånadersperiod 1963—1964.

1. Till *fullständiga* examenskurser.

Realskola	513
Allmänt gymnasium	542
Handelsgymnasium	288
Tekniskt gymnasium	278
	1 621

2. Till enskilda *ämneskurser*.

Realskola	2 655
Allmänt gymnasium	1 161
Handelsgymnasium	277
	4 093

Anmälningar till enskilda ämneskurser för gymnasieingenjörskompetens registreras inte under egen rubrik i Hermods statistik.

B. »Aktiva» elever som läste för examen november 1964.

Realskola	1 609
Allmänt gymnasium	1 498
Handelsgymnasium	681
Tekniskt gymnasium	974
	4 762

Enligt Hermods korrespondensinstituts terminologi upphör elev att vara »aktiv» när 12 månader förflutit sedan han senast insände något studiebrev till institutet.

Ett visst mått på korrespondensinstitutens undervisning inom gymnasiernas område ger uppgifter om antalet examina. I följande sammanställning anges totala antalet examina åren 1959—1964.

	Hermods	NKI	Summa
Studentexamen	437	53	490
Handelsgymn.examen	202	20	222
Gymnasieing.examen	68	—	68
	707	73	780

I detta sammanhang kan vidare nämnas, att — därest man skall utgå från antalet av den centrala skolmyndigheten utfärdade tentamensböcker för privatistexamen vid handelsgymnasium och tekniskt gymnasium — vid början av 1965 ca 600 respektive ca 1 600 personer läste för att som privatister avlägga hel eller partiell sådan examen. Det övervägande flertalet av dessa torde läsa korrespondensinstitutens kurser.

2.3. Annan teoretiskt inriktad gymnasial utbildning

2.3.1. Inledning

Under avsnittet 2.2 har lämnats en redogörelse för var vuxna för närvarande kan erhålla utbildning, motsvarande vad som ges vid allmänt gymnasium, handelsgymnasium (inklusive 1-årig kurs för studenter) samt tekniskt gymnasium (inklusive student- och specialkurser). Under förevarande avsnitt kommer att på samma sätt redovisas viss annan gymnasial utbildning — såväl allmän som fackinriktad — som bygger på grundskolan (realskolan) och är av övervägande teoretisk natur. Den gymnasiala utbildning det här blir fråga om ger ej, därest inte erforderlig komplettering sker, generell behörighet för universitets- och högskolestudier. Av teoretiska kurser vid yrkesskolorna, som bygger på grundskolan (motsvarande), har det på grund av skolstatistikens uppläggning endast varit möjligt att ta med vissa skolformer såsom de kommunala tekniska dag- och aftonskolorna (jämte

statsunderstödda tekniska institut), laborantskolorna samt vissa 1- och 2-åriga handels- och kontorskurser. Som exempel på relativt teoretiskt inriktad utbildning, som sålunda ej medtages här, kan nämnas kurser för telemontörer (svagströmselektriker).

2.3.2. Allmän utbildning

2.3.2.1. Flickskolor. Flickskolornas två högsta årskurser kan i viss mån räknas till denna grupp av skolor. Av skolstatistiken framgår, att höstterminen 1963 av de sammanlagt 4 340 eleverna i årskurserna 4^5, 5^6 och 6^7, vilka årskurser närmast torde motsvara gymnasiets nybörjarklass, 325 eller 7,5 % var 18 år eller äldre. Huvudparten av dessa, eller 292 elever, var 18 år gamla.

2.3.2.2. Folkhögskolor. Vid dessa skolor finns vuxna elever i en inte obetydlig utsträckning. Elevernas antal och åldersfördelning i vinter- och sommarkurserna 1960 och 1963 var enligt statistiska centralbyråns skolstatistik följande.

Folkhögskolornas elever

	Elever i årskurs 1 i åldersåren				Summa elever i årskurs 1	
	— 20 år		21 år —			
	1960	1963	1960	1963	1960	1963
Abs. tal	5 033	4 270	1 604	1 782	6 637	6 052
Rel. tal	75,8	70,6	24,2	29,4	100	100

Totala antalet elever i dessa kurser var 12 258 höstterminen 1960 och 11 957 höstterminen 1963. Därutöver deltog i ämneskurser och fristående kurser samma år 2 545 respektive 3 497 personer. Uppgifter om åldersfördelningen av eleverna i sistnämnda kurser saknas.

2.3.2.3. Fackskolan. I vilken utsträckning vuxna i framtiden kommer att söka sig till fackskolans sociala linje är för närvarande svårt att uttala sig om. Av fackskoleutredningen (FU s. 252) redovisad åldersfördelning för behöriga sökande höstterminen 1963 till denna studieväg inom fackskolan utvisar att endast 2 % av dessa sökande var 19 år eller äldre. Enligt erhållna uppgifter var höstterminen 1964 motsvarande tal 3 %.

2.3.3. Ekonomisk (merkantil) utbildning

2.3.3.1. Yrkesskolkurser. Inom yrkesskolan anordnas med dagundervisning *1- och 2-åriga handelskurser,* som bygger på realexamen eller motsvarande

förkunskaper. Enligt beslut av 1964 års riksdag skall de 2-åriga kurserna successivt ersättas av fackskolans ekonomiska linje.

De 1-åriga kurserna finns på ett mycket stort antal orter. I allmänhet följer dessa kurser endera av följande två kursplaner: kontorskurs, allmän linje, eller kontorskurs, stenograf- och korrespondentlinje. Enligt yrkesskolstatistiken gick den 15 oktober 1964 ca 4 700 elever i dessa kurser.

De 2-åriga kurserna finns på ett femtontal orter. Enligt yrkesskolstatistiken var antalet elever i dessa kurser (inräknat särskilda påbyggnadskurser på de 1-åriga kurserna) den 15 oktober 1964 ca 600.

Inom kontors- och handelsutbildningens område bedrivs även *andra kurser*, där förutbildningskravet är realexamen eller motsvarande och där kurstiden är minst fem månader. Som exempel kan nämnas (elevantalet den 15 oktober 1964 inom parentes) apotekstekniker kurser (150), läkarsekreterarkurser (106) och kurser för utbildning av personal för företag inom reselivet och turistnäringen (66).

Den åldersstatistik som finns beträffande yrkesskolväsendet särredovisar inte nu angivna 1- och 2-åriga kurser samt övriga nu nämnda kurser utan endast yrkesskolorna i klump. Enligt vad som kunnat inhämtas torde antalet vuxna elever i dessa kurser vara ringa.

2.3.3.2. Fackskolan. Av fackskoleutredningen lämnade uppgifter om antalet behöriga sökande till fackskolans ekonomiska linje höstterminen 1963 framgår att av dessa sökande 5 % var 19 år eller äldre. Motsvarande tal för höstterminen 1964 var 9 %.

2.3.4. Teknisk utbildning

2.3.4.1. Tekniska dag- och aftonskolor. Yrkesskolornas teoretiskt-tekniska utbildning domineras av ingenjörsutbildningen vid de tekniska dag- och aftonskolorna. Det finns även självständiga tekniska skolor (både kommunala och privata) med dag- och/eller aftonundervisning. De enskilda tekniska skolorna benämnas vanligen tekniska institut. Den kompetens som samtliga dessa skolor ger sammanfattas vanligen under benämningen institutsingenjör. Studietiden är vanligen fem terminer vid dagundervisning och tio terminer vid kvällsundervisning. I allmänhet är studiegången upplagd i två etapper, teknikerkurs om tre (vid aftonskola sex) terminer och därpå följande högre fackkurs om två (fyra) terminer. I godkänt slutbetyg från högre fackkurs anges att vederbörande avlagt skolans ingenjörsexamen.

Undervisningen i såväl dag- som aftonskolorna är i huvudsak upplagd som parallellundervisning.

Inträdesfordran till terminskurs 1 är endast genomgången folkskola. För den som har realexamenskunskaper blir studietiden kortare. Avkortningen

uppgår i allmänhet till i dagskola en termin och i aftonskola tre terminer. Som gymnasialt stadium vid dessa skolor torde därför närmast böra räknas endast terminskurserna 2—5 i dagskola och 4—10 i aftonskola.

Enligt beslut av 1964 års riksdag skall de kommunala tekniska dagskolorna successivt avvecklas i och med tillkomsten av fackskolans tekniska linje, såvida inte en befintlig teknisk skolas särart med avseende på studiemål eller elevernas åldersfördelning i enstaka fall motiverar dess bibehållande parallellt med fackskolan.

Höstterminen 1964 fanns *sammanlagt 86 statsunderstödda tekniska skolor* organiserade enligt följande, nämligen

a) 18 skolor med enbart dagundervisning, varav sex med endast tekniker-kurs,

b) 24 skolor med såväl dag- som aftonundervisning, varav två med i dagundervisningen endast teknikerkurs och en med i aftonundervisningen endast teknikerutbildning samt

c) 44 skolor med enbart aftonundervisning.

Därutöver fanns ett mindre antal icke-statsunderstödda tekniska skolor.

Av de statsunderstödda tekniska skolorna låg fyra dagskolor, en dag- och aftonskola samt 14 aftonskolor på orter, som inte hade gymnasium.

Antalet elever i de statsunderstödda tekniska skolorna är betydande. Elevernas fördelning höstterminen 1964 på dag- och aftonskolor, på teknikerkurs och högre fackkurs samt på de olika terminskurserna framgår av följande sammanställning.

Eleverna i de statsunderstödda tekniska skolorna höstterminen 1964

	Dagskolor		Aftonskolor		Summa
	Terminskurs	Antal elever	Terminskurs	Antal elever	
Teknikerkurs			1	2 433	
	1	1 836	2	580	4 849
			3	2 238	
	2	1 237	4	799	4 274
			5	1 783	
	3	1 371	6	575	3 729
Högre fackkurs			7	1 323	
	4	1 037	8	480	2 840
			9	978	
	5	1 048	10	391	2 417
Summa	—	6 529	—	11 580	18 109

I *teknikerkurs* gick sålunda höstterminen 1964 12 852 elever och i *högre fackkurs* 5 257 elever. Gymnasieutredningen vill i detta sammanhang framhålla, att framför allt aftonskolornas första terminskurser ofta används som förberedande kurs för inträde i tekniskt gymnasium. Många börjar teknisk aftonskola främst i avsikt att på någon eller några terminer skaffa sig de för inträde i tekniskt gymnasium erforderliga förkunskaperna.

Om man som tidigare angivits skulle som gymnasialt stadium endast räkna terminskurserna 2—5 respektive 4—10, uppgick antalet elever på detta stadium höstterminen 1964 till 11 022, varav 4 693 i dagskolorna och 6 329 i aftonskolorna.

De tekniska skolorna har expanderat kraftigt de senaste åren. Höstterminen 1959, för vilken uppgifter om elevantal för dessa skolor första gången finns tillgängliga, var totala elevantalet i dagskolorna 3 349 och i aftonskolorna 5 888, vilket innebär att elevantalet under perioden 1959—1964 i det närmaste fördubblats.

Examinationen från högre fackkurs åren 1940—1963 framgår av följande sammanställning.

År	Antal examinerade i		Summa examinerade
	Dagskolor	Aftonskolor	
1940—48	7 638	3 198	10 836
1949—52	3 412	2 058	5 470
1953—54	1 260	922	2 182
1955—56	1 478	776	2 254
1957—58	1 757	636	2 393
1959	968	535	1 503
1960	1 047	612	1 659
1961	1 147	634	1 781
1962	1 404	703	2 107
1963	1 522	983	2 505

Uppgifter för åren 1940—1960 har hämtats från 1959 års blandgymnasiekommittés betänkande Blandgymnasieutredningen och för övriga år erhållits från överstyrelsen för yrkesutbildning.

Liksom de 1- och 2-åriga handelskurserna särredovisas inte de tekniska skolorna i åldersstatistiken för skolväsendet. Genom kataloger eller på annat sätt har emellertid gymnasieutredningen beträffande vissa större tekniska skolor erhållit uppgifter om åldersfördelningen, som kommer att redovisas i det följande.

För nedannämnda *dagskolor* var åldersfördelningen i terminskurs 1 höstterminen 1964 följande.

Nybörjarnas åldersfördelning i tekniska dagskolor

Skolor	Antal elever i åldersåren			Summa elever
	— 17 år	18—20 år	21 år —	
Göteborg	14	34	14	62
Hässleholm	1	53	63	117
Katrineholm ...	7	52	97	156
Norrbottens	1	5	17	23
Norrköping	2	24	5	31
STI	—	93	65	158
TI.....	1	37	60	98
Örnsköldsvik ..	—	2	60	62
S:a abs. tal	26	300	381	707
rel. tal	3,7	42,4	53,9	100

Anm. STI = Stockholms tekniska institut
TI = Tekniska institutet i Stockholm

Beträffande nedanstående *aftonskolor* var åldersfördelningen i terminskurs 1 höstterminen 1964 följande.

Nybörjarnas åldersfördelning i tekniska aftonskolor

Skolor	Antal elever i åldersåren			Summa elever
	— 17 år	18—20 år	21 år —	
Göteborg	8	11	64	83
Norrköping	10	23	71	104
SSTA.....	22	41	170	233
STI	—	19	68	87
TI.....	4	37	26	67
S:a abs. tal	44	131	399	574
rel. tal	7,7	22,8	69,5	100

Anm. SSTA = Stockholms stads tekniska aftonskola.

Gymnasieutredningen har funnit det vara av intresse att undersöka, om under de senaste femton åren några förskjutningar ägt rum inom de olika ålderskategorierna beträffande de tekniska skolornas nybörjare. Tillgängligt material gör det emellertid inte möjligt att grunda en sådan undersökning på annat än tre dagskolor (Hässleholm, Katrineholm och Örnsköldsvik) samt en aftonskola (SSTA). Resultatet av dessa undersökningar, redovisat som procentuell fördelning på olika åldersår i årskurs 1, framgår av följande sammanställning.

Procentuell fördelning på olika åldersår av eleverna i årskurs 1 vid de tekniska skolorna

	Åldersår				
	— 17 år	18—20 år	21—24 år	25—29 år	30 år —
Dagskolor					
1949	1,0	24,4	43,1	22,8	8,7
1954 (55)	4,7	26,8	44,5	16,6	7,4
1960 (61)	4,6	30,6	46,6	12,4	5,8
1963	3,5	37,8	42,2	12,1	4,4
1964	2,4	32,3	48,7	13,0	3,6
Aftonskolor					
1949	10,0	13,7	31,7	24,6	20,0
1954	16,1	13,3	22,6	26,6	21,4
1960	23,9	16,9	34,1	14,4	10,7
1963	11,2	24,1	37,3	14,5	12,9
1964	9,5	17,6	39,9	19,3	13,7

Anm. Uppgifterna avser höstterminen. Där två årtal angivits betyder det att för en av skolorna uppgifterna hämtats från följande vårtermins katalog.

2.3.4.2. Andra yrkesskolkurser. Yrkesskolstatistiken redovisar per den 15 oktober 1964 följande elevantal i annan relativt teoretisk, tekniskt inriktad utbildning än tekniska skolor, nämligen ritutbildning 384, laborant- och annan laboratorieutbildning 455, därav laborantskolor 284, samt övrig teknisk utbildning 180. I samtliga fall är det fråga om heltidsundervisning och om utbildning som omfattar fem månader eller längre tid. Motsvarande uppgifter för deltidsundervisning finns inte tillgängliga.

2.3.4.3. Fackskolan. Den intagning till fackskolans tekniska linje höstterminen 1963, som fackskoleutredningen redovisar, ger vid handen att av de behöriga sökande 16 % var 19 år eller äldre. Motsvarande tal för höstterminen 1964 var 26 %.

2.3.4.4. Korrespondensinstitutens utbildning. Dessa institut driver i växlande omfattning ingenjörsutbildning, som närmast kan anses ligga på institutsingenjörsnivå.

Den mest omfattande utbildningen av ingenjörer under gymnasienivå anordnas av NKI-skolan. Institutet började med ingenjörskurser 1931 och en speciell ingenjörsexamen infördes 1940, varvid det första gången förekom muntlig prövning i samband med sådan undervisning. Kurserna som benämnas fackingenjörskurser, leder fram till frivillig examen, som anordnas av NKI-skolan med examensvittnen från den högre tekniska undervisningen och näringslivet. Utbildningen är specialiserad på 16 facklinjer. Till och med år 1964 har 2 925 elever genomgått fullständig fackingenjörskurs vid NKI-skolan, varav ca 400 under den senaste femårsperioden.

NKI-skolan har nyligen även börjat med ingenjörsutbildning motsvarande teknisk skola. Undervisningen bedrivs som korrespondensundervisning i kombination med muntlig undervisning. Verksamheten är dock ännu av ringa omfattning.

Hermods korrespondensinstitut började 1958 en egen fackingenjörsutbildning med kursplaner anslutande till de tekniska skolornas kursplaner. Hittills har ett 25-tal personer genomgått fullständig sådan utbildning.

Även Brevskolan har fullständiga ingenjörskurser, motsvarande i stora drag de tekniska aftonskolornas ingenjörskurser. Ingenjörsbetyg har hittills utfärdats för ca 150 personer. Skolan tar för närvarande inte emot elever till fullständiga ingenjörskurser.

KAPITEL 3

Vuxenutbildningens framtida omfattning och huvudformer

3.1. Inledning

I kapitel 1 har gymnasieutredningen diskuterat vuxenutbildningens uppgifter och därvid bl. a. konstaterat, att en viktig uppgift är att ge tillfälle till utbildning åt dem, som ej erhöll sådan i skolåldern. Denna uppgift torde dock få minskad aktualitet, allteftersom ungdomsutbildningens kapacitet utbygges. Tyngdpunkten förskjutes då mot andra uppgifter, såsom att ge möjlighet till att bygga på eller bredda redan erhållen utbildning. Utredningen har vidare framhållit, att vuxenutbildning för flertalet torde komma att få karaktär av deltidsstudier.

Det är givetvis ytterst vanskligt att söka bedöma den kvantitativa omfattningen av en utbildningsorganisation, avsedd för personer i så skiftande åldrar och med så olika önskemål beträffande undervisningens omfattning, uppläggning och inriktning, som det måste bli i fråga om vuxna elever. Här må endast framhållas svårigheten att bedöma i vilken grad förändringar i samhällets ekonomiska och sociala struktur påverkar studiebenägenheten. Det har därför ej varit möjligt att angripa problemet annat än ur mycket begränsade aspekter. *De följande uppskattningarnas karaktär av räkneexempel* måste därför redan inledningsvis framhållas.

I följande avsnitt 3.2 skall med angivna utgångspunkter beträffande vuxenutbildningens uppgifter m.m. diskuteras den kvantitativa omfattningen av vuxenundervisningen i gymnasium, fackskola och grundskolans högstadium. I avsnitt 3.3 undersökes möjligheterna att anordna lärarledd undervisning på olika orter. I avsnitt 3.4 slutligen behandlas mot denna bakgrund och utifrån erfarenheterna av hittillsvarande system vuxenundervisningens huvudformer.

3.2. Behov av vuxenutbildning enligt gymnasiets, fackskolans och grundskolans läroplaner

3.2.1. Nuvarande omfattning

Efterfrågan på gymnasie- och fackskolutbildning liksom på förgymnasial utbildning har de senaste årtiondena ökat snabbt. I kapitel 2 redovisade upp-

gifter tyder på att även intresset för *deltidsundervisning*, motsvarande nyssnämnda heltidsutbildning, för närvarande är stort. Höstterminen 1964 uppgick sålunda antalet elever i tekniska aftonskolor och deltidsgymnasier av olika slag till ca 14 000 och i därmed samorganiserad förgymnasial undervisning till ca 10 000.

Av uppgifter som brevskoleutredningen lämnat i sitt betänkande Korrespondensundervisningen inom skolväsendet (SOU 1962: 16) framgår bl. a., att det sammanlagda antalet elever vid de större korrespondensinstituten då uppgick till ca 400 000. Någon redovisning av dessa elevers studiemål har dock inte lämnats i nämnda betänkande och har endast i begränsad omfattning kunnat inhämtas av gymnasieutredningen.

I sammanhanget bör nämnas även yrkesskolornas deltidsutbildning, studieförbundens målinriktade kurser samt det offentliga och enskilda näringslivets utbildningsverksamhet. Säkra uppgifter om elevantal finns inte tillgängliga för annat än yrkesskolornas nämnda utbildning, där elevantalet höstterminen 1964 var ca 87 000 (exklusive de tekniska aftonskolorna).

3. 2. 2. Det statistiska underlaget

Hur och i vilket tempo intresset ökat för *heltidsundervisning* vid gymnasier, skolor motsvarande fackskola och grundskolans högstadium finns påvisat i omfattande undersökningar och relativt detaljerat statistiskt material.

Beträffande *deltidsundervisningen* finns endast i ringa omfattning sådant material tillgängligt. Exempelvis saknas sålunda uppgifter om antal sökande till skolor motsvarande fackskolan och till kvällsgymnasier för vuxna. Ej heller kan uppgift fås om det antal personer i olika åldrar vid sistnämnda skolor, som avser att genom studierna skaffa sig fullständig respektive partiell kompetens. Även om information hade kunnat erhållas härom, torde denna knappast i högre grad kunnat belysa den framtida utvecklingen. Efterfrågan på deltidsundervisning måste rimligen komma att starkt påverkas av den omdaning av skolväsendet, som genomförandet av grundskolan och införandet av det nya gymnasiet och fackskolan medför. Även andra nu till sin verkan okända faktorer — exempelvis den nya studiehjälpen — torde komma att påverka efterfrågan på deltidsundervisning i gymnasium, fackskola och grundskolans högstadium. *Att utarbeta en på erfarenhetsmaterial grundad mer tillförlitlig prognos beträffande den kvantitativa omfattningen av deltidsundervisningen i framtiden synes därför ej vara möjligt.* I det följande kommer det uppskattade behovet av deltidsutbildning i gymnasium, fackskola och grundskolans högstadium enbart att exemplifieras på några punkter.

3. 2. 3. Utbildningsreserven

3.2.3.1. Gymnasie- och fackskolutbildning. En viktig uppgift för vuxenundervisningen är för närvarande, som tidigare framhållits, att ge tillfälle till

studier för dem, som ej fick motsvarande utbildning i ungdomen, den s. k. utbildningsreserven. För att erhålla ett mått på dess storlek vid några tidpunkter under den närmaste tidsperioden har gymnasieutredningen beräknat antalet i åldersgruppen 21—30 år, som inte genomgått gymnasium eller mot fackskola svarande utbildning men med nu gällande rikt punkter kunde antas ha velat ha sådan utbildning.

Som utgångspunkt för beräkningarna har tagits år 1962. Gruppen 21—30-åringar bestod då av personer, som uppnådde åldern för intagning i gymnasium eller skola motsvarande fackskolan åren 1948—1957, under förutsättning att intagning beräknas ske vid 16 års ålder. Sökandefrekvensen till dessa skolformer har givetvis ej varit konstant under dessa år och kan ej heller 1962 anses vara densamma i alla åldrar, som ingår i gruppen. I räkneexemplet antages emellertid av praktiska skäl antalet individer, som kunde ha önskat inträde i dessa skolor under något av åren 1948—1957 eller senare, motsvara ca 50 % av årskullarna 16-åringar, dvs. samma procentuella andel, som enligt beslut av 1964 års riksdag med utgångspunkt i nu föreliggande omständigheter bör utgöra riktpunkten för den kvantitativa omfattningen av gymnasium och fackskola omkring 1970. Utbildningsreserven skulle då år 1962 kunna beräknas motsvara skillnaden mellan 50 % av varje årskull och det faktiska antalet intagna i gymnasium och skolformer motsvarande fackskolan åren 1948—1957 med reduktion för det antal individer, som under denna period på annat sätt skaffat sig motsvarande utbildning. För att få en bild av förändringarna i utbildningsreservens storlek efter 1962 framskrives gruppen 21—30-åringar till 1970. Därvid antages, att intagningsfrekvensen till den reguljära utbildningen i gymnasium och fackskola successivt ökar till ca 50 % av årskullen 16-åringar sistnämnda år. Oförändrat förhållande antas däremot mellan antalet personer, som ej intagits i reguljär skola, och antalet personer, som erhållit motsvarande utbildning på annat sätt.

Med nyssnämnda beräkningsgrunder kan beträffande gruppen 21—30 år utbildningsreserven uppskattas till ca 180 000 år 1963 och ca 150 000 personer år 1970.

I nyssnämnda antal måste emellertid anses ingå åtskilliga, som efter 1948 erhållit annan utbildning, som medfört att intresse eller behov av gymnasie- och fackskolutbildning ej längre föreligger, exempelvis personer, som genomgått förskoleseminarier, vissa linjer på folk- och småskoleseminarier, övningslärarseminarier, sjöbefälsskolor, konstfackskolan, sjuksköterskeskolor m. fl. utbildningar.

Å andra sidan har i exemplet endast medräknats gruppen 21—30-åringar. För närvarande utgörs drygt 50 % av elevantalet i kvällsgymnasierna och i statens gymnasier för vuxna av 21—30-åringar. Både yngre och äldre personer bör naturligtvis beräknas ha intresse för gymnasial utbildning på del-

tid. Sålunda uppgår i dessa skolor åldersgruppen under 21 år till ca 20 % och åldersgruppen över 30 år till ca 30 % av elevantalet.

3.2.3.2. Utbildning inom grundskolans högstadium. Om man använder samma metoder som i föregående avsnitt, kan de som inte fått minst 9-årig utbildning för gruppen 21—30-åringar år 1962 uppskattas till ca 500 000 personer. Vid grundskolans successiva utbyggande skulle »reserven» med denna beräkningsgrund minska till ca 350 000 personer år 1970. Emellertid bör ett jämförelsevis stort antal av dessa beräknas ha på annat sätt — exempelvis genom yrkesskolor, folkhögskolor, intern utbildning och studieförbundens kurser — erhållit utbildning som medfört, att de ej längre efterfrågar utbildning motsvarande grundskolans högstadium, Uppgifter som möjliggör en rimlig bedömning härav saknas dock.

3.2.3.3. Sammanfattning. Gymnasieutredningen har i sitt huvudbetänkande (GU 4.3.3.5) något berört de olika beräkningsförsök, som gjorts beträffande den s.k. begåvnings- eller utbildningsreserven, och den metoddiskussion, som från mitten av 1940-talet förts i samband med försöken att beräkna eller uppskatta denna reserv. Betraktelsesättet har, som utredningen framhållit, under denna diskussion förskjutits från ett mer statiskt resonemang om vilket procenttal av en åldersgrupp, som kan nå en viss utbildningsnivå, till ett sätt att se denna andel såsom något som påverkas av utbildningsväsendets kvalitet samt den kulturella, sociala och ekonomiska nivån i samhället. Utredningen uppskattade utbildningsreserven för gymnasiet år 1962 till uppemot 100 000 personer i ålder under 30 år och fann mot denna bakgrund det ytterst angeläget med en fortsatt stark utbyggnad av vuxenutbildningen.

De räkneexempel som tidigare redovisats tyder på att det beträffande gymnasium och fackskola för närvarande skulle föreligga en utbildningsreserv i åldrarna 21—30 år av uppskattningsvis omkring 180 000 personer. Som gymnasieutredningen tidigare framhållit finns en utbildningsreserv även inom andra åldersgrupper än nu angivna. Å andra sidan måste man räkna med att en inte obetydlig del av utbildningsreserven fått annan lämplig utbildning eller av olika skäl inte är intresserad av fortsatt utbildning. Hur stora dessa grupper är vet man föga om, och det är inte heller möjligt att med någon grad av säkerhet uppskatta antalet. Siffran 180 000, som sålunda ej får betraktas som ett mått på det faktiska behovet av utbildningsplatser, understryker, hur osäker den än må vara, emellertid *vikten av att utbyggnaden av vuxenundervisningen fortsättes snabbt och effektivt.*

3. 2. 4. Framtida behov av vuxenundervisning

3.2.4.1. Gymnasie- och fackskolutbildning. Beträffande den framtida kvantitativa utvecklingen av vuxenundervisningen inom gymnasium och fack-

skola ger exemplifieringen i det föregående inga precisa hållpunkter. Om utbildningsreservens storlek kan antas utgöra ett mått på utbildningsbehovet, skulle detta behov komma att minska. Å andra sidan talar en rad skäl för att benägenheten för fortsatta studier kommer att öka som en följd av samhällets kulturella och materiella utveckling.

Enligt tillgängliga uppgifter har elevantalet i kvällsgymnasierna och de tekniska aftonskolorna ökat från ca 9 500 höstterminen 1963 till drygt 12 000 höstterminen 1964 eller med ca 25 % på ett år. Även statens gymnasier för vuxna kan uppvisa motsvarande ökning. För brevskolundervisningens del finns inte något material, som kan ge någon antydan om utvecklingen. Antalet brevskolelever, som av brevskolorna betecknas som »aktiva», torde uppgå till ca 4 000.

Antalet nybörjare vid kvällsgymnasierna för vuxna på de 19 orter, där sådana gymnasier fanns läsåret 1962/63, har enligt tillgängliga uppgifter från nämnda läsår till höstterminen 1964 stigit med i genomsnitt ca 12 %. Den omständigheten att flertalet kvällsgymnasier numera är avgiftsfria kan dock ha påverkat deras utveckling.

Det torde med hänsyn härtill inte vara orealistiskt att förutsätta, att benägenheten för deltidsstudier kontinuerligt ökar inom alla åldersgrupper, särskilt om lärarledd deltidsundervisning, i varje fall begränsad sådan, kan erbjudas på flertalet gymnasieorter.

Antages elevantalet öka i samma takt 1965—1970 som mellan 1963 och 1964, skulle det totala elevantalet i skolformer med huvudsakligen lärarledd gymnasie- och fackskolundervisning på deltid uppgå till närmare 30 000 år 1970.

Som gymnasieutredningen framhållit i kapitel 1 kommer deltidsundervisningen sannolikt att i betydande grad efterfrågas även av andra kategorier än dem som kan sägas tillhöra utbildningsreserven. Att med någon grad av säkerhet beräkna denna efterfrågan synes inte möjligt. Man kunde tänka sig att beträffande dem som föredrar deltidsutbildning framför heltidsutbildning utgå från andelen som är 20 år och yngre i kvällsgymnasierna. Denna andel är för närvarande ca 20 %, vilket skulle innebära att omkring 5 000 av i föregående stycke angivna 30 000 eleverna skulle tillhöra denna kategori. Emellertid måste man räkna med att en del av kvällsgymnasiernas elever i denna åldersgrupp tillhör utbildningsreserven, varför beräkningsmetoden knappast kan användas för att numerärt ange den kategori det här är fråga om.

Det torde få antas att i antalet 30 000 omkring år 1970 även kommer att ingå sådana, som fullföljer tidigare avbrutna studier eller vill ändra studieinriktning efter avslutad skolgång. För närvarande söker ca 2 000 personer årligen komplettera sin gymnasieutbildning genom ett antal speciellt för ändamålet avpassade kurser (handelsgymnasiets 1-åriga kurser, tekniska gymnasiets 3-terminsutbildning för studenter samt särskilda komplette-

ringskurser i matematik, fysik och kemi). Med hänsyn till det nya gymnasiets och fackskolans konstruktion torde dock behovet av att ändra studieinriktning efter avslutad skolgång komma att minska.

I och med att det nya gymnasiet blir genomfört tillkommer nya kategorier av komplettanter. Det är här fråga om sådana, som efter slutbetyg från mindre lärokurs genom förlängd undervisning vill ha sådant betyg efter fullständig lärokurs samt de som vill komplettera slutbetyget så att det uppnår dimissionströskeln. Gymnasieutredningen har i sitt huvudbetänkande (GU 11.3.3.3) antagit att ca 15 % av en årgång nybörjare avgår med partiell kompetens samt att omkring två tredjedelar av dem skulle vilja ha förlängd undervisning. I absoluta tal skulle detta innebära att varje år mellan 3 000 och 4 000 vill ha förlängd undervisning.

Med fackskolans genomförande tillkommer de som efter genomgången fackskola vill förvärva fullständig eller partiell gymnasiekompetens. Man torde även böra räkna med ett ökat intresse för att bygga på yrkesskolutbildning till fackskol- och/eller gymnasiekompetens. Några hållpunkter för att bedöma omfattningen av dessa grupper finns inte.

De förslag, som utredningen kommer att framlägga i kapitel 5, innebärande bl.a. att det i den blivande motsvarigheten till statens gymnasier för vuxna skall erbjudas undervisning enligt fackskolans läroplan samt undervisning för såväl partiell som fullständig kompetens, kommer med säkerhet att stimulera intresset för deltidsstudier.

Det är sålunda inte möjligt att göra några precisa beräkningar av utbildningsbehovet. De antaganden och de uppskattningar, som gjorts i detta avsnitt, antyder dock att det finns ett stort behov av vuxenutbildning inom gymnasiets och fackskolans område. Att intresset för sådan utbildning för närvarande är stort är ovedersägligt och mycket talar för att utbildningsintresset kommer att öka. Institutionerna för vuxenutbildning bör därför utbyggas och utbyggnaden bör ske snabbt. Till frågan hur det ökade behovet skall tillgodoses med hänsyn till tillgängliga materiella och personella resurser återkommer gymnasieutredningen i det följande.

3.2.4.2. Förgymnasial utbildning. Ett jämförelsevis stort behov av vuxenundervisning synes för närvarande föreligga i skolformer motsvarande de linjer i grundskolans högstadium, som ger kompetens för inträde i gymnasium och fackskola. Detta framgår bl. a. av att elevantalet i den förgymnasiala utbildningen vid kvällsgymnasierna samt i terminskurserna 1—3 vid de tekniska aftonskolorna höstterminen 1964 uppgick till ca 9 500 eller ca 80 % av antalet elever på gymnasiestadiet i kvällsgymnasierna och övriga terminskurser vid de tekniska aftonskolorna. Elevantalet var samtidigt ca 900 vid yrkesskolornas förberedande kurser på deltid för inträde i tekniskt gymnasium. Av kapitel 2 framgår vidare att ungefär hälften av nybörjarna vid statens gymnasier för vuxna var inriktade på förgymnasial utbildning.

Korrespondensinstitutens »aktiva» realskolelever torde uppgå till ca 2 000. Flertalet av här avsedda elever torde vara klart inriktade på någon form av fortsatta studier.

I nämnda elevantal får anses ingå sådana, som aldrig studerat i grundskola, realskola eller flickskola, samt sådana som önskar komplettera ofullständiga studier i realskola och flickskola eller som genomgått nämnda skolor för så lång tid sedan, att kunskaperna behöver aktualiseras innan gymnasie- eller fackskolstudierna kan bedrivas med framgång. Däremot ingår ej elever som önskar studera på sådana linjer i grundskolans högstadium, vilka inte utan komplettering ger rätt till inträde i gymnasium och fackskola. Deltidsundervisning motsvarande dessa linjer finns för närvarande inte.

Det är rimligt att räkna med ett stort intresse även i framtiden för sådan deltidsutbildning som medför rätt till inträde i gymnasium och fackskola. Inom utbildningsreserven för gymnasie- och fackskolstudier ökar dock med varje år den andel som i den obligatoriska skolan förvärvat erforderlig förutbildning. Man kan därför inte grunda en uppskattning av intresset för förgymnasial utbildning omkring 1970 på förhållandet för närvarande mellan sådan utbildning och gymnasieutbildning. Även om i dag antalet elever i förgymnasial deltidsutbildning kan uppskattas till ca 80 % av antalet elever i gymnasieutbildning på deltid och utbildning motsvarande fackskolan på deltid, finns det all anledning förmoda att andelen förgymnasial utbildning kommer att sjunka. Gymnasieutredningen antar att denna andel grovt räknat kommer att nedgå till ca 50 % omkring år 1970.

Med dessa antaganden skulle platsbehovet i den deltidsundervisning, som ger rätt till inträde i gymnasium och fackskola, komma att öka från ca 10 000 år 1964 till ca 15 000 år 1970.

3. 3. Geografisk spridning av vuxenutbildningen

I kapitel 1 har utredningen framhållit, att vuxenutbildningen bör göras tillgänglig för så många som möjligt, vilket bl. a. innebär att denna i princip bör erbjudas på orter, där motsvarande ungdomsutbildning finns. Huruvida möjlighet att anordna vuxenutbildning föreligger, blir givetvis i första hand beroende av om tillräckligt elevunderlag finnes, vilket i sin tur bl. a. beror på vilka faktiska möjligheter vederbörande har att utnyttja undervisningen.

3. 3. 1. Rekryteringsförhållandena vid vissa kvällsgymnasier och vissa andra deltidsskolor

För att belysa möjligheterna att till varje ort med heltidsgymnasium kunna förlägga motsvarande deltidsutbildning har skolöverstyrelsen insamlat uppgifter rörande rekryteringsförhållandena vid vissa kvällsgymnasier för vuxna läsåret 1962/63.

De berörda kvällsgymnasierna har lämnat uppgifter om antalet nyin-

skrivna elever höstterminen 1962 och vårterminen 1963, uppdelade på studenter och icke studenter. Likaså har uppgifter om elevernas hemort (mantalskrivningsort) lämnats. Däremot har ej elevernas åldrar uppgivits. I följande sammanställning (tab. 3: 1) har de elever, som icke redovisats som studenter, uppdelats efter hemort på gymnasieort (G-ort), reszon och övriga delar av landet, varvid den av dåvarande skolöverstyrelsens och överstyrelsens för yrkesutbildning planeringsgrupp år 1963 sammanställda undersökningen Gymnasiets kvantitativa omfattning använts.

Tabell 3:1. Antal nyinskrivna elever vid allmänna kvällsgymnasier för vuxna på vissa orter 1962/63

Gymnasieort	Totalsumma	G-ort	Reszon	Övriga	Elever i % av antalet 16-åringar från	
					G-ort	Reszon
Arvika	18	15	1	2	6,5	0,5
Bollnäs	71	35	11	25	16,0	4,0
Gävle	40	30	10	—	3,5	3,0
Göteborg	522	385	66	71	6,0	6,0
Halmstad	9	7	2	—	1,0	0,5
Hälsingborg	143	116	20	7	9,5	4,5
Jönköping	9	8	1	—	0,5	—
Karlskoga	10	7	3	—	1,0	1,5
Karlskrona	100	86	6	8	13,0	2,0
Karlstad	20	13	5	2	2,0	1,0
Kristianstad	14	6	5	3	1,0	0,5
Linköping	58	52	3	3	4,5	0,5
Malmö	107	86	5	16	2,5	1,5
Norrköping	27	25	2	—	1,5	1,0
Trollhättan	52	27	5	20	5,5	2,0
Uddevalla	98	78	10	10	15,5	6,0
Umeå	15	8	5	2	1,5	1,5
Uppsala	214	193	4	17	16,0	1,0
Västerås	81	76	—	5	5,5	—
Ystad	33	18	12	3	7,5	3,0
Östersund	51	19	18	14	4,5	4,5
Summa	1 692	1 290	194	208	—	—

Beträffande de i de två sista kolumnerna i tabell 3: 1 angivna frekvenstalen får gymnasieutredningen framhålla följande.

Med frekvenstal i sammanhang som det nu förevarande avses allmänt den procentuella andel som de intagna utgör av totala antalet i samma årsklass. För ungdomsgymnasiets del räknar man andelen av exempelvis 16-åringar. De vuxna studerande kommer från ett stort antal årsklasser. Det är därför inte möjligt att beträffande dem vid beräkningen av frekvensen utgå från viss åldersgrupp såsom fallet är i fråga om ungdomsgymnasiets elever. Även om man i dag exempelvis beträffande kvällgymnasierna vet att en viss kon-

centration finns till åldrarna 21—30 år, är det inte möjligt att med någon grad av säkerhet ange hur åldersfördelningen kan bli i framtiden. Rent tekniskt blir det synnerligen komplicerat att räkna med olika åldersklasser. Härtill kommer, vilket i detta sammanhang är det väsentligaste, att uppgifter om åldersklassernas fördelning på de olika gymnasieregionerna saknas med undantag för åldersklassen 16-åringar.

Förenämnda planeringsgrupp har sammanställt uppgifter om 16-åringarnas fördelning på olika gymnasieregioner. De i tabell 3: 1 angivna frekvenstalen har beräknats på grundval av nämnda uppgifter om antalet 16-åringar år 1962 i ifrågavarande gymnasieregioner. Självfallet är detta beräkningssätt oegentligt med hänsyn till att vuxenstuderande kommer från andra åldersgrupper än 16-åringarna. Skall man emellertid utgå från gymnasieregioner, finns för närvarande som nämnts inget annat material som kan användas än antalet 16-åringar. Det tillämpade beräkningssättet ger emellertid en relativt god antydan om den lärarledda vuxenutbildningens frekvens inom olika gymnasieregioner.

Av tabellen framgår bl. a. att de i undersökningen ingående kvällsgymnasierna för vuxna hade övervägande lokal rekrytering. Av eleverna var i genomsnitt drygt 75 % hemmahörande i gymnasieorten och resten fördelade sig lika på reszon och övriga delar av landet. Antalet nybörjare uttryckt i procent av antalet 16-åringar uppgick genomsnittligt till drygt 5 % men varierade starkt från gymnasium till gymnasium.

På följande sida (tab. 3: 2) redovisas de orter av de i tabell 3: 1 angivna, vilka år 1962 förutom allmänt kvällsgymnasium för vuxna (Ag) också hade *antingen* teknisk aftonskola (Ta) *eller* teknisk aftonskola och 3-årig specialkurs av tekniskt gymnasium (Tg spec) *eller* teknisk aftonskola, 3-årig specialkurs av tekniskt gymnasium, tekniskt kvällsgymnasium (Tg) och handelskvällsgymnasium (Hg). De förändringar i intagningsfrekvensen, som de mera varierande möjligheterna till deltidsutbildning kan medföra, om elevernas fördelning på gymnasieort och reszon är densamma som i de undersökta kvällsgymnasierna för vuxna, belyses av tabell 3: 3. Trots materialets ringa omfattning torde man härav kunna sluta sig till att ett mer differentierat utbildningssystem medför ökad studiebenägenhet inom deltidsundervisningen på samma sätt som gäller inom motsvarande heltidsundervisning (jfr GU 4.3.3.1).

3.3.2. Antal nybörjare i deltidsundervisning vid olika alternativ

I tabellerna 3: 1 och 3: 3 angivna frekvenstal antyder att variationerna i frekvensen är stora inte blott mellan olika gymnasieregioner utan även inom regionernas zoner. Detta får i och för sig anses naturligt, och härvid kan man även peka på att dessa olikheter är stora även i fråga om den reguljära gymnasieutbildningen. Att frekvenserna inom vuxenutbildningen varierar behöver inte betyda att utbildningsintresset är olika stort, snarast torde

Tabell 3:2. Antal nybörjare i deltidsundervisning motsvarande gymnasium och fackskola på vissa orter läsåret 1962/63

Gymnasieort	Antal nybörjare i					Summa nybörjare
	Ag	Tg	Tg spec	Hg	Ta	
Arvika	18	—	—	—	—	18
Bollnäs	71	—	—	—	—	71
Gävle	40	—	—	—	39	79
Göteborg	522	40	43	47	447	1 099
Halmstad	9	—	—	—	20	29
Hälsingborg	143	—	—	—	24	167
Jönköping	9	—	—	—	—	9
Karlskoga	10	—	—	—	—	10
Karlskrona	100	—	—	—	19	119
Karlstad	20	—	—	—	35	55
Kristianstad	14	—	—	—	—	14
Linköping	58	—	39	—	58	155
Malmö	107	—	50	—	23	180
Norrköping	27	—	—	—	152	179
Trollhättan	52	—	—	—	—	52
Uddevalla	98	—	—	—	24	122
Umeå	15	—	—	—	—	15
Uppsala	214	—	—	—	27	241
Västerås	81	—	5	—	99	185
Ystad	33	—	—	—	—	33
Östersund	51	—	—	—	41	92
Summa	1 692	40	137	47	1 008	2 924

variationerna i ett stort antal fall sammanhänga med hur vuxenutbildningen är uppbyggd och på vilket sätt och i vilken omfattning kännedom spritts om förefintliga möjligheter till utbildning. Den omfattning vuxenutbildningen nu har kan därför ej läggas till grund för beslut om vilken omfattning den skall få i framtiden.

Tabell 3:3. Nybörjare i deltidsundervisning motsvarande gymnasium och fackskola i procent av antalet 16-åringar år 1962 i g-ort samt reszon

1. Orter med allmänt kvällsgymnasium och teknisk aftonskola

Skolort	Nybörjare i Ag i % av antalet 16-åringar från		Nybörjare i Ag och Ta i % av antalet 16-åringar från	
	G-ort	Reszon	G-ort	Reszon
Gävle	3,5	3,0	7,0	6,5
Halmstad	1,0	0,5	3,5	1,0
Hälsingborg	9,5	4,5	11,0	5,4
Karlskrona	13,0	2,0	15,5	2,5
Karlstad	2,0	1,0	5,0	3,0
Norrköping	1,5	1,0	11,0	5,5
Uddevalla	15,5	6,0	19,5	7,0
Uppsala	16,0	1,0	18,0	1,5
Östersund	4,5	4,5	8,0	8,0
Samtliga orter	7,0	2,5	11,0	4,0

2. Orter med allmänt kvällsgymnasium, 3-årig specialkurs av tekniskt gymnasium och teknisk aftonskola

Skolort	Nybörjare i Ag i % av antalet 16-åringar från		Nybörjare i Ag, Tg spec. och Ta i % av antalet 16-åringar från	
	G-ort	Reszon	G-ort	Reszon
Linköping	4,5	0,5	12,0	1,5
Malmö	2,5	0,5	4,0	3,0
Västerås	5,5	—	13,0	—
Samtliga orter	3,5	1,0	7,5	1,5

3. Ort med allmänt och tekniskt kvällsgymnasium, handelskvällsgymnasium, 3-årig specialkurs av tekniskt gymnasium och teknisk aftonskola

Skolort	Nybörjare i Ag i % av antalet 16-åringar från		Nybörjare i Ag, Tg, Hg, Tg spec. och Ta i % av antalet 16-åringar från	
	G-ort	Reszon	G-ort	Reszon
Göteborg	6,0	6,0	13,5	13,5

Gymnasieutredningen har ansett det vara av intresse att genom exemplifieringar söka belysa hur stort antalet nybörjare skulle bli vid vissa frekvenstal på de skilda gymnasieorterna. Utredningen räknar därvid, delvis på grundval av i tabellerna 3: 1 och 3: 3 angivna frekvenstal, med tre alternativa frekvenser som riksgenomsnitt. I det första alternativet utgår utredningen från frekvensen 5 % på gymnasieorten och 2 % i reszonen, i alternativ 2 från 7 % respektive 3 % och i alternativ 3 från 11 % respektive 4 %. Syftet med dessa beräkningar är sålunda att söka belysa dels vuxenutbildningens omfattning i olika gymnasieregioner, om man utgår från vissa antaganden, dels möjligheterna att sprida denna utbildning till de olika gymnasieorterna. Resultatet av beräkningarna, som inte omfattar Stor-Stockholm, framgår av följande tabell.

Tabell 3:4. Beräknat antal nybörjare i lokal deltidsundervisning med fördelning på orter med allmänt gymnasium 1962/63 (utom Stor-Stockholm)

Beräknat antal nybörjare	Antal orter		
	Alternativ 1	Alternativ 2	Alternativ 3
≤ 20	46	22	8
21— 40	41	49	42
41— 60	9	16	24
61— 80	7	8	12
81—100	2	3	7
≥ —101	3	10	15
Summa	108	108	108

Tillämpas de för alternativen 1—3 angivna riksmedeltalen för samtliga gymnasieregioner, skulle totalbehovet platser för nybörjare i lokal deltidsundervisning i gymnasium och fackskola kunna uppskattas till ca 5 000, 7 000 respektive 10 000 per år.

3.3.3. Gymnasieutredningens överväganden och förslag

Exemplifieringen i det föregående har baserats på förhållandena vid vissa kvällsgymnasier för vuxna läsåret 1962/63. Ehuru inte alltför långtgående slutsatser bör dragas av exemplen, torde de dock ge några hållpunkter för bedömningen av den lämpliga lokaliseringen av lärarledda vuxenundervisningen och rekryteringsförhållandena vid sådan undervisning.

3.3.3.1. Lokalisering av vuxenundervisning. Elevantalet torde komma att variera kraftigt från ort till ort (jfr tab. 3: 1 och 3: 4). Utan tvivel kommer även elevantalet på varje ort att variera från år till år i de olika ämneskurserna.

Möjlighet att anordna vuxenundervisning på deltid i *gymnasium och/eller fackskola* synes föreligga på flertalet orter med motsvarande heltidsutbildning. På ett antal av dessa orter blir det dock ej möjligt att ordna sådan utbildning i annat än begränsad omfattning och i vissa fall i mycket begränsad omfattning. Teknisk gymnasieutbildning enligt årskurs 4 synes vidare med hänsyn till behovet av speciell utrustning som regel endast böra komma till stånd på orter som har fullständig teknisk gymnasieutbildning, dvs. orter där årskurs 4 av den tekniska linjen finns. Det kommer vidare säkerligen att förekomma sådana fall, då viss utbildning kan anordnas endast exempelvis vartannat år.

Bestämmandet av ort för gymnasium eller fackskola inom ungdomsutbildningen föregås av omfattande kvantitativa undersökningar med den utgångspunkten, att gymnasium och fackskola skall göras tillgängliga för så många som möjligt utan inackordering eller alltför långa resor. Härav torde man kunna dra den slutsatsen att lärarledd deltidsundervisning i gymnasium och fackskola — under förutsättning att man inte har lägre delningstal än i ungdomsutbildningen — som regel inte heller kan anordnas på andra orter än sådana, som befinnes lämpliga för motsvarande heltidsutbildning. Finns elevunderlag och föreligger förutsättningar i övrigt bör hinder ej föreligga att anordna sådan undervisning även på ort utan gymnasium.

Deltidsutbildningens standard bör självfallet vara densamma som vid motsvarande heltidsutbildning. Lokaler och undervisningsmateriel av det slag samt lärare med den utbildning, som anses behövliga för heltidsundervisningen, torde som regel kunna disponeras även för deltidsundervisning. Detta understryker lämpligheten av att förlägga deltidsundervisning med lokal rekrytering till orter med motsvarande heltidsundervisning.

I princip är det förda resonemanget tillämpligt även i fråga om vuxenundervisningen inom *grundskolans högstadium,* vilket skulle innebära att vuxenutbildningen på denna nivå skulle kunna anordnas även på orter som har grundskolans högstadium men inte gymnasium och/eller fackskola. Emellertid torde elevunderlaget på sådana orter mera sällan medge att deltidsundervisning kan komma till stånd. Som gymnasieutredningen närmare kommer att utveckla i följande kapitel bör deltidsundervisningen om möjligt även kunna medge att man samtidigt läser ämnen på olika stadier, dvs. samtidigt som man läser ett eller flera ämnen enligt fordringarna för grundskolans läroplan bör man kunna studera ett eller flera ämnen enligt fordringarna för gymnasiet och/eller fackskolan. Högstadieorternas resurser medger som regel inte ett sådant blandat studium.

3.3.3.2. Rekryteringsförhållandena vid deltidsundervisning. Som tidigare framhållits är eleverna i deltidsundervisning för närvarande rekryterade från jämförelsevis begränsade geografiska områden. Huvuddelen av eleverna bor på gymnasieorten. I regel kommer endast ett fåtal från orter, som ligger på ett avstånd från gymnasieorten som tillåter dagliga resor.

Användandet av undervisningsmetoder, som medger att studierna till en del kan bedrivas utom skolan liksom de förbättrade kommunikationerna torde komma att öka räckvidden för deltidsundervisning. Man måste dock utgå från att även framdeles de flesta eleverna inom en huvudsakligen lärarledd deltidsundervisning kommer att rekryteras från ett jämförelsevis begränsat område. Hur de som bor utanför dessa områden skall kunna erbjudas vuxenutbildning behandlas i följande avsnitt.

3. 4. Vuxenutbildningens huvudformer

3. 4. 1. Allmänna synpunkter

Som tidigare framhållits bör undervisning för vuxna enligt gymnasiets och fackskolans läroplaner i princip erbjudas på de orter, där motsvarande heltidsundervisning för ungdom anordnas. Samtidigt har gymnasieutredningen emellertid funnit dels att det på många orter inte torde finnas elevunderlag för sådan vuxenutbildning i annat än ett begränsat antal ämnen och stundom endast periodvis dels ock att endast de som bor relativt nära en ort där utbildning erbjudes torde komma att rekrytera denna. Gymnasieutredningen har vidare framhållit, att det reguljära skolväsendet i betydligt större utsträckning än nu är fallet bör engageras i vuxenutbildningen.

Det sagda leder enligt gymnasieutredningens mening till slutsatsen, att vuxenutbildning bör erbjudas i två huvudformer. Det bör sålunda finnas

en form, som medger för den studerande att, samtidigt som han bor kvar på sin hemort, erhålla en i huvudsak lärarledd undervisning. Gymnasieutredningen kallar i fortsättningen denna utbildningsform *vuxenutbildning med lokal rekrytering* eller *lokal vuxenutbildning*. Bl. a. kvällsgymnasierna för vuxna och de tekniska aftonskolorna representerar denna utbildningsform.

Det krävs emellertid ytterligare anordningar för dem som inte kan eller önskar utnyttja lokal vuxenutbildning. Att utbildningen inte kan utnyttjas kan bero på att den överhuvudtaget inte finns inom ett rimligt avstånd från hemorten eller att i den lokala vuxenutbildningen inte meddelas undervisning inom önskat ämne. För undervisning av denna kategori av elever svarar i dagens läge främst statens gymnasier för vuxna och brevskolundervisningen. Dylika utbildningsformer måste sålunda finnas även i framtiden. Gymnasieutredningen benämner dem i det följande *vuxenutbildning med riksrekrytering*.

I vissa fall torde den lokala vuxenutbildningen — främst på grund av otillräckligt elevunderlag — inte kunna ge utbildning till fullständig gymnasie- eller fackskolkompetens. Utbildningssökande kan visserligen erhålla en del av önskad utbildning på hemorten men för att få fullständig utbildning måste vederbörande helt eller delvis studera vid en annan utbildningsinstitution. Vuxenutbildningens organisation måste rent principiellt medge att man genom deltidsstudier kan skaffa sig all önskad utbildning. Det bör därför även vara möjligt att genom sådana studier kombinera ett utbildningsprogram så att en del av utbildningen erhålles i lokal vuxenutbildningsorganisation och en annan del i vuxenutbildningsorganisation med riksrekrytering. Den som börjar studierna på viss ort eller i viss utbildningsform får inte för sina fortsatta studier vara låst just till denna ort eller utbildningsform. Vuxenstuderande skall kunna komponera ett studieprogram, som medger att han kan studera på den ort eller i den utbildningsform, som i varje särskilt ämne passar honom bäst. Vidare är det önskvärt att vuxna utbildningssökande kan nå sitt mål genom en kombination av deltids- och heltidsstudier, de senare även i ungdomsskolan.

3. 4. 2. Vuxenutbildning med lokal rekrytering

I kapitel 2 har redogjorts för bl. a. *nuvarande omfattning och organisation* av den vuxenutbildning som kan erhållas genom deltidsundervisning. Av de i kapitlet angivna skolformerna synes följande kunna rubriceras som huvudsakligen lokalt rekryterade (höstterminen 1964).

För undervisning enligt fordringarna för allmänt gymnasium: Statens aftonskola i Stockholm, Stockholms samgymnasium och Karolinska aftonskolan i Örebro samt 28 kvällsgymnasier på 27 orter.

För undervisning enligt fordringarna för handelsgymnasium: Sju kvällsgymnasier och två yrkesskolor med handelsgymnasiekurser (särskilda ämneskurser).

För undervisning enligt fordringarna för tekniskt gymnasium: Sju tekniska gymnasier med 3-årig specialkurs (blandad hel- och deltidsundervisning), ett tekniskt gymnasium med 4-årig specialkurs, tre tekniska kvällsgymnasier samt sex av korrespondensinstitut drivna tekniska gymnasier med handledd korrespondensundervisning.

För undervisning på stadium i stort sett motsvarande fackskolans tekniska linje: 68 tekniska aftonskolor.

Deltidsundervisning motsvarande fackskolans sociala och ekonomiska linjer är för närvarande inte anordnad. Genom deltidskurser inom yrkesskolan är det dock möjligt att få utbildning i vissa ämnen, i huvudsak motsvarande fackskolans ekonomiska linjer.

I viss mån mot fackskolans sociala linje svarande utbildning kan vuxna utbildningssökande få inom folkhögskolan.

Till vissa av nämnda skolor är knuten *förgymnasial undervisning* i syfte att ge för inträde i gymnasium erforderlig grundutbildning. Detta slag av undervisning ges också vid särskilda kurser i yrkesskolorna. I stort sett motsvarande utbildning erhålles vidare i de tekniska aftonskolornas två till tre första terminskurser. Deltidsundervisning motsvarande de linjer i grundskolans högstadium, som ej utan komplettering ger rätt till inträde vid gymnasium och fackskola, finns för närvarande inte.

De tekniska aftonskolorna, varav flertalet (53 av 68) är förlagda till gymnasieorter, finns på ca hälften av nuvarande gymnasieorter. Deltidsundervisning motsvarande allmänt gymnasium är anordnad i knappt en fjärdedel av gymnasieorterna. Övriga studieinriktningar förekommer i ännu mindre utsträckning. Den nuvarande omfattningen av deltidsundervisningen med lokal rekrytering måste därför betecknas som klart otillräcklig såväl i geografiskt hänseende som i fråga om valmöjligheter beträffande studiegång.

Organisationen måste därför enligt gymnasieutredningens mening utan dröjsmål utbyggas så att deltidsundervisning i gymnasium, fackskola och grundskola kan erbjudas på flera orter och i fler ämnesområden än nu är fallet. Genom att det reguljära skolväsendet engageras i denna utbildning uppnår man dels att dess resurser i fråga om lokaler, materiel och i viss mån lärare kan disponeras för deltidsutbildningen, dels att en färdig organisation finns tillgänglig för de fall att deltidsundervisning inte kan anordnas varje år. Härigenom bör också information om möjligheterna till deltidsutbildning på olika linjer och vid olika skolformer kunna ges kontinuerligt och effektivt.

Såsom framgår av kapitel 2 och vad nu sagts är deltidsundervisningens organisation för närvarande ytterligt varierande. Där finns statliga, kommunala och privata skolor. Skolorna är samorganiserade med heltidsskolor eller andra deltidsskolor av olika typer eller är helt fristående. Undervisningen är anordnad som parallellundervisning eller koncentrationsunder-

visning och huvudsakligen lärarledd. Som gymnasieutredningen tidigare framhållit bör dock skillnaden mellan koncentrationsundervisning och parallellundervisning inom skolform med deltidsundervisning inte överdrivas. I vissa fall förekommer emellertid enbart handledd korrespondensundervisning eller korrespondensundervisning i kombination med muntlig undervisning.

Gymnasieutredningen kommer att i kapitel 4 framlägga de skäl, som kan anföras för en större enhetlighet i fråga om såväl inre som yttre organisation av vuxenutbildning med lokal rekrytering.

Elevantalet, som kan beräknas komma att variera inte bara från ort till ort utan också från år till år på en och samma ort, understryker vikten av att deltidsundervisningen ges en *elastisk organisation*. Den bör även kunna medge att undervisningsformerna varieras så att exempelvis i en del fall undervisningen är enbart lärarledd och i andra fall kombinerad med brevstudier. Vidare bör organisationen kunna ställas om från ett år till ett annat, bl. a. beträffande antal och slag av ämneskurser.

Utredningen kommer att närmare behandla den inre och yttre organisationen av deltidsundervisning för lokal rekrytering i kapitel 4.

3. 4. 3. Vuxenutbildning med riksrekrytering

Deltidsundervisning med i princip riksrekrytering är för närvarande organiserad antingen som lärarledd undervisning i kombination med brevskolundervisning eller som enbart brevskolundervisning.

3.4.3.1. Lärarledd undervisning i kombination med brevskolundervisning finns för närvarande anordnad vid statens gymnasier för vuxna i Norrköping och i Härnösand.

För dessa skolors organisation m. m. har tidigare redogjorts under kapitel 2, till vilket gymnasieutredningen får hänvisa.

Utöver vad där sagts kan följande framhållas.

Under den tid eleverna skall bedriva självstudier på hemorten har de att inläsa vissa moment i brevkurser eller annan litteratur. Brevkursernas lösningar kan insändas till vederbörande brevskola. Lösningarna rättas av denna skola och återsändes till eleverna. Genom att varje månad insända rapport till vuxengymnasiet redovisar eleverna sina studieprestationer. Det föreligger inte någon skyldighet att insända lösningar till brevskolorna men vuxengymnasierna uppmanar som regel eleverna att göra detta.

Vuxengymnasierna är i princip avsedda för studier till fullständig kompetens. Möjlighet att vid skolorna förvärva partiell kompetens eller korrigera sin studieinriktning efter studiernas avslutning är praktiskt taget obefintliga.

Denna typ av skolor kräver vissa investeringar i lokaler och stadigvarande undervisningsmateriel. Vidare måste skolorna ha heltidsanställda lärare och annan heltidsanställd personal.

Den utbildningsform, som representeras av statens gymnasier för vuxna i Norrköping och Härnösand, har hittills i första hand fyllt behovet att erbjuda deltidsundervisning med ett så starkt inslag av muntlig undervisning som möjligt åt elever, som ej kan erhålla fullständig utbildning genom lokalt rekryterad undervisning på hemorten eller i dess närhet. Den bör emellertid kunna utnyttjas även av elever, som ej kan erhålla fullständig heltidsutbildning inom den gymnasieregion, där han är bosatt. Skolformen, som därjämte ger en önskvärd möjlighet att välja studieform inom deltidsundervisningen, utgör sålunda ett viktigt komplement till den lokalt rekryterade deltidsundervisningen men kan också tjäna som en alternativ studiemöjlighet.

Statens gymnasier för vuxna är i princip inrättade för riksrekrytering. I praktiken har emellertid en förhållandevis stor del av eleverna sina hemorter i de närmast omkringliggande länen (jfr kap. 2). Detta synes ha sin naturliga förklaring i elevernas önskemål att hålla kontakt med familj och arbete genom resor till hemorten över lördagar—söndagar. Såväl restidsavstånd som reskostnader medför då en begränsning av rekryteringsområdet för gymnasietypen.

Då skolformen otvivelaktigt fyller ett behov för vuxenutbildningens del bör den bibehållas. I kapitel 5 kommer gymnasieutredningen att närmare behandla skolformens framtida ställning m. m.

3.4.3.2. Brevskolundervisning enligt fordringarna för allmänt gymnasium, tekniskt gymnasium, handelsgymnasium och de linjer av grundskolans högstadium som ger rätt till inträde i gymnasium och fackskola samt teoretisk-teknisk utbildning under gymnasieingenjörsnivå är för närvarande anordnad av Hermods korrespondensinstitut, NKI-skolan och Brevskolan. Brevskolundervisning motsvarande fullständig social och ekonomisk utbildning inom fackskola är däremot ej anordnad och inte heller — såvitt tillgängligt material ger vid handen — undervisning motsvarande de studievägar på grundskolans högstadium, som ej utan komplettering ger rätt till inträde i gymnasium och fackskola.

I brevskolkurserna är lärostoffet fördelat på undervisningsbrev, som också innehåller övnings- och provuppgifter. Lösningarna av provuppgifterna insändes till brevskolan för rättning. Muntlig undervisning förekommer vid egentlig brevskolundervisning enbart i de s. k. preparandkurserna inför examen. Brevskolorna har emellertid under senare år även börjat anordna lärarhandledd korrespondensundervisning (jfr kap. 2 och 3.4.2). De av brevskolornas elever som studerar för teknisk privatistexamen har vidare möjlighet att deltaga i för denna examen anordnade särskilda laborationskurser.

Brevskolundervisningen, som under lång tid varit den enda möjligheten till deltidsundervisning inom stora delar av gymnasiet och inom den för-

gymnasiala utbildningen, har enligt gymnasieutredningens mening alltjämt en betydelsefull funktion att fylla inom utbildningsväsendet. Att kvantifiera behovet av denna utbildning låter sig — som tidigare framhållits — ej göra. Här skall därför endast antydas några av dess viktigaste uppgifter inom den gymnasiala och förgymnasiala deltidsundervisningen.

Brevskolundervisningen medger studier vid sidan av förvärvsarbete. Dess primära uppgift framdeles liksom hittills torde bli att ge möjlighet till deltidsstudier åt personer, som, trots en väl utbyggd utbildningsorganisation, byggd på eller med starka inslag av lärarhandledd undervisning, anser dagliga resor till skolorten alltför betungande och inte heller kan eller önskar erhålla ledighet från sin anställning under de tider, som fordras för den undervisningsform, som representeras av statens gymnasier för vuxna. Brevskolundervisningen ger vidare dem som vill studera på deltid en ytterligare undervisningstyp att välja utöver de tidigare beskrivna. Undervisningsformen ger slutligen den studerande möjlighet att variera studieprogrammet helt efter egen önskan samt stora möjligheter att studera i den takt som passar honom eller henne bäst.

Brevskolundervisningen utgör vid den utbildningsform, som representeras av statens gymnasier för vuxna i Norrköping och Härnösand, en integrerad del av undervisningen.

Större eller mindre inslag av brevskolundervisning kan också vara en förutsättning för att viss undervisning inom lokal vuxenutbildning överhuvud skall kunna anordnas. Pedagogiska och ekonomiska motiv kan vidare åberopas för en kombination av brevskolundervisning och lärarledd deltidsundervisning. Men även från rekryteringssynpunkt kan en sådan kombinerad undervisning vara av betydelse. I vissa skolregioner kan nämligen befolkningens bostadsorter vara så fördelade att anordnande av brevskolundervisning, varigenom elevernas närvaro på skolorten inskränkes, exempelvis från fyra dagar till två dagar i veckan, kan väsentligt utöka elevområdet för deltidsundervisning med lokal rekrytering. Insättande av brevskolundervisning i sistnämnda deltidsundervisning kan givetvis också motiveras av att elevantalet i viss kurs sjunkit så kraftigt att det ej är försvarligt att upprätthålla helt lärarledd undervisning. Möjlighet att anordna brevskolundervisning har således stor betydelse även i deltidsundervisningen för lokal rekrytering.

I kapitel 5 kommer att framläggas förslag om statligt engagemang beträffande brevskolundervisningen.

KAPITEL 4

Vuxenutbildning med lokal rekrytering

4.1. Inledning

Gymnasieutredningen har tidigare framhållit att flertalet vuxna utbildningssökande torde önska sig utbildning i sådana former, att de kan förvärvsarbeta vid sidan av studierna. Utredningen har vidare konstaterat, att två organisatoriska huvudformer erfordras, nämligen en för vuxenutbildning med lokal rekrytering och en för sådan utbildning med riksrekrytering.

Som framgår av kapitel 2 meddelas deltidsundervisning med lokal rekrytering inom gymnasiets och fackskolans områden för närvarande till helt övervägande del inom de s.k. kvällsgymnasierna, inom de tekniska aftonskolorna och i någon mån även inom tekniska gymnasiets specialkurser. Vidare förekommer viss förgymnasial deltidsundervisning i kvällsgymnasierna och i yrkesskolans förberedande kurser för inträde i tekniskt gymnasium.

I avsnittet 4.2 av detta kapitel kommer att behandlas vissa inre organisatoriska och pedagogiska spörsmål. Då frågor rörande bl.a. intagning, betyg, studiernas avslutning m.m. på det hela taget är gemensamma för alla former av deltidsundervisning, behandlas de särskilt i kapitel 7.

Den lokala vuxenutbildningens yttre organisation, bl.a. huvudmannaskapet, organisationsformer, lärare, skolans ledning m.m. behandlas under avsnittet 4.3.

4.2. Inre organisation

I förevarande avsnitt behandlas som tidigare nämnts vuxenutbildningens inre organisation med särskild hänsyn till pedagogiska frågor. Gymnasieutredningen vill härvid framhålla att det har varit dess strävan att söka konstruera ett elastiskt studiesystem, som skall kunna tillgodose varierande utbildningsönskemål. Sålunda skall det bl.a. vara möjligt att skaffa sig såväl fullständig som partiell gymnasie- eller fackskolkompetens. Vidare skall systemet bereda möjlighet till förgymnasiala studier.

De frågor, som diskuteras i detta avsnitt, avser närmare bestämt sådan vuxenundervisning med lokal rekrytering, som organiseras inom en kommun eller region. I olika sammanhang behandlas även andra, främst pedagogiska frågor, som avser hela vuxenutbildningsområdet.

4.2.1. Vuxenelevernas studieförutsättningar

4.2.1.2. Formella studieförutsättningar. Den tidigare omnämnda undersökningen angående den studiesociala situationen för vuxna elever vid kvällsgymnasier har även tagit upp frågan om elevernas föregående utbildning. Dessa kvällsgymnasier meddelade då endast undervisning inom allmänna gymnasiets område och förgymnasial undervisning. Undersökningen omfattade inte terminens (höstterminen 1961) nybörjare eller elever i förgymnasiala kurser. De 550 elever, som redovisas i undersökningen, fördelade sig i fråga om tidigare utbildning enligt följande.

Realskola	118
Seminarium	74
Avbrutna gymnasiestudier	54
Normalskolekompetens	45
Handelsgymnasium	45
Tekniskt institut	43
Tekniskt gymnasium	29
Folkskola	29
Folkhögskola	18
Socialinstitut	17
Sjuksköterskeskola	15
Utländsk utbildning	14
Akademiska betyg	6
Restgrupp	41
Ingen uppgift	2
Summa	550

Den största gruppen, avlagd realexamen, utgjordes sålunda av personer med just den förutbildning, som man traditionellt förutsatt för gymnasiestudier. Av undersökningen framgår inte hur många inom övriga grupper, som avlagt realexamen, men antalet kan med säkerhet antas vara stort. För vissa grupper, som redan vid inträdet hade gymnasieutbildning eller högre utbildning, exempelvis handelsgymnasium, tekniskt gymnasium, socialinstitut och akademiska betyg, var det snarare fråga om en sidokomplettering inom gymnasiet än om fortbildning ovanför realskolstadiet. De som angav, att de endast hade folkskola (i denna grupp förekom dock i viss utsträckning handelsutbildning och andra smärre kurser), följde i vissa fall kurser utan krav på realexamenskunskaper eller hade tidigare genomgått förberedande kurs vid kvällsgymnasiet. Det borde vara berättigat att av det föreliggande materialet dra den slutsatsen, att ett stort antal av eleverna faktiskt fyllde de formella minimikraven för gymnasiestudier.

För specialkurserna vid tekniskt gymnasium finns inte uppgifter om föregående utbildning från senare år än 1960. De då nyintagna 525 eleverna i

årskurs 1 i de 2-, 3- och 4-åriga specialkurslinjerna, av vilka närmare tre fjärdedelar var 21 år eller äldre, fördelade sig beträffande förutbildning enligt följande.

Studentexamen	13
Realexamen, allmän	152
» , praktisk	63
Övriga	297
Summa	525

Gruppen övriga omfattar sådana, som inte avlagt lägst realexamen. De hade dock självfallet de minimikunskaper, som fordras för intagning, dvs. dels realexamenskunskaper eller motsvarande i svensk skrivning, fysik, kemi och teckning (ritteknik), dels — beroende på i vilken linje inträde sökes — realexamenskunskaper eller något högre kunskaper i matematik. Till rätt stor del hade minimikunskaperna förvärvats i särskilda kurser för inträdessökande till tekniskt gymnasium. Ej mindre än 325 av de intagna hade sålunda genomgått sådana kurser.

Som tidigare nämnts fordras för intagning i terminskurs 1 i de tekniska dag- och aftonskolorna ej mer än fullgjord skolplikt. Sökande med ytterligare teoretisk förutbildning kan bli intagen i högre terminskurs, vilket även sker i betydande utsträckning. Det ankommer på varje skola att avgöra i vilken terminskurs den sökande skall tas in och skolorna är inte bundna av regler om krav på formell förutbildning.

Uppgifterna rörande vuxna studerandes förutbildning har presenterats för att illustrera det förhållandet att av dem, som studerar vid skolformer, främst avsedda för vuxna elever, många dock inte har de formella eller i varje fall inte i alla ämnen de formella förkunskaperna för gymnasie- eller fackskolstudier. Många studerande vid kvällsgymnasierna torde dock inte eftersträva annat än partiell kompetens, vilket å andra sidan innebär att de inte heller nödvändigtvis behöver ha behörighet för annat än de ämnen de avser att studera.

4.2.1.2. Andra faktorer av betydelse för vuxenstudier. Oberoende av den formella kompetensen skiftar bakgrundsförhållandena starkt bland de sökande till kvällsgymnasierna. Den tidigare nämnda undersökningen om vuxna studerandes studiesociala situation visar en stor spridning i fråga om elevernas ålder. Som man kan vänta sig är åldersgruppen 20—30 år starkt representerad; den utgör ca hälften av undersökningsmaterialet.

Eleverna i åldern 30—40 år är emellertid också många och även åldersgruppen 40—50 år är väl representerad. I kommentaren till undersökningen lämnas dock den upplysningen, att fördelningen nu tycks förskjutas mot en lägre genomsnittsålder (jfr 2.2.3.1).

Det har stundom hävdats, att det skulle föreligga en skillnad mellan äldre och yngre människors inlärningsförmåga. Framför allt skulle äldre människor förvärva vissa färdigheter långsammare — som exempel har nämnts den muntliga behandlingen av främmande språk.

Å andra sidan finns de som menar, att ingen påtaglig skillnad i inlärningsförmågan föreligger mellan äldre och yngre elever. Eventuellt skulle förmågan till s.k. mekanisk inlärning avta med stigande ålder. Detta skulle emellertid uppvägas av andra positiva faktorer, såsom en större förmåga till logiskt tänkande och ökad motivation.

I denna fråga föreligger sålunda olika uppfattningar och ingen av dem synes ha fått tillräckligt vetenskapligt stöd. Även om man skulle anse att den fysiologiskt betingade inlärningsförmågan småningom avtar, synes detta dock kunna uppvägas av andra positiva faktorer av betydelse för inlärningen. Det kan tilläggas att variationen i elevernas studieförutsättningar *inom* en årskull vuxenstuderande torde vara så stor att man bör ta större hänsyn till den än till differenser *mellan* olika årskullar.

Vad här sagts om vuxenelevernas allmänna studieförutsättningar innebär självfallet inte att vuxna och yngre elevers studiebetingelser förutsättes vara identiska. Den deltidsstuderande elevgruppen kan i jämförelse med eleverna i ungdomsutbildningen bli relativt heterogen i vissa hänseenden. Mot bakgrund av elevernas olika ålder och miljö — ett betydande antal deltidsstuderande elever är gifta och har familj — kan elevernas yttre förutsättningar att genomföra studier variera. Vuxenutbildningsinstitutionen bör planeras också från den utgångspunkten. Elevernas varierande ålder och erfarenhet ställer även särskilda psykologisk-pedagogiska krav på undervisningens utformning, lärare, hjälpmedel m.m. Dessa särskilda förutsättningar belyses närmare i det följande.

Många elever inom deltidsutbildningen har yrkeserfarenheter, som gör dem särskilt lämpade för studier. Till kvällsgymnasierna söker sig exempelvis personer, som utan högre skolutbildning nått långt i enskild eller allmän tjänst. För dem kan hel eller partiell gymnasiekompetens betyda, att de får möjlighet att avancera ytterligare.

För skolans del ger elevernas praktiska erfarenheter från yrkeslivet i allmänhet möjlighet till en mer avancerad metodik i undervisningen. Eleverna är ofta vana vid självständiga uppgifter. På den enskilde eleven har vidare en tidigare praktisk verksamhet vanligen en studiestimulerande effekt. Den ökar elevens motivation — han vet varför han bör studera.

4.2.2. Synpunkter på intagningsnormerna

Frågor rörande intagning till vuxenutbildning behandlas i kapitel 7. I förevarande avsnitt lämnas endast vissa allmänna synpunkter på vilka omständigheter som bör beaktas vid intagningen av elever till vuxenutbildningsinstitution.

Det är särskilt i fråga om vuxenutbildning nödvändigt med en relativt fri bedömning av elevens både formella och reella förutsättningar för studier. Vid intagning bör därför beaktas — förutom föregående skolbetyg — bl.a. sådana omständigheter som yrkeserfarenhet, olika uppdrag, självstudier etc. Därutöver tillkommer de personliga förhållanden, som kommer fram vid en intervju med den inträdessökande. Bland de sökande finns både äldre och yngre, som tidigare avbrutit studier på grund av tillfälliga misslyckanden, skolleda, bristande förmåga att anpassa sig i ungdomsutbildningens arbetsformer, sjukdom etc. eller som sent fått sina studieambitioner väckta.

Enbart bristande formella meriter får sålunda inte utgöra hinder för sökande att intas till vuxenutbildning. Stundom kan det emellertid vara lämpligt att, om den utbildningssökande allmänt bedömes ha tillräckliga studieförutsättningar, hjälpa fram honom genom att först erbjuda förberedande undervisning.

Främst torde behov av lärarledd kompletterande förutbildning förefinnas beträffande ämnen som svenska, språk samt matematik, fysik och kemi. Beträffande andra ämnen torde man kunna räkna med att vuxna studerande genom sina personliga erfarenheter och sin större mognad antingen redan har eller genom egna studier kan förvärva så goda allmänkunskaper, att de i dessa ämnen kan påbörja gymnasie- eller fackskolstudierna utan att behöva genomgå lärarledd förberedande utbildning i ämnena.

Med hänsyn till de inträdessökandes skiftande förkunskaper skall vuxenutbildningsorganisationen medge att intagning kan ske på den kunskapsnivå där vederbörande befinner sig.

4.2.3. Olika undervisningsformer

4.2.3.1. Inledning. Av redogörelsen i kapitel 2 framgår att undervisningen vid skolor med deltidsundervisning för närvarande bedrives på olika sätt, nämligen som parallellundervisning, som koncentrationsundervisning eller som en kombination av dessa former.

Koncentrationsundervisning är den dominerande undervisningsformen beträffande allmän gymnasieutbildning (kvällsgymnasierna). Vid de skolor som har ekonomisk gymnasieutbildning på deltid bedrivs koncentrationsundervisning. I fråga om den tekniska undervisningen kan parallellundervisning sägas dominera (tekniska aftonskolor och specialkurser vid tekniskt gymnasium).

Vid de två riksrekryterande vuxengymnasierna i Härnösand och Norrköping är undervisningen upplagd som en kombination av direktundervisning och korrespondensundervisning. En liknande undervisningsform förekommer vid några kvällsgymnasier och de av brevskolor drivna tekniska korrespondenslöroverken, ehuru direktundervisningen här är av mindre omfattning än vid vuxengymnasierna och inte koncentrerad till vissa perioder.

Gymnasieutredningen har i kapitel 2 angett vad som enligt utredningens mening karaktäriserar parallell- och koncentrationsundervisning. Den förstnämnda undervisningsformen, som traditionellt tillämpas inom ungdomsutbildningen, kan i korthet sägas innebära att man läser ett flertal ämnen samtidigt under en längre period. Vid koncentrationsundervisning studerar man endast några få ämnen samtidigt och i regel under kortare tid.

Gymnasieutredningen vill dock framhålla att skillnaderna mellan parallell- och koncentrationsundervisning inte är särskilt utpräglade inom den nuvarande deltidsutbildningen. Med hänsyn till den begränsade tid som står till förfogande vid deltidsundervisning på kvällstid — i allmänhet ej mer än 16 timmar per vecka — blir vid parallellundervisning antalet samtidigt lästa ämnen ofta inte högre än sex, vanligen fyra à fem. Genomförs vidare i nuvarande tekniska undervisning på deltid den integration av tekniska ämnen, som kommer att gälla beträffande det nya gymnasiets och fackskolans tekniska linjer, kommer antalet samtidigt lästa ämnen att minska ytterligare.

Vid de skolor där koncentrationsundervisning förekommer rekommenderar man i allmänhet den studerande — i varje fall om han samtidigt har förvärvsarbete — att som regel inte läsa mer än två ämnen samtidigt. I ett stort antal ämnen är undervisningen upplagd så, att studierna i det enskilda ämnet bör kunna slutföras på en eller två terminer. Endast i undantagsfall anges studietiden till mer än fyra terminer.

4.2.3.2. Psykologisk-pedagogiska synpunkter på koncentrationsundervisning. Gymnasieutredningen har i en enkät, som tillställts ett tiotal rektorer för skolor med deltidsundervisning, anhållit om synpunkter på och erfarenheter av koncentrations- respektive parallellundervisning. Dessutom tillfrågades rektorerna om de ansåg att någondera undervisningsformen var speciellt lämpad för vuxna studerande. I flertalet svar förordades koncentrationsläsning, då erfarenheterna av sådan undervisning bedömdes som mycket goda. Man pekade emellertid även på vissa nackdelar med koncentrationsundervisningen. Mindre studiebegåvade elever ansågs sålunda ha svårare att följa med i den ganska snabba arbetstakt som sådan undervisning innebär. På grund av den snabbare arbetstakten kom eleven lätt efter vid sjukdom eller annan frånvaro. Vissa betänkligheter framfördes även mot att studierna genom komprimeringen får karaktären av »korvstoppning», att de blir för monotona, att de under kort tid inhämtade kunskaperna glöms snabbare etc.

Några av enkätens besvarare ansåg att det skulle vara förmånligt, om man kunde behålla koncentrations- och parallellundervisningsformerna vid sidan av varandra. Det skulle möjliggöra en valfrihet, som tar hänsyn till individuella förutsättningar och önskemål.

I samband med den övervägande positiva inställningen till koncentrationsundervisning med större inslag av egen aktivitet och hemarbete som denna undervisningsform kräver underströks behovet av självinstruerande materiel, bl.a. i form av brevkurser som komplement till den muntliga undervisningen. Önskemål framfördes om brev som har karaktären av konkret och lättfattlig introduktion till ett visst ämnesavsnitt. Brevkurserna borde inte vara alltför grundliga och ambitiösa. Man ansåg vidare orienteringsämnena särskilt väl lämpade för självstudier. I den mån korrespondensstudier förekommer i kombination med muntlig undervisning, borde de enligt några rektorers uppfattning förläggas till somrarna.

I kapitel 10 av sitt huvudbetänkande har gymnasieutredningen diskuterat frågan om koncentrationsundervisning i samband med förslaget om införande av betingsläsning i det nya gymnasiet. Vidare har utredningen i nämnda betänkande (GU 1.4) lämnat en redogörelse för pågående försöksverksamhet med koncentrationsundervisning vid vissa högre skolor.

Av redogörelsen framgår bl.a. att man i försöksverksamheten prövat olika former av koncentrationsundervisning. Syftet har därvid varit att undersöka vilka ämnen (moment) som lämpar sig för koncentrationsläsning och att söka få svar på frågorna, när, hur och i vilken omfattning sådan undervisning kan tillämpas utan att man åsidosätter elevernas behov av variation i undervisningen. Det har även ansetts vara av vikt att få eventuellt samband konstaterat mellan å ena sidan koncentrationsläsning och å andra sidan studievanor, studieintresse och studieresultat.

De erfarenheter försöken givit har enligt gymnasieutredningens mening från rent pedagogisk synpunkt sett varit övervägande positiva. Dock rapporteras även andra nackdelar än de som sammanhänger med svårigheterna att infoga koncentrationsläsning i ett härför ej avpassat schema; tillfällena att samverka med övriga ämnen minskar, möjligheterna att kombinera undervisningen med andra studier minskar likaså och det blir svårare för den som varit frånvarande att inhämta vad som förlorats.

Försöksverksamheten under senare år har även givit erfarenheter av *periodläsning*, dvs. reduktion av antalet samtidigt lästa ämnen *inom* ett läsår; periodernas längd har växlat från en halv termin till en månad. Försöken har gällt matematik och moderna språk. Det har visat sig kunna vara fördelaktigt att under vissa perioder ha mer tid till förfogande i ett ämne, t.ex. den termin studiet av detta påbörjas.

Även de erfarenheter som man gjort i samband med vissa försök med betingsläsning och de positiva avnämar- och elevreaktioner till självständigt, koncentrerat arbete, som redovisats i delbetänkandena Kraven på gymnasiet (SOU 1963: 22) och Vägen genom gymnasiet (SOU 1963:15), talar för koncentrationsläsningen som undervisningsform. Några av de resultat som man fick fram i samband med den enkät som följde upp betingsförsöken (jfr GU 10.1.3.2) kan samtidigt sägas vara ett svar på

frågan vilka fördelar koncentrationsläsningen innebär. Bland annat pekades på den bättre överblick som eleverna fått över ämnet och möjligheterna att bättre fördela arbetstiden. Fördelen med arbetstekniken som sådan betonades.

För ungdomsgymnasiet kommer koncentrationsläsning i viss omfattning att genomföras. bl.a. för att kunna nedbringa antalet samtidigt lästa ämnen något. Ämnen med lägre timtal än tre veckotimmar koncentreras i regel till halva läsåret. I viss utsträckning förordas för andra ämnen partiell koncentration, dvs. antalet veckotimmar varieras periodvis (jfr läroplaner för gymnasiet och för fackskolan). Principen vid utformandet av gymnasiets läroplan har varit ju högre årskurs desto färre samtidigt lästa ämnen.

I den tidigare åberopade undersökningen Vuxna på kvällsgymnasium redogörs bland annat för elevernas synpunkter på kvällsgymnasiernas studieform. Det framgår av undersökningen att koncentrationsläsning är allmänt uppskattad, bl.a. för att den medger stor frihet att lägga upp studierna efter individuella önskemål. Ingen av de tillfrågade har önskat parallellundervisning.

Enligt den tidigare nämnda enkäten till vissa rektorer önskar många elever studera endast ett eller ett par ämnen. För dessa skulle det innebära en alltför stor tidspillan att tvingas foga in sina studier i det traditionella systemet med parallellundervisning. Det är självklart att koncentrationsundervisning i regel för snabbare fram till studiemålet, då det är fråga om studier av ett enstaka ämne. Också när det gäller fullständig kompetens torde så vara fallet, under förutsättning att det gäller elever som studerar vid sidan av yrkesarbete. Erfarenheten visar också att man med koncentrationsläsning kan nedbringa antalet schemabundna timmar för eleven. Undervisning meddelas honom i form av handledning och den egna aktiviteten kan därigenom ges större utrymme.

Organisatoriskt tillåter koncentrationsläsningssystemet att elever som studerar ett enstaka ämne samläser med dem som är inriktade på fullständig kompetens. Också från organisatorisk synpunkt måste det ses som en fördel att man i deltidsundervisningen skapar ett system, som inte tar alltför många schemabundna timmar i anspråk för utbildningen. I jämförelse med heltidsundervisning tillåter deltidsundervisning ett betydligt mindre antal lektioner i följd. Från vuxenpedagogisk synpunkt kan koncentrationsundervisningen betraktas som fördelaktig, bl.a. därför att det finns god anledning förmoda att den vuxne upplever denna undervisningsform som mer meningsfylld därför att man efter ett intensivt arbete under relativt kort tid känner att man når ett mål.

Inom deltidsundervisningen får man, såsom redan framhållits, räkna med att även i framtiden ta emot elever med mycket skiftande förkunskaper också i annan mening; samma elev kan ha olika nivå på sina förkunskaper så att han är väl förberedd i somliga ämnen och mindre väl i

andra. Därför bör man söka skapa ett system med möjlighet för en elev att samtidigt läsa ämnen enligt olika kurser. Koncentrationsläsningssystemet tillåter att man samtidigt läser ämnen på olika nivå och det erbjuder därjämte stor frihet vid val av ämneskombinationer.

Merparten av den tekniska deltidsutbildningen är för närvarande i allmänhet organiserad som parallellundervisning. Som skäl härför har åberopats att det tekniska studieprogrammet innehåller ett stort antal ämnen som måste läsas samtidigt. Dessa ämnen är av två slag, dels mer allmänna såsom språk, matematik, fysik och kemi, dels fackämnen. Proportionerna mellan dessa två grupper varierar under utbildningsgången. I början överväger de allmänna ämnena, medan fackämnena dominerar i utbildningens senare skede. Högsta antalet samtidigt lästa ämnen per termin vid teknisk aftonskola överstiger endast undantagsvis sex. Det vanligaste antalet är fyra à fem, dvs. på gränsen till vad som traditionellt betraktas som koncentrationsundervisning.

I teknisk utbildning på gymnasiestadiet synes antalet samtidigt lästa ämnen utan olägenhet kunna nedbringas till tre à fyra, vilket kan anses innebära koncentrationsundervisning. Sålunda är den tekniska deltidsutbildningen vid kvällsgymnasiet i Malmö uppbyggd enligt ett system, som innebär att hela studieprogrammet är uppdelat i olika ämnesblock, vart och ett innehållande tre à fyra ämnen. Det förutsätts att blocken skall läsas i viss angiven ordning, och hela programmet beräknas kräva åtta à tio terminers studier med högst 16 timmars undervisning per vecka.

Även den tekniska deltidsundervisningen på fackskolstadiet bör i framtiden lämpligen kunna organiseras som koncentrationsundervisning. Detta kan ske genom att med en genomförd grundskola en väsentlig del av den nuvarande grundutbildningen i den tekniska studiegången kan utgå.

Vidare kommer det nya systemet med integrationsämnen, exempelvis teknologi, i vilka ingår flera tidigare var för sig behandlade ämnen, att minska det totala antalet lästa ämnen.

Gymnasieutredningen kommer att i avsnittet 4.2.4 visa, hur ett tekniskt studieprogram med koncentrationsundervisning kan konstrueras. Utredningen är angelägen att understryka att denna konstruktion endast utgör *ett exempel* på hur ett fullständigt studieprogram kan göras upp. Det betyder att studieprogram enligt elevens önskemål och vederbörande skolas förutsättningar må kunna konstrueras på annat sätt.

Gymnasieutredningen föreslår att även övningsämnen skall kunna ingå i vuxenutbildningen. De vuxenelever som för sin vidare utbildning behöver något eller några av övningsämnena eller önskar utbildning i dessa ämnen bör sålunda kunna erbjudas sådan utbildning även inom vuxenutbildningsinstitutionen. Låter sig detta ej göra, d.v.s. om antalet deltagare blir för litet, bör enligt utredningens mening eleverna rekommenderas att deltaga i den frivilliga undervisning i vissa övningsämnen utom schemat som

anordnas för heltidsstuderande elever vid gymnasier och fackskolor. I vissa fall — främst när det gäller estetiska ämnen — torde de kunna hänvisas till andra institutioner som är verksamma på området, exempelvis kommunala musikskolor.

4.2.3.3. Sammanfattning. I fråga om undervisningsformer och förutsättningar för en effektiv utbildning är studiesituationen väsentligt olika för deltids- och heltidsstuderande elever. Den deltidsstuderande måste ges möjlighet att genomföra sina studier utan att bindas av alltför många lektionstimmar. Han bör få utrymme för stor egen studieaktivitet och möjlighet att förlägga självstudierna till den tidpunkt i veckan som passar honom bäst. Han bör även kunna avsluta enstaka ämnen utan att följa undervisningen alltför lång tid. För sådana elever som har mycket varierande förkunskaper i de olika ämnena är det önskvärt att det ges möjlighet att samtidigt läsa ämnen på olika stadier. Stor frihet i val av ämneskombinationer förordas.

Även om parallellundervisningen främst inom heltidsundervisningen och den nuvarande tekniska undervisningen erbjuder vissa fördelar, vilket framgått av tidigare refererade enkätsvar, torde det vid en vägning av de båda undervisningsformernas för- och nackdelar knappast råda någon tvekan om att koncentrationsundervisning är överlägsen när det gäller deltidsstudier och ger tillräcklig smidighet för att kunna tillmötesgå de varierande utbildningsönskemål som de vuxenstuderande kan ha. Med hänsyn härtill föreslår gymnasieutredningen, att *deltidsundervisning till gymnasie- och fackskolkompetens samt sådan förgymnasial undervisning organiseras som koncentrationsundervisning.*

4.2.4. Förslag till normaltimplaner m. m.

4.2.4.1. Läsårets längd. För att få fram jämförelsematerial och underlag för utformningen av exempel på timplaner har utredningen infordrat uppgifter från de fem största kvällsgymnasierna. Utredningen har därjämte undersökt förhållandena vid de tekniska gymnasiernas specialkurser samt vid de kommunala tekniska skolorna. Uppgifterna avser läsåret 1963/64.

Läsårets längd och indelning skiftar något mellan de fem angivna kvällsgymnasierna. Höstterminens längd uppgår sålunda till lägst 12 och högst 14 veckor, och vårterminens längd varierar mellan 15 och 22 veckor. Även längden av de olika ämneskurserna varierar. Med ett längre läsår eller en längre termin kan självfallet antalet veckotimmar per ämne reduceras, vilket i allmänhet är fördelaktigt för eleven. Vid en jämförelse med ungdomsskolorna bör beaktas att kvällsgymnasierna räknar med helt effektiva studieveckor.

Kvällsgymnasierna har eftersträvat att börja terminerna senare och avsluta dem tidigare än ungdomsskolorna. Två skäl har härvid särskilt

framhållits, nämligen dels anhopningen av bl.a. administrativt arbete, studierådgivning och intagningsärenden i början och slutet av varje termin, dels perioderna för särskild prövning och fyllnadsprövning, vilka infaller vid just de tidpunkter, då arbetsbelastningen i skolan är som störst. Perioderna för särskild prövning och fyllnadsprövning kan dock i framtiden inte åberopas som motiv för ett kortare läsår i deltidsutbildning än i motsvarande heltidsutbildning, då formerna för studiernas avslutning blir andra än för närvarande.

I det nya gymnasiet och i fackskolan kommer läsåret att omfatta 39 veckor, tiden för inträdes- och flyttningsprövningar inberäknad. Även i de tekniska aftonskolorna är läsåret 39 veckor. För specialkurserna vid nuvarande tekniska gymnasium gäller samma läsår som för det 3-åriga tekniska gymnasiet, dvs. 39 veckor.

I gällande bestämmelser för statsunderstödda kvällsgymnasier finns inte något föreskrivet om läsårets längd. Om läsåret sägs endast att det skall fördelas på en hösttermin och en vårtermin på sätt skolstyrelsen närmare bestämmer (§ 16).

Flera skäl har anförts för att man skall ha samma läsår för vuxenutbildningen som för motsvarande ungdomsutbildning. Det kan måhända sägas att vuxna med förvärvsarbete kan vilja ha en annan disposition av studieåret än eljest gäller. Olika, främst administrativa skäl synes dock tala för att en anknytning till ungdomsskolornas läsår tills vidare är mest ändamålsenlig. Gymnasieutredningen räknar sålunda med att den lokala vuxenutbildningen organiseras med 39 veckors läsår, med rätt för skolstyrelse att besluta om läsårets förläggning.

4.2.4.2. Studier i etapper. Deltidsstuderande, som önskar förvärva gymnasiekompetens i ett eller flera ämnen, torde i framtiden i åtskilliga fall tidigare ha förvärvat fackskolkompetens eller annan motsvarande utbildning. De vill ha ett studieprogram, som kan sägas utgöra skillnaden mellan gymnasiets och fackskolans kurser. Utredningen vill emellertid framhålla att i vissa fall en fackskolkurs på väsentliga punkter överensstämmer med gymnasiekursen i samma ämne. I något fall kan fackskolkursen t.o.m. vara större än gymnasiekursen i ämnet. Skillnaden mellan gymnasie- och fackskolkursen är i flera ämnen inte endast betingad av kursernas olika omfattning. I många ämnen — bl.a. flertalet tekniska — är inriktningen en annan i fackskolan än i gymnasiet. Gymnasiets kurs är i allmänhet mer teoretiskt inriktad än fackskolans, som ofta mera direkt söker anknytning till de olika ämnenas praktiska tillämpningar. Även i andra hänseenden föreligger skillnader. I vissa ämnen innehåller sålunda fackskolkurserna moment, som överhuvudtaget inte förekommer i gymnasiekurserna och tvärtom. Fackskolkursen i ett ämne är sålunda i regel inte en viss del av

gymnasiekursen i motsvarande ämne, utan har genom sin inriktning och ibland genom sitt stoffurval ett annat innehåll än gymnasiekursen. Å andra sidan är det gemensamma stoffet i ämnen, som förekommer i både fackskola och gymnasium, ofta så stort, att ett etappstudium till gymnasiekompetens via fackskolkompetens inte innebär någon avsevärd tidsförlust.

Även för den som är deciderat inställd på gymnasieutbildning medför därför ett studium i etapper i många fall inga större olägenheter. För den grupp deltidsstuderande som av olika skäl kan tänkas tveka mellan fackskolans och gymnasiets studieprogram är en sådan uppläggning i regel lämplig. Sistnämnda grupp torde bli relativt stor, då det är naturligt att många vuxenelever hyser tvekan inför ett så omfattande studieprogram som en gymnasiekurs utgör. De stora svårigheter, som är förknippade med studier jämsides med annat arbete, är väl kända. Betydelsen av att den som står inför en omfattande arbetsuppgift kan dela upp arbetet på mellanliggande deluppgifter är stor. Vidare ger etappstudier större möjlighet för elever med ett mindre bestämt utbildningsmål att studera utifrån mycket individuella önskemål och behov.

Att bedriva studierna i etapper på det sättet att eleven — i de ämnen, där det är rationellt — först avslutar fackskolans kurs och därefter bygger på till gymnasiekompetens, är dessutom i ett system med koncentrationsläsning organisatoriskt väsentligt lättare än vid parallellundervisning.

Även vissa andra organisatoriska skäl för etappstudier kan här anföras. Särskilt på mindre orter kan antalet elever vara för litet för att tillåta bildandet av två undervisningsgrupper. Med ett system av etappstudier samläses i sådana ämnen, där det är möjligt, gymnasie- och fackskolkurserna fram t.o.m. fackskolkompetens. Därmed får både gymnasie- och fackskolstuderande — i varje fall under den första etappen — en lärarledd utbildning, som kanske annars inte vore möjlig att anordna. Så snart tillräckligt underlag finns för bildande av både fackskol- och gymnasiegrupper, är det med hänsyn till fackskolans och gymnasiets olika studiemål ur många elevers synvinkel självfallet fördelaktigast, att de båda studiegrupperna organiseras var för sig. Enligt utredningens mening bör därför såväl fackskol- som gymnasiekurs erbjudas, där så lämpligen kan ske.

När det gäller ungdomsutbildning kan man säga att årskursindelningen utgör ett slag av etapper i studiegången. Självfallet är det möjligt att inom vuxenutbildningen konstruera en etappstudiegång, där en viss tids studium motsvarar viss årskurs inom ungdomsutbildningen. Då man av främst praktiska skäl inte vill laborera med kortare tidsavsnitt i vuxenutbildningen än en termin, blir det i många fall inte möjligt nå fullständig överensstämmelse mellan sådana etappmål i ungdoms- och vuxenutbildningen, som bygger på under ett visst tidsavsnitt genomförda studier. Av flera skäl är

det emellertid angeläget att en sådan överensstämmelse föreligger. Bl.a. kan då övergång utan tidsförlust ske från ungdoms- till vuxenutbildningen eller omvänt. Gymnasieutredningen har därför, så långt detta varit möjligt, sökt beakta detta i de »normalstudiegångar», som utredningen kommer att presentera i Bilaga 1 till detta betänkande (tab. 4: 5—4: 20).

I fråga om gymnasieutbildningen kan det som tidigare nämnts även i vissa fall vara lämpligt att lägga in fackskolkompetensen som etappmål. Gymnasieutredningen har, med bistånd av skolöverstyrelsens läroplansexperter, för varje ämne, som är gemensamt för fackskola och gymnasium, undersökt dels den innehållsmässiga skillnaden mellan fackskolans och gymnasiets läroplan i respektive ämnen, dels om det med hänsyn till fackskolans respektive gymnasiets olika målsättning är rationellt att bygga på fackskolkompetensen med den kurs, som skulle ge gymnasiekompetens, dels ock för det tredje hur stor del av gymnasiekursen fackskolkursen kvantitativt utgör. Det har därvid framkommit att ett sådant etappstudium till gymnasiekompetens såsom redan nämnts i många ämnen synes möjligt och lämpligt.

I fråga om vissa naturvetenskapliga och tekniska ämnen synes dock vägen till gymnasiekompetens via fackskolan komma att innebära en avsevärd omväg. Detta tvingar eleven till särskilt ingående överväganden inför valet av studieprogram. Omvägen över fackskola kan vara den säkraste vägen till målet. En mera ingående analys av elevens studieförutsättningar och studiemål kan här krävas för att skolan skall kunna ge erforderlig vägledning.

4.2.4.3. Normaltimplaner. Timplanerna vid de fem nämnda kvällsgymnasierna uppvisar sinsemellan vissa olikheter. Antalet lektioner per kväll varierar mellan de olika skolorna liksom lektionernas längd. De flesta skolorna har fyra lektioner per kväll under fyra kvällar i veckan. Några av skolorna har genomgående 40-minuterslektioner andra däremot 45-minuterslektioner. Gymnasieutredningen förutsätter för sin del att i den lokala vuxenutbildningen varje lektion skall omfatta 45 minuter.

Det totala timantalet vid kvällsgymnasierna uppgår i genomsnitt till 40—45 % av timtalet vid motsvarande heltidsutbildning.

Erfarenheterna från de fem kvällsgymnasierna, som praktiskt taget endast omfattar allmän gymnasieutbildning, visar vidare att färdighetsämnena matematik och språk kräver ett relativt högre timantal än orienteringsämnena. Undervisningen i de senare ämnena kan i högre grad ges karaktär av handledning och tidskrävande övningsmoment uteslutas. Hemuppgifter bör kunna ges som kvalificerade beting. Ämnet svenska är i sin nuvarande form i stor utsträckning ett orienteringsämne men fordrar för

att den språkliga delen av ämnet skall tillgodoses mera tid till handledning och övning än de rena orienteringsämnena. Bland laborationsämnena har biologi och kemi karaktär av orienteringsämnen, men för dessa bör timantalet vara så väl tilltaget, att behovet av laborationer och demonstrationer ej blir lidande. Detsamma gäller fysik, i vilket ämne dock dessutom det matematiska färdighetsmomentet måste tillgodoses.

Motsvarande jämförelser när det gäller ekonomisk utbildning kan inte göras då erfarenhetsmaterialet är för litet för att man skall kunna dra några slutsatser.

I fråga om teknisk utbildning kan vissa jämförelser göras mellan dels 2- och 4-årig specialkurs vid tekniskt gymnasium, dels teknisk dag- och aftonskola. I specialkurserna upptar undervisningen i de 2-åriga kurserna 78 veckotimmar medan motsvarande timtal i de 4-åriga kurserna är 67, dvs. en reduktion med ca 15 %. För de tekniska dag- och aftonskolorna uppgår det totala veckotimtalet (enligt normalplaner) till 93 respektive 80, dvs. aftonskolorna har ett närmare 15 % lägre timtal. Reduktionen träffar ämnesgrupperna ganska olika. I specialkurserna är den relativt störst beträffande ämnesgruppen svenska och främmande språk (25 %) samt för tekniska ämnen (15 %), medan för de tekniska skolornas del reduktionen är störst för gruppen svenska och främmande språk (27 %) samt för matematik, fysik och kemi (20 %).

Gymnasieutredningen redovisar i det följande under beteckningen normaltimplaner (tab. 4: 1—4: 4) sina bedömningar av det totala behovet veckotimmar för varje ämne på de olika linjerna och grenarna av gymnasium och fackskola. Utredningen framlägger samtidigt förslag om en fördelning av timmarna på terminer. Bestämmelser om timtal för de olika ämnena bör tills vidare endast ange *maximitid* för de olika ämneskurserna, dvs. det högsta antal timmar som får disponeras för lärarledd undervisning i de olika ämnena. Olika omständigheter, främst undervisningsgruppernas storlek och heterogenitet, kan kräva en viss elasticitet också i fråga om antalet timmar per ämne. Ett lägre timtal än de i normaltimplanerna angivna kan sålunda vara motiverat i vissa fall. Gymnasieutredningen vill dock särskilt understryka att en minskning av timtalet inte får leda till att ämnets målsättning äventyras.

Normaltimplanerna upptager sålunda utredningens förslag till maximiantal veckotimmar i de olika ämnena samt utgör ett exempel på hur veckotimmarna kan fördelas på terminer. Självfallet bör möjlighet finnas att göra en annan timfördelning på terminer. Sedan det nya gymnasiets och fackskolans kursplaner prövats vid dagundervisning och tillräckliga erfarenheter vunnits, kan förslaget till normaltimplaner ges en fastare form. Det kan måhända även diskuteras om man i framtiden bör fixera dem vid ett exakt angivet timantal för varje ämne, lika för hela landet.

Samtliga normaltimplaner förutsätter genomgången grundskola.

Tabell 4: 1. Förslag till normaltimplan för årskurserna 1—3 av gymnasium

Ämne	Linje eller gren					
	Hum	Sh	Esp	Ek. övr.	Na	Te
Svenska	4+4	4+4	4+4	4+4	4+4	4+4
Engelska	4+4+2	4+4 } +2	4+4+2	4+4 } +2/0	4+2/4	4+2/4
B-språk	4+4+2	4+4	4+4+2	4+4	4+4/0 } +2/0	5/4+4+2/0
C-språk	5+4+2	5+4 }	5+4+2	5+4 }	5+4/0 }	
Allmän språkkunskap	2					
Latin	6+4+4					
Grekiska	4+4					
Historia	4	4	2	2	4/2	2
Religionskunskap	2	2	1	1	1	1
Filosofi	2	2	—	—	2	
Psykologi	2	2	2	2	1	
Samhällskunskap	4+3	4+3	4+3	4+3	3	3
Socialkunskap	—	2+2				
Matematik	6	6+4+4	6	6+4+4	6+4+4+4	6+4+4+4
Fysik	—	—	—	—	4+4+4	4+4+4
Kemi	—	—	—	—	4+3	4+3
Biologi	—	—	—	—	2+4	
Naturkunskap	4+2	4+2	2	2		
Företagsekonomi	—	—	4+6	4+6+4		
Övriga ekon.ämnen	—	—	—	4+3		
Rättskunskap	—	—	2	2		
Maskinskrivning	—	—	3+2	3+2		
Stenografi	—	—	4+3			
Prakt. sekr.arbete	—	—	2			
Teknologi	—	—	—	—	—	4+4+4
Övriga tekn.ämnen	—	—	—	—	—	8+8
Konst- o. musikhist. / Teckning/Musik	3	3	—	—	3	
Estet. specialämne	2+2	2+2				

Anm. 1. Totala veckotimtalet för de olika ämnena fås genom summering av de angivna timmarna, exempelvis matematik på Na och Te 6+4+4+4 = sammanlagt 18 terminsveckotimmar.

Anm. 2. Anges två eller fler timtal (skilda av tecknet +) innebär detta att undervisningen sträcker sig över två eller flera terminer.

Anm. 3. I vissa fall åtskiljs timtalen av ett snedstreck, vilket innebär att valfrihet föreligger i fråga om två kurser eller — om det andra talet är 0 — att man utan inskränkning av linjens speciella kompetens kan avstå från att läsa sista terminens kurs. Att en sådan valfrihet förekommer i speciellt de främmande språken beror på att motsvarande valfrihet förekommer i ungdomsgymnasiet.

Beträffande *fördelningen på olika veckodagar av det för varje ämne föreslagna timtalet* bör varje skola ha relativt stor frihet. Timfördelningen är bl.a. en schemafråga, och därför bör rektor äga besluta härom. Gymnasieutredningen vill för sin del blott framhålla att det antal veckotimmar som i normaltimplanerna anslagits för ett visst ämne inte bör spridas över alltför många kvällar. Å andra sidan bör antalet lektioner per kväll inte tillåtas bli alltför stort. Som tidigare nämnts förutsätter utredningen att lektionstiden skall omfatta 45 minuter. Mer än två eller tre lektioner per ämne och kväll bör inte förekomma utom i fråga om vissa konstruktions- och laborationsämnen, där schemat med fördel bör kunna uppta också fyra

Tabell 4: 2. Förslag till normaltimplan för social linje av fackskola

Ämne	Gemensamma	Gren			
		Sp	Na	Sh	Kek
Svenska	4+4				
Engelska	4+2				
B-språk	—	4+4			
C-språk	—	5+4			
Historia	4				
Religionskunskap	1				
Psykologi	3				
Samhällskunskap	—	3	3	3+2	3
Socialkunskap	—	—	—	2+2	
Konsumentkunskap	—	1	1	1	1+4
Familjekunskap	1				
Matematik	—	—	4+3		
Fysik	—	—	3+3		
Kemi	—	—	3+3	—	2
Biologi	4				
Kontorsteknik	1				
Specialarbete	2				
Fritt tillval					
B-språk	—	—	4+4/2	4+4/2	4+4/2
C-språk	—	—	5+4/2	5+4/2	5+4/2
Matematik	—	4+3	—	4+3	4+3
Maskinskrivning	3+2				
Hushållsteknik	2				
Trafik- och motorkunskap	1				
Musik/Teckning	2/2				
Slöjd	2				
Dramatik	2				

Anm. Se under tabell 4: 1.

lektioner. När undervisningen i ett ämne är fördelad över flera kvällar i veckan bör lektionskvällarna förläggas så, att eleverna får minst en, helst två kvällar per vecka fria från lektioner i ämnet.

I ett läge med en mer allmänt genomförd femdagarsvecka kan det i vissa fall befinnas lämpligt och möjligt att även disponera lördagsförmiddagen för laborationer och dylikt.

Timplanerna för det nya gymnasiet och för fackskolan upptar även *timmar till förfogande*. Ett av syftena med dessa är att ge möjlighet till viss lokal anpassning av läroplanen. Ett annat syfte är att använda timmarna för verksamhet som inte har karaktär av ämnesundervisning eller inte kan eller bör fogas in i något av de på läroplanen upptagna ämnena. Som exempel må nämnas bok- och bibliotekskunskap, röst- och talvård, studieteknik samt studie- och yrkesvägledning.

Gymnasieutredningen föreslår att även vuxenutbildningsinstitutionen får dylika mindre bundna timmar. Dessa skulle — förutom för ändamål som nyss sagts — användas för sådana studietekniska övningar m.m., som enligt läroplanerna för gymnasiet och fackskolan skall äga rum i årskurs 1. Detta be-

Tabell 4: 3. Förslag till normaltimplan för ekonomisk linje av fackskola

Ämne	Gemensamma	Gren			
		Esp	Ka	Di	Ad
Svenska	4+4				
Engelska	4+2				
Religionskunskap	1				
Psykologi	2				
Samhällskunskap	3				
Matematik	4+3/0				
Företagsekonomi	6+4+4				
Redovisning	—	—	4+2		
Distribution	—	—	—	4+2	
Förvaltning	—	—	—	—	4+2
Svensk affärskorr.	—	2			
Engelsk affärskorr.	—	2			
Praktiskt sekreterararbete	—	2			
Maskinskrivning	3+2				
Stenografi	0/4+3				
Specialarbete	2				
Fritt tillval					
B-språk	4+4/2				
C-språk	5+4/2				
Psykologi	2				
Konsumentkunskap	2				
Matematik	4 (+3)				
Kontorsteknik	3				
Maskinskrivning	2				
Stenografi	4 (+3)				
Engelsk stenografi	3				
Trafik- och motorkunskap	1				
Musik/Teckning	2/2				

Anm. Inom parentes angivna tal omfattar kurs enligt fordringarna för årskurs 2. Se i övrigt under tabell 4: 1.

hov föreligger givetvis också inom deltidsundervisningen men här fordras viss smidighet även av ett sådant skäl som det från ort till ort mycket skiftande elevunderlaget. Yrkes- och studievägledning synes i viss omfattning kunna äga rum på timmar till förfogande, dvs. i den mån elever från olika ämneskurser kan samlas till sådan orientering. Studiehandledningen skall ges av läraren i ämnet. Behovet kommer emellertid med hänsyn till elevernas mycket skiftande bakgrund och erfarenheter att växla starkt från ämne till ämne och från elev till elev. Det stöter därför på stora svårigheter att fixera den för studiehandledningen erforderliga tiden.

Utredningen föreslår, att det vid vuxenundervisning enligt gymnasiets och fackskolans läroplaner till rektors disposition ställs ett schablonmässigt beräknat antal timmar motsvarande högst 10 % av skolans totala antal undervisningstimmar per termin att användas för individuell studiehandledning och stödundervisning m.m. på det sätt som bäst tillgodoser de lokala behoven.

Tabell 4: 4. Förslag till normaltimplan för teknisk linje av fackskola

Ämne	Gemensamma	Gren					
		M	B		El		K
			Ba	¡Bh	Elk	Elt	
Svenska	4						
Engelska, Tyska, Franska	4						
Religionskunskap	1						
Samhällskunskap	1						
Matematik	4+6	—	—	—	2	2	
Fysik	4+6						
Kemi	2						
Företagsekonomi	—	2	—	—	2	2	2
Ergonomi	2						
Teknologi M	—	4+4+4					
Konstruktion M	—	5+4					
Energi	—	3+2					
Produktion M	—	4+4+6					
Elteknik M	—	3					
Byggteknik	—	—	4+5	4+5			
Konstruktion B	—	—	4+4+4	4+4+4+4			
Produktion B	—	—	2+6	2+6			
Hus- och stadsplanering	—	—	4	4+4+2			
Anläggning	—	—	4+4+6	4			
Teknologi El	—	—	—	—	4+4	4+4	
Ellära	—	—	—	—	4+4	4+4	
Elektronik	—	—	—	—	3+4	3+4+4	
Telekommunikation	—	—	—	—	—	2+6	
Elmaskiner	—	—	—	—	4+4		
Elanläggning	—	—	—	—	5+6		
Elkraft	—	—	—	—	—	3+4	
Teknologi K	—	—	—	—	—	—	4+2
Kemi	—	—	—	—	—	—	2+2+4
Fysikalisk kemi med analys	—	—	—	—	—	—	4+4+5
Organisk kemi	—	—	—	—	—	—	4
Biokemi	—	—	—	—	—	—	4+4
Kemiteknik	—	—	—	—	—	—	4+4

Anm. Se under tabell 4: 1.

4.2.4.3. Studieprogram. Det är angeläget att de deltidsstuderande eleverna med hänsyn till förkunskaper och målsättning har stor frihet i valet av ämnen och kurser. Många börjar nämligen sina studier på grund av specialintresse för ett visst ämne eller en ämnesgrupp och beslutar sig relativt sent för att utvidga sitt program att avse fullständig kompetens. Dessa elever bör ha möjlighet att nå sitt mål med hjälp av individuella studieprogram. För dem som redan från början avser att söka nå fullständig gymnasie- eller fackskolkompetens bör det dock finnas färdiga förslag till studieprogram, i det följande benämnda *normalstudiegångar.*

En normalstudiegång måste främst baseras på pedagogiska överväganden men också schematekniska synpunkter måste anläggas. I de exempel, som

presenteras i Bilaga 1 till detta betänkande (tab. 4: 5—4: 20), har vissa ämnen betraktas som grundläggande. Ett exempel är matematik och fysik. De bör därför studeras före tekniska specialämnen. Engelska är ett vanligt nybörjarämne och det språk som i dag läses av de flesta eleverna vid de allmänna kvällsgymnasierna. Om det placeras i början av studiegången, underlättas planeringen för dem som efter genomgången enstaka kurs i engelska får sitt studieintresse väckt och vill fortsätta mot fullständig fackskol- eller gymnasiekompetens. Studiearbetet brukar underlättas av att eleven börjar med något eller några ämnen, som uppleves som grundläggande och som är relativt lätta. Med framsteg i de första studierna ökas elevens allmänna beredskap att ta itu med svårare arbetsuppgifter. Det avslutande skedet i studiegången kräver likaledes ofta en extra arbetsinsats. Det kan därför vara lämpligt att ej heller göra den sista delen av studiegången alltför krävande.

Vissa ekonomiska och tekniska fackämnen behöver påbörjas relativt tidigt under studiegången. Detta främst av två skäl. Dels behöver exempelvis vissa grundläggande tekniska ämnen — t.ex. teknologi — vara färdigbehandlade för att möjliggöra studiet av tekniska specialämnen, dels innebär det för eleven en stimulans i studierna, om han upplever att han relativt snabbt får påbörja själva yrkesutbildningen.

Möjligheten till samverkan mellan olika ämnen är inte stor, när eleverna studerar endast några få ämnen samtidigt. Det torde också vara viktigt att konstruera schemat så att exempelvis ingen tvingas studera flera språk samtidigt. Givetvis bör vidare fördelningen av lektionstimmar vara så jämn som möjligt.

Gymnasieutredningen har utarbetat förslag till normalstudiegångar omfattande åtta terminer för årskurserna 1—3 av gymnasiet, fyra terminer för årskurs 4 av gymnasiets tekniska linje och sex terminer för fackskolan. Utredningen vill understryka att dessa normalstudiegångar måste betraktas som *ett exempel* på hur man med en kombination av olika ämnen kan skapa ett studieprogram, som leder till fullständig gymnasie- eller fackskolkompetens.

För närvarande är förhållandet det, att de av kvällsgymnasierna i samråd med eleverna uppgjorda, individuella studieprogrammen skiftar mycket starkt från elev till elev både i fråga om studietidens längd och ordningsföljden mellan ämnena. Det kan då ifrågasättas om normalstudiegångar överhuvudtaget är nödvändiga. Det är på den punkten de schematekniska aspekterna måste anläggas. Med koncentrationsläsning av den typ som illustreras av de i tabellerna 4: 1—4: 4 presenterade timplanerna följer stora svårigheter att konstruera ett veckoschema, som möjliggör helt fria kombinationer av flera ämneskurser under en och samma termin. Med en normalstudiegång som utgångspunkt kan ett »normalschema» konstrueras, och

eleverna behöver inte sväva i tvivelsmål om att åtminstone normalstudiegångens ämneskurser termin efter termin kan erbjudas.

Elever med fackskolutbildning skall självfallet inom vuxenutbildningen kunna läsa vidare till fullständig eller partiell gymnasiekompetens. Omfattningen av dessa ytterligare studier måste utifrån elevens förkunskaper komma att variera beroende på vilka ämnen, grenar och linjer studierna avser. En elev med exempelvis fullständig kompetens från samhällsvetenskaplig gren av fackskolans sociala linje och som avser att studera för fullständig kompetens enligt gymnasiets samhällsvetenskapliga linje, bör i allmänhet kunna nå sitt slutmål genom tre terminers kvällsundervisning. Det bör ankomma på den lokala skolledningen att bedöma om eleven skall placeras i viss lämplig gymnasiekurs eller om det finns anledning att hänvisa till särskilda kurser. Sådana kurser bör få anordnas under förutsättning av tillräckligt antal deltagare. I det angivna exemplet skulle enligt gymnasieutredningens mening sådana särskilda kurser erfordras i ämnena engelska, B-språk, C-språk, samhällskunskap, filosofi, konst- och musikhistoria samt matematik. Sammanlagt torde för den kompletterande undervisningen i dessa ämnen fordras ca 500 undervisningstimmar, vilka med fördel bör kunna fördelas över tre terminer.

De förslag till normalstudiegångar som utredningen presenterat i detta avsnitt har samtliga avsett deltidsundervisning. Den lokala vuxenutbildningsorganisationen har emellertid en sådan elasticitet att det åtminstone på större orter bör bli möjligt för den som så önskar att komponera studieprogram för heltidsstudier. Utredningen återkommer härtill i avsnittet 9.3.

4.2.5. Metodfrågor

4.2.5.1. Inledning. De yttre förutsättningarna för vuxenstudier är som framgår av det föregående i stort sett lätta att klarlägga, medan så inte är fallet med de s.k. inre studieförutsättningarna. Huruvida det finns speciella metoder lämpade för vuxenstuderande är inte heller möjligt att med bestämdhet fastställa för närvarande. Erfarenheter av vuxenutbildning finns från folkhögskolorna och det fria folkbildningsarbetet. Här är emellertid studiemålet inte lika starkt fixerat som vid hittillsvarande deltidsundervisning på gymnasiestadiet, där metoderna i stor utsträckning bestämts med utgångspunkt i examensproven i motsvarande ungdomsskolor. I huvudsak torde de metodiska erfarenheterna från ungdomsutbildningen utan större förändringar ha överförts till vuxenutbildningen.

I viss utsträckning har dock även den akademiska undervisningen tjänat som förebild. Man har t. ex. funnit, att vuxna elever är beredda att utföra en stor del av studiearbetet på egen hand och att läxor och läxförhör i konventionell form i detta sammanhang ofta är överflödiga. Inom den tekniskt gymnasiala utbildningen har detta varit regel i de tekniska tillämpningsämnena.

Det har i diskussionen om metodfrågor framhållits att det inte skulle finnas någon särskild undervisningsmetod som kan sägas vara den bästa. Man har uttryckt lärarens frihet i val av arbetsmetod så att han utifrån sina personliga förutsättningar bör ta hänsyn såväl till ämnets art som till eleverna och deras målsättning för studierna i ämnet. Arbetsmetoderna växlar också beroende på vilken kommunikation mellan lärare och elever som används. Sker undervisningen i grupper med stort elevantal går kommunikationen i allmänhet endast i *en* riktning dvs. från läraren till eleven. Så är t. ex. fallet i fråga om undervisning i storklass eller i radio-TV-undervisning. Metodiken ger möjligheter till aktiv elevmedverkan men den blir delvis en annan än vid lärarledd undervisning i mindre arbetsgrupper, där eleverna deltar t. ex. i diskussioner eller grupparbeten.

En utbyggd radio-TV-undervisning öppnar nya metodiska vägar. Den kan i viss mån sägas vara lärarersättande. Dess möjligheter att nå ut till ett stort antal elever är av särskild betydelse för den vuxenundervisning som endast i begränsad omfattning är direkt lärarhandledd, t. ex. i vuxengymnasier och brevskolor. Behovet av radio-TV-undervisning bedömer gymnasieutredningen som snabbt växande dels för den vuxenundervisning som nyss berörts, dels även för andra utbildningar. 1960 års radioutredning har i sitt andra betänkande (SOU 1965: 21, s. 66) framlagt konkreta förslag härutinnan, vilka gymnasieutredningen anser bör prövas.

Gymnasieutredningen har i sitt huvudbetänkande (GU kap. 10) och i betänkandet Läroplan för gymnasiet (SOU 1963: 43 s. 8 ff) mera allmänt behandlat undervisningens utformning och vissa metodfrågor. Särskild vikt har härvid lagts vid studieteknisk skolning bl. a. genom friare och självständigare arbetsformer. I det följande behandlas dessa metoders användning inom vuxenundervisningen. Dessutom behandlas ytterligare andra metodiska frågor avseende den lärarhandledda deltidsundervisningen.

4.2.5.2. Allmänna synpunkter. Gymnasieutredningen har starkt betonat nödvändigheten av att undervisningen i det nya gymnasiet mera medvetet planeras så, att hänsyn kan tagas till de enskilda elevernas förutsättningar och intressen.

Detta synsätt bör självfallet gälla även för de skolor som meddelar deltidsundervisning på gymnasie- och fackskolstadiet. Eleverna i dessa skolor kommer till sitt studium med delvis andra förutsättningar än eleverna i de gymnasiala ungdomsskolorna. De utgör i olika avseenden en heterogen grupp, som i allmänhet arbetar på heltid och studerar på fritid. I samma grupp kan tänkas ingå elever som är 16—18 år och 40—50 år.

Det kan förutsättas, att eleverna i de gymnasiala vuxenskolorna genomgående har en god motivation för sina studier. Många ägnar dock större delen av sin dag åt annan verksamhet, många har ansvar för hem och familj. Det är därför i hög grad önskvärt, att studierna kan läggas upp så att de på

ett någorlunda friktionsfritt sätt ingår i vuxenelevens arbetsdag; i bästa fall bör studierna kunna upplevas som omväxling och stimulans.

Redan bland ungdomsutbildningens elever är variationer i fråga om begåvning, intressen, social bakgrund etc. starkt skiftande. För vuxeneleverna tillkommer därjämte variationer i fråga om ålder, formella förutsättningar och erfarenhetsbakgrund. Man får också för vuxenelevernas del räkna med större olikheter i själva studiesituationen än för de yngre. För att ge ett exempel: den ene vuxenelevens förvärvsarbete är intellektuellt pressande och ger lätt en distraherande eftereffekt, medan den andres består av intellektuellt föga tröttande rutinsysslor. Det gäller för den gymnasiala vuxenskolan att finna metoder, som medger största möjliga hänsynstagande till alla dessa faktorer. Ehuru vuxeneleverna som grupp också har drag som förenar dem, t. ex. stark motivation, eventuellt större självständighet, mer långtgående erfarenhet av yrkesarbete o. d., så torde en god undervisning dock inte kunna uppnås utan en långt gående individualisering.

I målsättningen för de gymnasiala ungdomsskolorna ingår att elevernas förmåga att arbeta självständigt och att lösa uppgifter i samarbete med andra skall utvecklas. Medan dessa elever ofta saknar större erfarenhet av andra arbetssituationer än dem som skolklassen erbjuder, har många av dem som söker sig till de gymnasiala vuxenskolorna redan ute i samhällslivet vant sig vid ett avsevärt mått av självständighet och på arbetsplatsen eller på annat sätt upplevt samarbetet med andra såsom någonting nödvändigt och självklart. Det är enligt utredningens mening av största betydelse, att man i den metodiska uppläggningen av undervisningen på ett naturligt sätt anknyter till dessa erfarenheter.

4.2.5.3. Avvägningen mellan lektionsarbete och hemarbete. I de gymnasiala ungdomsskolorna skall eleven utföra en stor del av sitt studiearbete på skoltid. Även om åtskilligt av detta arbete bör utföras självständigt, finns dock lärare till hands att diskutera med och få hjälp av. I fråga om deltidsutbildningen är förhållandet delvis ett annat. Den tid som står till förfogande för lärarhandledd undervisning i skolan är, som framgår av det föregående (4.2.4), kortare än i motsvarande ungdomsutbildning. Härav följer att endast en del — i allmänhet mindre än hälften — av elevens samlade studiearbete kan utföras i skolan. Det betyder att undervisningen mer än i ungdomsskolan medvetet måste inriktas på att leda och stimulera eleverna i deras hemarbeten, som i deltidsundervisningen blir av förhållandvis stort omfång. I allmänhet är hemuppgifter avsedda att utföras enskilt av eleven, men man bör också kunna räkna med uppgifter, avsedda att utföras som grupparbete utanför lektionstid. Enligt utredningens mening är det önskvärt, att skolan i fråga om avvägningen mellan lektionsarbete och hemarbete har möjlighet att ta hänsyn till de enskilda elevernas förutsättningar.

4.2.5.4. En av skolöverstyrelsen tillsatt arbetsgrupp, den s.k. *trumpkommittén,* har i en i juni 1964 avgiven rapport framlagt förslag om utvidgad försöksverksamhet inom ungdomsutbildningen med undervisningsgrupper av varierande storlek. Man använder härvid beteckningarna storklass (100—150 elever), delklass (10—15 elever) och självständigt arbete (4—5 elever) för de tre olika arbetsgrupper förslaget avser.

Av naturliga skäl kommer förmodligen storklassen att kunna organiseras mera sällan inom den lokala vuxenundervisningen. De båda övriga undervisningsgrupperna torde bli de vanligast förekommande. Gymnasieutredningen anser dock att man inom deltidsundervisningen bör göra försök med undervisningsenheter av olika storlek. Detta gäller icke minst vid vuxenutbildningsanstalter med riksrekrytering. De pedagogiska förutsättningarna för en dylik undervisning med företrädesvis vuxna elever bedömer utredningen som särskilt goda. Förutom vissa rent pedagogiska förtjänster synes ett system med undervisningsgrupper av varierande storlek även kunna erbjuda administrativa fördelar i fråga om utnyttjande av tillgängliga lärarkrafter, lokaler m. m. Å andra sidan är utredningen medveten om att de av trumpkommittén föreslagna verksamhetsformerna också kan komma att ställa delvis nya krav på skolans resurser i olika hänseenden.

Gymnasieutredningen har valt att benämna de tre undervisningsenheterna *informationsgrupp* (> 25 elever), *samtalsgrupp* (10—25 elever) och *arbetsgrupp* (< 10 elever), svarande mot tre olika arbetsformer och mot trumpkommitténs ovan angivna beteckningar.

Informationsgruppen är avsedd för en sammanfattande information inför behandlingen av ett nytt arbetsområde. Denna ges i form av föredrag eller redogörelse. Kommunikationen går i huvudsak i en riktning, från läraren till eleven. Denna undervisningsform ger läraren möjlighet att koncentrera väsentligt stoff i en överskådlig framställning, att markera viktiga frågeställningar, ge perspektiv och utblickar och stimulera eleverna till självständigt arbete. Föredraget kan ofta med stor fördel illustreras med hjälp av audiovisuella hjälpmedel, och det kan oftast vara värdefullt om eleverna i samband med föredraget i förväg får stenciler med viktigare data (tabeller, årtal, termer etc.) eller uppgifter för lagarbete eller arbete på egen hand i anslutning till föredraget. Det är uppenbart, att denna undervisningsform ställer mycket stora krav på läraren och förutsätter ett mycket grundligt förberedelsearbete. Föredraget bör, för att lyssnarnas koncentration inte skall slappna, inte pågå längre tid än 20—30 minuter. Informationsgruppen kan, utan att den enskildes mottaglighet störs, vara stor.

I *samtalsgruppen* är lärarens uppgift mindre att meddela ny information än att engagera gruppens medlemmar i ett samtal i syfte att penetrera, från olika håll belysa och i vissa fall komplettera information, som gruppens medlemmar på annat sätt tillägnat sig. Samtalsgruppen lämpar sig väl för planering och redovisning av arbetsgruppernas uppgifter i orienteringsäm-

nena och en del av de naturvetenskapliga ämnena. Huvudparten av språkundervisningen sker i samtalsgrupper. En samtalsgrupp bör som nämnts ha mellan 10 och 25 medlemmar. Samtalsgruppen fungerar som basgrupp. Där totalantalet elever inte är större än 25, fungerar samtalsgruppen också som informationsgrupp. I vissa fall kan tillfälliga kombinationer av samtalsgrupper bli informationsgrupper.

Betydelsen av att skolan ger sina elever tillfälle att i samverkan med kamrater i mindre grupper genomföra olika arbetsuppgifter har tidigare starkt understrukits av såväl fackskoleutredningen som gymnasieutredningen. Elever, som inhämtar en avsevärd del av kunskapsstoffet genom läsning på egen hand, torde vara i särskilt stort behov av tillfällen att tillsammans med kamraterna i en arbetsgrupp gripa sig an med begränsade uppgifter i anslutning till föredrag eller given kurslitteratur. Eleven får i lagarbetet anledning att arbeta från direkt observation mot någon grad av generalisering och abstraktion. Härigenom förankras kursen i elevens erfarenhet.

Arbetsgruppen bör som tidigare nämnts bestå av högst tio elever, beroende på medlemmarnas förutsättningar och uppgiftens art. I förhållande till arbetsgruppen är läraren endast handledare och rådgivare. För att gruppArbetet skall lyckas krävs, att uppgiften är väl avvägd i förhållande till deltagarnas förutsättningar och att deltagarna fått en grund av studieteknisk undervisning och träning.

De metoder som i det föregående skisserats bör i undervisningen kombineras på ett sådant sätt att de effektivt kompletterar varandra. En föreläsning i informationsgruppen bör sålunda kunna ge bakgrund till och tjäna som utgångspunkt för uppgifter för arbetsgrupperna som i sin tur redovisar sina iakttagelser och slutsatser inom samtalsgruppen.

Trumpplanens syfte i dess amerikanska utformning är ett försök att i ett sammanhang lösa flera inom amerikanskt skolväsen förekommande problem. Den vill sålunda bl. a. genom ett rationellt utnyttjande av tillgängliga lärarkrafter bidraga till att lösa lärarbristens problem men också att göra eleverna mera självständiga och ansvarsmedvetna.

Även om svenska skolförhållanden i viss mån är annorlunda än de amerikanska, finns enligt gymnasieutredningens åsikt anledning att pröva trumpmetoder också inom vuxenundervisningen. Enligt utredningens uppfattning gäller det sålunda beträffande de deltidsstuderande eleverna främst att finna undervisningsformer som ger eleverna största möjliga utbyte på den begränsade tid som står till deras förfogande. Kravet avser alltså i första hand en rationell metodik. Gymnasieutredningen håller före att trumpplanen med sina växlande arbetsformer, som bl. a. bygger på ett betydande mått av såväl information i storklass som självverksamhet och grupparbete, synes erbjuda inte obetydliga möjligheter till dylika rationella arbetsformer. En tillämpning av detta system i svensk miljö kan dock komma att medföra vissa problem avseende lärarutbildning, metodik, hjälpmedel och lokaler.

Dessa problem bör uppmärksammas i pågående och eventuellt ytterligare utökad försöksverksamhet på detta område.

4.2.6. Hjälpmedel

4.2.6.1. Allmänna synpunkter. Gymnasieutredningen har i sitt huvudbetänkande utförligt behandlat behovet av hjälpmedel och lokaler m.m. för det nya gymnasiet. De synpunkter som där anläggs äger i allt väsentligt relevans för vuxenutbildningen på motsvarande utbildningsnivå. I detta avsnitt skall därför enbart behandlas sådana frågor som av utredningen bedömts ha särskild betydelse för vuxenutbildningen.

Självinstruerande hjälpmedel förutsättes få ökad betydelse i all modern undervisning. Inte minst torde detta komma att gälla vuxenutbildningen i olika former. Dessa nya hjälpmedel, som till sin individualiserande karaktär har mycket gemensamt med brevskolmetoden, kan i viss mån sägas vara lärarersättande. För många vuxenstuderande är det angeläget att kunna minska tiden för den bundna undervisningen så mycket som möjligt.

Även den lärarhandledda undervisningen väntas komma att utnyttja självinstruerande hjälpmedel i ökad utsträckning. Lärarna bör därför successivt få utbildning i hur man rätt anpassar undervisningsmetodiken till de nya hjälpmedlen, vilka för närvarande är föremål för pedagogiskt utvecklingsarbete i utlandet och i vårt eget land.

4.2.6.2. Aktuella forskningsproblem. Vid alla överväganden om hjälpmedel av olika slag för vuxnas studier aktualiseras frågan i vilka avseenden studiematerial för vuxna måste vara annorlunda än motsvarande material i ungdomsutbildningen. Det finns inte många hållpunkter för en bedömning av dessa problem. Om läroböcker etc. för vuxna ges i regel få eller inga upplysningar, och när de lämnas är det ofta mer eller mindre i förbigående.

Även om äldre och yngre elever har i stort sett samma förutsättningar för att lära, kan metodiken vid vuxenundervisning i flera ämnen dock behöva vara en annan än vid motsvarande ungdomsutbildning. Om flertalet elever är vuxna ökar visserligen gruppens homogenitet men undervisningssituationen är likväl sådan att det särskilt bör övervägas vilka undervisningsmetoder som bör tillämpas inom denna utbildning.

Det är därför angeläget att det göres intensifierade studier och försök beträffande vuxenpedagogiska problem. Bl. a. bör man söka klarlägga frågor rörande den vuxnes inlärningsprocess och variationen med ålder, ämnesområde och undervisningsmetodik, en lämplig avvägning mellan enskilda studier, handledd undervisning och hjälpmedlens inverkan samt studieplanering och undervisningsmetodik för en studiegrupp sammansatt av personer med stora inbördes olikheter i fråga om tidigare utbildning, erfarenhetssfär, ålder samt personlig målsättning.

Ett annat förhållande som bör undersökas är behovet av lärarledd undervisning vid olika studiematerial. Läroboken är endast *ett* hjälpmedel i den undervisningssituation, som vanligen domineras av läraren, medan de självinstruerande hjälpmedlen i princip utgår från en undervisningssituation, där ingen lärares medverkan behövs. Vid radio- och TV-undervisningen förekommer visserligen centralt en eller flera lärare men lokalt blir lärarbehovet starkt reducerat. Behovet av lärarinsats varierar sålunda över hela skalan alltefter materialets beskaffenhet.

Frågan om studiematerialets differentiering efter elevernas olika åldrar har, som ovan påpekats, föga uppmärksammats. Erfarenheten visar dock, att material som iordningställts för yngre ofta är mindre lämpligt i vuxenundervisning. Detta förhållande är självfallet särskilt märkbart på områden där olikheterna i mognad och erfarenhet starkt framträder.

4.2.6.3. Olika ämnen — olika studiematerial. Man gör ibland en uppdelning av skolans olika s. k. teoretiska ämnen i *orienteringsämnen* (t. ex. historia, samhällskunskap) och *färdighetsämnen* (t. ex. språk och matematik). Vissa ämnen — t. ex. fysik — kan sägas ligga i gränsområdet mellan de nämnda huvudgrupperna. Med sina starka inslag av laborativt arbete ger dessa ämnen tillfällen till utvecklande av även rent praktiska färdigheter, vilket är fallet också med s. k. *övningsämnen* och *yrkesämnen*. Övnings- och yrkesämnena innehåller å sin sida till inte ringa del moment av rent teoretisk karaktär, t. ex. konst- och musikhistoria inom ämnena teckning respektive musik. Av det sagda skulle framgå att man utifrån schematiska uppdelningar av olika ämnen i vissa grupper ej bör begränsa hjälpmedelsbehovet till en viss typ för en viss grupp ämnen. Det är snarare så att man vid en analys av behovet av studiematerial för ett visst ämne skall finna att det föreligger ett behov av flera olika hjälpmedel i varje ämne. Ett dylikt analysarbete pågår för närvarande i vårt land inom de arbetsgrupper som är sysselsatta med utarbetande av programmerad undervisning. I fråga om vuxenelevernas studieförutsättningar i olika ämnen har man som tidigare anförts ansett sig ha fog för påståendet att vuxna har relativt lätt att tillägna sig orienteringsämnen. Vuxna når där ofta bättre resultat än eleverna i motsvarande ungdomsutbildning, beroende på att deras livserfarenhet och mognad kommer dessa studier tillgodo i särskilt hög grad.

I fråga om färdighetsämnena är situationen inte sällan annorlunda. Dessa kan bereda den vuxne eleven större svårigheter, och de inrymmer ju en mångfald övningsmoment. Men även här är spridningen av de individuella förutsättningarna självfallet mycket stor. Ett medel att anpassa undervisningen efter elevernas olikheter skulle också här vara att införa självinstruerande studiematerial och programmerad undervisning.

Allmänt bör framhållas, att det är viktigt att studiematerialet anknytes till elevernas intresseområden. Därigenom kan motivationen förstärkas. Så är

fallet i undervisning exempelvis i främmande språk, där särskilt studiematerial — textböcker, realiakompendier — för ungdomar respektive vuxna torde behövas. När det gäller nybörjarkurser i främmande språk kan möjligen nyproduktion bli nödvändig.

Metodiken i det enskilda ämnet avser att med olika hjälpmedel skapa förutsättningar för en snabb och effektiv inlärning. Läraren har stor frihet i valet av metod. Likadeles äger han frihet att utifrån personliga förutsättningar och elevernas behov välja bland tillgängliga hjälpmedel.

För vuxenstuderande som endast i mera begränsad omfattning kommer i åtnjutande av direkt lärarhandledd undervisning blir behovet av studiematerial särskilt starkt uttalat.

Erfarenheter från vuxengymnasierna i Norrköping och Härnösand visar att studiematerialet för många vuxenstuderande i huvudsak torde kunna sammanställas såsom nu sker, dvs. det skulle omfatta såväl gängse godkända läroböcker som kompendier av olika slag samt brevkurser. I princip är lärobreven från de olika brevskolorna utformade på ett i stort sett likartat sätt. I fråga om t. ex. provuppgifter, framställningssätt och typografi är det ofta lika stor skillnad mellan brevkurserna från en och samma brevskola som mellan brevkurser från olika brevskolor.

I vissa fall då vanliga läroböcker kommer till användning åtföljs dessa av ett mindre antal lärobrev, bildande en kommentar. I andra fall utgöres kursmaterialet av brevkurser utan lärobok, dvs. självständiga brevkurser. Båda anordningarna har sina fördelar men dras också med vissa nackdelar. Risken med en lärobok jämte kommentar är framför allt att en dylik kursutformning lätt medför en större eller mindre »omtuggning» av stoffet genom att samma material först förekommer i breven och sedan i läroboken. Styrkan hos läroboken ligger främst däri, att den i de flesta fall normerar framställningen, dvs. innebär en garanti för en god eller i varje fall fullt acceptabel avvägning av lärostoffets omfattning.

De riktlinjer i fråga om förnyelse av läroböckerna, som framlagts av gymnasieutredningen i dess huvudbetänkande, motiveras huvudsakligen av kraven på individualisering och självständighet i studiearbetet. Då denna självständighet i arbetet helt naturligt är påtaglig också i vuxenutbildningen kan dessa riktlinjer, vilka bl. a. pekar fram mot den hittillsvarande lärobokens upplösning i ett antal hjälpmedel av skiftande utformning, i stort sett också gälla vuxenutbildningen.

Renodlade *brevkurser* har med framgång använts i den utbildning som bedrivs i korrespondensrealskolor och korrespondensgymnasier samt exempelvis i högre företagsekonomiska kurser. Brevkursen som studieform har i huvudsak tre olika användningsområden. Dels utnyttjas den vid privatiststudier som helt lärarersättande undervisning av mera omfattande art, dels utnyttjas den i kombination med lärarledd undervisning — t. ex. inom

viss vuxenutbildning — och dels användes den i enskilda fördjupningsstudier eller som stödundervisning i något eller några ämnen.

Brevkursen är i många avseenden lämplig för vuxenutbildning på gymnasie- och fackskolstadiet, dels vad själva inlärningen beträffar, dels också vad beträffar tillämpningen av ett självständigt arbetssätt. Därtill kommer övriga pedagogiska fördelar, t. ex. möjligheterna till individualisering trots undervisning i större grupper. Möjligheten att anpassa brevkurserna till skiftande undervisningssituationer är stor. Brevkurserna kan förutom till effektivisering av studier också användas för att bättre utnyttja tillgängliga lärarresurser.

Då vuxenutbildningen på gymnasie- och fackskolstadiet fullt utbyggts, kan man utgå från att den geografiska spridningen blir stor. Man kan dock ej räkna med att det på alla orter skall finnas ett så stort elevunderlag, att samtliga linjer, grenar och varianter inom fackskola och gymnasium skall kunna erbjudas. På sådana orter där det ej går att erbjuda alla lärokurser kommer den handledda korrespondensundervisningen att kunna fylla ett betydande behov.

Mot brevkurserna i deras nuvarande form kan vissa anmärkningar anföras. Många gånger är de alldeles för omfattande utan uppdelning på grundkurs och överkurs. Uppställningen är stundom sådan, att det är svårt att få en överblick över framställningen o. s. v. I vissa fall är de inte helt moderna. Överhuvudtaget torde man kunna påstå, att det i dag i själva verket finns ganska litet material, som är direkt tillrättalagt för lärarhandledda brevstudier. Idealet synes ligga någonstans mitt emellan en vanlig lärobok och en gängse brevkurs. I orienteringsämnena synes en vanlig, något så när fyllig lärobok med en kortare kommentar samt ett antal väl tillrättalagda repetitionsfrågor efter varje särskilt kapitel vara tillfyllest.

Erfarenheterna av lärarledda brevstudier vid kvällsgymnasier är inte entydiga. Visserligen har man kunnat iakttaga, att de fördelar, som vinnes genom lärarledda brevstudier, också gjort sig gällande vid kvällsgymnasierna, men å andra sidan har åtskilliga elever haft svårt att slutföra sina studier. Det förefaller sannolikt att en av orsakerna är att söka i metodiska svårigheter i samspelet mellan lärarens muntliga handledning och brevkursen.

I vuxenutbildningen bör särskilt *studiematerialsatserna* kunna bli av stort värde (GU 16.2.2.1). Studiehandledningen för eleven bör, som utredningen framhållit, innehålla vägledning för bearbetningen av stoffet, individuella arbetsuppgifter, övningar, diskussionsfrågor samt hänvisningar till kompletterande material av olika slag. Målet är att eleverna successivt skall tränas att arbeta utan kontinuerligt stöd av lärarens personliga handledning. De medel som i första rummet kommer i fråga för att underlätta dylikt självständigt arbete är de i studiematerialsatserna ingående elevhandledningarna med tillhörande övningar, arbets- och diskussionsuppgifter, programmerat studiematerial och brevkurser.

En annan del av studiematerialsatserna som kan komma att få särskilt stor betydelse för vuxenstuderande är en särskild form av det s. k. *självinstruerande materialet* (SIM). Enligt principen för detta hjälpmedel är materialet diagnostiserande, svårighetsgraderat, självinstruerande och elevadministrerat. För den vuxenstuderande, som ofta läser i intervaller, är materialet lämpligt därför att det tillåter godtyckliga avbrott. Med detta material är det också lätt att fastställa delmål. Eleven kan, om han i något ämne vill föra upp sina kunskaper endast till en viss begränsad nivå, sålunda lättare själv bestämma såväl studietakt som studiemål. Det självinstruerande materialet, som till sin natur är läraravlastande, finns för närvarande utarbetat endast i mycket begränsad omfattning i vårt land, företrädesvis för grundskolans högstadium. Utvecklingsarbetet med detta hjälpmedel pågår och bör enligt gymnasieutredningens mening ytterligare intensifieras.

Det studiematerial som används för vuxna i andra sammanhang, t. ex. studieplaner inom folkbildningsarbetet, korrespondenskurser samt radioskolans studiematerial, utmärks även av en mängd inströdda repetitionsfrågor och arbetsuppgifter som rätt framställda dels kan inrikta elevens uppmärksamhet på de centrala avsnitten och dels utgöra underlag för självkontroll och självförhör. Denna disponering av lärostoffet tillsammans med en skickligt anpassad frågeteknik har utvecklats alltmer och kan på ett utmärkt sätt främja elevens självverksamhet.

Mycket tyder på att läroböckerna i orienteringsämnen för vuxeneleverna skulle i ännu högre grad än nu avfattas enligt en sådan arbetsmetod, vilken skulle tillåta en långt driven individuell studiegång, anpassad efter de vuxna elevernas många gånger vitt skilda förutsättningar och förkunskaper. De muntliga lektionerna skulle då ägnas en individuell redovisning och fortsatt handledning av elevernas enskilda studier. De mer studiebegåvade eleverna kunde troligen med hjälp av ett sådant studiematerial huvudsakligen bedriva studierna på egen hand med utnyttjande av ett fåtal lektioner, medan de övriga skulle behöva ta flera lektioner och därmed också i högre grad ta lärarens tjänster i anspråk. Lärarens undervisning och tjänstgöring skulle enligt ett sådant system mycket påminna om handledarens eller den engelske »tutors» arbetsfunktioner. I detta sammanhang bör dock erinras om att kravet på ett effektivt inlärande av fakta måste vägas mot bl. a. värdet av en fortlöpande diskussion med lärare och kamrater. I denna sociala aspekt ligger i många fall en del av det enskilda ämnets målsättning. Målet är sålunda vidare än enbart en viss mängd kunskaper om fakta.

Under senare tid har den s.k. *programmerade undervisningen* blivit allmänt uppmärksammad. En omfattande litteratur på området har växt fram och tillförs ständigt nya bidrag. I Sverige har programmerad undervisning hittills prövats endast i mer begränsad omfattning.

Det programmerade materialet är självinstruerande och kan sålunda användas utan den direkta lärarmedverkan som förutsättes när det gäller

t. ex. läroböcker. Detta hjälpmedel bör vara väl lämpat för vuxenundervisning. Vissa begränsningar i dess användbarhet kan dock konstateras. Möjligheterna till omväxling är små, och med en ensidig användning kan materialet lätt komma att upplevas som tråkigt och enahanda. Det synes därför böra koncentreras till sådana kursmoment i framför allt färdighetsämnena som bedöms som centrala och svåra och där det föreligger ett starkt krav på noggrannhet. Såsom exempel kan nämnas delar av matematiken (avsnitt ur geometrin och statistiken) samt svårare partier i grammatiken.

Audivisuella hjälpmedel i undervisningen spelar inom vuxenutbildningen en mycket stor roll. I fråga om dylika hjälpmedel är man också på många håll väl utrustad. Mycket mer är emellertid att göra inom detta område. I planeringen i många kommuner ingår sålunda uppläggning av en egen bandcentral för större eller mindre delar av det samlade kursmaterialet. Band bör kunna lånas ut till elever, som i lugn och ro vill träna t. ex. ett avsnitt av en språkkurs. I planerna ingår ofta också inrättandet av ett språklaboratorium, vilket kan betjäna ej endast språkundervisningen utan även många av de övriga ämnena. Om radio-TV-undervisningens betydelse inom vuxenundervisningen har tidigare erinrats.

Gymnasieutredningen vill ytterligare framhålla att vuxenutbildningens heterogena elevmaterial kräver stor variation av lämpliga hjälpmedel. Värdefulla synpunkter på detta framhålles bl. a. i PA-rådets s. k. *utbildningspaket*. Materialet i ett utbildningspaket grundar sig på analyser utförda i samråd mellan ämnesspecialister och pedagogisk expertis och är principiellt uppbyggt av fyra huvuddelar, nämligen dels lärarhandledning med utförliga innehållsmässiga och metodiska anvisningar, dels hjälpmedelsmaterial i form av flanellsatser, föreläsningar på ljudband, stillfilmer, skisser för krittavla och blädderblock etc., dels elevmaterial för dokumentation, inläsning och övningsuppgifter, dels slutligen i förekommande fall utarbetade kunskapsprov som kontroll på utbildningens effektivitet.

Denna utbildningsservice är fortfarande i början av sin utveckling. Kombinationen mellan detta utbildningssätt och brevstudier har redan i begränsad utsträckning påbörjats. Det är angeläget att metodiken utvecklas och förfinas.

Kombinationer bör på analogt sätt lätt kunna ske mellan utbildningspaket och nyare utbildningstekniker i form av programmerat utbildningsmaterial, språklaboratoriematerial, grundmaterial för intern utbildningstelevision etc. I Sverige har hittills i begränsad omfattning gjorts endast sporadiska försök på detta område.

Under skolöverstyrelsens ledning pågår för närvarande ett arbete med utarbetande av studieplaner i olika ämnen. Härvid sker en analys av ämnets mål och delmoment. I detta sammanhang bör enligt gymnasieutredningens mening även göras en analys av hjälpmedelsbehovet för ämnet. Därefter bör man kunna konstruera ett eller ett par alternativa förslag till utbild-

ningsgång med erforderliga inslag av olika tekniska hjälpmedel och anvisningar om var dessa hjälpmedel skall sättas in.

4.2.7. Lärarfrågor

De synpunkter som i gymnasieutredningens och fackskoleutredningens betänkanden framföres rörande lärare gäller i allt väsentligt också lärarna i vuxenutbildningen. Samma krav på kompetens måste ställas på lärarna inom vuxenundervisningen. Arten och omfattningen av denna kompetens kommer att beslutas av riksdagen mot bakgrund av lärarutbildningssakkunnigas förslag.

Gymnasieutredningen vill i detta sammanhang endast göra några randanmärkningar avseende bl. a. utbildning och fortbildning av lärare inom vuxenutbildningen.

Lärarna inom vuxenutbildningen torde i övervägande antalet fall komma att ha sin huvudsakliga tjänst förlagd till motsvarande skolor för ungdom. I viss utsträckning kommer lärare också att hämtas från näringslivet. Tidigare har redovisats de speciella studieförutsättningarna hos vuxeneleverna i fråga om deras erfarenheter från yrkeslivet, vilka t. ex. kan tänkas ge ökad förmåga till självständigt arbete och större motivation. En skillnad i motivation mellan äldre och yngre elever kan göra att lärarens roll blir något annorlunda i vuxenundervisningen. Han behöver här inte på samma sätt som ofta i ungdomsutbildningen inrikta sina ansträngningar på att skapa motivation utan får den s. a. s. gratis och bör mer kunna ägna sig åt att kanalisera den, dvs. handleda eleverna. En individualiserad handledning är särskilt angelägen för sådana deltidsstuderande som med begränsad tid till sitt förfogande arbetar med mera omfattande studieprogram.

Som framhållits i det föregående är det önskvärt att undervisningsgruppernas storlek varieras. Lärarna bör erhålla undervisningsmetodisk utbildning med sikte härpå. Detta gäller självfallet för lärare inom både ungdoms- och vuxenutbildning.

I kanske ännu större utsträckning än i ungdomsutbildningen kommer att som ett naturligt och nödvändigt inslag självinstruerande material i form av programmerat material, brevkurser, arbetsböcker, realiakompendier att ingå i undervisningen för vuxna elever. Kurser med detta innehåll bör kunna infogas i den ständigt pågående reguljära lärarfortbildningen. Av stort värde vore om en sådan form av specialutbildning kunde organiseras som en normal företeelse vid lärarhögskolorna samt att tillfälle gavs till övningsundervisning vid ett antal fackskolor och gymnasier för vuxna, som redan förfogade över specialutbildade handledare. Att helt skilja på lärarutbildning för vuxenelevernas räkning samt för ungdomsfackskolor och -gymnasier är icke pedagogiskt motiverat.

4.3. Yttre organisation

4.3.1. Huvudmannaskap

4.3.1.1. Gällande bestämmelser. Som framgår av kapitel 2 skall huvudman för statsunderstött kvällsgymnasium för vuxna i regel vara kommun. Studieförbund kan dock vara huvudman, om dels kommun och förbund överenskommit härom, dels kommunen förbundit sig att lämna erforderligt bidrag till driften av skolan och dels kvällsgymnasium med annan huvudman än studieförbund inte finns i kommunen. Kommun kan medge studieförbund att under skolstyrelse handha verksamheten vid skolan.

Praktiskt taget alla tekniska aftonskolor har kommun som huvudman. Det finns två privata tekniska skolor med statsbidrag. De yrkesskolor, vid vilka finns inrättade förberedande kurser för inträde i tekniskt gymnasium, har i flertalet fall primärkommun som huvudman, i några fall är dock landsting huvudman. I och med kommunaliseringen av gymnasierna fr.o.m. den 1 juli 1966 kommer även specialkurserna vid tekniskt gymnasium att få kommun som huvudman.

Av de tre skolor som meddelar allmän gymnasieutbildning på deltid kommer statens aftonskola att kommunaliseras fr.o.m. den 1 juli 1966. Karolinska aftonskolan är en kommunal skola medan Stockholms samgymnasium är en privat skola med statsbidrag från anslaget Privatskolor: Bidrag till vissa privatskolor.

4.3.1.2. Gymnasieutredningens överväganden och förslag. Gymnasieutredningen har i kapitel 1 i anslutning till frågan om vuxenutbildningens inordnande i skolorganisationen hävdat att vuxenutbildningen likaväl som motsvarande ungdomsutbildning bör vara en kommunernas skyldighet att ombesörja. Utredningen har också föreslagit att kommun, i likhet med vad som gäller beträffande ungdom, skall främja åtgärder i syfte att bereda vuxna gymnasial undervisning.

Som framhållits i propositionen 1963: 97 och i studiesociala utredningens betänkande Vidgad vuxenutbildning på gymnasiestadiet har stora insatser gjorts av olika studieförbund inom vuxenutbildningens område. Då vuxenutbildningen emellertid är en lika angelägen uppgift för samhället som ungdomsutbildningen, bör samhället svara även för denna utbildning, och det bör inte heller vara möjligt att överlåta detta ansvar till annan.

Gymnasieutredningens slutsats blir den att *huvudman för här ifrågavarande vuxenutbildning med lokal rekrytering skall vara kommun.*

F.n. finns några statsunderstödda privata skolor, som jämsides med heltidsundervisning inom gymnasiets eller fackskolans område även meddelar sådan undervisning på deltid. 1964 års beslut angående reformeringen av de gymnasiala skolorna innebär bl.a. att de statsunderstödda privata gymnasierna i sin heltidsundervisning i huvudsak skall följa bestämmelserna

för de offentliga gymnasierna. I konsekvens härmed bör dessa skolor, därest statsbidrag utgår även för deltidsundervisningen, vid denna undervisning följa de riktlinjer, som angivits i avsnittet 4.2.

4.3.2. Den lokala organisationen

4.3.2.1. Allmänna synpunkter. Det torde praktiskt taget vara uteslutet att på någon ort inrätta en vuxenutbildningsanstalt, som är självständig i så måtto att den har egna lokaler, egen undervisningsmateriel etc. Även om en del av deltidsundervisningen i framtiden kan komma att förläggas till dagtid — att önskemål om en sådan förläggning finns har tidigare konstaterats — samt även heltidsundervisning kan förekomma torde huvuddelen av undervisningen bli förlagd till efter den ordinarie arbetstidens slut, dvs. på kvällstid. Det skulle inte vara rationellt att ha en skolanläggning med en så ojämn beläggning att lokaler och materiel endast toges i anspråk i begränsad omfattning på dagtid. Med hänsyn härtill får man räkna med att vuxenutbildningsinstitutioner praktiskt taget alltid tillsammans med det övriga skolväsendet måste få disponera de samlade resurserna i fråga om lokaler, undervisningsmateriel och lärare.

4.3.2.2. Utbildningens omfattning. Hur den lokala organisationen av vuxenutbildningsinstitutionen skall utformas måste i hög grad bli beroende av verksamhetens omfattning, vilken i sin tur beror av rekryteringsunderlagets storlek. Som gymnasieutredningen uttalat i det föregående bör i princip varje utbildning för ungdom ovanför den obligatoriska skolan ha sin motsvarighet inom vuxenutbildningen. Härtill kommer vidare viss förgymnasial utbildning. Gymnasieutredningen är emellertid medveten om att ett sådant program blott kan realiseras på de största orterna. På flertalet orter blir det inte möjligt att erbjuda annat än ett reducerat program och på de minsta orterna kan måhända ingen vuxenutbildning anordnas, i varje fall inte varje år.

Det är framför allt under uppbyggnadsskedet av största betydelse att skolmyndigheterna ser till att kännedom sprids om vilka möjligheter det finns för vuxna att få utbildning. Att härvidlag informationen betyder mycket visar bl.a. erfarenheten från tillströmningen till nuvarande kvällsgymnasier. Där deltagarantalet är förhållandevis stort har ofta en målmedveten upplysningsverksamhet bedrivits, många gånger av de studieförbund som drivit respektive kvällsgymnasier. På andra håll synes kännedomen om de utbildningsmöjligheter för vuxna som redan finns i dag vara mycket bristfällig. Gymnasieutredningen anser därför informationsverksamheten vara av stor betydelse.

Med den uppläggning som gymnasieutredningen i det föregående föreslagit beträffande vuxenutbildningen med lokal rekrytering, vilken möjliggör att enstaka kurser i de olika ämnena (ämneskurser) anordnas, bör

det vara möjligt att varje år börja någon eller några kurser, i varje fall i de mera attraktiva ämnena, även på relativt små gymnasieorter. Enligt 11 § i gällande bestämmelser angående statsunderstödda kvällsgymnasier för vuxna fordras som regel att minst fyra ämneskurser anordnas samtidigt. Dispens kan dock medges. Gymnasieutredningen anser att någon lägsta gräns i fråga om antalet ämneskurser inte bör uppställas. Även om blott en kurs kan komma till stånd, bör enligt gymnasieutredningens mening statsbidrag utgå härför.

Intresset för vuxenutbildning kan komma att variera från år till år. När organisationen blivit väl utbyggd och kännedom mera allmänt spritts om de möjligheter som finns att få sådan utbildning, torde utbildningsintresset dock komma att stabiliseras så att man inte behöver räkna med allt för stora variationer.

På de mindre gymnasieorterna kan det dock inträffa att något år inga eller så få anmäler sig till utbildning att verksamheten inte kan komma till stånd. Rekryteringsunderlaget medger kanske inte att viss kurs eller vissa kurser kan anordnas varje år utan måhända endast vartannat år. Hinder bör inte föreligga för att verksamheten under någon tid är »förpuppad».

Gymnasieutredningen vill i detta sammanhang erinra om att det vid de kommunala tekniska aftonskolorna, framför allt vid de mindre skolorna, är vanligt att intagning i första terminskursen sker med ett års eller längre tids mellanrum. Stundom kan en sådan intagning med längre mellanrum gälla vissa linjer. Antalet elever i skolan kan därigenom komma att variera från ett år till ett annat. Såvitt gymnasieutredningen har sig bekant har dessa förhållanden inte medfört några störningar i skolans verksamhet.

Det nu sagda understyrker enligt gymnasieutredningens mening att vuxenutbildningsinstitutionen måste organisatoriskt sett bli så elastisk att den kan medge dels variationer i elevantalet från år till år, dels förändringar i kursuppsättningen från år till år, dels att verksamheten skall kunna »förpuppas» under någon tid.

4.3.2.3. Organisationsformer. Som gymnasieutredningen framhållit måste organisationsformen bl.a. bli beroende av verksamhetens omfattning. Då organisationen därjämte måste vara elastisk, har gymnasieutredningen inte funnit det lämpligt att framlägga förslag om hur organisationen i detalj skall vara beskaffad. Avgörandet måste träffas från fall till fall, med beaktande av inte blott rekryteringsunderlagets storlek utan även hur skolväsendet i övrigt är anordnat inom kommunen.

Enligt gymnasieutredningens mening är det emellertid lämpligt att den yttre organisationen i stort sett ordnas enligt en av följande två huvudlinjer. Den ena innebär att vuxenutbildningsinstitutionen utgör en administrativt självständig enhet med egen rektor, eventuellt även studierektor,

och egen rektorsexpedition. Förutom erforderliga kanslilokaler har en sådan institution inte några egna lokaler och inte heller någon egen undervisningsmateriel. Undervisningslokaler och materiel disponeras inom befintliga skolenheter i kommunen. Om verksamheten är mycket omfattande bör flera sådana enheter kunna upprättas. Detta kan emellertid bli aktuellt endast i de allra största städerna.

Den andra huvudformen innebär att vuxenutbildningsinstitutionen inordnas i en redan befintlig skolenhet med ungdomsutbildning, vars ledning sålunda får ledningen även för vuxenutbildningen. Vuxenutbildningen utgör i sådant fall en del av denna skolenhets verksamhet, som sålunda skulle omfatta såväl heltids- som deltidsundervisning. En parallell härtill inom nuvarande skolformer kan sägas vara de tekniska gymnasier, som har specialkurser med deltidsundervisning.

I båda fallen söker man samla vuxenutbildningen under en och samma ledning. Flera skäl kan åberopas härför. Framför allt i det nya gymnasiet men även i fackskolan kommer eleverna att i ett stort antal fall läsa samma kurser oberoende av linje- och grenval. Disponibla materiella och personella resurser gör det nödvändigt att samläsning sker i alla de fall då så överhutaget är möjligt. I en del fall torde det vidare med hänsyn till rekryteringsunderlagets storlek inte vara möjligt att anordna utbildning, om inte samläsning tillgripes. En enhetlig administrativ ledning underlättar i hög grad den nödvändiga samorganisationen.

Men även från pedagogiska och skolsociala synpunkter föreligger uppenbara fördelar hos en organisationsform, till vilken så mycket som möjligt av vuxenutbildningen koncentreras.

Gymnasieutredningen är dock medveten om att de lokala förhållandena i många fall gör att även andra lösningar av vuxenutbildningens administrativa ledning måste tillgripas. Avvikelser från de generella reglerna beträffande organisationen bör därför enligt gymnasieutredningens mening vara möjliga efter särskilt medgivande. Utredningen vill dock betona, att, där ej särskilda omständigheter talar för en annan lösning, riktpunkten bör vara att sammanföra den lokala vuxenutbildningen till en och samma administrativa enhet eller, om verksamheten är mycket omfattande, flera sådana enheter.

4.3.2.4. Organisationen på orter av olika storlek. Gymnasieutredningen kommer i detta avsnitt att för orter av olika storlek framlägga olika organisationsexempel. Utredningen har ansett det vara av värde att mera konkret illustrera vad utredningen i det ena eller andra fallet anser vara den mest ändamålsenliga lösningen.

Gymnasieutredningen vill i detta sammanhang understryka vad i kapitel 3 sagts om rekryteringsunderlagets storlek, nämligen att man, därest man på grundval av dagens förhållanden söker bedöma detta underlag, inte får

ta elevantalet i nuvarande kvällsgymnasier till utgångspunkt. I allmänhet omfattar dessa gymnasiers verksamhet — förutom viss förberedande utbildning — endast allmän gymnasieutbildning. Inom den vuxenutbildningsinstitution som gymnasieutredningen föreslår skall däremot utbildning på det gymnasiala stadiet ges inom såväl gymnasiets som fackskolans område. Man får därför i detta sammanhang inte glömma bort den teoretiskt inriktade utbildning av vuxna som i dag sker i olika skolformer inom det fackgymnasiala området. Som visats i kapitel 2 har särskilt deltidsundervisningen inom det tekniska området en betydande omfattning.

De tre största städerna torde när det gäller vuxenutbildningens omfattning inta en särställning. Man kan med största säkerhet utgå från att i dessa städer vuxenutbildning kan meddelas i praktiskt taget alla ämnen, i vilka undervisning meddelas i ungdomsskolorna. Att samorganisera vuxenutbildningen med befintliga administrativa skolenheter är inte lämpligt eller möjligt vare sig av kvantitetsskäl eller med hänsyn till den ändamålsenligaste dispositionen av materiella och personella resurser.

Organisationen bör därför byggas upp enligt den första av huvudlinjerna, dvs. vuxenutbildningsinstitutionen bör utgöra en administrativt självständig enhet. En annan fråga är om *en* enda enhet är tillräcklig eller om flera sådana måste inrättas.

Hur stor omfattning verksamheten skall ha för att den administrativt måste uppdelas på två eller flera enheter kan inte i dag anges, då erfarenheter för närvarande saknas. Av gällande bestämmelser angående statsunderstödda kvällsgymnasier framgår (42 §) att statsbidrag till hel rektorstjänst utgår, därest kvällsgymnasiets undervisning omfattar minst 8 000 lektioner. Nämnda antal lektioner motsvarar i runt tal 250 veckotimmar, vilket omräknat i antal kurser kan anses innefatta 50—100 ämneskurser. Av tillgängliga uppgifter för höstterminen 1964 framgår att endast ett fåtal kvällsgymnasier nått upp till detta tal även om man medräknar de förgymnasiala kurserna.

Antalet veckotimmar vid en gymnasieenhet inom ungdomsutbildningen torde vanligen uppgå till mellan 1 000 och 1 500. Med hänsyn till vuxenutbildningens speciella förhållanden kan dock dessa tal inte läggas till grund för regler om när verksamheten vid en vuxenutbildningsenhet nått sådan omfattning att en uppdelning på flera enheter bör ske. Å andra sidan bör enligt gymnasieutredningens mening vuxenutbildningen kunna sammanhållas i en enhet även om verksamheten har avsevärt större omfattning än i föregående stycke angivna minimital, som krävs för att kvällsgymnasium skall kunna få statsbidrag till hel rektorstjänst. Gymnasieutredningen har inte funnit det möjligt och lämpligt att nu föreslå några riktlinjer i detta avseende utan frågan härom bör avgöras av skolöverstyrelsen från fall till fall med beaktande av föreliggande förhållanden.

Gymnasieutredningen vill i detta sammanhang framhålla att de förslag om administrativt självständig vuxenutbildningsinstitutions ledning, som gymnasieutredningen framlägger under 4.3.5, bör göra det möjligt att sammanhålla verksamhet av relativt stor omfattning.

I större städer (utom de tre största, jfr GU 12.6.2.4) bör man kunna räkna med att vuxenstuderandena skall kunna erbjudas huvuddelen av gymnasie- och fackskolprogrammet varje år även om undervisning i vissa ämnen inte kan komma till stånd.

Huruvida man på dessa orter skall ha en administrativt självständig vuxenutbildningsenhet eller låta vuxenutbildningen utgöra en del av förefintlig gymnasie- och fackskolutbildning för ungdom får avgöras från fall till fall. Det synes dock som om man i de flesta fall bör kunna räkna med ett så stort rekryteringsunderlag att en självständig vuxenutbildningsenhet bör komma till stånd.

Om vuxenutbildningen på någon av dessa orter inte blir så omfattande att den bör samlas i en självständig organisation, bör den av skäl som tidigare anförts inte fördelas på de förefintliga skolenheterna med ungdomsutbildning utan i stället organisatoriskt ingå som en del i en av dessa skolenheters verksamhet. Till vilken skolenhet vuxenutbildning i så fall skall förläggas, får bli helt beroende av de lokala förhållandena.

I de mindre gymnasiekommunerna, där det endast kommer att finnas en eller två skolenheter för ungdomsutbildningen på gymnasie- och fackskolstadiet, synes det endast i undantagsfall böra kunna bli fråga om att för vuxenundervisningen tillskapa en självständig enhet. Vuxenutbildningen torde därför på sådana orter som regel komma att samorganiseras med en av de befintliga skolenheterna, vilket bl.a. kan vara fördelaktigt från den synpunkten att administrationen alltid finns till hands även om vuxenutbildningen under någon tid ligger helt nere.

Gymnasieutredningen vill i detta sammanhang framhålla, att de exempel på olika lösningar av den yttre organisationen, som utredningen presenterat för orter av olika storlek, innebär att en del av de orter, som nu har kvällsgymnasium, inte skulle få självständiga vuxenutbildningsenheter. Vuxenutbildningen där skulle i stället ingå som en del av en befintlig skolenhets verksamhet. Ingen av dessa orter har dock i dag en så omfattande kvällsgymnasieverksamhet, att statsbidrag till hel rektorstjänst utgår.

4.3.2.5. Inrättande av vuxenutbildningsinstitution. Enligt gällande bestämmelser (5 §) ankommer det på Kungl. Maj:t att medge inrättandet av statsunderstött kvällsgymnasium för vuxna. Medgivandet skall vidare lämnas att gälla tills vidare för viss period, vilkens sluttid skall vara densamma för samtliga kvällsgymnasier.

I den av gymnasieutredningen föreslagna vuxenutbildningsinstitutionen

med lokal rekrytering motsvarar den administrativt självständiga vuxenutbildningsenheten närmast nuvarande kvällsgymnasier. Gymnasieutredningen föreslår att det skall ankomma på skolöverstyrelsen att medge inrättandet av en sådan enhet. Tidigare har föreslagits att skolöverstyrelsen även skall ha avgörandet då det gäller att uppdela denna på två eller flera enheter. Medgivandet bör inte begränsas till viss tid.

Den organisationsform, där vuxenutbildningen ingår som en del av en befintlig skolenhets verksamhet, innebär organisatoriskt sett i själva verket inte annat än att eleverna i den samlade undervisningen i vissa ämnen i gymnasium och fackskola kommer att utgöras av såväl ungdomar som vuxna och att särskilda undervisningsgrupper (intagningsavdelningar) inrättas för de senare.

Beträffande ungdomsgymnasiet och fackskolan gäller att antalet klasser i årskurs 1 bestämmes för varje kommun av skolöverstyrelsen enligt särskilda av Kungl. Maj:t angivna riktlinjer. Gymnasieutredningen anser det inte lämpligt med centrala beslut då det gäller vuxenutbildningen. Som kommer att framgå av kapitel 7 har gymnasieutredningen inte funnit det möjligt att samordna intagningsperioderna till ungdomsutbildningen med intagningsperioderna till den lokala vuxenutbildningen. Av olika skäl kan den senare intagningen inte ske förrän kort före termins början. Härtill kommer att intagning kommer att äga rum till varje termin. Skolstyrelsen och skolans ledning kommer därför att först kort före undervisningens början kunna överblicka intagningsläget. Under sådana omständigheter är det enligt gymnasieutredningens mening ogörligt att kunna medhinna en reell bedömning från central myndighets sida av vilka nya ämneskurser som skall få igångsättas. De skäl som ligger bakom att antalet intagningsklasser i gymnasium och fackskola skall bestämmas av central myndighet, nämligen nödvändigheten att hushålla med de personella och materiella resurserna, har, såvitt man nu kan bedöma, inte heller samma styrka när det gäller en utbildning på deltid. Bl.a. torde en inte obetydlig del av lärarstaben komma att utgöras av sådana personer, som endast står till förfogande för undervisning på kvällstid.

Gymnasieutredningen föreslår att det i varje fall tills vidare bör ankomma på länsskolnämnd att inom ramen för centralt givna riktlinjer besluta vilka nya ämneskurser på deltid som må igångsättas varje termin. Utredningen förutsätter att länsskolnämnden därvid beaktar att det blir en rimlig balans mellan ungdomsutbildningen och vuxenutbildningen. En viss begränsning i möjligheterna att anordna nya ämneskurser kommer även att ligga i de bestämmelser om kurs- och gruppstorlek, som gymnasieutredningen föreslår i följande avsnitt.

4.3.3. Kurs- och gruppstorlek

4.3.3.1. Allmänna synpunkter. Enligt gällande bestämmelser för statsunder-

stödda kvällsgymnasier för vuxna (15 §) må ämneskurs anordnas, om elevantalet vid kursens början är lägst 12 eller, i den mån länsskolnämnd på grund av särskilda skäl lämnar sitt medgivande, lägre än 12. Vidare sägs att ämneskurs bör omfatta högst 26 elever.

För statens gymnasier för vuxna finns inte några bestämmelser som reglerar vare sig minimi- eller maximiantal i de olika kurserna. Några bestämmelser om minimiantal elever i korrespondensgymnasierna finns inte heller. Statsbidrag till yrkesskolkurs utgår som regel endast om elevantalet uppgår till minst åtta.

I det nya gymnasiet och i fackskolan kommer att fr.o.m. den 1 juli 1966 gälla att undervisning i enskilt ämne skall få komma till stånd om elevantalet uppgår till lägst åtta utom för undervisning i latin och grekiska där minimitalet är fem. Delningstalet för klass kommer att vara 30, som dock i vissa fall kan få överskridas.

4.3.3.2. Gymnasieutredningens överväganden och förslag. Vad som skall behandlas under detta avsnitt kan sammanfattas i huvudsakligen tre frågekomplex, nämligen dels minimiantalet elever för att ämneskurs skall få anordnas, dels maximiantalet elever i varje ämneskurs, dels i vad mån och vid vilket elevantal undervisningsavdelning skall kunna få uppdelas ytterligare.

De faktorer som bestämmer maximi- och minimitalens storlek beträffande ungdomsgymnasiet har gymnasieutredningen behandlat i GU 12.7.1.3. Vad där uttalats är i stort sett även tillämpligt på vuxenutbildningen. Med hänsyn till att vuxenutbildningen i regel torde komma att vara av väsentligt mindre omfattning än motsvarande ungdomsutbildning har maximi- och minimitalens storlek i vuxenutbildningen ingen annan betydelse för kostnaden för lokaler och undervisningsmateriel än som följer av en hårdare förslitning av lokaler och materiel och ökad förbrukning av viss materiel. Den helt dominerande kostnadsfaktorn blir därför lärarkostnaderna, varvid samtidigt måste beaktas lärartillgångsproblemet.

Det har gjorts gällande att *minimiantalet* för att ämneskurs skall få anordnas vid kvällsgymnasium är för högt och att det borde sänkas till i varje fall tal som gäller för motsvarande ungdomsutbildning. Ett högt minimital, säger man, gör det omöjligt för mindre kommuner att anordna sådan undervisning och även när det gäller skolor med relativt stort rekryteringsunderlag kan det bli svårt att ordna kurser i vissa ämnen. Om strävan är att på så många platser som möjligt anordna vuxenutbildning, bör man också se till att inte fler hinder uppställs härför än som kan anses nödvändigt.

Gymnasieutredningen har tidigare i olika sammanhang deklarerat att vuxenutbildningen måste betraktas som en integrerad del av kommuns skolväsen. Av ett sådant synsätt följer, att i princip samma delningsbestämmelser bör tillämpas inom vuxenutbildningen som inom motsvarande ung-

domsutbildning. Som förut framhållits är lokal- och materielkostnaderna på det hela taget oberoende av minimitalets storlek. Lärarbehovet är visserligen en realitet, men i detta hänseende har vuxenutbildningen den fördelen framför ungdomsutbildningen att största delen av undervisningen blir förlagd till kvällstid, under vilken tid konkurrensen om lärarkrafterna blir mindre än när det gäller dagundervisning. För kvällsundervisning kan man vidare som lärare ta i anspråk sådana personer som har sin dagliga sysselsättning i förvaltning och näringsliv och vilka det inte är möjligt att disponera för undervisning på dagtid.

Vid sina överväganden har gymnasieutredningen funnit skäl tala för att minimiantalet för anordnande av ämneskurs sättes lägre än vad nu gäller beträffande de statsunderstödda kvällsgymnasierna för vuxna. Gymnasieutredningen vill därvid främst åberopa angelägenheten av att vuxenutbildning skall kunna spridas till så många platser som möjligt samt att det program som erbjuds på varje ort blir så rikhaltigt som möjligt. Gymnasieutredningen föreslår att ämneskurs må anordnas, därest elevantalet vid kursens början uppgår till lägst *åtta*, med möjlighet för länsskolnämnd att där särskilda skäl föreligger medge undantag. Härvid bör nämnden bl.a. beakta att det inom vuxenutbildningen blir möjligt att kombinera ett studieprogram så att man får en del av utbildningen inom lokal vuxenutbildning och en annan del inom den riksrekryterade vuxenutbildningen. Önskad utbildning kan sålunda alltid erhållas i den ena eller andra utbildningsformen.

Enligt vad gymnasieutredningen inhämtat från ett antal kvällsgymnasier förekommer en viss avgång under studietiden. Avgången uppskattas till i genomsnitt 15—20 % av de nyintagna. I allmänhet är avgången koncentrerad till studietidens början.

Angivna förhållande kan enligt gymnasieutredningens mening inte lämnas helt obeaktat, särskilt som utredningen nu förordar att minimitalet för undervisningsavdelning sänkes i förhållande till vad nu gäller för kvällsgymnasium. Utredningen föreslår att, därest elevantalet skulle sjunka avsevärt under angivna minimital, det skall ankomma på länsskolnämnden att pröva om kursen alltjämt skall få drivas eller om andra åtgärder skall vidtas. Man kan härvid tänka sig att helt eller delvis ersätta den lärarledda undervisningen med lärarledda brevstudier. En annan åtgärd är att minska ämnets timtal, om man finner att undervisningen på grund av ämnets art blir så mycket mer effektiv vid litet elevantal.

När det gäller att bestämma *maximiantalet* elever i varje kurs måste hänsyn tas bl.a. till förut nämnt bortfall av elever under studietiden. Då bortfallet i allmänhet torde vara koncentrerat till studietidens början, synes samma delningsregler, som gäller i fråga om ungdomsutbildningen, inte utan vidare kunna tillämpas. Gymnasieutredningen anser det därför rimligt att undervisningsavdelning inom vuxenutbildningen skall få delas först när elevantalet överstiger det för ungdomsgymnasiet gällande delnings-

talet. Som regel bör därvid gälla att delning får ske först när elevantalet överstiger 35, såvida inte länsskolnämnd finner särskilda skäl föreligga för undantag.

Det bör vidare ankomma på länsskolnämnden att besluta om delning av undervisningsavdelning vid *laborationer och dylikt.* Med hänsyn till vad nyss sagts om bortfall av elever under studietiden bör härvid tillämpas något högre delningstal än som gäller för ungdomsutbildningen.

4.3.4. Lärare

4.3.4.1. Allmänna synpunkter. För lärare i det nya gymnasiet och i fackskolan kommer att på samma sätt som beträffande grundskolan gälla att de är anställda vid respektive skolform och inte vid en skolenhet som sådan. I författningstext uttryckes detta så att anställning som lärare avser tjänstgöring vid gymnasiet respektive fackskolan i kommunen samt att tjänstgöringen skall tills vidare vara förlagd till viss skolenhet men må, om så prövas lämpligt, till en del förläggas till annan skolenhet.

4.3.4.2. Gymnasieutredningens överväganden och förslag. Vuxenutbildningen och ungdomsutbildningen utgör delar av en kommuns samlade skolväsen. I underlaget för erforderliga lärartjänster inom kommun skall därför inräknas inte blott timtalen i ungdomsutbildningen utan även timmarna i vuxenutbildningen. Lärare vid exempelvis gymnasiet i kommunen kan få sin tjänstgöring förlagd såväl till ungdomsgymnasiet som till vuxengymnasiet.

I gällande bestämmelser angående statsunderstödda kvällsgymnasier finns inte något föreskrivet om lärarnas behörighet. Anledningen härtill torde vara att man inte räknat med att det skulle finnas fast anställda lärare vid dessa gymnasier utan att undervisningen helt skulle bestridas av timlärare.

För lektors- och adjunktstjänster vid statens gymnasier för vuxna gäller samma behörighetsbestämmelser som för motsvarande befattningshavare vid gymnasieväsendet i övrigt, med det tillägget att vid tillsättning av tjänst hänsyn må tas till särskild erfarenhet från vuxenundervisning.

Enligt gymnasieutredningens mening finns ingen anledning att för vuxenutbildningen skall gälla andra behörighetsbestämmelser än för skolväsendet i övrigt.

Frågan om huvudlärare vid vuxenutbildningsinstitution behandlas i följande avsnitt.

4.3.5. Skolans ledning m. m.

4.3.5.1. Rektor. Som framgår av redogörelsen för gällande bestämmelser angående statsunderstödda kvällsgymnasier (kap. 2) skall vid varje sådant gymnasium finnas en rektor. Förutom vad i skolstadgan sägs om rektors

skyldigheter åligger det rektor vid kvällsgymnasium att lämna eleverna upplysningar och råd beträffande den vid gymnasiet tillämpade studieformen.

Gymnasieutredningen har i sitt huvudbetänkande (GU 15.5.1) ingående behandlat rektors vid ungdomsgymnasium uppgifter. Vad där sagts är i åtskilliga avseenden även tillämpligt beträffande rektor vid vuxenutbildningsinstitution.

Vid nuvarande kvällsgymnasier åtgår en inte obetydlig del av rektors arbetstid åt olika studievägledande uppgifter. Enligt gymnasieutredningens mening bör rektor vid vuxenutbildningsinstitution på samma sätt som gäller beträffande ungdomsutbildningen svara för att erforderlig vägledning står till förfogande. Att meddela orientering och vägledning bör dock inte vara en uppgift som särskilt ankommer på rektor, utan denna uppgift bör ligga på dem som eljest svarar härför inom skolväsendet i övrigt. Utredningen kommer att under kapitel 8 närmare behandla studie- och yrkesorienteringen liksom elevvården i övrigt.

Vid varje administrativt självständig vuxenutbildningsenhet bör självfallet finnas en rektor. För skolenhet med inbyggd vuxenutbildning skall skolenhetens rektor som nämnts vara rektor även för denna utbildning.

Enligt för statsunderstödda kvällsgymnasier gällande bestämmelser (33 §) fordras för behörighet till rektorsbefattning vid sådant gymnasium dels adjunktskompetens, dels att vederbörande äger erfarenhet av undervisning vid gymnasium. Föreligger särskilda skäl därtill, må som rektor anställas den som inte uppfyller dessa behörighetsvillkor.

För behörighet till rektorstjänst vid statens gymnasier för vuxna fordras att vederbörande uppfyller villkoren för behörighet till rektorstjänst vid någon av de i 15 kap. 3 § skolstadgan angivna gymnasieformerna. Vidare gäller att vid tillsättning av rektorstjänst må — i likhet med vad stadgas beträffande lärartjänster — hänsyn tagas till de speciella krav som bör ställas på innehavare av tjänster vid gymnasier för vuxna, särskilt erfarenhet från brevskolundervisning och muntlig undervisning för äldre elever.

Gymnasieutredningen föreslår att för rektorstjänst vid vuxenutbildningsinstitution med lokal rekrytering skall gälla samma behörighetsvillkor som för sådan tjänst vid gymnasium eller fackskola.

Rektor vid statsunderstött kvällsgymnasium för vuxna anställes enligt gällande bestämmelser av skolstyrelsen. Då enligt gymnasieutredningens mening tillsättningsförfarandet bör vara enhetligt vid skolformer med motsvarande undervisning, föreslår utredningen att rektorstjänst vid administrativt självständig vuxenutbildningsenhet skall tillsättas av Kungl. Maj:t.

4.5.3.2. Biträdande skolledare. Enligt 35 § i gällande bestämmelser angående statsunderstödda kvällsgymnasier för vuxna må, därest i kvällsgym-

nasium ingår lärokurser motsvarande mera än en gymnasieform, efter medgivande av länsskolnämnden finnas studierektor. Närmare föreskrifter om studierektors arbetsuppgifter meddelas av skolstyrelsen.

Fr.o.m. den 1 juli 1966 kommer att gälla att vid varje skolenhet med gymnasium och/eller fackskola skall — utöver en rektor och huvudlärare — finnas *en* studierektor. Studierektoratet skall avse hela skolenheten och inte den ena eller andra av däri ingående skolformer.

I huvudsak samma skäl som anförts för inrättande av studierektorstjänst vid skolenhet med gymnasium och/eller fackskola kan enligt gymnasieutredningens mening åberopas för studierektorat vid administrativt självständig vuxenutbildningsenhet. Studierektorn bör därvid inte såsom nu är fallet i kvällsgymnasierna tilldelas ansvaret för något speciellt ämnesområde utan hans uppgift skall främst vara att biträda rektor vid den pedagogiska ledningen. Arbetsfördelningen mellan rektor och studierektor bör dock inte regleras genom centralt utfärdade bestämmelser.

Gymnasieutredningen anser sig inte kunna ange några riktlinjer för när en befattning som studierektor bör inrättas vid administrativt självständig vuxenutbildningsenhet utan frågan härom torde böra prövas från fall till fall. Utredningen föreslår vidare att det, i varje fall under uppbyggnadsskedet, skall ankomma på skolöverstyrelsen att medge inrättandet av studierektorstjänst, vilket är en ändring mot vad nu gäller kvällsgymnasierna, där såsom nämnts inrättandet tillkommer länsskolnämnden.

För behörighet till befattning som studierektor vid kvällsgymnasium gäller i tillämpliga delar detsamma som beträffande rektorsbefattning vid sådant gymnasium, dvs. adjunktskompetens och erfarenhet av undervisning vid gymnasium. För behörighet till studierektorstjänst vid skolenhet med gymnasium och/eller fackskola kommer att gälla att vederbörande skall vara behörig till ordinarie lärartjänst vid skola som ingår i skolenheten. Gymnasieutredningen föreslår att samma behörighetskrav uppställes för studierektorstjänst vid vuxenutbildningsinstitution.

4.5.3.3. Huvudlärare. Som tidigare nämnts skall i det nya gymnasiet finnas huvudlärare. Särskilt arvode för uppdraget skall utgå om dels det ämne eller ämnesgrupp, huvudlärarbefattningen omfattar, uppgår till lägst 35 veckotimmar och dels flera lärare undervisar i ämnet eller ämnesgruppen.

I gällande skolstadga sägs att huvudlärare skall tillhandagå övriga lärare i ämnet med upplysningar och råd samt förestå till ämnet hörande institution. Gymnasieutredningen har i sitt huvudbetänkande (GU 15.5.3.4) bl.a. uttalat, att den lämpligaste formen för gymnasiets pedagogiska ledning är en rektor jämte en studierektor jämte huvudlärare, de senare med ungefärligen samma uppgifter som nu. I propositionen 1964: 171 har departementschefen anslutit sig till vad gymnasieutredningen sålunda uttalat. Samtidigt framhåller emellertid departementschefen, att det är väsentligt att huvud-

lärarna i ökad utsträckning ägnar sig åt den pedagogiska planeringen inom sitt ämne eller sin ämnesgrupp med hänsyn till den starka betoningen av bl.a. självständiga arbetsformer i det nya gymnasiet och fackskolan.

Vid vuxenutbildningsinstitution, samorganiserad med ungdomsskola, kommer självfallet huvudlärarna att betjäna den samlade verksamheten. För införandet av huvudlärarinstitution inom administrativt självständig vuxenutbildningsinstitution torde främst följande kunna åberopas. Man måste räkna med att lärarstaben inom vuxenutbildningen blir mer heterogen än inom ungdomsutbildningen på grund av att en inte obetydlig del av lärarna kommer att utgöras av personer, vilkas huvudsakliga verksamhet omfattar annat än undervisning. Flertalet av dessa lärare torde sakna egentlig lärarutbildning. En del av lärarstaben kommer därför att ha ett relativt stort behov av handledning, inte blott allmän pedagogisk utan även ämnespedagogisk.

Ehuru enligt gymnasieutredningens mening skäl torde kunna anföras för att ha huvudlärare särskilt vid de större vuxenutbildningsenheterna, är utredningen dock inte beredd att, innan närmare erfarenheter föreligger, föreslå att sådan institution inrättas vid de administrativt självständiga vuxenutbildningsenheterna. Utredningen förutsätter att den centrala skolmyndigheten har sin uppmärksamhet riktad på frågan.

4.5.3.4. Övrig personal. Elever i lokal vuxenutbildningsinstitution skall självfallet äga rätt att använda sig av kommunens *skolbibliotek* på samma villkor som ungdomsskolornas elever. En förutsättning härför är emellertid att skolbiblioteken är öppna även på kvällarna. Gymnasieutredningen får erinra om att utredningen i sitt huvudbetänkande (GU 16.4.2.2) uttalat att biblioteket bör stå till förfogande även efter skoltid.

Den för studie- och yrkesorienteringen liksom för *elevvården* i övrigt erforderliga personalen behandlas under kapitel 8.

För den *administrativa personalen* vid självständig vuxenutbildningsenhet bör tillämpas de riktlinjer som gäller för motsvarande skolor med ungdomsutbildning.

Administrativt självständig vuxenutbildningsenhet kommer inte att ha egna institutioner. De *institutionstekniker*, som finns utplacerade på de olika skolenheterna, kommer även att få tas i anspråk för vuxenutbildningen. I vad mån detta kommer att medföra behov av ytterligare personal är för närvarande inte möjligt att bedöma.

KAPITEL 5

Vuxenutbildning med riksrekrytering

5.1. Inledning

Den inre och yttre organisationen av den lokala vuxenutbildningen har behandlats i kapitel 4. I förevarande kapitel kommer gymnasieutredningen att ta upp motsvarande frågor rörande vuxenutbildningen med riksrekrytering. Som utredningen framhållit i kapitel 4 är många av de inre organisatoriska problemen som diskuterats där desamma inom vuxenutbildningen med riksrekrytering. Pedagogiska och liknande frågor behandlas därför här endast i den mån de har speciellt avseende på vuxenutbildning med riksrekrytering.

Uttrycket riksrekrytering behöver inte innebära att rekryteringsområdet omfattar hela landet. Som kommer att framgå av det följande torde, därest fler vuxenutbildningsenheter av samma slag finns inrättade, varje sådan enhet i huvudsak komma att rekrytera från vissa områden.

Deltidsundervisningen med riksrekrytering är i dag, såsom framgår av det föregående, organiserad enligt i huvudsak två former, nämligen dels som lärarledd undervisning i kombination med brevskolundervisning, dels som enbart brevskolundervisning. Vissa mindre inslag av lärarhandledning kan dock förekomma i sistnämnda undervisningsform.

Den förstnämnda undervisningsformen, lärarledd undervisning i kombination med brevskolundervisning, representeras som tidigare nämnts av statens gymnasier för vuxna i Härnösand och Norrköping medan brevskolundervisningen anordnas av olika korrespondensinstitut.

Gymnasieutredningen har tidigare framhållit att en av uppgifterna för vuxenutbildningen med riksrekrytering är att utgöra ett komplement till den lokala vuxenutbildningen i de fall då denna av olika skäl inte kan meddela annat än begränsad utbildning inom gymnasiets, fackskolans och grundskolans områden. Vidare skall utbildningsformerna med riksrekrytering kunna betjäna sådana utbildningssökande som inte har möjlighet eller vill utnyttja den lokala vuxenutbildningen. I konsekvens härmed måste utbildningsformerna med riksrekrytering kunna erbjuda ett fullständigt ämnesprogram inom gymnasiets och fackskolans områden och inom den förgymnasiala sektorn. Finns flera sådana vuxenutbildningsenheter, kan det dock vara lämpligt att mindre eftersökt utbildning förläggs till någon

eller några av enheterna. En vuxenutbildning med riksrekrytering måste vidare medge studium även av sådana enstaka ämneskurser, som eljest inte kan studeras inom lokal vuxenutbildning. Detta är i dag inte möjligt vid statens gymnasier för vuxna.

Gymnasieutredningen kommer i det följande att framlägga förslag beträffande vuxenutbildningsformer, som bl.a. svarar mot de vuxenutbildningar med riksrekrytering som finns i dag. Därvid behandlar utredningen under avsnittet 5.2, som har rubriken Studieformer, dels den kombinerade lärarledda undervisningen och brevskolundervisningen, dels brevskolundervisningen utan eller med endast begränsad lärarhandledning. Gymnasieutredningen vill emellertid redan nu framhålla att gränserna mellan dessa två studieformer är flytande, och utredningen kommer därför, som närmare kommer att utvecklas i det följande, till det resultatet att samma vuxenutbildningsenheter bör erbjuda båda studieformerna i den utsträckning de drivs i offentlig regi. I avsnittet 5.3 diskuteras den närmare utformningen av dessa vuxenutbildningsenheter, varefter i avsnittet 5.4 ges en sammanfattning av gymnasieutredningens förslag.

5.2. Studieformer

5.2.1. Kombinerad lärarledd undervisning och brevskolundervisning

5.2.1.1. Gymnasieutredningen har i kapitlen 1 och 3 i stora drag redogjort för undervisningens uppläggning vid statens gymnasier för vuxna. Studiesättet kan i korthet beskrivas så att man varvar muntlig undervisning av traditionellt slag och brevskolstudier på hemorten. Studierna börjar och avslutas med muntlig kurs. Man har ett slag av normaltidsplaner för de olika studieinriktningarna, vilka förutsätter en sammanlagd studietid av — beroende på studieinriktning — fyra—fem år. I denna normalstudietid är fast inlagda sex—åtta muntliga kurser. Läsåret är indelat i sju perioder, envar om fem veckor, till vilka de muntliga kurserna är förlagda.

Följande skiss illustrerar hur normaltidsplanen i Norrköping är upplagd för en elev, som läser enligt det nuvarande allmänna gymnasiets läroplan.

Läsår	1							2							3							4						
Termin	HT			VT				HT			VT				HT			VT				HT			VT			
Perioder	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
Studieväg	M					M					M						M						M			M		M

Anm. I raden för Studieväg markerar M muntlig kursperiod i skolan och tom ruta studier på hemorten.

Skissen illustrerar som nämnts en elevs normaltidsplan. Av skissen kan man däremot inte utläsa hur många muntliga kurser som anordnas under varje period. Det är självfallet av vikt att de muntliga kurserna lägges så över hela läsåret att belastningen på skolan blir så jämn som möjligt. Av denna orsak är de muntliga kurserna inom de olika studievägarna förlagda till olika perioder. De olika studievägarna börjar vidare antingen en hösttermin eller en vårtermin, vilket innebär att den första muntliga kursen (introduktionskursen) för vissa studievägar är förlagd till period 1 (hösttermin) och för andra till period 4 (vårtermin).

5.2.1.2. Den skisserade normaltidsplanen omfattar fyra läsår med sju muntliga kurser. Normaltidsplanen medger emellertid att man i det enskilda fallet kan variera dels studietiden och dels studiesättet. Det är sålunda möjligt att inom ramen för skolans organisation bl.a. förkorta studietiden avsevärt, vilket är betydelsefullt när det gäller elever, vilka som regel förvärvsarbetar vid sidan av studierna och har intresse av att så snabbt som möjligt fullfölja studierna.

En förkortning av studietiden kan uppnås dels genom att man blir intagen i senare muntlig kurs än den första, dels genom att man inte utnyttjar samtliga muntliga kurser. F.n. gäller att intagning kan ske till varje muntlig kurs utom den sista; man måste sålunda delta i minst två muntliga kurser. Möjligheten att bli intagen i senare muntlig kurs än den första är värdefull med hänsyn till att man härigenom kan utnyttja förefintliga högre förkunskaper än som normalt förutsätts.

Möjligheten att hoppa över en eller flera muntliga kurser innebär självfallet att i stället mer måste inläras genom brevstudier mellan de muntliga kurserna. Lärarhandledningen blir av mindre omfattning mot det att det självständiga studiearbetet ökar. Med utgångspunkt i den i föregående avsnitt presenterade skissen kan exempelvis en studiegång på två år genomföras så att man efter den första muntliga kursen tar den tredje muntliga kursen (kursperiod 4 VT 2), därefter den femte muntliga kursen (kursperiod 2 HT 4) samt slutligen de sjätte och sjunde muntliga kurserna (kursperiod 5 resp. 7 VT 4).

5.2.1.3. Gymnasieutredningen har tagit del av en av Norrköpingsskolans rektor bland skolans elever gjord enkät om utbildningsformen. Enligt enkätsvaren är eleverna i stort sett nöjda med studieformen. Värdet av den muntliga undervisningen betonas särskilt och i ett inte obetydligt antal fall önskar man att de lärarledda inslagen blir längre. Av svaren framgår vidare att det finns önskemål om längre gående koncentrationsläsning. En fråga huruvida eleverna hellre skulle ha velat studera vid kvällsgymnasium, om sådant funnits på deras hemort, har i övervägande antal fall besvarats med nej.

Inslaget av lärarledd undervisning i gymnasierna för vuxna är som tidigare nämnts betydande. Av de fyra—fem år som normalstudietiden för gymnasiet beräknas omfatta, tillbringar eleverna 35 respektive 40 veckor i skolan. De lärarledda inslagen tjänar även ett kontrollerande och stimulerande syfte. I förenämnda enkätsvar har även betonats det betydelsefulla i att studieformen medger goda kontakter med lärarna.

5.2.1.4. Intet av de två gymnasierna för vuxna meddelar f.n. undervisning, som omfattar hela gymnasiets program. Sålunda finns latinlinje av allmänt gymnasium endast vid skolan i Norrköping och allmän linje av sådant gymnasium endast i Härnösand. Den tekniska gymnasieutbildningen är vidare begränsad till de maskin- och byggtekniska områdena.

Som tidigare nämnts bör denna skolform i princip erbjuda det nya gymnasiets och fackskolans hela program. Detta behöver dock inte betyda att varje enskild skola skall täcka allt. I fråga om vissa utbildningar, exempelvis klassisk variant eller några av de ekonomiska eller tekniska grenarna, kan det vara lämpligt att koncentrera dem till någon eller några skolor. Framför allt bör så ske beträffande utbildningsvägar, till vilka tillströmningen kan beräknas bli av relativt ringa omfattning.

Gymnasieutredningen har diskuterat, huruvida man inte borde göra ett undantag från principen att utbildning skall erbjudas inom hela gymnasiets område, vilket undantag i så fall skulle gälla undervisning enligt den tekniska linjens fjärde årskurs. Det har nämligen gjorts gällande, att, därest undervisning enligt läroplanen för fjärde årskursen skulle läggas upp efter i stort sett samma principer som övrig gymnasieundervisning, dels studietiden torde komma att omfatta närmare fyra terminer, dels de muntliga inslagen bli så omfattande, att de troligen inte kommer att avsevärt understiga tiden för motsvarande undervisning i ungdomsgymnasiet. Under sådana förhållanden kunde det ifrågasättas om inte de elever, som önskade fullständig teknisk gymnasieutbildning, efter att ha börjat i den kombinerade utbildningsformen, borde hänvisas att slutföra studierna vid ungdomsskola med fullständig teknisk gymnasieutbildning eller genom brevskolstudier.

Enligt gymnasieutredningens mening är angivna skäl inte tillräckligt starka för att motivera ett avsteg från principen att utbildning skall erbjudas inom hela gymnasiets område. Åtgärder bör dock vidtas för att undvika att studietiden blir alltför lång. I kapitel 2 redovisade elevantal vid statens gymnasier för vuxna tyder på att utbildning enligt specialkurs vid tekniskt gymnasium är den mest attraktiva av förekommande två tekniska gymnasieutbildningar. Man synes sålunda föredra en teknisk gymnasieutbildning med relativt små inslag av allmänna ämnen framför en sådan utbildning med större inslag av sådana ämnen. På det nya gymnasiets tek-

niska linje kommer inslaget av allmänna ämnen att bli större än i nuvarande 3-åriga tekniska gymnasium.

Detta konstaterande leder enligt utredningens mening till att man i den kombinerade utbildningsformen bör underlätta val av en studieväg på teknisk linje, som upptar enbart eller till helt övervägande del de i ungdomsgymnasiets läroplan ingående matematisk-naturvetenskapliga och tekniska ämnena. Ett sådant studieprogram skall givetvis kunna kompletteras med de ämnen i den fullständiga lärokursen som fallit bort, varigenom den som så önskar senare kan bredda sin utbildning.

Emellertid bör i den kombinerade studieformen även kunna väljas en teknisk studieväg, som följer studieordningen på ungdomsgymnasiets tekniska linje.

Vid statens gymnasier för vuxna anordnas vidare för närvarande dels specialkurser av tekniskt gymnasium (maskin- och byggtekniska linjer), dels förberedande kurser för sådan utbildning. I kapitel 9 kommer gymnasieutredningen att närmare ta upp frågan om specialkurserna vid tekniskt gymnasium. De förslag, som utredningen framlägger där, innebär att specialkurserna skall finnas kvar övergångsvis.

Med hänsyn till förslagen att det vid skolorna med riksrekrytering skall erbjudas dels en på visst sätt begränsad teknisk gymnasieutbildning, dels utbildning enligt läroplanen för fackskolans tekniska linje, finns det ingen anledning att här behålla specialkursutbildningen. Denna bör dock finnas kvar så länge, att de som genomgått förberedande kurs skall ha möjlighet att fullfölja den utbildning, för vilken de förberett sig.

I den kombinerade studieformen bör vidare erbjudas såväl fullständig som partiell förgymnasial utbildning. Tills vidare bör undervisning ges inom samtliga ämnen på grundskolans högstadium, i fråga om övningsämnena dock enligt samma grunder som beträffande gymnasie- och fackskolundervisningen i lokal vuxenutbildning. Längre fram, då man kan räkna med att flertalet av de utbildningssökande genomgått 9-årig grundskola, kan det vara motiverat att inskränka den förgymnasiala utbildningen till i huvudsak en komplettering i för gymnasie- och/eller fackskolstudier erforderliga ämnen. De förberedande kurserna för inträde i specialkurs av tekniskt gymnasium ersätts av den partiella grundskolutbildningen.

5.2.1.5. Utbildningen vid statens gymnasier för vuxna medger som tidigare nämnts endast studier för fullständig kompetens. Då en av uppgifterna för vuxenskolorna med riksrekrytering i framtiden blir att erbjuda kompletterande utbildning till de lokala vuxenutbildningsinstitutioner, vid vilka undervisning kan meddelas i endast ett begränsat antal ämnen, bör skolformen även medge att man läser enstaka ämneskurser. Som tidigare nämnts kan det därvid vara lämpligt att koncentrera mindre eftersökt utbildning till någon eller några av skolenheterna.

Såsom framgår av kapitel 4 har inom den lokala vuxenutbildningen undervisningen upplagts efter ämneskurssystemet, vilket medger att de som vill ha fullständig och de som endast vill ha partiell kompetens kan samläsa. Gymnasieutredningen får i detta sammanhang erinra om att av svaren på den tidigare omnämnda enkäten med elever vid vuxengymnasiet i Norrköping framgår att önskemål fanns om en koncentration av undervisningen. En normalstudiegång måste emellertid göras upp så att den så väl som möjligt passar flertalet studerande. Vid utarbetandet av de normalstudiegångar för den kombinerade utbildningsformen, som finns intagna som Bilaga 2 till detta betänkande (tab. 5: 1—5: 21) har utredningen så långt detta varit möjligt sökt tillgodose detta krav. Utredningen är dock medveten om att det härvid med de erfarenheter man hittills har av den kombinerade studieformen inte varit möjligt att komma fullt så långt i samordning som beträffande den lokala vuxenutbildningen. I förhållande till nuläget innebär emellertid utredningens förslag en inte obetydlig koncentration. Utredningen håller det inte för osannolikt att de erfarenheter, som framtiden kan ge, kan komma att möjliggöra en ytterligare koncentration.

Inom ramen för normalstudiegångarna finns det emellertid flera möjligheter att ytterligare tillfredsställa de partiellt läsande. Som en sådan anordning föreslår gymnasieutredningen att intagning skall kunna ske till vilken muntlig kursperiod som helst och sålunda även, i motsats till vad nu gäller, den sista perioden. För den som intas i sista kursperioden kommer då studiegången att bli ganska lik den för sådan brevskolstuderande, som före slutprövningen genomgår s.k. preparandkurs. Avser i sådana fall studierna endast ett fåtal ämnen, kan undervisningstiden avkortas avsevärt i jämförelse med om vederbörande helt skulle ha följt normalstudiegången.

Mellan ytterligheterna att endast deltaga i den sista muntliga kursperioden och att helt följa normalstudiegången kan man tänka sig flera varianter, exempelvis att deltaga i den första och den sista muntliga perioden eller att endast gå några av perioderna, vilket i samtliga fall leder till en förkortning av studietiden för den som läser för partiell kompetens.

5.2.2. Brevskolundervisning

5.2.2.1. I brevskolkurserna är lärostoffet fördelat på ett antal undervisningsbrev, som också i regel innehåller övnings- och provuppgifter. Lösningarna till brevuppgifterna insändes till brevskolan (korrespondensinstitutet) för rättning. De rättade breven återställes därefter till eleven. Brevskolundervisningen, i varje fall inom gymnasiets område, omfattar i dag vanligen också vissa muntliga moment på så sätt att den brevskolstuderande i åtskilliga ämnen erbjuds att före prövningen genomgå av brevskolan anordnade s.k. preparandkurser. Dessa kurser är förlagda i

anslutning till nuvarande prövningsperioder, och kurserna omfattar fem—sex veckor. Antalet ämnen, vari undervisning meddelas under kurstiden, uppgår till åtta—tio och antalet undervisningstimmar i varje kurs, beroende på ämne, i allmänhet till 25—75. För dem som vill avlägga studentexamen som Hermods korrespondensinstituts egna elever är deltagande i preparandkurs obligatoriskt. I övrigt är deltagande i sådan kurs frivilligt men det är vanligt att brevskolstuderande deltager i dessa kurser.

Brevskolstuderande som prövar i gymnasieämnen, vari laborationer förekommer, är skyldig att genomgå laborationskurs i ämnet eller eljest styrka att han förvärvat motsvarande kunskaper. För en endast obetydlig kostnad för eleven (10 kronor) ordnas vid de tekniska gymnasierna särskilda laborationskurser för teknisk privatistexamen.

Under senare år har jämsides med den gängse brevskolundervisningen anordnats vad man brukar kalla lärarledda brevstudier. I denna undervisningsform engageras även en handledare (handledande lärare). Utbildning inom gymnasiet enligt denna studieform förekommer dels vid de i kapitel 2 angivna tekniska korrespondensläroverken, där tiden för handledningen uppgår till några få veckotimmar, dels vid de s.k. korrespondensgymnasierna. I de senare kan handledningen omfatta ungefär samma timtal som i det vanliga ungdomsgymnasiet. Undervisningen vid korrespondensgymnasierna har inte karaktär av deltidsundervisning och skolformen är avsedd för ungdom. Den har tillkommit främst i syfte att lösa glesbygdens skolproblem.

5.2.2.2. Det allmännas engagemang i brevskolundervisningen har diskuterats i olika sammanhang. Därvid har framförts förslag bl.a. om upprättande av en statlig brevskola och om statliga anslag till privata brevskolor för framställning av brevkurser. Dessa frågor har senast behandlats av brevskoleutredningen, vars utredningar och förslag är sammanfattade i betänkandet Korrespondensundervisningen inom skolväsendet (SOU 1962: 16). Brevskoleutredningen förklarade att utredningen inte vore beredd att föreslå inrättandet av en statlig brevskola. Däremot ställde sig utredningen inte direkt avvisande till att statliga anslag skulle kunna utgå till brevskolor för utarbetande av brevkurser för skolväsendets behov. Som villkor härför borde dock enligt brevskoleutredningen gälla att ifrågavarande brevskola dels ställdes under statlig tillsyn, dels även ställde sig till efterrättelse de närmare bestämmelser rörande brevskolundervisningen, som den centrala skolmyndigheten kunde komma att utfärda.

De förut nämnda laborationskurserna för teknisk privatistexamen kan sägas utgöra ett slag av statligt stöd åt brevskolstuderande. Gymnasieutredningen får i detta sammanhang även erinra om dels att i viss omfattning statligt stöd utgår för framställning av brevkurser på akademisk nivå, dels att de enligt kungörelsen 1964: 480 utgående brevskolestipendierna

innebär att det allmänna delvis betalar kursavgiften för brevskolstuderande.

5.2.2.3. Gymnasieutredningen finner att starka skäl talar för att samhället engagerar sig även i den yuxenutbildning, som representeras av brevskolundervisningen. Utredningen har tidigare i olika sammanhang deklarerat att lika väl som det allmänna svarar för ungdomsutbildningen, bör det allmänna även svara för motsvarande yuxenutbildning. Ett sådant engagemang har samhället redan nu i en inte obetydlig omfattning åtagit sig beträffande vuxenutbildning med lokal rekrytering, genom bl.a. statligt stöd till kvällsgymnasier för vuxna och tekniska aftonskolor. Men det allmänna svarar även för viss vuxenutbildning med riksrekrytering, främst genom de två statliga gymnasierna för vuxna. När det gäller vuxenutbildning i form av brevstudier är däremot samhällets insatser mindre och motsvarar inte insatserna i fråga om andra slag av vuxenutbildning.

5.2.2.4. Brevskolundervisningen har enligt utredningens mening även i framtiden en betydelsefull uppgift att fylla. I sin mest renodlade form ger den möjlighet att yrkesarbeta under hela studietiden och en mycket stor obundenhet i fråga om tider. Man kan läsa enligt denna studiemetod oberoende av var man är bosatt. Brevskolundervisningen utgör vidare som tidigare nämnts ett mycket viktigt och nödvändigt inslag i vuxenutbildningen. Det finns därför anledning att, såsom gäller andra vuxenutbildningsformer, ge den offentligt stöd.

5.2.2.5. Frågan blir då hur detta stöd skall utformas. Som tidigare nämnts har härvid bl.a. diskuterats inrättandet av en statlig brevskola samt statligt stöd till framställning av brevkurser. Vidare har i olika sammanhang framförts önskemål om statligt stöd åt brevskolstuderande.

Brevskolstudier är en utbildningsform, som redan har en stor omfattning och i framtiden bl.a. på det gymnasiala stadiet enligt gymnasieutredningens uppfattning bör kunna bli ett än mer betydelsefullt inslag. Det allmännas ansvar och insatser måste bedömas med hänsyn härtill. Gymnasieutredningen anser för sin del att tiden nu är mogen för att det tillskapas en skolorganisation i offentlig regi också för brevskolstuderande. De som önskar bedriva brevskolstudier skall kunna göra detta avgiftsfritt inom denna organisation.

En offentlig skola inom denna organisation bör i princip ha samma uppgifter som varje annan offentlig skola. Den skall anta elever i enlighet med de riktlinjer, som kan finnas utfärdade. Vidare måste skolan ställa erforderlig undervisning till förfogande, vilket vid en sådan studieform bl.a. innebär att eleverna avgiftsfritt skall få brevkurser eller annan för självständiga studier lämpad studiemateriel. Eleverna skall vidare kunna få sina presta-

tioner fortlöpande bedömda, dvs. de skall bl.a. kunna få sina lösningar av brevens provuppgifter bedömda och förklarade. Skolan skall följa upp undervisningen, vilket bl.a. måste innefatta att skolan skall utöva något slag av kontroll över elevernas studieresultat. Eleverna skall vidare ha möjlighet att med skolan diskutera olika problem, som sammanhänger med studierna samt kunna få studierådgivning och andra skolsociala förmåner. Slutligen skall skolan på grundval av de bedömningar som gjorts under studietiden och/eller vid särskilda prövningar utfärda slutbetyg eller motsvarande handling. Omfattningen av en sådan utbildningsverksamhet blir liksom beträffande all annan gymnasial utbildning en avvägningsfråga med hänsyn till tillgängliga materiella och personella resurser.

Det är inte nödvändigt att denna skolform — lika litet som andra skolformer — själv producerar erforderlig studiemateriel. Detta materiel kan inköpas från existerande brevskolor och brevskolorna bör även kunna anlitas för rättning av elevlösningar av provuppgifterna i brevkurserna. Överenskommelse om rättning bör ingå i köpavtalet. Självfallet måste kontroll ske av den materiel som inköps, men denna kontroll blir i princip densamma som finns eller kommer att finnas beträffande undervisningsmateriel för skolväsendet i övrigt. I fråga om statens gymnasier för vuxna tillämpas f.ö. redan detta arrangemang.

Skulle det visa sig att lämpliga brevkurser inte finns att tillgå, måste samhället — liksom när undervisningsmateriel inte finns inom skolväsendet i övrigt — självt låta framställa sådan materiel eller stimulera till sådan produktion.

Gymnasieutredningen har ingen anledning att närmare ta upp frågorna om produktion och kontroll av erforderliga brevkurser. Utredningen förutsätter att dessa spörsmål närmare behandlas av den i propositionen 1964: 171 (s. 572) aviserade särskilda utredningen om produktionen och granskningen av läroböcker och andra hjälpmedel.

5.2.2.6. På samma sätt som i 5.2.1 föreslagits beträffande den kombinerade undervisningen bör i studieformen brevskolundervisning utbildning i princip erbjudas såväl inom gymnasiets och fackskolans områden som inom den förgymnasiala sektorn.

Brevskolundervisningen skall vidare erbjuda utbildning till såväl fullständig som partiell kompetens. Utbildningsformen är upplagd som ämneskursundervisning. De förut beträffande den kombinerade utbildningsformen berörda problemen om att samordna undervisningen för dem som läser för fullständig kompetens och för dem som endast vill läsa ett begränsat antal ämnen går därför att på det hela taget lösa tillfredsställande. Här liksom eljest är självfallet den individuella studievägledningen av stor betydelse.

5.2.3. Gymnasieutredningens slutsatser

5.2.3.1. Tidigare har nämnts, att det är mycket vanligt att brevskolundervisningen förknippas med en s.k. preparandkurs. Preparandkurserna, sådana de är utformade i dag, utgör en omedelbar förberedelse för kommande prövning. De är avsedda för en intensiv genomgång av brevkursen i ämnet.

Brevskolundervisning med relativt små inslag av muntlig undervisning är i själva verket en studieform som redan nu förekommer i statens gymnasier för vuxna. Åtskilliga elever utnyttjar blott en mindre del av den muntliga undervisning, som erbjuds. Som nämnts är det dock enligt gällande bestämmelser inte möjligt att genomgå gymnasium för vuxna efter deltagande i endast den sista muntliga kursen; man måste ha deltagit i minst en muntlig kurs dessförinnan. Detta sammanhänger med att i gymnasierna för vuxna för närvarande i realskolan samtliga och i gymnasiet flertalet ämnen avslutas under de båda sista terminerna samt att för slutämnena i studentexamen tre-terminskatalog skall upprättas.

Gymnasieutredningen har tidigare föreslagit att det i den kombinerade lärarledda undervisningen och brevskolundervisningen skall vara möjligt att dels även förvärva partiell kompetens, dels genomgå skolformen efter deltagande i endast den sista av de muntliga kurser där ämnet förekommer. Genom denna senare väg kommer det sålunda att de facto finnas en möjlighet att i viss omfattning bedriva brevskolstudier vid en offentlig skola. De rent tekniska förutsättningarna blir dock inte tillräckligt goda för att man skall kunna nöja sig med enbart denna anordning, vilken ju uppkommit som en speciell företeelse inom denna studieform. Man bör direkt inrikta sig på att tillmötesgå dem som enbart vill ha brevskolundervisning.

Därvid leder de angivna förhållandena enligt gymnasieutredningens mening till att i offentlig regi bedriven brevskolundervisning och den vid nuvarande gymnasier för vuxna bedrivna kombinerade brevskolundervisningen och muntliga undervisningen bör sammanföras till samma skolorganisation. Detta innebär inte att endast en sådan skolenhet skall finnas utan som närmare kommer att utvecklas i det följande föreslår utredningen en viss utökning av organisationen.

För ett sammanförande av angivet slag kan vidare åberopas att man i gymnasierna för vuxna har en organisation och en lärarstab, som är väl förtrogen med brevskolundervisningens problematik. Ingen annan i offentlig regi driven skola torde ha denna kännedom. Att under sådana förhållanden upprätta en särskild organisation eller låta den administrativt ingå i annan skolform är enligt gymnasieutredningens mening inte lämpligt.

5.2.3.2. Gymnasieutredningen föreslår sålunda att för vuxenutbildningen med riksrekrytering skall finnas skolenheter, där eleverna ges möjlighet att studera dels helt enligt formen brevskolstudier, dels i stort sett enligt

nuvarande studieform vid gymnasierna för vuxna. Vidare bör det vara möjligt att vid dessa skolor bedriva studier i olika individuella mellanformer, dvs. enligt studieformer där angivna två ytterligheter flyter in i varandra.

I realiteten skulle nu ifrågavarande skolors studieform kunna beskrivas så, att den omfattar brevskolundervisning, vilken kan kompletteras med lärarledd undervisning i större eller mindre omfattning. Det primära är sålunda brevskolundervisningen och ytterligheterna representeras därvid å ena sidan av den rena brevskolundervisningen (i vissa fall kompletterad med laborationskurser) och å andra sidan av kombinerad lärarledd undervisning och brevskolundervisning med det antal lärarledda inslag som normalstudiegången innehåller.

I fråga om de rena brevskolstuderande kan det synas som om dessa genom nu föreliggande förslag inte skulle få sin studiesituation nämnvärt förbättrad. Så blir dock fallet. Först och främst innebär utredningens förslag att brevskolstuderande under hela studietiden har möjlighet att deltaga i förekommande lärarledd undervisning i ett eller flera ämnen. De kan få detta stöd allt efter behov och det kan sättas in vid olika tidpunkter och på olika stadier. Denna möjlighet finns inte för närvarande. De brevskolstuderande kommer vidare att avgiftsfritt få tillgång till ett fullgott kursmaterial.

I följande avsnitt kommer utredningen att under rubriken Vuxenskolornas organisation m.m. närmare behandla olika frågor rörande denna sammansatta skolform med riksrekrytering.

5.3. Vuxenskolornas organisation

5.3.1. Efterfrågan på utbildning

5.3.1.1. Såvitt gymnasieutredningen kan bedöma har statens gymnasier för vuxna visat sig fylla en uppgift. Man måste i detta sammanhang beakta, att skolformen är en relativt ny företeelse i svenskt skolliv. Skolan i Norrköping, som är äldst, har funnits i knappt tio år och Härnösandsskolan började sin verksamhet först läsåret 1962/63, från och med vilket år för övrigt den från vuxenutbildningssynpunkt attraktiva fackgymnasieutbildningen infördes vid de två skolorna. Existensen av utbildningsformen synes vidare ännu inte gått in i allmänna medvetandet. Bl.a. dessa omständigheter jämte breddningen till att jämväl omfatta fackskola och den föreslagna möjligheten att i denna skolform kunna få studera även enstaka ämnen gör att gymnasieutredningen för sin del inte hyser någon tvekan om att skolformen väl låter sig anpassa till framtidens krav.

5.3.1.2. När det gäller att bedöma den framtida efterfrågan på brevskolundervisning har man vissa hållpunkter. Sålunda kan med stöd av från de

två största korrespondensinstituten erhållna uppgifter antalet av vad korrespondensinstituten betecknar som »aktiva» gymnasieelever uppskattas till omkring 4 000 och »aktiva» realskolelever till mellan 2 000 och 2 500. Ordet »aktiv» betyder dock inte riktigt ett och detsamma vid de två instituten. Enligt terminologin vid ett institut upphör elev att vara aktiv när sex månader förflutit sedan han senast insände något studiebrev till institutet medan det andra institutet härvidlag tillämpar en ettårsgräns. Vidare är att märka att de angivna talen endast omfattar elever som enligt uppgift studerar för fullständig kompetens. Hur många som läser för endast partiell kompetens lämnar tillgängligt material inga upplysningar om. I fråga om sistnämnda grupp vet man dock erfarenhetsmässigt, att i den ingår ett antal som läser »stödkurser», dvs. det är fråga om elever i ungdomsskolan, som läser brevkurser jämsides med studierna i ungdomsskolan.

Annat tillgängligt material tyder på att antalet nyanmälningar till fullständiga gymnasiekurser de senaste åren rört sig om ca 1 500 per år. Däremot har man ingen ledning för ens en grov uppskattning av hur många nyanmälningarna per år kan vara till enstaka ämneskurser inom gymnasiets område.

Till osäkerheten om vilket intresset kan bli i framtiden måste även komma att bidra en sådan omständighet att brevskolundervisningen skulle bli avgiftsfri. Man torde knappast göra sig skyldig till någon överdrift, om man utgår från att ett erbjudande om avgiftsfria brevskolstudier, även om detta erbjudande skulle vara begränsat, skulle medföra en kraftig tillströmning av sökande.

Slutsatsen av det sagda är enligt utredningens mening att brevskolundervisning även i framtiden blir mycket efterfrågad och att erbjudandet om avgiftsfria brevskolstudier kommer att kraftigt stimulera efterfrågan.

5.3.2. Utbildningstid och utbildningsgång

5.3.2.1. Kombinerad lärarledd undervisning och brevskolundervisning. Vid statens gymnasier för vuxna omfattar normalutbildningstiden för allmänna gymnasiet och handelsgymnasiet fyra år med sju lärarledda kurser, för tekniska gymnasiet fem år med åtta sådana kurser och för specialkurs av tekniskt gymnasium fyra år med sju kurser. Den allmänna realskolan har en timplan som sträcker sig över fyra år med sju muntliga kurser men i flertalet fall genomföres studierna snabbare. Den förberedande kursen för inträde i specialkurs vid tekniskt gymnasium är konstruerad så att den skall kunna genomgås på ett år och den omfattar två lärarledda kurser.

Studietiderna för fullständig gymnasiekompetens är sålunda rätt långa. Gymnasieutredningen har därför undersökt om det inte skulle vara möjligt att avkorta studietiderna i den kombinerade utbildningsgången samt funnit att så bör vara möjligt i viss omfattning. I de exempel på *normaltidsplaner*

som utredningen presenterar i det följande är sålunda studietiden på gymnasiets humanistiska, samhällsvetenskapliga och ekonomiska linjer avkortad med ett halvt år till 3½ år. För gymnasiets naturvetenskapliga linje räknar utredningen med en normalstudietid av fyra år. Den längre studietiden på denna linje motiveras av att vissa ämnen med hänsyn till i dem förekommande laborationer kräver längre tid. Dessa kan inte i samma utsträckning som andra ämnen klaras på egen hand i hemorten.

Gymnasieutredningen har tidigare framhållit att i den kombinerade studieformen teknisk gymnasieutbildning skall kunna erhållas i en form som omfattar huvudsakligen de grundläggande matematisk-naturvetenskapliga ämnena samt de tekniska ämnena, med möjlighet att senare bygga på utbildningen.

En sådan studieväg exemplifieras i följande normaltidsplan så att normalstudietiden omfattar 4½ år, med två etapper, den första motsvarande årskurserna 1—3 (tre år) och den andra årskurs 4 (1½ år). Under de tre första åren förutsätts att samläsning i betydande omfattning skall ske med den naturvetenskapliga gymnasielinjen. Eventuell komplettering med de ytterligare allmänna ämnen som finns på timplanen för ungdomsgymnasiets tekniska linje bör kunna ske på ett år (jfr Bilaga 2, tab. 5: 8).

För fackskolans del har utredningen med hänsyn till förekommande laborationer m.m. funnit att normalstudietiden för den tekniska linjen måste göras något längre än för övriga fackskollinjer. I exemplen på normaltidsplaner omfattar sålunda den tekniska utbildningen tre år mot 2½ år för övriga linjer inom fackskolan.

Den förgymnasiala utbildningen kommer att rekryteras av personer med högst skiftande förkunskaper, varför man måste tillåta en betydande elasticitet i kursuppläggningen. Förutom fullständig utbildning enligt läroplan för grundskolans högstadium bör därför finnas kortare utbildningsvägar. De senare exemplifieras i det följande av två normaltidsplaner, båda omfattande ett år, varav den ena börjar höstterminen och den andra vårterminen.

Gymnasieutredningen vill genom en skiss på följande sida illustrera hur normaltidsplaner för olika studievägar, som inom den kombinerade undervisningsformen leder till fullständig kompetens, kan upplåggas.

Exemplet upptar för den naturvetenskapliga gymnasielinjen åtta muntliga kursperioder och för den tekniska gymnasieutbildningen nio (vid breddning elva) sådana perioder. Med hänsyn till samläsningsmöjligheterna sammanfaller de naturvetenskapliga och tekniska linjernas sex första muntliga perioder. Av tekniska linjens nio perioder motsvarar de sex första årskurserna 1—3 och de tre sista årskurs 4.

Med hänsyn till samläsningsmöjligheterna har de sju muntliga kursperioderna för gymnasiets humanistiska, samhällsvetenskapliga och ekonomiska linjer förlagts till samma tider, och samma gäller beträffande de fem perio-

Exempel på normaltidsplaner för kombinerad lärarledd undervisning och brevskolundervisning

Läsår	1							2							3							4							5							6						
Termin	HT			VT				HT			VT				HT			VT				HT			VT				HT			VT				HT			VT			
Perioder under läsåret	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
Studieväg:																																										
Gymnasium: Na	M			M				M			M				M			M				M			M																	
Gymnasium: Te.....	M			M				M			M				M			M				M			M				M			M				M					
Gymnasium: Hum, Sh, Ek, ...				M				M			M				M			M							M																	
Fackskola: Te.....	M			M				M			M				M			M																								
Fackskola: So, Ek				M				M			M				M			M																								
Fullständig grundsskola (högstadiet)				M				M			M				M			M							M																	
Partiell grundskola (högstadiet) med början höstermin	M			M				M																																		
D:o med början vårtermin				M				M			M																															

Anm. 1. M=muntlig kursperiod. Tom ruta=studier på hemorten

2. Det streckade på studieväg Gymnasium: Te markerar komplettering i vissa allmänna ämnen.

derna på fackskolans sociala och ekonomiska studievägar. Fackskolans tekniska linje upptar sex muntliga kursperioder, den fullständiga grundskolan (högstadiet) sju och den partiella grundskolan tre.

Utplaceringen av de muntliga kurserna måste bl.a. ske med hänsynstagande till att belastningen på skolan blir så jämn som möjligt över hela året. Vid utarbetandet av förestående exempel på normaltidsplaner har gymnasieutredningen gjort vissa antaganden om dels den totala verksamhetens omfattning, dels fördelningen på olika studievägar. När det gäller omfattningen har utredningen sålunda räknat med en medelbeläggning varje period av 650 à 700 veckotimmar.

Gymnasieutredningen vill slutligen understryka att de presenterade normaltidsplanerna inte utgör annat än *exempel* på hur sådana kan läggas upp. Varje vuxenskola bör visserligen för den kombinerade utbildningsformen ha en normaltidsplan för varje studieväg men programmen kan få variera mellan de olika skolorna.

Gymnasieutredningen har på grundval av exemplifierade tidsplaner låtit utarbeta exempel på planer, i det följande benämnda *normalstudiegångar*, för gymnasiets och fackskolans olika linjer och grenar, grundskolans högstadium och partiell grundskola (förberedande kurser för inträde i gymnasium och fackskola). Gymnasieutredningen vill även här understryka att det är fråga om exempel och att variationer bör få förekomma mellan de olika skolorna, dock bör i varje fall tills vidare inget ämne få disponera högre antal undervisningstimmar än som angives i utredningens exempel på normalstudiegångar. Sammanlagda antalet undervisningstimmar för varje ämne bör sålunda här, liksom i de för lokal vuxenutbildning presenterade normalstudiegångarna, beteckna det *maximiantal* timmar, som får ges i den muntliga undervisningen.

Gymnasieutredningen har beträffande den lokala vuxenutbildningen (4.2.4.2) föreslagit att till skolans förfogande ställs ett schablonmässigt beräknat antal timmar, motsvarande 10 % av skolans totala antal undervisningstimmar per termin, att användas för individuell studiehandledning, stödundervisning m.m. Behov av detta slag föreligger självfallet även vid vuxenutbildningsinstitution med riksrekrytering. Gymnasieutredningen föreslår därför att vuxenskolorna med riksrekrytering för angivna ändamål tilldelas extra timmar motsvarande 10 % av det totala antalet undervisningstimmar i de muntliga kursperioderna inom gymnasiets och fackskolans områden.

Gymnasieutredningens exempel på normalstudiegångar är fogade som Bilaga 2 till detta betänkande (tab. 5: 1—5: 21). Normalstudiegångarna visar för de olika linjerna och grenarna både hur många ämnen och med vilket veckotimtal eleven kan läsa under en och samma kursperiod och hur många undervisningstimmar varje ämne maximalt får ta i anspråk,

fördelat på två eller flera kursperioder. Varje kursperiod beräknas omfatta fem veckor.

Liksom i den lokala vuxenutbildningen (jfr 4.2.3.4) måste det vid vuxenskolor med riksrekrytering vara möjligt att exempelvis bygga på fackskolkompetens till fullständig eller partiell gymnasiekompetens. I vilken muntlig kursperiod en sådan studerande skall placeras blir beroende på vilka ämnen, grenar och linjer studierna avser. En elev med exempelvis fullständig kompetens från fackskolans tekniska linje, som avser att skaffa sig teknisk gymnasieutbildning enligt den tidigare exemplifierade normaltidsplanen, bör när det gäller undervisning i tekniska ämnen utan vidare kunna tas in till den muntliga kursperiod som motsvarar början av årskurs 4 (kursperiod 7 i tabell 5: 8). De ytterligare kunskaper i matematik, fysik och kemi som han måste ha för att kunna följa undervisningen i de tekniska ämnena, kan han förvärva antingen genom enbart brevstudier eller genom att i den kombinerade studieformen gå in i någon av de senare kursperioderna i dessa ämnen.

5.3.2.2. Brevskolundervisning. Gymnasieutredningen vill redan från början understryka att varje brevskolstuderande självfallet skall få läsa i den takt han själv vill och de ämnen han önskar. Som utredningen närmare kommer att utveckla under kapitel 7 blir det dock en viss begränsning i giltighetstiden för vid ämnesprövning förvärvat betyg. Denna inskränkning kommer dock endast ha betydelse för dem som vill ha slutbetyg.

Till ledning för de brevskolstuderande bör vid varje vuxenskola finnas normalstudiegångar för fullständig kompetens. Dessa kan få variera mellan de olika skolorna. Den som följer sådan normalstudiegång skall kunna påräkna att laborationskurser, som i det följande kommer att föreslås bli anordnade, skall finnas på lämplig tid, dock med den reservationen att anordnandet av dessa kurser fordrar visst minsta elevantal.

Gymnasieutredningen har låtit utarbeta exempel på normalstudiegångar. Enligt dessa skall normalstudietiden för fullständig kompetens vara, för gymnasiets humanistiska, samhällsvetenskapliga och ekonomiska linjer fyra år, för gymnasiets naturvetenskapliga linje 4½ år och för gymnasiets tekniska linje (årskurserna 1—4) sex år. För den som vill läsa teknisk gymnasiekurs utan inslag av allmänna ämnen blir självfallet normalstudietiden kortare. Normalstudietiden blir vidare för fackskolans tekniska linje 3½ år, för övriga fackskollinjer tre år och för grundskolans högstadium fyra år.

Studierna enligt normalstudiegångarna är upplagda så, att det förutsätts att den studerande varje år tilldelas ett »studiepaket», innehållande ett antal fullständiga ämneskurser, i några fall delar av sådana kurser. Antalet ämnen (delar av ämnen) i varje paket uppgår till tre—fyra i gymnasiet, fyra—fem i fackskolan och tre—fyra i grundskolan. Vid sammansätt-

ningen av studiepaketen har så långt detta är möjligt samordningen mellan de olika ämnena beaktats. Den som följer normalstudiegången förutsätts läsa de olika ämnena i den ordning han får studiepaketen och vidare förutsättes att nytt paket inte utlämnas förrän vederbörande på föreskrivet sätt dokumenterat sina kunskaper i de ämnen eller i varje fall flertalet av de ämnen, som ingått i det tidigare paketet.

I exemplet har bl.a. ämnena latin, matematik (enligt fordringarna för Na och Te), fysik och teknologi uppdelats på två paket. Utredningen får erinra om att i teknisk privatistexamen ämnet matematik är uppdelat på två delar.

Normalstudiegångarna är som nämnts upplagda närmast för dem som siktar mot fullständig kompetens. Den som har sådant studiemål bör dock, om han så önskar, kunna få läsa i en annan ordning än normalstudiegångens. Han bör alltså själv få välja utformningen av sina studiepaket och dessutom erhålla dem vid den tidpunkt han önskar. Medgivande härtill bör lämnas av vuxenskolans rektor.

Gymnasieutredningens exempel på normalstudiegångar för brevskolundervisningen framgår av tabeller på följande sidor (tab. 5: 22—5: 24).

5.3.3. Laborationskurser

Gymnasieutredningen föreslår dels att brevskolstuderande vid vuxenskolor med riksrekrytering skall i vissa ämnen vara skyldiga att genomgå laborationskurser, dels att erforderligt antal sådana kurser anordnas av skolorna. Inom gymnasiets och fackskolans område bör laborationskurser vara obligatoriska i samtliga de ämnen, vari laborationer ingår enligt läroplanerna för gymnasiet och fackskolan, dvs. i de naturvetenskapliga och flertalet tekniska ämnen. Självfallet skall på annat sätt förvärvade erforderliga kunskaper i laborativt arbete kunna godtagas. Beroende på ämne torde laborationskurserna böra omfatta en—två veckor, i några ämnen tre veckor. Ämnet analytisk och fysikalisk kemi på gymnasiets kemitekniska linje har i ungdomsgymnasiet tolv veckotimmar, varav sju veckotimmar är anslagna för laborationer. Om man räknar med att sju veckotimmar i ungdomsgymnasiet motsvarar närmare 250 undervisningstimmar, skulle det innebära att laborationskursen i detta ämne borde omfatta sju—åtta veckor. Gymnasieutredningen anser det uteslutet att man skulle kunna anordna en så lång kurs. Man kan naturligtvis tänka sig att dela upp laborationerna i två eller flera kurser. De brevskolstuderande, som läser enligt läroplanen för gymnasiets kemitekniska linje, torde emellertid i allmänhet ha erfarenhet av laborativt arbete inom kemisk industri eller motsvarande. Laborationskursen bör därför kunna avkortas avsevärt för dem, förslagsvis till två—tre veckor. De som överhuvudtaget inte har någon erfarenhet på området torde i första hand böra hänvisas till lokal vuxenutbildning i

Tabell 5: 22. Exempel på normalstudiegångar för gymnasiet vid brevskolundervisning

Normalstudietid (år)		Studieväg							
		Hum	Ha	He	Sh	Ek (Esp)	Ek (övr)	Na	Te fullst.
		4	4	4	4	4	4	4 ½	6
Studiepaket	1	Svenska Matematik Psykologi	= Hum	= Hum	= Hum	= Hum	= Hum	Matematik Fysik Psykologi	Matematik Fysik Kemi
	2	Engelska Historia Religionsk. Filosofi	= Hum	= Hum	= Hum	Engelska Historia Naturkunsk. Maskinskr.	= Ek (Esp)	Matematik Fysik Kemi	Matematik Fysik Teknologi
	3	B-språk Samhällsk. Musik/ Teckn.	B-språk Latin Samhällsk. Musik/ Teckn.	= Ha	B-språk Matematik Samhällsk. Musik/ Teckn.	B- språk Företagsek. Religonsk.	= Ek (Esp)	Svenska Engelska Biologi	Svenska Engelska Teknologi Tekn. ämnen
	4	C-språk Allm. språk Naturkunsk.	C-språk Latin Naturkunsk.	C-språk Latin Grekiska Naturkunsk.	C-språk Matematik Naturkunsk.	C-språk Samhällsk. Rättsk. Stenografi	C-språk Samhällsk. Rättsk. Ek. spec. ämnen	B-språk Religionsk. Filosofi Musik/ Teckn.	Tekn. ämnen
	5							C-språk Historia Samhällsk.	Tekn. ämnen
	6								B-språk Religionsk. Historia Samhällsk.

Tabell 5: 23. Exempel på normalstudiegångar för fackskolan vid brevskolundervisning

Normalstudietid (år)		Studieväg							
		Sp	Na	Sp—Sh	Na—Sh	Sp—Kek	Na—Kek	Ek	Te
		3	3	3	3	3	3	3	3 ½
Studiepaket	1	Svenska Engelska Historia Kontorstekn.	Svenska Engelska Historia Psykologi Kontorstekn.	= Sp	= Na	= Sp	= Na	Svenska Engelska Mat./Sten. Maskinskr.	Svenska Matematik Fysik
	2	B-språk Samhällssk. Familjek. Psykologi Religionsk.	Matematik Fysik Samhällsk. Religionsk. Familjek.	= Sp	= Na	= Sp	= Na	Företagsek. Psykologi Ek. spec. ämnen	Eng/Ty/Fr Kemi Religionsk. Tekn. ämnen
	3	C-språk Biologi Konsumentk. Tillval	Kemi Biologi Konsumentk. Tillval	C-språk Biologi Socialk. Konsumentk. Tillval	Kemi Biologi Socialk. Konsumentk. Tillval	C-språk Kemi Biologi Konsumentk. Tillval	= Na	Samhällsk. Religionsk. Tillval	Samhällsk. Företagsek. Ergonomi Tekn. ämnen
	4								Tekn. ämnen

Tabell 5:24. Exempel på normalstudiegång för grundskolans högstadium vid brevskolundervisning

Normalstudietid (år)		4
Studiepaket	1	Svenska Engelska Historia
	2	Kristendomsk. Tyska/Franska Geografi
	3	Matematik Fysik Teckning
	4	Samhällsk. Kemi Biologi Tillval

ämnet. Tänkbart är även att vederbörande, liksom nu är fallet beträffande ämnet kemiska laborationer på tekniskt gymnasium, som specialelever följer undervisningen i ämnet på ungdomsgymnasiet.

Det har ifrågasatts om inte laborationskurserna, även om vuxenskolorna står som formell arrangör, skulle, i varje fall i viss utsträckning, kunna förläggas till annan ort. Härvid har bl.a. åberopats att de för teknisk privatistexamen anordnade laborationskurserna i princip kan förläggas till vilket tekniskt gymnasium som helst. I praktiken har dock dessa kurser kommit att förläggas till Malmö och Stockholm.

Då laborationerna utgör en med övrig undervisning nära sammanhängande del, bör enligt gymnasieutredningens mening laborationskurserna i varje fall tills vidare även förläggas till vuxenskolorna. I vissa fall kan en koncentration till någon eller några av dessa skolor bli aktuell.

5.3.4. Kurs- och gruppstorlek

Som nämnts i kapitel 4 finns beträffande statens gymnasier för vuxna inga bestämmelser om vare sig minimi- eller maximiantal elever i undervisningsgrupp. Gymnasieutredningen får vidare erinra om att utredningen beträffande den lokala vuxenutbildningen föreslagit att undervisning i ämne skall få anordnas, därest elevantalet uppgår till lägst åtta. Sänkningen från talet tolv, som nu gäller beträffande kvällsgymnasierna för vuxna, har främst motiverats av angelägenheten att deltidsutbildning skall kunna ordnas på så många orter som möjligt.

De skäl för en sänkning av minimiantalet, som sålunda åberopats, har inte samma styrka i fråga om en utbildning med riksrekrytering. Dels är — även om varje sådan skola skulle ha ett eget elevområde — rekryteringsområdet avsevärt större än när det gäller lokal vuxenutbildning och dels har man här möjlighet att koncentrera mindre efterfrågad utbildning till någon

eller några skolor utan att man därvid alltför mycket träder elevernas intresse för när. Resursskäl, såväl personella som materiella, kan sålunda här få tillmätas en större betydelse än när det gäller lokal vuxenutbildning. Skäl kan sålunda åberopas för att man i fråga om vuxenskolorna med riksrekrytering fastställer ett högre minimiantal än beträffande den lokala vuxenutbildningen.

Då gymnasieutredningen i fortsättningen föreslår vilket minimiantal som skall gälla avser utredningen, om inte annat sägs, minimiantalet i introduktionskurs, dvs. den första muntliga kursperioden. De följande muntliga perioderna utgör fortsättningskurser, som i regel bör komma till stånd, även om elevantalet skulle nedgå efter den första muntliga kursperioden. Som utredningen tidigare framhållit skall normalstudiegång i princip innebära en garanti för att där angiven undervisning även står till förfogande för den som helt följer denna. Utredningen kommer dock att i det följande förorda vissa avsteg från denna princip.

Gymnasieutredningen föreslår följande. Som huvudregel skall gälla att elevantal skall uppgå till minst *12* för att undervisningsgrupp skall få upprättas. Undervisning inom gren av gymnasiets ekonomiska och tekniska linjer må dock få anordnas om elevantalet uppgår till minst åtta. För det lägre antalet talar bl.a. att grendifferentieringen på dessa fackgymnasielinjer börjar relativt sent (i den kombinerade studieformen fr.o.m. femte respektive den fjärde muntliga kursperioden i utredningens exempel på normalstudiegångar) och att man bör undvika att så sent i studiegången eventuellt tvinga eleverna att flytta över till annan vuxenskola med riksrekrytering.

Där särskilda skäl föreligger skall länsskolnämnd kunna medge att undervisning får meddelas i grupp, som omfattar mindre än tolv respektive åtta elever. Om elevantalet skulle sjunka under fem, skall det ankomma på länsskolnämnd att pröva om kurs skall få anordnas eller om andra åtgärder skall vidtas. Härvid kan man tänka sig att hänvisa vederbörande helt till brevstudier eller att minska timtalet i kursen och därigenom också lärarinsatsen.

Vad nu sagts bör i tillämpliga delar även gälla laborationskurserna.

I fråga om *maximiantalet* elever i varje kurs föreslår gymnasieutredningen att i huvudsak samma skall tillämpas som beträffande den lokala vuxenutbildningen, dvs. delning av undervisningsavdelnings introduktionskurs skall som regel få ske först när elevantalet överstiger 35. Beträffande laborationskurs skall dock gälla, att delning får ske när elevantalet överstiger 16.

5.3.5. Huvudmannaskap

Gymnasierna för vuxna är som tidigare nämnts statliga skolor och, om ingen ändring av huvudmannaskapet sker, blir fr.o.m. den 1 juli 1966 dessa

skolor de enda offentliga skolor med gymnasieutbildning som har staten som huvudman. Styrelsen för sådant gymnasium är skolstyrelsen i kommunen och de står under länsskolnämndens inseende.

Skäl kan anföras både för och mot en kommunalisering av dessa skolor. *För* att skolorna skall ha kommun som huvudman torde i huvudsak följande kunna åberopas. Alla andra offentliga skolor, som meddelar undervisning enligt gymnasiets, fackskolans och grundskolans läroplaner kommer, såsom nämnts, att fr.o.m. budgetåret 1966/67 ha kommun som huvudman. Samtliga de skäl som anförts för kommunalisering av de statliga ungdomsgymnasierna kan i större eller mindre utsträckning åberopas för en kommunalisering av vuxengymnasierna. Gymnasieutredningen vill i detta sammanhang särskilt trycka på samordningsfrågorna. Vilken huvudman än vuxengymnasiet har måste en samordning äga rum med andra skolor inom kommunen när det gäller att utnyttja personal, lokaler och utrustning. En dualism i huvudmannaskapet kommer att försvåra samordningen.

Mot kommunalt och för statligt huvudmannaskap anföres ibland att skolformen har karaktär av riksskola. Även om ytterligare ett antal skolor upprättas och elevområden skulle fastställas för varje skola kommer rekryteringsområdet för varje skola att vara avsevärt större än för något ungdomsgymnasium. De kommer även vid sådant förhållande att i huvudsak bibehålla sin riksrekryterande karaktär.

Gymnasieutredningens principiella inställning är att även vuxenskolorna bör vara kommunala skolor. Därest vuxengymnasiernas verksamhet inskränkt sig till nuvarande utbildningsform hade gymnasieutredningen inte tvekat att föreslå att huvudmannaskapet skulle överföras på skolkommunen. Med hänsyn till att vuxenskolornas verksamhet föreslås bli utvidgad till att omfatta bl.a. ren brevskolundervisning, om vilken man inte vet något om hur den kommer att utfalla, kan det ifrågasättas om ett överförande av huvudmannaskapet bör ske nu. Vid sina överväganden i denna fråga har utredningen funnit att en ändring av huvudmannaskapet inte bör göras förrän erfarenheter föreligger av vuxenskolorna i deras nya utformning med vidgade uppgifter. Frågan bör tas upp till förnyad prövning sedan verksamheten pågått någon tid.

5.3.6. Lärare och skolans ledning

5.3.6.1. Lärare. Lärarkåren vid statens gymnasier för vuxna omfattar lektorer, adjunkter och timlärare. Samtliga lektorer och adjunkter innehar extra ordinarie anställning.

I fråga om lärarkategorier finns enligt gymnasieutredningens mening ingen anledning att beträffande vuxenskolorna med riksrekrytering ha andra föreskrifter än beträffande motsvarande ungdomsskolor. För undervisning på gymnasiestadiet bör sålunda finnas lektorer och adjunkter. Med hänsyn till att gymnasieutredningen förordat att frågan om statligt huvud-

mannaskap skall omprövas efter någon tid bör några ordinarie tjänster inte inrättas.

Samma behörighetsregler bör gälla som i fråga om motsvarande tjänster inom ungdomsskolan. Dock bör liksom nu är fallet kännedom och erfarenhet av samt dokumenterad lämplighet för vuxenundervisning vara särskilt meriterande.

5.3.6.2. Skolans ledning m.m. För *rektorstjänst* vid vuxenskola med riksrekrytering bör gälla samma behörighetsregler som för motsvarande tjänst vid ungdomsskola. Det är värdefullt om rektor vid vuxenskola har erfarenhet av såväl den administrativa sidan av som av lärartjänstgöring vid vuxenskola samt erfarenhet av brevskolundervisning. Vid behörighetsbestämmelsernas utformning bör särskilt betonas att, liksom nu gäller, kännedom om vuxenutbildning utgör en särskild merit.

Tillsättningsmyndigheten bör vara densamma som beträffande motsvarande ungdomsskola.

Vid vuxenskola med riksrekrytering bör finnas inrättade två tjänster som *studierektor*. De skall ha till uppgift att biträda rektorn med den pedagogiska ledningen, varvid den ene främst torde böra ha sina arbetsuppgifter inriktade på den muntliga undervisningen och den andre på brevundervisningen. Utredningen anser det inte möjligt att närmare än så ange studierektorernas arbetsuppgifter. Det kan överhuvudtaget ifrågasättas om det är nödvändigt att reglera arbetsfördelningen mellan rektor och de två studierektorerna samt mellan de sistnämnda genom centralt utfärdade bestämmelser.

Studierektorerna bör tillsättas av skolöverstyrelsen.

Enligt gällande stadga för statens gymnasier för vuxna kan efter Kungl. Maj:ts medgivande vid sådan skola inrättas tjänst som studiekonsulent. Gymnasieutredningen vill för sin del föreslå att en sådan befattning inte skall finnas. Utredningen finner det nämligen ändamålsenligare att de uppgifter studiekonsulenten avses skola fullgöra i stället fördelas på andra befattningshavare, nämligen dels en administrativ befattningshavare på skolexpeditionen och dels en skolkurator.

I fråga om *huvudlärare* och *institutionsföreståndare* föreslår gymnasieutredningen att samma regler skall tillämpas som i fråga om ungdomsgymnasiet.

Redan nu är arbetet på *rektorsexpeditionen* vid statens gymnasier för vuxna omfattande, vilket bl.a. sammanhänger med den speciella studieformen. Intagningar sker som tidigare nämnts till praktiskt taget samtliga muntliga kursperioder, vilket innebär att skolan de facto har sju intagningstillfällen per läsår. På ett eller annat sätt står skolan i kontakt med praktiskt taget varje elev under den tid eleven arbetar hemma. Nytt schema måste upprättas till varje ny kursperiod. Härtill kommer att inordnandet av brev-

skolundervisningen i skolformen måste dra med sig ytterligare administrativt arbete.

Skolorna måste ha god tillgång på administrativ personal. Som nämnts bör en del av de uppgifter, som nu handhas av studiekonsulenten, överföras till befattningshavare på skolexpeditionen. Enligt gymnasieutredningens mening bör på varje skolexpedition närmast under rektor finnas en person i kanslisställning samt därutöver, beroende på skolans storlek, tre—fem biträden, av vilka minst ett bör vara kansliskrivare. Det förutsätts att biträdespersonalen härvid även skall tillhandahålla skrivhjälp åt lärarna. För att bemästra vissa arbetstoppar bör vidare visst årligt anslag för extra biträdeshjälp stå till varje skolas disposition.

Den för studie- och yrkesorienteringen liksom för *skolsociala verksamheten* i övrigt erforderliga personalen behandlas i kapitel 8.

5.3.7. Utbyggnaden

5.3.7.1. Statens gymnasier för vuxna är i princip inrättade för riksrekrytering. Då vuxengymnasierna inte har några elevområden, är det möjligt att söka till och bli intagen i vilket som helst av gymnasierna, oberoende av var man är bosatt. Valfriheten blir dock i viss mån begränsad genom att utbildning enligt latinlinje vid allmänt gymnasium endast kan erhållas i Norrköping och utbildning enligt allmän linje endast vid skolan i Härnösand. Vidare meddelas teknisk gymnasieutbildning endast inom de maskin- och byggtekniska områdena.

Trots att sålunda vuxengymnasierna kan rekrytera elever från hela landet är i praktiken rekryteringen begränsad till i huvudsak vissa områden. Främst kommer detta till uttryck beträffande skolan i Härnösand, vilken, såsom framgår av kapitel 2, får närmare 90 % av sina elever från de norrländska länen med en kraftig koncentration till hemmalänet (50 procentenheter). Men även för Norrköpingsskolans del föreligger en viss koncentration. Av eleverna är sålunda ca 35 % hemmahörande i Östergötlands län samt ca 25 % i de angränsande Södermanlands, Jönköpings, Kalmar och Örebro län.

5.3.7.2. Som gymnasieutredningen i det föregående framhållit finns det anledning anta att stort intresse även i framtiden kommer att finnas för en vuxenutbildningsform med kombinerad lärarledd undervisning och brevskolundervisning. Även om behovet av förgymnasial utbildning i en framtid kan komma att minska, torde detta bortfall mer än väl kompenseras av den breddning av verksamheten, som kommer att följa med att det blir möjligt att få fackskolutbildning och utbildning för partiell kompetens.

Det finns enligt gymnasieutredningens mening flera omständigheter som tyder på att intresset för nu ifrågavarande utbildning kommer att öka. Först och främst kan anföras att intresset för vuxenutbildning överhuvudtaget

ökar. Även antalet nyintagna till vuxengymnasierna har ökat de senaste åren. Från läsåret 1963/64 till 1964/65 uppgår sålunda denna ökning till ca 20 %. Härtill kommer, att, såsom nämnts, programmet föreslås bli breddat till att omfatta såväl fullständig som partiell kompetens inom hela gymnasiets och fackskolans område.

5.3.7.3. Gymnasieutredningen har i kapitel 3 på grundval av elevantal m.m. i vissa vuxenutbildningsskolor med deltidsundervisning, främst kvällsgymnasier för vuxna och tekniska aftonskolor, sökt göra vissa uppskattningar om den framtida tillströmningen till den lokala vuxenutbildningen. Av praktiska skäl har utredningen därvid utgått från vissa frekvenstal, som applicerats på antalet 16-åringar i de olika gymnasieregionerna, samt menat att det tillämpade beräkningssättet ger — fastän det inte beskriver en verklig situation — en relativt god antydan om den lokala vuxenutbildningens frekvens inom olika gymnasieregioner.

Gör man motsvarande beräkningar beträffande gymnasieeleverna vid de två vuxengymnasierna finner man att nybörjarna vid dessa skolor genomsnittligt för hela landet uppgår till 0,3 % av antalet 16-åringar. Samma procenttal får man för den förgymnasiala utbildningen. Gör man motsvarande beräkningar för de två län, där vuxengymnasierna är belägna, blir gymnasiefrekvensen 1,4 % för Västernorrlands län och 1,2 % för Östergötlands län. Om denna frekvens gällde för hela landet skulle vuxengymnasierna i dag ha ca 1 500 nybörjare i gymnasiet. Som framgår av kapitel 2 uppgår det verkliga antalet nybörjare till ca 350.

Skillnaderna i frekvens torde endast delvis kunna förklaras av restidsavståndet mellan hemort och skolort. Tillgängligt material ger nämligen vid handen att frekvensen genomgående är högre i de norrländska länen än i de sydsvenska och västsvenska länen. Om restidsfaktorn varit avgörande borde förhållandet ha varit det omvända. En förklaring kan vara att utbildningsreserven är större inom vissa delar av landet, exempelvis Norrland, än inom andra delar, beroende på hur ungdomsskolorna är och tidigare varit utbyggda. Skillnaderna kan vidare ha sin grund i att den lokala vuxenutbildningen har större spridning inom vissa landsdelar och att vuxna utbildningssökande i första hand inriktar sig på att utnyttja den vuxenutbildning som finns i eller i närheten av hemorten. En annan förklaring, vilken torde ha visst fog för sig, är att kännedom om studieformen inte ännu är tillräckligt spridd, trots att en relativt omfattande upplysningsverksamhet förekommit. Som utredningen tidigare nämnt är skolformen ganska ny, vartill kommer att fackgymnasieutbildning endast har meddelats under ett fåtal år.

5.3.7.4. Av vad i det föregående anförts framgår att det inte finns några säkra hållpunkter som grund för en beräkning av den framtida efterfrågan

av utbildning i den kombinerade studieformen vid vuxenskolorna. Beräkningar härom måste därför få karaktär av relativt grova uppskattningar.

Gymnasieutredningen gör som ett räkneexempel följande antaganden. Den genomsnittliga gymnasiefrekvensen för hela riket uppskattas till en procent av antalet 16-åringar i dag vilket skulle innebära en efterfrågan nu av ca 1 200 nybörjarplatser i gymnasiet. Om fackskolan vore fullt utbyggd skulle — om förhållandena motsvarade ungdomsutbildningen — för denna skolas del behövas ungefär två tredjedelar av antalet nybörjarplatser i gymnasiet, eller sålunda omkring 800 platser. För den förgymnasiala utbildningen behövs vidare ca 1 000 nybörjarplatser.

Utredningen gör två alternativa antaganden, det ena att intresset för gymnasie- och fackskolutbildning ökar med i genomsnitt 20 % varje år, vilket skulle innebära en fördubbling av intagningskapaciteten under perioden fram till år 1970, och det andra att sagda ökning endast uppgår till i genomsnitt 10 % varje år. Vidare antager utredningen ett successivt minskat intresse för den förgymnasiala utbildningen, i alternativ 1 med i genomsnitt 10 % per år och i alternativ 2 med i genomsnitt 5 %.

Nu ifrågavarande antaganden innebär att det enligt alternativ 1 år 1970 skulle behövas ca 2 400 nybörjarplatser i gymnasiet, ca 1 600 i fackskolan och ca 500 i förgymnasial utbildning. Alternativ 2 ger till resultat ett behov år 1970 av ca 1 800 nybörjarplatser i gymnasiet, ca 1 200 i fackskolan och ca 750 i förgymnasial utbildning.

5.3.7.5. En utveckling efter de i föregående avsnitt gjorda antagandena skulle innebära att vuxenskolornas kombinerade lärarledda undervisning och brevskolundervisning borde omkring 1970 ha en årlig intagningskapacitet, motsvarande enligt alternativ 1 ca 4 500 och enligt alternativ 2 ca 3 750 nybörjarplatser. Man kan emellertid inte sätta likhetstecken mellan antal nybörjarplatser och antal nybörjare. Som gymnasieutredningen tidigare i olika sammanhang framhållit torde många av eleverna komma att läsa endast ett begränsat antal ämnen. Schemat för de muntliga kursperioderna måste emellertid läggas upp även med hänsyn till de elever som läser för fullständig kompetens, vilket bl.a. innebär att timplanen för varje kursperiod kommer att omfatta flera ämnen även om i viss utsträckning koncentration till en del av kursperioden kan ske. En del av eleverna kommer då att läsa endast något eller några av dessa ämnen medan andra läser samtliga ämnen enligt timplanen. Varje ämne får sålunda sin särskilda undervisningsgrupp.

Gymnasieutredningen finner det knappast realistiskt att de personella och materiella resurser, som kan komma att ställas till undervisningsväsendets förfogande, kommer att tillåta en expansion under den närmaste femårsperioden av den storleksordning som angivits i föregående stycke. Utredningen, som finner det angeläget att utbyggnaden snarast påbörjas,

utgår vid sina beräkningar från en successiv utbyggnad, som skulle medge att i den kombinerade undervisningsformen år 1970 skulle finnas sammanlagt ca 2 500 nybörjarplatser. Applicerat på antalet 16-åringar år 1970 skulle det — om likhetstecken sattes mellan antalet nybörjare och antalet nybörjarplatser — innebära en frekvens av ca 2,5 %. En intagning av denna storleksordning skulle innebära en mellan tre- och fyrdubbling av de nuvarande vuxengymnasiernas kapacitet.

5.3.7.6. En verksamhet av den storlek som i det föregående förordats kan enligt gymnasieutredningens mening inte administreras av endast två skolenheter. Det behövs därför fler vuxenskolor med riksrekrytering. Hur många skolorna skall vara är självfallet en avvägningsfråga. Då varje skolenhet i princip bör erbjuda utbildning inom hela området för gymnasiet, fackskolan och grundskolans högstadium, får skolorna inte göras för små.

Frågan om upprättande av ytterligare gymnasier för vuxna behandlades av skolöverstyrelsen i dess anslagsäskanden för budgetåret 1964/65. Under hänvisning till inkomna framställningar om inrättande av sådana gymnasier i Borås och Kalmar framhöll skolöverstyrelsen därvid bl.a., att behov torde föreligga av i varje fall ett sådant gymnasium i södra och/eller västra Sverige. I avvaktan på gymnasieutredningens ställningstagande till hithörande frågor föreslog skolöverstyrelsen att ett nytt vuxengymnasium skulle inrättas fr.o.m. budgetåret 1964/65.

I statsverkspropositionen 1964 förklarade föredragande departementschefen, att han inte fann frågan om inrättande av ytterligare ett statligt gymnasium för vuxna tillräckligt utredd för att kunna tillstyrka skolöverstyrelsens förslag.

Vid sina överväganden i frågan har gymnasieutredningen funnit att den förordade årliga intagningskapaciteten av ca 2 500 nybörjarplatser fordrar att fem skolenheter finns. Utredningen föreslår därför att ytterligare tre sådana skolor upprättas. Härvid har utredningen även tagit hänsyn till att vuxenskolornas verksamhet skall omfatta ren brevskolundervisning. Utbyggnaden av den senare undervisningsformen behandlas i avsnittet 5.3.7.8.

5.3.7.7. I syfte att belysa lämplig lokalisering av de föreslagna tre nya vuxenskolorna med riksrekrytering har i ett räkneexempel uppskattningar gjorts av elevunderlaget inom olika upptagningsområden. Oavsett om denna typ av skolor får fasta elevområden eller inte, måste man räkna med att eleverna i det stora hela söker sig till närmast belägna skola. Tidigare redovisade uppgifter om hemort för eleverna i statens gymnasier för vuxna ger enligt utredningens mening klart belägg för att man här måste räkna med vissa naturliga upptagningsområden.

Som bas för följande uppskattningar av antalet nybörjare har lagts uppgifter om antalet personer i en årskull av ungefärlig genomsnittsstorlek,

från vilken eleverna kan beräknas rekryteras i början av 1970-talet. Av hänsyn till tillgängligt material har antalet 16-åringar år 1963 måst utnyttjas. Den omflyttning som kan beräknas ske under tiden fram till 1970-talets början har i möjligaste mån beaktats.

Vidare baseras räkneexemplet på följande antaganden. Gymnasiefrekvensen antages i närzonen bli 2 % och i en yttre zon, inom vilken avståndet mellan bostad och skolort inte överstiger 10 mil, liksom för riket i övrigt bli 1 %. Avgränsningen till 10 mil har valts med hänsyn till att detta avstånd innebär att resor till hemort i regel kan företas vid varje veckoslut.

Motsvarande fackskolfrekvens har antagits bli 1,5 % i närzon, 0,7 % i 10-milszonen och 0,5 % i riket i övrigt.

Av skäl som framgår av det följande har även vissa beräkningar av antalet nybörjare i lokal vuxenutbildning skett. Därvid har förutsatts att eleverna till denna utbildning i huvudsak kommer att rekryteras från den nyssnämnda inre zonen och att gymnasiefrekvensen där blir 7 % på själva skolorten och 2,5 % från den övriga delen av den inre zonen. För gymnasieregionen utanför den inre zonen har räknats med en frekvens av 1 %. Motsvarande fackskolfrekvens har antagits bli respektive 4 %, 1,5 % och 0,5 %.

Valet av de orter, som bör undersökas, har influerats av följande överväganden. Man har försökt bedöma den inverkan, som de nya vuxenskolorna får för de befintliga skolorna i Härnösand och Norrköping. Gymnasieutredningen har ansett att fullständig teknisk gymnasieutbildning bör finnas i ortens ungdomsgymnasium. Vidare har utredningen funnit att, med hänsyn till de förhållandevis goda utbildningsmöjligheter som den lokala vuxenutbildningsorganisationen kommer att kunna erbjuda inom de tre storstadsområdena, dessa inte bör komma i fråga som förläggningsort för de tre nya vuxenskolorna med riksrekrytering. Slutligen har goda kommunikationsförhållanden bedömts vara av vikt.

Utredningen har som nämnts antagit, att vid vuxenskolor med riksrekrytering betydelsen av avståndet mellan skolort och hemort minskar då avståndet överstiger 10 mil. Med hänsyn härtill har vid beräkningarna av presumtiva antalet nybörjare hänsyn tagits till om dessa är bosatta inom närzonen eller den yttre zonen (10-milszonen). För Linköpings och Sundsvalls del har emellertid undersökningarna inte fullföljts på grund av att deras yttre zon i betydande omfattning sammanfaller med motsvarande zon för Norrköping respektive Härnösand. Även för en del andra städer når gränsen för 10-milszonen över motsvarande gräns för Norrköping. Främst gäller detta Eskilstuna och Örebro.

Antalet nybörjare i här ifrågavarande gymnasium och fackskola, beräknat på nu angivet sätt, kan antagas överstiga eller bli 100 för 13 orter och minst 50 för ytterligare åtta orter.

Emellertid utesluter som nämnts en rad orter varandra och kan betrak-

tas endast som alternativ till varandra. Vid de beräkningar som skett har, vid val mellan sådana orter, de som ligger närmast Härnösand och Norrköping främst uteslutits. Vidare har det totala rekryteringsområdet för varje tänkbar ort, vari inkluderas jämväl områden utanför 10-milszonen, avgränsats med hänsyn till riks- och länshuvudvägar samt järnvägar.

Utredningen anser sig därvid kunna konstatera följande. Orter norr om Härnösand kan beräknas rekrytera ett mycket begränsat antal elever, bosatta på avstånd av högst 10 mil från orten. Vidare kommer underlaget för Härnösandsskolan att reduceras på ett mycket oförmånligt sätt om en ny vuxenskola med riksrekrytering förlägges norr om Härnösand. Gymnasieutredningen finner därför att, såvitt nu kan bedömas, skolan i Härnösand även framdeles bör svara för den riksrekryterande vuxenutbildningen i norra Sverige.

I fråga om mellansverige bör av skäl som tidigare nämnts Eskilstuna och Örebro inte komma ifråga. Då återstår enligt utredningens mening fyra tänkbara orter, nämligen Borlänge, Karlstad, Uppsala och Västerås. Karlstad finner utredningen ha ett kommunikationsmässigt mindre förmånligt läge och ett alltför ringa underlag inom 10-milszonen. Mot Uppsala talar att staden i egenskap av universitetsstad är mycket ansträngd från inackorderingssynpunkt. Den bör därför — liksom andra universitetsorter — inte komma i fråga som förläggningsort för en skolform, som kommer att kräva ett betydande antal inackorderingsplatser. Såvitt utredningen kan finna skulle sålunda Borlänge och Västerås vara i nu berört hänseende de lämpligaste förläggningsorterna i mellansverige för en vuxenskola med riksrekrytering.

Beträffande västra Sverige faller på skäl som tidigare anförts Göteborg bort. Enda återstående orter, som enligt utredningens mening uppfyller förut angivna villkor, blir då Borås och Trollhättan.

I södra och sydöstra delen av landet bör Lund och Malmö inte komma i fråga. I övrigt finns det ett flertal tänkbara orter, nämligen Halmstad, Hälsingborg, Hässleholm, Kalmar och Växjö, vilka samtliga kommer att ha bl.a. fullständig teknisk gymnasieutbildning.

För att få belyst elevunderlagets storlek för vuxenskolor med riksrekrytering på olika orter redovisas i tablå på följande sida antalet personer i en årskull i början av 1970-talet, fördelade enligt tolv alternativ på tidigare diskuterade orter med hänsyn till restidsavstånd.

På sex av de tidigare som tänkbara betecknade orterna kan antalet nybörjare i gymnasium och fackskola i lokal vuxenutbildning, beräknat med tillämpning av förut angivna frekvenstal applicerade på i förenämnda sammanställning redovisade tal, antagas bli minst 100 per år. Elevunderlagets storlek gör det troligt att den lokala vuxenutbildningen i sådan fall kan erbjuda en relativt väl differentierad utbildning.

Gymnasieutredningen har vidare undersökt hur stort elevunderlaget skul-

1	Härnösand 16 900	Norrköping 31 900	Borlänge 20 400	Borås 29 900	Kalmar 18 500
2	Härnösand 16 900	Norrköping 33 200	Borlänge 20 400	Borås 29 100	Hässleholm 17 700
3	Härnösand 16 900	Norrköping 13 000	Borlänge 12 400	Borås 46 900	Västerås 28 000
4	Härnösand 16 900	Norrköping 37 300	Borlänge 21 200	Kalmar 23 500	Hässleholm 18 400
5	Härnösand 16 900	Norrköping 37 300	Borlänge 21 200	Kalmar 12 600	Halmstad 29 300
6	Härnösand 16 900	Norrköping 17 000	Borlänge 13 200	Kalmar 42 000	Västerås 28 000
7	Härnösand 16 900	Norrköping 19 700	Borlänge 13 200	Västerås 28 000	Hässleholm 39 400
8	Härnösand 19 200	Norrköping 15 000	Borås 29 900	Västerås 34 100	Kalmar 18 500
9	Härnösand 19 200	Norrköping 16 500	Borås 29 100	Västerås 34 100	Hässleholm 17 700
10	Härnösand 25 100	Norrköping 43 700	Borås 24 000	Kalmar 7 000	Hässleholm 17 200
11	Härnösand 19 200	Norrköping 21 400	Kalmar 23 500	Hässleholm 18 400	Västerås 34 100
12	Härnösand 19 200	Norrköping 18 200	Borås 27 100	Västerås 34 000	Halmstad 18 000

le bli inom en 10-milszon kring övriga tänkbara orter, varvid personer bosatta inom den inre zonen för de angivna sex orterna inte inräknats.

I tablå på följande sida redovisas det framräknade antalet nybörjare inom en 10-milszon kring Härnösand och Norrköping samt förut som tänkbara betecknade orter, dels totalt, dels reducerat på i föregående stycke angivet sätt.

Vad hittills i detta avsnitt anförts om lokaliseringen av de tre nya vuxenskolorna med riksrekrytering ansluter sig i huvudsak till de synpunkter som brukar anläggas i fråga om lokalisering av gymnasial ungdomsskola. Dessa synpunkter bör enligt utredningens mening tillmätas stor vikt även vid placering av nu ifrågavarande skolor. Med hänsyn till bl.a. dessa skolors karaktär av riksrekryterande bör även andra och mera allmänna lokaliseringssynpunkter ges stor betydelse.

Efter en granskning av alla de omständigheter och förhållanden, som enligt gymnasieutredningens mening bör vara avgörande för nu förevarande

Ort	Antal nybörjare inom 10-milszonen	
	Totalt	Efter reduktion
Härnösand	40	40
Norrköping	100	85
Borlänge	65	65
Västerås	120	80
Borås	165	80
Trollhättan	170	90
Halmstad	90	75
Hälsingborg	145	100
Hässleholm	175	120
Kalmar	50	50
Växjö	60	60

lokaliseringsfråga, har utredningen funnit, att i första hand Borlänge, Borås och Kalmar bör komma i fråga. Gymnasieutredningen föreslår därför att de tre nya vuxenskolorna med riksrekrytering förläggs till dessa orter.

5.3.7.8. Tidigare presenterat material angående antalet brevskolstuderande ger få utgångspunkter för bedömning av den framtida efterfrågan på denna undervisning. Vad gymnasieutredningen nu framlägger om verksamhetens omfattning får därför inte ses som annat än en uppskattning från utredningens sida om vad som kan anses rimligt under de närmaste åren.

Gymnasieutredningen räknar med att brevskolundervisningen vid vuxenskolorna utbygges till att omkring 1970 omfatta ca 2 000 nyintagna varje år. Utbyggnaden bör ske successivt och föreslås första året (1966/67) omfatta ca 1 000 nybörjare. Med utgångspunkt i tidigare redovisade exempel på normalstudiegångar för brevskolundervisningen och med hänsyn till att en del av de brevskolstuderande endast torde läsa för partiell kompetens räknar gymnasieutredningen med att envar brevskolstuderande läser i medeltal tre år. Detta skulle vid fullt utbyggd organisation innebära ett totalt elevantal varje år av ca 6 000 i brevskolundervisningen.

Utbyggnaden av brevskolundervisningen skulle sålunda kunna ske i enlighet med följande sammanställning.

År	Antal nyintagna	Totala antalet studerande
1966/67	1 000	1 000
1967/68	1 500	2 500
1968/69	2 000	4 500
1969/70	2 000	5 500
1970/71	2 000	6 000

Anledningen till att utredningen föreslår att intagningen första året skall vara så stor som 1 000, är att det vid lägre elevantal kan uppstå svårigheter att få tillräckligt antal deltagare i laborationskurserna.

Om det anses nödvändigt med någon fördelning av nybörjarna på skolformerna gymnasium, fackskola och grundskolas högstadium, synes det lämpligt att denna fördelning sker i stort sett i enlighet med de antaganden, som gymnasieutredningen tidigare gjort beträffande den kombinerade utbildningsformen, dvs. 50—55 % till gymnasiet, 30—35 % till fackskolan och 10—20 % till grundskolan.

5.3.7.9. Brevskolundervisningen skall som nämnts i princip omfatta samtliga tre skolformer, gymnasium, fackskola och grundskolans högstadium. Emellertid kan det vara tveksamt om denna princip kan upprätthållas under det första året av utbyggnadsskedet. Utredningen avser härvid fackskolutbildningen. F.n. finns inte utarbetat något brevkursmaterial inom detta område och det är, i varje fall i dag, osäkert om sådant material hinner att framställas till läsåret 1966/67. Det kan därför ifrågasättas om man inte skulle vänta med att inom brevskolverksamheten erbjuda utbildning enligt fackskolans läroplan till läsåret 1967/68.

Det är nu inte möjligt att bedöma huruvida erforderligt material kommer att stå till förfogande läsåret 1966/67. Utredningen anser sig därför inte kunna ta någon definitiv ställning i frågan. Utredningen vill emellertid understryka det angelägna i att fackskolutbildning snarast möjligt erbjuds även i brevskolformen. Visar det sig senare att material finns framställt eller med säkerhet kommer att finnas till första året, bör utbildning enligt fackskolans läroplan ges redan från början.

Gymnasieutredningen vill slutligen understryka vikten av en intensifierad informationsverksamhet beträffande de olika vuxenutbildningsformerna.

5.4. Sammanfattning

Gymnasieutredningen föreslår att det skall finnas fem vuxenskolor med riksrekrytering. De nuvarande gymnasierna för vuxna i Härnösand och Norrköping ombildas till sådana skolor, varjämte nya skolor upprättas i Borlänge, Borås och Kalmar. Vuxenskolorna skall tills vidare ha staten som huvudman.

I princip skall varje vuxenskola tillhandahålla utbildning inom hela gymnasiets, fackskolans och grundskolans högstadiums område. Utbildning enligt vissa studievägar eller i vissa ämnen kan dock komma att koncentreras till någon eller några av skolorna. Vidare skall skolornas organisation medge att man läser för såväl fullständig som partiell kompetens.

Studieformen vid vuxenskolorna är brevskolundervisning, som kan kompletteras med lärarledd undervisning. Verksamheten kan sägas ha två ytter-

lighetsformer. Den ena innefattar en kombination av lärarledd undervisning med mellanliggande perioder av enskilda studier på grundval av i huvudsak brevkurser. Inom denna undervisningsform skall för varje studieväg finnas en av skolöverstyrelsen fastställd normaltidsplan och en normalstudiegång. Normaltidsplaner och normalstudiegångar skall kunna variera från skola till skola. En normaltidsplan skall ange antalet muntliga kursperioder och deras förläggning i läsåret. Normalstudiegången skall uppta totala antalet undervisningstimmar i varje ämne samt hur dessa timmar fördelar sig på de muntliga kursperioder, som skall finnas enligt normaltidsplanen.

Den andra ytterligheten i skolornas verksamhet innefattar brevskolundervisning. Den som antagits i denna studieform skall avgiftsfritt tillhandahållas brevkurser. I de ämnen, i vilka enligt gymnasiets och fackskolans läroplaner ingår laborationer, skall brevskolstuderande vara skyldig att genomgå särskilda av vuxenskolorna anordnade laborationskurser eller styrka att han eljest förvärvat erforderliga laborativa färdigheter.

Även för brevskolundervisningen skall finnas av skolöverstyrelsen fastställda normalstudiegångar. Dessa, som skall kunna variera från skola till skola, skall innehålla uppgift om normalstudietidens längd och ange den ordning i vilka ämnena lämpligen bör läsas. Ämnena är därvid sammanförda i studiepaket, omfattande tre—fem ämnen.

Mellan angivna ytterligheter i vuxenskolornas studieformer kan ett stort antal kombinationer förekomma, som bl.a. möjliggör för den enskilde studeranden att väsentligt avkorta studietiden. Bl.a. kan detta ske genom att eleven deltar i ett mindre antal muntliga kursperioder än normalstudiegången för den varvade studieformen förutsätter och i stället ökar insatsen av det egna arbetet på hemorten. Brevskolstuderande kan, om han så önskar, erhålla brevkurser i större eller mindre omfattning eller i annan ordning än som anges i normalstudiegången, varigenom brevstudierna kan bedrivas helt efter den takt som passar vederbörande bäst. Brevskolstuderande kan vidare få deltaga i den för den varvade studieformen avsedda lärarledda undervisningen.

Överhuvudtaget medger förslaget om vuxenskolornas organisation mycket långt gående möjligheter att tillmötesgå skiftande önskningar om studiesätt och studiemål.

Vuxenskolorna med riksrekrytering skall utbyggas så att omkring år 1970 den årliga intagningskapaciteten dels i fråga om den blandade lärarledda undervisningen och brevskolundervisningen motsvarar sammanlagt ca 2 500 nybörjarplatser och dels i brevskolundervisningen omfattar sammanlagt ca 2 000 nybörjare.

KAPITEL 6

Folkhögskolan

6.1. Inledning

6.1.1. Gällande bestämmelser

För statsunderstödda folkhögskolor gäller särskild *stadga* (1958: 478, med ändringar 1959: 309, 1963: 454 och 1964: 438).

Statsbidrag till folkhögskolor utgår dels som *driftbidrag*, dels som *bidrag till byggnadsarbeten* enligt kungörelsen 1958: 479, med ändring 1963: 253, respektive kungörelsen 1958: 480.

En översyn pågår beträffande bestämmelserna om driftbidraget och förslag härom torde komma att föreläggas 1966 års riksdag. Ett av skolöverstyrelsen framlagt förslag om ändring av folkhögskolestadgan är samtidigt föremål för överväganden.

6.1.2. Folkhögskolans mål och uppgifter

6.1.2.1. I stadgan för statsunderstödda folkhögskolor anges folkhögskolans *uppgift* vara följande (1 §).

> Folkhögskolan har till uppgift att meddela allmän medborgerlig bildning. Dess verksamhet bör särskilt syfta till att bibringa eleverna insikt om deras ansvar som människor och samhällsmedlemmar. Den bör utformas så, att elevernas samarbetsvilja stärkes, deras förmåga till självständigt tänkande och kritiskt omdöme utvecklas samt deras mognad och studieintresse främjas.
>
> I enlighet med denna målsättning utformar varje folkhögskola sitt arbetssätt.

Folkhögskolans huvuduppgift är sålunda att ge en allmän medborgerlig bildning. Emellertid har folkhögskolan i regel — utan åsidosättande av denna uppgift — också tagit hänsyn till elevernas behov av målinriktad utbildning av betydelse för yrkesverksamhet eller för inträde vid yrkesutbildande skolor. Det har dock sällan varit fråga om att meddela någon egentlig yrkesutbildning.

Frågan huruvida man i folkhögskolans uppgifter även bör inrymma yrkesutbildande inslag har tidigare debatterats i olika sammanhang. Bland annat har denna fråga behandlats av 1946 års skolkommission i betänkandet Folkhögskolans ställning och uppgifter (SOU 1953: 24). Det bör observeras, att i den då gällande folkhögskolestadgan (1951: 835) uttryckligen angavs, att undervisningen vid sidan av sitt medborgarfostrande syfte hade till uppgift »att bibringa eleverna sådana praktiska kunskaper och färdig-

heter, som kunna ge dem ökad duglighet för deras levnadssyfte».

I förenämnda betänkande framhöll skolkommissionen bl.a. att olika omständigheter lett till att yrkesundervisningen i det närmaste fullständigt utskilts ur folkhögskolans program. Denna utveckling betecknade kommissionen som gagnelig, då den lett till ett markerande av folkhögskolans pedagogiska huvuduppgifter.

I skolkommissionens förslag ingick att vid folkhögskolorna skulle få anordnas s.k. månadskurser om lägst fyra veckor. Det sades dock uttryckligen ifrån att sådan kurs inte finge vara inriktad på visst examensmål.

I propositionen 1957: 146 angående folkhögskolans ställning och uppgifter anslöt sig föredragande departementschefen i allt väsentligt till skolkommissionens ståndpunkt.

6.1.2.2. Det specifika i folkhögskolans undervisning i jämförelse med de gymnasiala skolornas torde enligt gymnasieutredningens mening i huvudsak kunna anges enligt följande. Det har, i varje fall om man skall döma av förarbetena till folkhögskolestadgan, ansetts som särskilt värdefullt att skolans studieprogram inte skall vara inriktat mot något speciellt yrkesområde. Folkhögskolestudier skulle därför kunna bedrivas utan att man behövde ställa några formella förutbildningskrav för inträde i första årskursen. Detta har fått betydelse för skolformens ämnesuppsättning och för innehållet i de olika ämnena. Man har härvid inte behövt att såsom i det gymnasiala skolsystemet ta hänsyn till formella förutbildningskrav eller kommande yrkesverksamhet. I folkhögskolan meddelas sålunda bl.a. undervisning i ämnen som inte förekommer på gymnasiet. Vidare är i fråga om de med gymnasiet gemensamma ämnena inriktningen i många fall en annan i folkhögskolan än i gymnasiet.

Gymnasieutredningen är dock medveten om att i folkhögskolan förekommer utbildning som är inriktad på förberedelse för kommande yrkesverksamhet. Sålunda meddelas vid ett stort antal skolor en utbildning, som är avsedd att förbereda för inträde i sjuksköterskeskola. Denna målinriktade verksamhet har fått slå igenom då det gäller innehållet i vissa ämnen, exempelvis matematik, fysik, kemi och biologi. Det förekommer därför inte alltför sällan att ämnesinnehållet är detsamma som för motsvarande ämne vid gymnasial skola.

6.1.2.3. En fråga, som sammanhänger med folkhögskolans uppgifter, är *hur elevens prestationer skall bedömas.* I detta hänseende gäller följande enligt 17 § i folkhögskolestadgan.

Elev, som genomgått kurs, äger av skolans rektor erhålla intyg med uppgift om den tid och de ämnen kursen omfattat.

Om styrelsen så beslutat, må åt elev på hans begäran utfärdas intyg, som utöver i första stycket nämnda uppgifter innehåller uppgift om timtalet i varje ämne

och omdöme om elevens förmåga att tillgodogöra sig undervisningen. Sådant omdöme skall avse samtliga läroämnen varvid lämnas antingen endast ett omdöme, avseende undervisningen i dess helhet, eller särskilda sammanfattande omdömen avseende undervisningen i den humanistisk-samhällsvetenskapliga ämnesgruppen, den matematisk-naturvetenskapliga ämnesgruppen samt annan ämnesgrupp, som förekommer vid skolan. Omdöme skall avgivas av lärarrådet. Endast följande omdömen må användas: Mindre god, God, Mycket god, Utmärkt.

I vidare mån än nu är stadgat må vitsord ej meddelas.

Huvudregeln är sålunda den att man inte utfärdar betyg utan endast intyg med uppgift om den tid och de ämnen kursen omfattat. Möjligheter finns dock att avge graderade vitsord. Dessa skall då innefatta ett omdöme om elevens förmåga att tillgodogöra sig undervisningen samt utgöra antingen ett sammanfattande omdöme beträffande samtliga ämnen eller ett särskilt sammanfattande omdöme beträffande envar av vissa ämnesgrupper. Omdöme i fråga om varje särskilt ämne får däremot inte ges.

Frågan huruvida inom folkhögskolan bör ges betyg eller enbart intyg har varit mycket omdiskuterad. När folkhögskolorna efter mitten av 1800-talet började sin verksamhet ansågs det mer eller mindre som självfallet att betyg inte skulle ges. Eleverna tilldelades i stället vanligtvis ett intyg, som utvisade att de genomgått en viss kurs. Eventuellt kunde i detta intyg ges ett i allmänna ordalag formulerat omdöme om det sätt, på vilket eleven tillgodogjort sig undervisningen. Under 1900-talet började dock så småningom betyg att utfärdas.

Spörsmålet betyg eller intyg behandlades ingående av *1946 års skolkommission* i det tidigare nämnda betänkandet Folkhögskolans ställning och uppgifter. Kommissionen uttalade därvid bl.a. följande.

Vad som framför allt föranlett den påtagliga tendensen att övergå till utdelandet av betyg vore trycket från de utbildningsanstalters sida, vid vilka en del elever ämnade söka inträde efter genomgången folkhögskolekurs. Införandet av betyg hade sällan mött starkare motstånd från elevernas sida. Läraropinionen vore på denna punkt delad.

Skolkommissionen var inte enig i sitt slutliga ställningstagande. Majoriteten ansåg dock att betyg inte borde ges utan endast intyg om genomgången kurs. I intyget skulle dock kunna anges att eleven på ett fullt tillfredsställande sätt tillgodogjort sig undervisningen. Enligt minoritetens mening borde i vissa fall vitsord kunna ges.

Majoriteten motiverade sitt ställningstagande i huvudsak enligt följande.

Studieintressets fixering vid uppnåendet av vissa betygsenheter vore en icke önskvärd företeelse i en skolform, om man beträffande denna ville anse att dess främsta uppgift vid sidan av den i folkhögskolestadgan angivna vore att förbereda eleverna till ett aktivt deltagande i det allmänna bildningsarbetet. Eleverna kunde suggereras till att mena att ett studium, som inte leder till ett visst betyg, vore bortkastad möda och därigenom föranleda dem att nedvärdera det icke målbundna studiet. För att betyg skall kunna tjäna sin uppgift fordrades dels att omfattningen av det kunskapsstoff som betyget gällde på något sätt angåves, dels

att en allmänt godkänd betygsskala tillämpades. I båda dessa avseenden stötte betygsgivningen vid folkhögskolan på betydande svårigheter. Kursplanerna vore inte fasta utan kunde varieras med hänsyn till elevernas intresseinriktning och studieförutsättningar. Vidare vore kurserna av olika längd och timtalet inom varje ämne inte heller lika. Man hade inte heller möjlighet att ålägga de olika skolorna att strikt tillämpa enhetliga betygsnormer.

Även i *remissyttrandena* över betänkandet var meningarna delade på denna punkt.

I *propositionen 1957: 146* angående folkhögskolans ställning och uppgifter förklarade föredragande departementschefen att graderade betyg inte borde få förekomma. Däremot borde i intyget kunna lämnas särskilt omdöme om elevens sätt att tillgodogöra sig undervisningen.

I flera motioner yrkades att betyg under vissa omständigheter borde få ges. *Statsutskottet* (1957: 173) hemställde, att riksdagen måtte godkänna de i propositionen förordade riktlinjerna för folkhögskolans ställning och uppgifter, dock med sådan ändring av utformningen av folkhögskolestadgan att en viss gradering av intygen kunde få ske. *Riksdagen* beslöt i enlighet med statsutskottets hemställan.

6.1.3. Folkhögskolan och reformen av det gymnasiala skolsystemet

6.1.3.1. Då *fackskoleutredningen* (FU s. 185 ff) tog upp frågan om folkhögskolans framtida ställning och uppgifter med hänsyn till inrättandet av skolformen fackskola, kom utredningen även in på spörsmål, som berörde folkhögskolans roll som vuxenutbildningsinstitution. Fackskoleutredningen framhöll därvid i huvudsak följande.

Den sociala fackskolan avsåge bl.a. att tillgodose de växande behoven av förutbildning för yrken, där kraven på samarbete och kontakt med andra människor vore särskilt stora. Folkhögskolan kunde — särskilt för vuxna — bli ett värdefullt alternativ i detta avseende. Under en lång övergångstid komme folkhögskolorna vidare alltjämt att få motta elever med enbart en kortare obligatorisk skola som förutbildning, samtidigt som andelen elever med åtminstone 9-årig grundutbildning successivt komme att växa. Detta komme att ställa betydande krav på folkhögskolans förmåga till kontinuerlig anpassning i undervisningssituationen. Sådana förändringar borde därför ligga särskilt väl till för folkhögskolan med dess speciella pedagogiska traditioner.

Om folkhögskolan skulle kunna fylla sin uppgift i det framtida skolsystemet måste den, utöver en genomgripande anpassning av de traditionella längre kurserna, även utvidga och utbygga övrig verksamhet. Bland annat med utgångspunkt i aktuella tendenser inom folkhögskolan angavs några av de vägar efter vilka utvecklingen kunde tänkas gå. Det kunde därvid komma att gälla höjning av utbildningsnivån, fördjupning av tidigare erhållen utbildning särskilt med inriktning mot humanistiska och estetiska ämnen, kortare kurser inom aktuella områden och kurser på akademisk nivå.

Lösningen på detta problem vore i hög grad av pedagogisk natur och folkhögskolans egna företrädare borde därför ha bättre förutsättning än andra att finna positiva och konstruktiva lösningar. Det vore dock nödvändigt att tillsynsmyn-

digheten stödde och stimulerade skolorna i denna nyorientering och skolöverstyrelsen föreslogs erhålla resurser härför.

I anslutning till en diskussion om ändring av folkhögskola till fackskola tog fackskoleutredningen även upp den från vissa håll väckta frågan om inrättandet av fackskollinjer vid vissa folkhögskolor. Utredningen erinrade därvid till en början om den avvisande hållning som intagits till detta förslag i propositionen 1962: 54 samt uttalade för sin del att sådana blandade skolor borde undvikas. Skälen härför vore att dels målet för de båda skolformerna inte sammanföll, dels elevåldern inte komme att vara helt densamma, vilket senare kunde medföra särskilda problem i en internatskola.

6.1.3.2. I vissa *remissyttranden över fackskoleutredningens förslag* berördes även frågan om folkhögskolans roll som vuxenutbildningsanstalt.

Skolöverstyrelsen underströk vad utredningen uttalat om de insatser som folkhögskolan kunde göra i fråga om bl.a. vidareutbildning på förgymnasial och gymnasial nivå. Överstyrelsen uttalade vidare att för flertalet äldre ungdomar, som stod i valet mellan studier i social fackskola och i folkhögskola, den senare skolformen inte endast torde utgöra ett likvärdigt alternativ utan under vissa betingelser borde bedömas ha givna fördelar framför den sociala fackskolan. Kurser vid folkhögskola borde vidare kunna anordnas i ett eller flera ämnen över fackskolnivå.

Även i *andra remissyttranden* underströks att folkhögskolan för äldre ungdomar borde kunna vara ett alternativ till fackskolans sociala studieväg. Vidare uttalades, att folkhögskolan i vissa fall borde kunna ge en komplett eller partiell gymnasieutbildning inom den humanistiska och/eller sociala sektorn.

Förslag framfördes vidare, som innefattade att folkhögskolorna kunde bli regionala vuxenutbildningscentra.

6.1.3.3. I *propositionen 1964: 171* angående reformering av de gymnasiala skolorna m.m. (s. 117 ff) erinrade föredragande departementschefen till en början om vad som beträffande folkhögskolans mål och uppgifter uttalats i propositionen 1962: 54 angående reformering av den obligatoriska skolan, nämligen att folkhögskolans huvuduppgifter borde vara att ge allmän medborgerlig utbildning, vilket inte uteslöt väsentliga inslag även av målinriktad utbildning, samt att skolformen genom sin frihet i fråga om kursplaner, sin erfarenhet av vuxenundervisning och sin internatform kunde göra en ytterligt betydelsefull insats. Enligt departementschefen hade, sedan detta uttalande gjorts, intet inträffat som borde föranleda en omprövning av folkhögskolans principiella målsättning och uppgifter.

Beträffande folkhögskolans ställning i det gymnasiala skolsystemet framhöll departementschefen bl.a. följande.

Även om folkhögskolan torde ha utsikt att hävda sig som alternativ till den sociala fackskolan förefaller det troligt att på längre sikt vissa av dess nuvarande yrkesförberedande uppgifter kommer att få minskad betydelse. Å andra sidan talar allt för att utbildningsintressets starka tillväxt kommer att fortsätta. Vilken inriktning efterfrågan på utbildning kommer att få är emellertid inte möjligt att förutsäga. I den mån önskemålen om mindre målinriktad och mer »konsumtionsbetonad» bildning och utbildning — t.ex. som en följd av den ökade fritiden — får ökad omfattning har folkhögskolan med sin allmänna målsättning, sin frihet i fråga om kursinnehåll och studieformer och sin internatmiljö särskilda förutsättningar att göra en insats.

Den problematik jag härmed kommit in på äger ett mycket nära samband med frågan om vuxenutbildningens innehåll och omfattning i framtiden. Att problemet om folkhögskolans ställning ingår i detta större sammanhang framhålles av fackskoleutredningen och understrykes också i några remissyttranden. Vuxenutbildning är såsom jag tidigare erinrat om föremål för utredning inom gymnasieutredningen och yrkesutbildningsberedningen. Jag räknar med att därvid de synpunkter och uppslag som framkommit vid remissbehandlingen av fackskoleutredningens betänkande särskilt uppmärksammas.

Särskilda utskottet (SäU 1964: 1 s. 195 f.) förklarade att det i allt väsentligt kunde ansluta sig till vad departementschefen allmänt anfört om folkhögskolans ställning och uppgifter.

6.2. Gymnasieutredningens överväganden och förslag

6.2.1. Allmänna synpunkter

Gymnasieutredningen vill till en början framhålla att folkhögskolans uppgifter och inriktningen av skolans utbildning inte faller inom gymnasieutredningens kompetensområde. Utredningen har därför inte att bedöma denna utbildning utan utgår från att, såsom framhållits i propositionen 1964: 171, denna skolform även i framtiden har en uppgift att fylla.

För gymnasieutredningen har beträffande folkhögskolan frågeställningen varit om folkhögskolorganisationen förfogar över resurser, som kan och bör komma den av utredningen behandlade utbildningen till godo. Förfogar med andra ord denna skolorganisation över sådana utbildningsresurser, att det är möjligt att dit förlägga vuxenutbildning för fullständig eller partiell kompetens inom områdena för gymnasiet eller fackskolan eller grundskolans högstadium?

Då fackskoleutredningen (FU s. 189 ff) diskuterade vilka nya utbildningar som i framtiden kunde tänkas förekomma inom folkhögskolan, nämnde utredningen inte kurser enligt fordringarna för ungdomsskolorna. Snarare var fackskoleutredningen negativ till anordnandet inom folkhögskolan av utbildningar parallella med det allmänna utbildningsväsendets genom att uttala sig mot att fackskollinjer skulle få byggas in i folkhögskolan. I propositionen 1964: 171 och i den följande riksdagsbehandlingen togs emel-

lertid inte upp vad fackskoleutredningen sålunda uttalat. Det synes inte strida mot ställningstagandena i denna proposition (s. 117 ff) om till folkhögskola skulle komma att förläggas utbildning, i varje fall i begränsad omfattning, som har en målsättning motsvarande ungdomsutbildningens.

6.2.2. Gymnasie- och fackskolutbildning m.m. vid folkhögskola

6.2.2.1. De förslag, som utredningen framlagt i kapitlen 4 och 5, har innefattat olika inre och yttre organisatoriska åtgärder för inrättande av utbildningsformer, vid vilka studier kan bedrivas jämsides med förvärvsarbete. Gymnasieutredningen räknar med att flertalet vuxna kommer att vilja bedriva deltidsstudier.

Å andra sidan kommer det som gymnasieutredningen tidigare framhållit säkerligen att finnas vuxenstuderande som önskar studera på heltid, dvs. under sådana förhållanden att studierna helt upptar vederbörandes arbetstid. Det nya gymnasiet och fackskolan kommer härvidlag att ge ökade möjligheter för dem som vill ha fullständig kompetens. De som genom heltidsstudier vill förvärva partiell kompetens är dock i detta hänseende sämre ställda. Visserligen kan de — om plats finns — bli antagna som specialelever i gymnasiet eller fackskolan, men därvid måste de följa den reguljära studiegången, vilket kan innebära att de måste läsa upp till tre år för att förvärva erforderlig kompetens.

Man torde utan vidare kunna utgå från att den som vill förvärva partiell gymnasie- eller fackskolkompetens genom att ta hela sin arbetstid i anspråk för studierna vill slutföra studierna så snabbt som möjligt. Han eller hon anser sig kanske inte kunna använda längre tid härför än en termin eller ett läsår. Hur stor den grupp kan vara, som kan vilja ha utbildning i dylik form, kan inte förutses. Men även om den inte är alltför stor, bör enligt gymnasieutredningens mening sådana önskemål tillgodoses så långt detta är möjligt.

Den av gymnasieutredningen i det föregående föreslagna vuxenutbildningsorganisationen kommer även att tillgodose dem som vill bedriva heltidsstudier. I varje fall på de större orterna blir detta möjligt också för dem som önskar kontinuerlig lärarhandledning. Ytterligare insatser kan emellertid vara motiverade. Det är här folkhögskolan enligt utredningens mening bör kunna fylla en uppgift.

Om till folkhögskola skall förläggas utbildning enligt läroplanerna för gymnasiet, fackskolan och grundskolans högstadium, bör den enligt gymnasieutredningens mening inskränkas till heltidsundervisning, dvs. under själva undervisningsperioden i det eller de aktuella ämnena skall studiearbetet som regel uppta elevens arbetstid helt, även om kurstiden kan vara av relativt kort varaktighet.

6.2.2.2. Folkhögskolornas resurser i fråga om lärare och materiel är för närvarande sådana att man inte kan tänka sig att dessa skolor skall kunna meddela undervisning i annat än ett begränsat antal ämnen på gymnasie- eller fackskolstadiet. Visserligen meddelas nu i folkhögskolorna undervisning i ett stort antal skilda ämnen, i vissa fall även i mera yrkesbetonade sådana. Men på det hela taget är ämnesuppsättningen koncentrerad till vad som brukar benämnas allmänna ämnen. I 11 § folkhögskolestadgan sägs följande om vilka ämnen som skall ingå i undervisningen.

1 mom. I första årskurs skola, om ej skolöverstyrelsen medgiver undantag, ingå ämnena svenska språket, litteratur, historia, samhällslära, psykologi, matematik och musik samt minst ett av ämnena geografi, fysik, kemi och biologi med hälsolära.

Undervisning må meddelas i andra än nämnda ämnen, i den mån så är förenligt med skolans allmänna syfte.

Särskild vikt må läggas vid undervisningen i hushållsgöromål, vävning och annan slöjd eller ock — efter skolöverstyrelsens medgivande — vid undervisningen i annat ämne eller viss grupp av ämnen.

2 mom. I andra och tredje årskurs må förutom musik ingå ett lämpligt urval av de i 1 mom. nämnda läroämnena jämte de ämnen i övrigt, som anses böra upptagas med hänsyn till skolans syfte. Inom kurs eller avdelning därav må särskild vikt läggas vid undervisningen i visst ämne eller viss grupp av andra ämnen.

För närvarande torde som regel inte heller lokaler och internat stå till förfogande under annan tid än sommarhalvåret eller eljest kursfri tid.

I den gymnasiala vuxenutbildning, som skulle kunna förläggas till folkhögskola, torde sålunda undervisning endast kunna meddelas i vissa ämnen och under vissa tider med hänsyn till den utbildning, som folkhögskolans lärare regelmässigt har, och till de resurser i fråga om lokaler och undervisningsmateriel, som skolorna disponerar. Skillnader härvidlag kommer även att finnas mellan de olika folkhögskolorna. Som gymnasieutredningen tidigare framhållit beträffande den lokala vuxenutbildningen bör det förhållandet, att utbildning endast kan ges i något eller några ämnen och ibland endast periodvis, inte utgöra hinder för att det allmänna understöder denna verksamhet. Detsamma bör självfallet gälla vuxenutbildning, förlagd till folkhögskola.

6.2.2.3. Gymnasieutredningen föreslår, att vid folkhögskola må, allt efter de resurser skolorna disponerar, anordnas ämneskurser med samma innehåll och mål som motsvarande ämnen inom grundskola, fackskola och gymnasium. Undervisningen bör därvid ha formen av heltidsundervisning. Medgivande att anordna sådana kurser bör meddelas av skolöverstyrelsen. Det är därvid av vikt att samordning sker mellan folkhögskolans gymnasiala vuxenutbildning och motsvarande utbildning med lokal rekrytering på gymnasieorterna. Elevunderlagets storlek torde på åtskilliga orter omöjliggöra att inom vuxenutbildningsinstitution med lokal rekrytering kunna anordna ämneskurser i annat än ett begränsat antal ämnen. I sådana fall kunde

folkhögskolan tjäna som regional utbildningsanstalt för dem, vilka önskar en utbildning i denna form. För att kurs skall få komma till stånd bör antalet elever uppgå till lägst tolv. Under tid då ingen som helst annan verksamhet pågår vid folkhögskola måste av praktisk-ekonomiska skäl detta tal ökas väsentligt, om det är fråga om anordnande av endast en kurs.

Gymnasieutredningen vill understryka, att föreliggande förslag i första hand måste ses som ett försök att tillvarata de resurser, som kan finnas inom olika delar av skolväsendet. Om folkhögskolorna härvid skulle ha eller komma att få sådana resurser, bör de självfallet kunna få användas inom andra delar av skolväsendet, där bristsituationer föreligger.

6.2.2.4. Gymnasieutredningen vill under detta och följande avsnitt ta upp några uppslag, som framförts beträffande folkhögskolan såsom vuxenutbildningsanstalt och som har visst sammanhang med gymnasieutredningens förslag i olika avseenden. Ett av uppslagen innebär att folkhögskolorna borde kunna fungera som regionala vuxenutbildningscentra. Viss lärarpersonal skulle därvid dela sina uppgifter mellan undervisning i folkhögskola och regionala konsultuppgifter inom vuxenutbildningen i likhet med vad som nu gäller inom folkbildningsrörelsen. Särskilt skulle denna verksamhet engagera sig beträffande landsbygden och sådana mindre tätorter, där de kommunala organen hade svårigheter att tillgodose föreliggande behov av vuxenutbildning.

Utredningen har tidigare uttalat att det bör vara det allmännas skyldighet att sörja för vuxenutbildningen i lika mån som beträffande utbildningen av barn och ungdom. Detta innebär bl.a. att ledningen för vuxenutbildningen måste omhänderhas av samma organ som handhar ungdomsutbildningen, dvs. den lokala ledningen av skolstyrelserna, den regionala av länsskolnämnderna och den centrala av skolöverstyrelsen. De regionala uppgifter som länsskolnämnderna har beträffande ungdomsutbildningen bör därför naturligen även gälla vuxenutbildningen.

Som gymnasieutredningen tidigare framhållit bör den gymnasiala vuxenutbildningen inom folkhögskolan kunna tjäna som regional utbildning för dels sådana orter där lokal vuxenutbildning överhuvudtaget inte kan komma till stånd, dels sådana orter där visserligen sådan utbildning kan anordnas men endast i begränsad omfattning. Men även andra, som anser att denna form av vuxenutbildning passar dem bäst, bör enligt gymnasieutredningens mening ha möjlighet att söka sig till denna utbildning.

6.2.2.5. Ett ytterligare uppslag, som diskuterats, är att i de av den lokala vuxenutbildningen anordnade kurserna inlägga kortare internatkurser vid folkhögskolorna. Gymnasieutredningens vuxenpedagogiska grupp fann att en sådan uppläggning av studierna från pedagogisk synpunkt har vissa fördelar. Det skulle alltså vara fråga om en blandad deltids- och heltidsunder-

visning i en och samma ämneskurs. Man kan tänka sig denna utbildningsgång så, att antingen ett eller flera heltidspass, förlagda till folkhögskola, skulle avbryta den vid lokal vuxenutbildningsinstitution anordnade deltidsundervisningen eller också deltidsundervisningen avslutas med en tids heltidsundervisning.

Från pedagogisk synpunkt är uppslaget intressant och i och för sig har gymnasieutredningen intet att erinra mot en sådan uppläggning av studiegången i därför lämpade ämnen. Då emellertid en uppläggning av studierna på angivet sätt enligt gymnasieutredningens mening stöter på betydande praktiska svårigheter, anser sig utredningen inte kunna förorda inrättandet av ämneskurser med en sådan studiegång, i varje fall inte förrän en sådan organisation försöksvis prövats.

Gymnasieutredningen har tidigare föreslagit att studieprogram skall kunna kombineras så att man läser ämnena inom olika vuxenutbildningsinstitutioner. Vid bifall till förslaget skulle det sålunda vara möjligt att, exempelvis för fullständig gymnasiekompetens, läsa vissa ämnen vid lokal vuxenutbildningsinstitution och andra ämnen vid folkhögskola.

6.2.2.6. Gymnasieutredningen vill slutligen något beröra de konsekvenser för folkhögskolan som kan följa med införandet av gymnasie- och fackskolutbildning i denna skolform.

Det torde enligt gymnasieutredningens mening kunna förmodas, att till folkhögskola förlagda ämneskurser, som leder till en bestämd kompetens och som skall betygsättas i vanlig ordning, kan komma att påverka rekryteringen till den egentliga folkhögskolutbildningen. Har de utbildningssökande att välja mellan kurser, som betygsättes på vanligt sätt, och kurser, i vilka de endast får intyg enligt bestämmelserna i folkhögskolestadgan, kan det inträffa att många av de utbildningssökande kommer att välja förstnämnda slag av kurs.

Då 1946 års skolkommission i betänkandet Folkhögskolans ställning och uppgifter diskuterade frågan om betyg eller intyg, framhöll kommissionen bl.a. att elevopinionen klart vore inställd på att betyg borde ges. Det finns enligt gymnasieutredningens mening knappast anledning att tro att elevernas åsikter ändrat sig på denna punkt. Snarare kan man förmoda att inriktningen mot att betyg skall ges blivit mer accentuerad med hänsyn till den vikt man i dagens läge — med rätt eller orätt — tillerkänner betyg som kvalifikationsgrund för vidareutbildning och i arbetslivet. Utredningen anser det sålunda inte uteslutet att på grund av önskemål från framför allt elevhåll gymnasie- och fackskolkurserna kan komma att i större eller mindre utsträckning tränga ut vad som enligt nuvarande målsättning kan betraktas som folkhögskolans egentliga verksamhet.

Gymnasieutredningen har velat fästa uppmärksamheten på att det förslag, som utredningen nu framlagt, kan komma att leda till en ny situation

för folkhögskolan. Utredningen anser sig emellertid inte kunna ta någon ställning till huruvida en sådan utveckling skall betecknas som önskvärd eller inte. Denna fråga kan knappast avgöras förrän längre fram när erfarenheter av folkhögskolans verksamhet på detta nya område föreligger.

6.2.2.7. Sammanfattningsvis föreslår gymnasieutredningen följande.

Efter medgivande av skolöverstyrelsen må vid folkhögskola anordnas ämneskurser enligt läroplanerna för grundskolans högstadium, fackskolan och gymnasiet. Härvid bör särskilt beaktas, att folkhögskolan i viss omfattning bör tjäna som regional utbildningsanstalt för utbildningssökande från sådana orter, där lokal vuxenutbildning inte är anordnad eller där sådan utbildning endast kan meddelas i begränsad omfattning. För att sådan ämneskurs skall få komma till stånd skall elevantalet uppgå till lägst 12 eller, därest ämneskurs förläggs till tid då annan verksamhet inte pågår i skolan, det högre tal som av praktisk-ekonomiska skäl kan anses godtagbart. Kunskaperna skall betygsättas efter samma grunder som gäller beträffande annan lärarledd vuxenutbildning inom grundskolans, fackskolans och gymnasiets ämnesområden. Timplaner bör fastställas av skolöverstyrelsen.

Inträdesfordringarna samt studiernas avslutning behandlas i följande kapitel.

KAPITEL 7

Intagning, betyg, studiernas avslutning m.m.

De förslag, som gymnasieutredningen framlägger i detta kapitel, berör, där ej annat sägs, såväl gymnasie- och fackskolutbildningen som den förgymnasiala utbildningen i de utbildningsformer för vuxna, som behandlats i kapitlen 4—6.

Intagningsbestämmelserna tas upp i avsnittet 7.1. Därvid behandlas främst tre frågor, dels intagningsåldern, dels övriga behörighetsbestämmelser och dels vem som skall verkställa intagningen. I samband med övriga behörighetsbestämmelser behandlas även urvalet bland behöriga sökande. Avsnittet 7.2 tar upp frågor om bl. a. betygsättningen, hjälpmedel vid betygsättningen och flyttning. I avsnittet 7.3 behandlas olika spörsmål om slutbetyget, praktik och ämnesprövningarnas utformning.

7.1. Intagning

7.1.1. Intagningsåldern

7.1.1.1. Det nya gymnasiet och fackskolan kommer inte att ha några bestämmelser om vare sig lägsta eller högsta intagningsålder. Av naturliga skäl måste den lägsta intagningsåldern till nämnda skolformer bli mycket litet varierande. Kravet på att man måste ha förkunskaper motsvarande fordringarna för slutbetyg från årskurs 9 medför att de inträdessökande som regel inte är under 16 år.

Som framgår av bl. a. kapitel 2 intas särskilt till den tekniska gymnasieutbildningen och till tekniska dagskolor ett inte obetydligt antal vuxna personer. Erfarenheterna från bl. a. dessa former av teknisk utbildning och från pågående försöksverksamhet med fackskolutbildning tyder inte på att några olägenheter uppkommer på grund av att eleverna tillhör skilda åldersgrupper.

7.1.1.2. För tillträde till den gymnasiala vuxenutbildningen bör någon *övre åldersgräns* inte finnas. En dylik gräns skulle motiveras av att personer ovanför denna erfarenhetsmässigt har små utsikter till studieframgång. Av allt att döma måste i sådant fall åldersgränsen sättas mycket högt och förlorar därmed allt praktiskt intresse. Det väsentliga är att eleven har reella möjligheter att tillgodogöra sig undervisningen. En blandning av äldre och yngre elever i samma undervisningsavdelning torde, såsom även tidigare nämnts, på detta utbildningsstadium i allmänhet inte inverka

ofördelaktigt vare sig med hänsyn till undervisningsmetodiska krav eller för den enskilde eleven. Tvärtom synes äldre elever med en ofta starkare motivation och ambition ibland kunna verka sporrande på yngre kamrater.

7.1.1.3. En annan fråga är i vad mån en *lägsta intagningsålder* skall uppställas. För närvarande gäller, som bl. a. framgår av redogörelsen under kapitel 2, vissa lägsta intagningsåldrar beträffande specialkurserna av tekniskt gymnasium, de statsunderstödda kvällsgymnasierna och statens gymnasier för vuxna. I samtliga fall kan dock dispens ges.

I kapitel 1 har gymnasieutredningen i anslutning till diskussionen om de grupper som kan tänkas efterfråga gymnasial deltidsutbildning pekat på att det kan komma att finnas ungdomar, som visserligen vill fortsätta sin utbildning omedelbart efter grundskolan men av olika skäl föredrar att få denna utbildning på deltid. Det är för närvarande inte möjligt för ungdom under 18 år att få rent skolmässig allmän gymnasieutbildning på deltid i annat än några få skolor. Ekonomisk (merkantil) gymnasieutbildning på deltid kan man endast få vid två yrkesskolor. Däremot finns det möjligheter att få teknisk gymnasial utbildning på deltid bl.a. inom de kommunala tekniska aftonskolorna. Endast vid några av skolorna kan man få utbildning för partiell kompetens; i övriga fall måste man läsa för fullständig kompetens.

Som gymnasieutredningen tidigare framhållit är det angeläget att ungdomar som vill läsa på deltid kan få sina önskemål tillgodosedda. Det måste härvid vara rationellt att sammanföra alla dem, som önskar deltidsutbildning. I och för sig kan unga utbildningssökande visserligen tillfredsställas, om jämsides med en viss lägsta intagningsålder finns möjlighet till dispens. Men en dispensregel är alltid förbunden med praktiska nackdelar. Dels måste det dröja någon tid innan den utbildningssökande får besked om att han kan bli intagen, dels kan dispensmöjligheterna komma att tillämpas olika på olika orter. Härtill kommer att vid otillräckligt antal utbildningsplatser en dispenssökande i allmänhet torde ställas efter den som fyller de formella förutsättningarna.

En inte önskvärd konsekvens av frånvaro av lägsta intagningsålder kan bli — särskilt om ungdomsutbildningen inte kan ta emot alla utbildningssökande — att vuxenutbildningsinstitutionen i stor omfattning kommer att rekryteras av ungdomar, dvs. ett elevklientel för vilket skolformen i varje fall inte i första hand är avsedd. Det skulle vara att förfela målet med den tänkta vuxenutbildningsinstitutionen, om denna i mycket hög grad skulle komma att tjäna som ett andrahandsalternativ för de ungdomar, som söker till den reguljära utbildningen inom gymnasium och fackskola men på grund av platsbrist inte kunnat antas där.

Häremot kan invändas, att när det gäller den reguljära gymnasie- och fackskolutbildningen någon högsta inträdesålder inte uppställts, varken

formellt eller reellt, genom exempelvis begränsning av giltighetstiden för betyg från underliggande skolform. För fackskolans del har man rent av genom en kvoteringsregel premierat vuxna utbildningssökande. Man kan därför fråga sig om det under sådana förhållanden är rimligt att hindra eller försvåra för ungdomar att antas till en skolform främst avsedd för vuxna elever, samtidigt som man gör mycket för att underlätta för vuxna att bli intagna i skolformer, särskilt avsedda för ungdom.

Enligt gymnasieutredningens mening bör problemet inte överdimensioneras. För flertalet ungdomar torde undervisningsformerna inom vuxenutbildningen passa mindre väl. Studiesättet fordrar en mycket stor självständighet och den handledning, som lärarna kommer att kunna ge, blir av relativt ringa omfattning i jämförelse med handledd undervisning inom ungdomsutbildningen. I fråga om den lokala vuxenutbildningen kommer vidare som ett återhållande moment att undervisningen som regel måste förläggas till kvällstid. Därtill kommer att det på ett stort antal gymnasieorter inte blir möjligt att erhålla annat än ett begränsat studieprogram, vilket knappast kan tillfredsställa ungdomarna, av vilka det övervägande flertalet torde sikta mot fullständig kompetens. Beträffande den riksrekryterande vuxenutbildningen med lärarhandledning får man vidare som ett avhållande moment räkna med att utbildningsformen förutsätter att vederbörande, i varje fall tidvis, måste lämna hemmet.

Vid sina överväganden i denna fråga har gymnasieutredningen funnit att *någon lägsta intagningsålder inte bör uppställas för intagning till vuxenutbildningen.*

Gymnasieutredningen är dock medveten om att en alltför stark tillströmning av ungdomar till vuxenutbildningsinstitutionerna kan skapa problem genom att — om resurserna är begränsade — vuxna utbildningssökande kan komma att behöva avvisas på grund av platsbrist. Då vuxenutbildningsinstitutionerna i första hand är avsedda för de vuxna utbildningssökande, bör dessa som regel ges företräde vid intagningen. Gymnasieutredningen förutsätter att skolmyndigheterna följer utvecklingen på detta område med uppmärksamhet.

7.1.1.4. Enligt utredningens mening torde såsom nämnts antalet ungdomar, som vid fritt val föredrar gymnasie- eller fackskolutbildning på deltid, inte bli stort. För närvarande finns inga hållpunkter för uppskattningen av detta antal. För att man skall få ett underlag i detta hänseende vill gymnasieutredningen ifrågasätta om inte på den ansökan om fortsatta gymnasiala studier, som skall inlämnas under sista terminen i årskurs 9, den utbildningssökande skall beredas tillfälle att ange, huruvida han i första hand vill ha den fortsatta utbildningen i en skolform med heltids- eller deltidsundervisning.

Enligt gymnasieutredningens mening bör ungdomar, som föredrar att

få sin fortsatta utbildning på deltid framför utbildning inom det ordinarie skolväsendet, även beredas tillfälle till utbildning i sådan form. Detta kan inte — såsom ibland sagts — tolkas så att man därigenom kringgår de av statsmakterna uppdragna riktlinjerna för den reguljära gymnasie- och fackskolutbildningens kvantitativa omfattning. Bortsett från att antalet sådana elever inte torde bli stort, måste man ta i beaktande att intagningsbestämmelserna till det nya gymnasiet och till fackskolan på intet sätt lägger hinder i vägen för äldre utbildningssökande att bli antagna som elever. Detta kan leda till att vuxna utbildningssökande slår ut ungdomar.

Gymnasieutredningen vill slutligen framhålla, att — även om man låter ett mindre antal ungdomar på lika villkor konkurrera med äldre utbildningssökande till vuxenutbildningsinstitutionerna — de vuxna genom den vägning av meriterna, som kommer att föreslås i följande avsnitt, kommer att ha mycket stora möjligheter att hävda sig i konkurrensen med ungdomar, vilka i regel som enda merit torde kunna åberopa betyg från underliggande skolform.

7.1.2. Övriga behörighetsvillkor

7.1.2.1. I fråga om de statsunderstödda kvällsgymnasierna för vuxna föreskrives att behörig att vinna inträde i lärokurs är den som på grundval av tidigare studier och annan verksamhet bedömes ha förutsättningar att följa lärokursen. I fråga om statens gymnasier för vuxna uttryckes behörighetsvillkoren så, att behörig att vinna inträde är den som på grundval av tidigare studier eller inträdesprov bedömes ha erforderliga kunskaper och färdigheter och som finnes ha förutsättningar att följa lärokursen.

7.1.2.2. Behörighetsvillkoren för tillträde till gymnasie- och fackskolstudier på heltid har utformats så, att man skall kunna gå till dessa skolformer från grundskolans samtliga linjer. I vissa fall måste dock kompletteringar krävas. Detta gäller särskilt elever från de s. k. praktiska linjerna i årskurs 9.

Gymnasieutredningen föreslår beträffande vuxenutbildningen i princip samma behörighetsvillkor för intagning som i fråga om motsvarande ungdomsutbildning, dock med en mycket viktig reservation. Behörighetskravet skall nämligen avse enbart det eller de ämnen den sökande nu omedelbart vill studera och inte hela lärokursen. Den som vill studera för fullständig kompetens behöver sålunda inte ha fullständig behörighet för gymnasie- respektive fackskolstudier, då han börjar, utan denna bör kunna förvärvas efterhand allteftersom studiet av nya ämnen tas upp.

Bedömningen av behörighetskraven måste vidare vara betydligt friare än i fråga om ungdomsutbildningen. Vid intagningen bör beaktas — förutom föregående skolbetyg — bl. a. sådana omständigheter som yrkeserfarenhet, förtroendeuppdrag, självstudier etc. Därutöver tillkommer de personliga

förhållanden, som kommer fram vid samtal i samband med ansökan. Skall alla sådana meriter kunna komma under riktig bedömning förutsätts vidare att vuxenutbildningsinstitutionen har resurser att ägna tillräcklig tid åt studievägledning och personliga samtal med sökande.

En samlad bedömning av sökandes meriter och förutsättningar skall sålunda utgöra underlaget för intagningen. Detta är desto viktigare, då, såsom tidigare nämnts, det förutsätts dels att sökande för exempelvis gymnasiestudier skall kunna tagas in på ett högre stadium än begynnelsestadiet, dels att man samtidigt skall kunna läsa ämnen på olika nivåer.

Gymnasieutredningen har funnit det lämpligt att behörighetskravet utformas i huvudsak på samma sätt som nu gäller vid de statsunderstödda kvällsgymnasierna, dvs. behörig att vinna inträde är den som på grundval av tidigare studier och annan verksamhet bedöms ha förutsättningar att följa ämneskursen. Självfallet skall nuvarande inskränkning i rätten att bli intagen i kvällsgymnasium för dem som avlagt examen från gymnasium inte finnas kvar längre.

Gymnasieutredningen vill i detta sammanhang understryka det angelägna i att sökande, som inte kunnat antas, får veta, huruvida han ansetts formellt behörig men plats inte kunnat beredas honom, eller om han bedömts sakna förutsättningar att följa undervisningen, dvs. ansetts formellt inte behörig. I det senare fallet bör den inträdessökande självfallet kunna erhålla anvisningar om hur han lämpligen bör skaffa sig den formella behörigheten.

7.1.2.3. Gymnasieutredningen vill i detta sammanhang ta upp ett särskilt problem, nämligen möjligheten att bli intagen i högre årskurs av gymnasium eller fackskola i ungdomsutbildningen utan att tidigare ha inhämtat fullständiga kunskaper i samtliga i tidigare årskurs eller årskurser förekommande ämnen. Av speciellt intresse härvidlag är enligt gymnasieutredningens mening intagningen till årskurs 4 av gymnasiets tekniska linje.

Som framgår av tidigare förslag kommer utbildningen till fullständig gymnasieingenjörskompetens i vuxenutbildningsinstitution med deltidsundervisning att ta en avsevärd tid. För enbart årskurs 4 beräknas sålunda studietiden komma att kräva tre—fyra terminer. Utan tvekan måste en så lång utbildningstid verka avskräckande. Det är därför angeläget att man på allt sätt söker avkorta utbildningstiden. Ett sätt skulle vara att konstruera en alternativ kortare utbildningsväg. Förslag härom har framlagts i kapitel 5. Därutöver föreslås följande anordning.

Konstruktionen av utbildningsgången i lokal vuxenutbildning (kap. 4) och i vuxenutbildningsinstitution med riksrekrytering (kap. 5) medger en övergång till heltidsundervisning i årskurs 4. De som i vuxenutbildningen läst motsvarande årskurserna 1—3 bör sålunda kunna bli intagna till årskurs 4 i ungdomsgymnasiet.

Enligt gymnasieutredningens mening bör möjligheterna att bli intagen till årskurs 4 av gymnasiets tekniska linje utsträckas även till andra kategorier än dem, som läst samtliga ämnen i årskurserna 1—3. Det bör härvidlag vara tillräckligt att vederbörande — förutom erforderlig praktik — har just de förkunskaper som fordras för att kunna tillgodogöra sig undervisningen i de ämnen, som förekommer i årskurs 4.

Genom den skisserade anordningen skapas enligt gymnasieutredningens mening ett smidigt system som tillgodoser de utbildningssökande som föredrar att avsluta sin utbildning med heltidsundervisning.

Även om gymnasieutredningen förutsätter att klass i årskurs 4 skall få delas, därest elevantalet genom de sålunda nyintagna skulle överskrida det för klass fastställda maximitalet, kommer den skisserade utbildningen att ställa sig betydligt billigare än om man tillskapade klasser med heltidsundervisning för enbart de utbildningssökande det här är fråga om. Man kan nämligen förmoda att klasserna i årskurs 4 i många fall inte kommer att vara helt fyllda. Nya elever kan därför i viss utsträckning intas utan att man behöver fler klasser eller lärare. Ett utnyttjande av den fjärde årskursen medger dessutom en större utspridning av den avslutande utbildningen på heltid än som skulle vara möjligt om man inrättade särskilda klasser.

Gymnasieutredningen är inte beredd att, utöver vad nu förordats, föreslå att möjligheten att bli intagen i högre årskurs av ungdomsgymnasiet eller fackskolan ytterligare utsträckes beträffande elever med begränsade förkunskaper. Enligt gymnasieutredningens mening har denna fråga inte samma aktualitet på andra studievägar som på gymnasiets tekniska linje. Utredningen vill i detta sammanhang peka på de möjligheter som i det nya gymnasiet och fackskolan kommer att finnas att bli intagen som extra elev eller som specialelev.

7.1.3. Urval bland behöriga sökande

7.1.3.1. Det finns anledning förmoda att under uppbyggnadsskedet brist på utbildningsplatser inom vuxenutbildningen kan komma att föreligga, i varje fall på vissa orter. I ett läge med brist på utbildningsplatser inom vuxenutbildningen måste liksom i fråga om motsvarande ungdomsutbildning ett urval ske bland sökande, som bedöms vara behöriga till studier inom den gymnasiala vuxenutbildningen. Intagningsinstrumentet bör därför konstrueras så, att det även rangordnar de sökande med hänsyn till deras förutsättningar att lyckas med studierna.

Frågan om hur urvalet bland behöriga sökande skulle ske diskuterades ingående av gymnasieutredningen i dess huvudbetänkande (jfr. GU 13.2.2). Utredningen föreslog därvid att betyget från tidigare utbildning skulle vara behörighets- och urvalsinstrument. Utredningen reserverade sig visserligen för betygets användbarhet som prognosinstrument men fann å andra sidan det i dagens läge inte möjligt att föreslå något annat instrument.

I propositionen 1964: 171 (s. 431) har föredragande departementschefen i fråga om urvalet bland behöriga sökande till gymnasiet och fackskolan förklarat, att man tills vidare torde få använda betygen från underliggande skola som urvalsinstrument. Samtidigt underströk emellertid departementschefen vikten av att man sökte utarbeta kompletterande hjälpmedel, främst dock avsedda för vägledning och råd inför valet av olika utbildningsalternativ. Enligt departementschefen borde skolöverstyrelsen verka för att sådana hjälpmedel utarbetas och utprovas.

7.1.3.2. För vuxenutbildningens del anser gymnasieutredningen skolbetyg som enda rangordnings- och urvalsinstrument vara mindre lämpligt. Det bör därför kompletteras med ytterligare information. Användbarheten på gymnasiestadiet av andra intagningsinstrument än betyg har dock inte blivit mera ingående undersökt i vårt land.

I avvaktan på vad skolöverstyrelsen kan komma fram till i fråga om hjälpmedel för ändamålet föreslår gymnasieutredningen att vid urval bland behöriga sökande till vuxenutbildningen tills vidare skall användas samma bedömningsinstrument, som föreslagits för bedömningen av behörigheten, nämligen resultatet av tidigare studier och annan verksamhet. Vid avvägningen av den vikt som skall läggas vid dels skolbetyg, dels övriga meriter, som sökanden åberopar, bör enligt utredningens mening meriter från yrkesutövning tillmätas särskild betydelse.

Gymnasieutredningen vill i detta sammanhang erinra om att Personaladministrativa rådet tillämpar ett omfattande testningsförfarande vid uttagning till viss vidareutbildning inom näringslivet. Som ett moment i denna testning har intervjuer förekommit. Intervjuförfarandet förekommer även allmänt inom industrin vid anställande av personal.

7.1.4. Intagningsnämnd

7.1.4.1. Intagningen till det nya gymnasiet, fackskolan och i viss omfattning yrkesskolan skall fr. o. m. läsåret 1966/67 avgöras av en intagningsnämnd, som skall vara gemensam för skolor, vilkas elevområden helt eller delvis sammanfaller. Intagningsnämnden skall bestå av dels en lärare eller rektor från var och en av de mottagande skolformerna, dels en lärare eller rektor vid grundskolan, dels en ledamot i någon av berörda skolstyrelser. Skolchef kan ingå i nämnden i stället för skolstyrelseledamot. Länsskolnämnden utser ledamöterna i intagningsnämnden och förordnar en av dem att vara ordförande i nämnden.

För de statsunderstödda kvällsgymnasierna gäller att intagningen beslutas av en intagningsnämnd, bestående av kvällsgymnasiets rektor, tillika ordförande, samt en av skolstyrelsen och en av länsskolnämnden utsedd ledamot.

Till statens gymnasier för vuxna antas eleverna av en särskild intag-

ningsnämnd för varje skola. I nämnden ingår gymnasiets rektor som ordförande samt två av skolöverstyrelsen och två av skolstyrelsen utsedda ledamöter. Enligt stadgan för vuxengymnasierna bör ledamöterna äga förtrogenhet med studieformen.

Beslut om intagning till kommunal teknisk aftonskola fattas av skolstyrelsen.

Där ej annat föreskrives i skolans reglemente antas elever till folkhögskola av skolans rektor. Om möjligt bör rektor därvid inhämta lärarrådets mening.

7.1.4.2. Den första frågan som uppställer sig är om det inte vore möjligt att ha samma intagningsnämnd för vuxenutbildningen som för ungdomsutbildningen, i varje fall för vuxenutbildningen med lokal rekrytering.

I tidigare omnämnda betänkande Vidgad vuxenutbildning på gymnasiestadiet föreslog studiesociala utredningen att vid varje statsunderstött kvällsgymnasium skulle finnas en intagningsnämnd med uppgift att bedöma de sökandes förutsättningar att genomgå den efterfrågade utbildningen. Nämnden föreslogs skola bestå av gymnasiets rektor samt två av skolstyrelsen utsedda ledamöter, som ägde förtrogenhet med studieformen. Studiesociala utredningen hade ingen anledning att närmare diskutera gemensam intagningsnämnd med ungdomsutbildningen, då vid denna tid någon sådan för samtliga gymnasiala ungdomsskolor gemensam nämnd inte fanns.

I huvudsak två skäl har åberopats för att vuxenutbildningen skall ha särskild intagningsnämnd. Det första och viktigaste skälet har därvid sagts vara, att det är nödvändigt att nämnden består av personer, som är speciellt insatta i vuxenutbildningens problematik. I ungdomsutbildningen sker bedömningen av vederbörandes förutsättningar för fortsatta studier efter praktiskt taget endast betygsmeriter från tidigare skolgång. När det gäller intagningen till vuxenutbildningen skall som tidigare nämnts en samlad bedömning göras av ett flertal omständigheter, av vilka betygsmeriterna utgör en. Den lokala intagningsnämnden torde mera sällan bli sammansatt av personer, som äger förtrogenhet med vuxenutbildningen.

Det andra argumentet är att intagningen inte kan ske samtidigt som till ungdomsutbildningen. Till i varje fall gymnasiet och fackskolan intas man en gång om året, varvid huvuddelen intas under juni månad. Till vuxenutbildning måste intagning ske två gånger om året, till såväl hösttermin som vårtermin. Vidare visar erfarenheterna att vuxna utbildningssökande i allmänhet först ganska sent före undervisningens början tar slutlig ställning till frågan om de skall deltaga i undervisningen eller inte. Kvällsgymnasierna har därför ansett sig böra förlägga intagningen till relativt kort tid före undervisningens början.

7.1.4.3. Gymnasieutredningen har tidigare i olika sammanhang betonat, att ungdomsutbildningen och vuxenutbildningen bör som ett integrerat helt ingå

i en kommuns skolväsen. Tillgängliga materiella och personella resurser bör komma de två utbildningsformerna tillgodo i samma omfattning.

Det synes gymnasieutredningen naturligt att en samordning kommer till stånd även beträffande intagningen, och särskilt gäller detta i fråga om den lokala vuxenutbildningen. Utredningen föreslår att intagningen till den lokala vuxenutbildningen verkställes av samma intagningsnämnd, som har hand om intagningen till den gymnasiala ungdomsutbildningen på orten. Den lokala intagningsnämnden kommer för övrigt att för sökande till fackskolan inom den s.k. kvoten få göra bedömningar liknande dem som förutsätts beträffande vuxenutbildningen. Att den lokala intagningsnämnden, därest den även skulle omhänderha intagningen till vuxenutbildningen, skulle behöva sammanträda ytterligare några gånger varje år, kan enligt gymnasieutredningens mening knappast åberopas som skäl för att en särskild intagningsnämnd skall behövas.

Däremot är skälet att intagningsnämnden bör äga kännedom om vuxenutbildningens problematik vägande. Denna fråga bör dock kunna lösas så, att vuxenutbildningsenhetens rektor eller lärare vid sådan enhet, i den mån någon av dem inte redan är ledamot av nämnden, tillkallas som föredragande i ärenden rörande intagning till vuxenutbildningen.

Som gymnasieutredningen närmare kommer att utveckla under kapitel 9 föreslår utredningen att kommunala tekniska aftonskolor enligt nuvarande organisation övergångsvis skall få finnas kvar. Dessa skolor får anses ingå i det gymnasiala vuxenutbildningssystem, som utredningen behandlar i detta betänkande. Intagningen till dessa måste därför samordnas med intagning till annan lokal vuxenutbildning, vilket innebär att den lokala intagningsnämnden skall verkställa intagningen.

Gymnasieutredningen vill i detta sammanhang understryka vikten av att den som föredrar dessa ärenden om möjligt genom personliga samtal med de utbildningssökande sökt bilda sig en uppfattning om vederbörandes möjligheter att genomföra ett studieprogram.

Med hänsyn till att vuxenskolorna med riksrekrytering främst är avsedda för rekrytering av elever från betydligt större områden än den lokala vuxenutbildningen kan det ifrågasättas om den lokala intagningsnämnden på orten även bör handha intagningen till detta slag av vuxenskolor. Å andra sidan torde det på det lokala planet inte bara bli nödvändigt utan även lämpligt med en viss samordning med såväl förefintlig ungdomsutbildning som lokal vuxenutbildning. Då den riksrekryterade vuxenutbildningen i princip skall omfatta utbildning inom hela gymnasiets, fackskolans och den förgymnasiala utbildningens område kan det bli lämpligt av ekonomiska och personella skäl att exempelvis koncentrera viss utbildning till denna skolform eller ordna samläsning.

Vid sina överväganden i frågan har gymnasieutredningen funnit att varje vuxenskola med riksrekrytering bör ha en särskild intagningsnämnd. Anta-

let ledamöter bör dock kunna reduceras till tre samt omfatta skolans rektor, en av skolöverstyrelsen och en av skolstyrelsen på orten utsedd ledamot. Den senare skall tillika vara ledamot i den lokala intagningsnämnden, varigenom erforderlig samordning kan komma till stånd.

I fråga om intagning till vid folkhögskola förlagda förgymnasiala och gymnasiala ämneskurser föreslår gymnasieutredningen att denna skall verkställas av folkhögskolans rektor.

7.2. Betyg m.m.

7.2.1. Betygsättningen

7.2.1.1. Betygens primära uppgift inom vuxenutbildningen är självfallet densamma som inom ungdomsutbildningen, nämligen att utgöra ett så objektivt mått som möjligt på de enskilda elevernas prestationer i relevanta delar av skolarbetet (jfr. GU 13.3.2.2). I sitt huvudbetänkande har gymnasieutredningen vidare understrukit betydelsen av att betygen speglar ämnenas hela målsättning. Det får inte förhålla sig så att endast vissa delmål i ett ämne kommer till uttryck i betyget. Inte heller får ett visst delmål dominera betyget på grund av att det kan vara eller synes vara lättare att mäta prestationerna med avseende på detta delmål än på andra.

I princip är det här självfallet inte någon skillnad mellan vuxenutbildning och ungdomsutbildning i fråga om betygsättning. I vissa fall kan dock praktiska svårigheter uppstå när det gäller att vid betygsättning av vuxenelever uppnå samma säkerhet som i ungdomsskolan. Främst gäller detta vid bedömningen av elever, som man inte kontinuerligt kan följa under deras studiearbete utan där kontakten med eleverna inskränker sig till något enstaka prövningstillfälle. Men även i sådana fall måste givetvis alla ansträngningar göras för att uppnå en så riktig betygsättning som möjligt.

7.2.1.2. Betygen används bl. a. som instrument vid urval till fortsatt utbildning, då antalet tillgängliga platser är begränsat, samt av arbetsgivare som kvalifikationsgrund vid bedömningen av sökande till viss anställning. Härvid blir det vanligen fråga om jämförelser mellan prestationerna hos ett stort antal personer, som kan ha kommit från olika utbildningsformer. Med hänsyn härtill är det nödvändigt, att betygsättningen tekniskt är utformad på samma sätt i samtliga utbildningsformer. Detta innebär bl. a. att man inom vuxenutbildningen måste tillämpa samma betygsystem som inom ungdomsutbildningen. Betygskalan skall sålunda vara 5-gradig med betygstegen 1 till 5. I fråga om utbildning inom gymnasiet och fackskolan kan därjämte i undantagsfall betyget 0 förekomma.

Betyg som avser samma ämne och kurs inom samma skolform (gymnasium, fackskola etc.) måste vidare självfallet betyda samma prestation, oberoende av om betyget givits i den ena eller den andra utbildningsformen. Om

exempelvis en elev i slutbetyg från ungdomsgymnasiet erhållit betyget 3 i engelska, avseende tredje årskursen på humanistisk linje, och en annan elev erhållit samma betyg i detta ämne och denna årskurs men efter genomgång av vuxenutbildningsgymnasium, måste detta betyda att dessa elever i princip gjort likvärdiga prestationer.

En annan sak är att det kan vara svårt att göra en lika tillförlitlig bedömning av vissa vuxenstuderande som i fråga om studerande i ungdomsskolan. I den senare skolan har man som regel möjlighet att följa eleven kontinuerligt under hela studietiden. Bedömningen av vuxenstuderande måste däremot i många fall, som redan nämnts, grundas enbart på de informationer, som kan erhållas vid någon eller några relativt korta prövningar. Denna svårighet, som är av teknisk natur, återkommer utredningen till i det följande.

7.2.1.3. Som gymnasieutredningen i föregående avsnitt framhållit måste vuxenstuderande betygsättas efter samma system som tillämpas i ungdomsskolan. Betygstegen skall vara 1 till 5, undantagsvis även 0. Betygstegen definieras så, att man tänker sig att alla elever i landet, som läser samma kurs, dvs. samma ämne i samma årskurs och samma skolform, rangordnas efter sina prestationer i kursen. De 7 procenten bästa får därvid betyget 5, de därpå följande 24 procenten tilldelas betyget 4 o.s.v. Betygskalan definieras sålunda med hjälp av hela elevpopulationens prestationer i förhållande till läroplanen och den enskilde elevens betyg bestämmes av elevens prestationer i förhållande till samtliga elever, som läser samma kurs. Av denna anledning kallas betygsättningen relativ. Nu tillämpad betygsättning brukar kallas absolut betygsättning. I denna skall man i princip utgå från den enskilde elevens prestationer i relation till läroplanens fordringar. Varje betygsteg i denna skala definieras sålunda på ett absolut sätt, uttryckt i de för ämnet uppställda studiemålen.

I sitt huvudbetänkande (GU 13.3.3) har gymnasieutredningen understrukit att denna principiella skillnad mellan relativ och absolut betygsättning inte är skarp. I praktiken är i själva verket gränsen mellan de två systemen obestämd. Den för närvarande tillämpade absoluta betygsättningen har redan nu i många fall glidit över i en relativ. Gymnasieutredningen skall återkomma till denna fråga i följande avsnitt.

Gymnasieutredningen vill i detta sammanhang ta upp ett speciellt problem i samband med beräkningen av underlaget för betygsfördelningen. Egentligen skulle även vuxenelevernas betyg ingå i det jämförelsematerial, med vars hjälp betygen definieras. Ett sådant förfarande skulle emellertid stöta på vissa svårigheter. Eftersom vuxenelevernas deltidsstudier inte är synkroniserade med ungdomselevernas, blir det svårt och ofta inte ens möjligt att för vuxenutbildningen utnyttja de inom ungdomsutbildningen använda centralt utgivna proven.

Frågan är nu, om några allvarliga invändningar kan resas mot att man ur

jämförelsematerialet utesluter vuxenelevernas betyg. Om dessa elever är många skulle den fördelning man finge komma att avvika från normalfördelningen. Olägenheterna härav blir emellertid knappast särskilt stora, såvida inte vuxenelevernas avvikelser från ungdomseleverna varierar starkt från ämne till ämne.

Enligt gymnasieutredningens mening finns det emellertid knappast någon anledning förmoda, att några avsevärda systematiska avvikelser av antydd art skulle uppstå. Man måste vidare ha klart för sig att, även om vuxenutbildningen skulle expandera kraftigt, denna dock med största sannolikhet alltid kommer att vara av avsevärt mindre omfattning än motsvarande ungdomsutbildning. Eventuella avvikelser mellan grupperna ungdomsstuderande, å ena, samt vuxenstuderande, å andra sidan, kommer därför att i relativt ringa grad påverka den totala betygsfördelningen.

Vad nu anförts visar enligt gymnasieutredningens mening att några betydande olägenheter inte skulle uppkomma, om man bestämde sig för att definiera de olika betygstegen enbart på grundval av ungdomseleverna. Utredningen föreslår därför att vid betygsättningen av vuxenutbildningsinstitutionernas elever de olika betygstegens innebörd skall bestämmas enbart på grundval av den population, som utgörs av elever i ungdomsskolorna.

7.2.2. Hjälpmedel vid betygsättningen

7.2.2.1. Betygsättningen av en elev kan förenklat beskrivas på följande sätt. Läraren skaffar sig på olika vägar i skolarbetet, bl. a. genom prov av skilda slag, upplysningar om elevens prestationer i de olika delarna av ämnet. Dessa prestationer jämför läraren så gott sig göra låter med andra elevers prestationer, främst eleverna i samma klass men även andra elever i samma ämne och på motsvarande stadium. Gymnasieutredningen får erinra om att i läroplanerna för gymnasiet och för fackskolan (ungdomsutbildningen) ges råd och anvisningar till lärarna om betygsättningen, där nu angivna jämförelsesynpunkter särskilt utvecklas.

Det bör observeras att betygsättningsproceduren sådan den nu beskrivits har inslag, som kan sägas vara av »absolut» karaktär i den meningen, att proceduren bygger på att läraren erfarenhetsmässigt har en föreställning om vad de olika betygstegen betecknar prestationsmässigt. I åtskilliga ämnen är detta den förhärskande metoden vid betygsättningen. Det uppställda målet, en »normalfördelning» av betygen för eleverna i hela landet, söker man sig sålunda i dessa fall fram till främst på grundval av de erfarenheter man på olika sätt kan skaffa sig, bl. a. genom betygstatistiska jämförelser. Å andra sidan har man i vissa ämnen hjälpmedel av olika slag, som stöder lärarna i betygsättningen.

Dessa hjälpmedel omfattar i huvudsak normerade prov (för- och efterstandardiserade), vilka alla elever i visst ämne får genomgå. Med hjälp av dessa prov kan då den enskilda undervisningsavdelningens genomsnittliga

standard och spridning i förhållande till hela elevpopulationen relativt noggrant avläsas. Den individuella bedömningen av eleverna ankommer emellertid på läraren, det är han som skall rangordna dem inom undervisningsavdelningen. Den provorganisation, som fr.o.m. den 1 juli 1965 uppbygges inom skolöverstyrelsen, har till uppgift att vidareutveckla och förbättra dessa centralt givna prov för skolväsendet i dess helhet, främst grundskolan, gymnasiet och fackskolan.

7.2.2.2. En fråga är om de för ungdomsskolan primärt avsedda centralt utgivna proven även kan användas för bedömningen av eleverna i vuxenutbildningen. De undersökningar, som gymnasieutredningen har företagit, och de överläggningar, som utredningen haft med representanter för skolöverstyrelsen, visar att utsikterna att utnyttja dessa prov också inom vuxenutbildningen måste anses vara små. De centrala proven måste ges vid en viss för hela landet gemensam tidpunkt för att passa in i den för ungdomsutbildningen tillämpade studiegången. De centrala proven får vidare inte — och detta var en huvudtanke i gymnasieutredningens och fackskoleutredningens förslag — ha karaktären av slutprov. Med hänsyn härtill kommer proven att vara utplacerade vid olika tidpunkter under studiegången (se läroplanen för gymnasiet). Härav följer att de centrala proven endast undantagsvis torde kunna komma i fråga beträffande sådana vuxenstuderande, som läser på egen hand och alltså inte följer en under lärares ledning pågående utbildning under en längre tid utan önskar bli bedömda på grundval av en oftast ganska kort prövning. Men även för den kategori vuxenstuderande, som läser vid de i kapitlen 4 och 5 föreslagna vuxenutbildningsinstitutionerna i studieform med lärarledd undervisning, kommer studiegången att tidsmässigt avvika så mycket från ungdomsutbildningen att det endast i undantagsfall kan bli möjligt att utnyttja de för ungdomsutbildningen avsedda centrala proven.

Gymnasieutredningens slutsats blir därför att man i vuxenutbildningen i huvudsak måste grunda bedömningen och betygsättningen på lärarnas erfarenhetsmässigt underbyggda jämförelser, kompletterade med eventuella särskilda prov. Tills vidare synes det vara mest realistiskt att räkna med att proven framställes av lärarna själva. Huruvida det blir möjligt att senare, när skolöverstyrelsens provorganisation är fullt utbyggd och formerna för dess verksamhet stabiliserats, utnyttja organisationen inom vuxenutbildningen kan inte nu avgöras.

Gymnasieutredningen föreslår vidare att den för främst ungdomsgymnasiet avsedda fackinspektionen även skall omfatta motsvarande vuxenutbildning.

I ett följande avsnitt (7.3.3) återkommer utredningen med synpunkter rörande ämnesprövningar för elever från enskild undervisning m.fl.

7.2.3. Flyttning

7.2.3.1. I för de statsunderstödda kvällsgymnasierna gällande bestämmelserna föreskrives följande beträffande flyttning och avgång från skolan. Vid slutet av varje läsår skall frågan om elevs fortsatta studier upptas till prövning av rektor efter samråd med de lärare, som undervisat eleven. Eleven äger fortsätta sina studier, om han »visat tillfredsställande studieresultat». Elev som inte »nöjaktigt bedrivit sina studier», må föreläggas att gå om ämneskurs. Om skolan finner att elev efter första läsåret efter intagningen inte »ådagalagt godtagbart studieresultat», må eleven åläggas att avgå från skolan. Elev som försummar undervisningen eller visar sig inte äga nödiga förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen må skiljas från skolan.

Vid statens gymnasier för vuxna prövas elevs fortsatta studier vid slutet av varje muntlig kurs. Har eleven därvid visat »otillfredsställande studieresultat» må han föreläggas antingen ytterligare självstudier eller att gå om kursen. I fråga om avgång och skiljande från skolan gäller samma som beträffande kvällsgymnasierna.

7.2.3.2. När man talar om flyttning i lokal vuxenutbildningsinstitution är det endast fråga om man skall få fortsätta studierna i varje enskilt ämne, som man läser. Som framgår av kapitel 4 är studiegången i den lokala vuxenutbildningen upplagd så, att ämneskurs som regel kommer att omfatta hel termin eller hela terminer. I ett stort antal ämnen är undervisningen utlagd över flera terminer, dock endast i undantagsfall över mer än fyra terminer.

Den första frågan blir vid vilken tidpunkt frågan om fortsatta studier skall prövas. Två tidpunkter kan härvid tänkas, antingen, såsom nu gäller beträffande kvällsgymnasierna, vid läsårets slut eller vid varje termins slut. Gymnasieutredningen vill för sin del förorda det sistnämnda. Skälen härför är i huvudsak följande. Gymnasiekurs i vuxenutbildningen, som sträcker sig över två eller flera terminer, är som regel utlagd över minst två år i ungdomsgymnasiet. Vidare är de längre kurserna i vuxenutbildningen upplagda i etapper, varvid man så långt detta är möjligt sökt lägga etapperna så att de är anpassade till studiet i viss årskurs i ungdomsskolan. Härigenom underlättas som tidigare framhållits en övergång från vuxenutbildningen till ungdomsutbildningen eller vice versa. Vid en eventuell kvarsättning förlorar vidare eleven endast en termin i stället för två, vilket får anses särskilt värdefullt när det gäller elever, som måste vara speciellt inriktade på att så snabbt som möjligt kunna avsluta studierna.

Vid den varvade lärarledda undervisningen och brevskolundervisningen i de i kapitel 5 angivna vuxenskolorna bör flyttningsprövningen ske vid samma tidpunkt som nu i vuxengymnasierna, dvs. elevens fortsatta studier skall prövas vid slutet av varje muntlig kursperiod. När det gäller elever i dessa skolors brevskolundervisning kommer ett slag av flyttningsprövning att ligga i det beslut rektor skall fatta om elev skall få kurser i ytterligare ämnen.

7.2.3.3. Kriterierna för att man skall bli flyttad skall vara desamma som i ungdomsskolan. Avgörandet skall sålunda träffas från fall till fall efter samråd med eleven. Som utredningen tidigare framhållit skall flyttningsprövningen avse varje särskilt ämne som vederbörande läser. Det kan sålunda inträffa att den som samtidigt läser två eller flera ämnen kan bli »uppflyttad» i endast en del av studieprogrammet.

7.3. Studiernas avslutning m.m.

7.3.1. Slutbetyg

7.3.1.1. Med slutbetyg menar man det betyg, som tilldelas elev då han fullständigt slutfört en viss lärokurs, exempelvis genomgått gymnasiets humanistiska linje. I detta skall då även införas betyg i de ämnen som avslutats i tidigare årskurs än den sista.

För ungdomsgymnasiet kan slutbetyg erhållas såväl efter fullständig studiekurs som efter mindre studiekurs. Vidare har elever på den tekniska linjen möjlighet att få sådant betyg efter genomgången årskurs 3.

I princip kan slutbetyg endast utfärdas en gång för en och samma lärokurs. Vissa möjligheter finns dock att få nytt betyg. I ungdomsgymnasiet blir så möjligt dels efter förlängd undervisning, dels om man helt eller delvis gått om årskurs 3 eller 4 och dels om man höjer tidigare slutbetyg upp till eller över dimissionströskeln.

7.3.1.2. Av vad gymnasieutredningen anfört under avsnittet 7.2 framgår bl. a. att vuxenelevs prestationer i varje ämne skall betygsättas i vanlig ordning. Härav får även anses följa att vuxenelev skall äga rätt att få något slag av handling, som utvisar hans prestation.

Gymnasieutredningen föreslår att för den som bedrivit studier vid vuxenutbildningsanstalt slutbetyg skall med två undantag utfärdas enligt samma villkor som gäller i fråga om ungdomsutbildningen. Det ena undantaget är att slutbetyg skall kunna utfärdas utan att vederbörande fått betyg i de i lärokursen förekommande övningsämnena. Detta undantag, som f. ö. redan gäller i fråga om privatistexamen, motiveras med att det i vuxenutbildningen många gånger inte blir möjligt att erbjuda undervisning i övningsämnena.

Det andra undantaget avser mindre studiekurs på gymnasiet. Denna anordning har i ungdomsgymnasiet insatts som en stödåtgärd, f. ö. en av de viktigaste, för dem som inte kan fullfölja hela studieprogrammet. I realiteten innebär mindre studiekurs ett slag av partiell kompetens. Enligt gymnasieutredningens mening saknas anledning att införa en sådan anordning i vuxenutbildningen med hänsyn till att man där kan välja studieprogrammet efter egen önskan. Slutbetyg i den betydelse denna term har i ungdomsutbildningen bör därför inte heller utfärdas för den som nöjt sig med att

skaffa betyg i färre läroämnen än som ingår i fullständig lärokurs.

Gymnasieutredningen föreslår vidare att slutbetyg utfärdas av rektor vid den skola där den sista prövningen skett.

7.3.1.3. En särskild fråga är vilka betyg som skall få tillgodoräknas för att slutbetyg skall kunna utfärdas. Gymnasieutredningen får i detta hänseende föreslå följande.

Som gymnasieutredningen tidigare framhållit blir det många gånger inte möjligt att inom lokal vuxenutbildning kunna få undervisning i alla önskade ämnen. Den som vill ha fullständig kompetens måste i sådana fall komplettera undervisningsprogrammet vid vuxenutbildningsinstitution med riksrekrytering eller genom enskilda studier. Härav följer att man i ett slutbetyg bör kunna sammanföra betyg erhållna bl. a. inom såväl vuxenutbildning med lokal rekrytering som sådan utbildning med riksrekrytering. Överhuvudtaget bör betyg erhållna inom vilken som helst utbildningsinstitution kunna sammanföras till ett slutbetyg.

I vissa fall är det redan förutsatt som självfallet att betyg från ungdomsskolan skall få tillgodoräknas för slutbetyg från vuxenutbildningen. Så är fallet då man i ungdomsgymnasiet genomgått mindre studiekurs eller fått slutbetyg som inte uppnått dimissionströskeln samt genomför de kompletterande studierna inom vuxenutbildningsinstitution. Om man därvid genom ämnesprövningar når till fullständig studiekurs respektive uppnår dimissionströskeln, skall nytt slutbetyg utfärdas, varvid självfallet tidigare i ungdomsgymnasiet förvärvade betyg i ämnen, i vilka prövning nu inte skett, skall medtagas.

Men betyg från ungdomsutbildningen bör kunna tillgodoräknas även i andra fall. Utredningen tänker härvid särskilt på de fall då någon utan att ha fått slutbetyg från ungdomsutbildningen fortsätter studierna vid vuxenutbildningsinstitution. Betyg i de ämnen, som därvid redan avslutats i ungdomsutbildningen, bör få tillgodoräknas för erhållande av eventuellt slutbetyg i vuxenutbildningen.

7.3.1.4. Frågan om vilka betyg som skall få tillgodoräknas för slutbetyget rymmer ytterligare två problem, nämligen dels vad som skall räknas om flera prövningar skett i samma ämne, dels giltighetstiden för tidigare förvärvat betyg.

Förstnämnda spörsmål har särskild betydelse i konkurrenssituationer, exempelvis vid tillträde till högre studier. Det är därvid det vanligaste att en s. k. konkurrenskomplettering, dvs. komplettering som innebär höjning av betyg som man redan har inte ger poäng eller räknas.

I propositionen 1964: 171 har föredragande departementschefen bl. a. tagit upp frågan om poängvärderingen för intagning i gymnasium och fackskola av betyg i ämnen, som erhållits efter komplettering av grund-

skolbetyget. Departementschefen uttalade därvid, att den riktpunkt som syntes rimligast att tillämpa, i varje fall tills vidare, vore att i första hand utgå från det ursprungliga betyget. Vidare erinrade departementschefen om den i propositionen 1964: 50 uttalade avsikten att till prövning uppta frågan om en översyn i förenhetligande syfte av gällande bestämmelser rörande meritvärderingsgrunderna för urvalet bland de sökande till spärrade utbildningslinjer.

I detta sammanhang vill gymnasieutredningen erinra om att enligt gällande bestämmelser för teknisk privatistexamen ny prövning i ämne, vari examinand blivit godkänd, inte får ske i annan form än som fyllnadsprövning efter examen.

Gymnasieutredningen har funnit att tills vidare endast den första prövningen skall få tillgodoräknas för slutbetyg.

Hur kontrollen härav skall ske behandlar utredningen i följande avsnitt.

I fråga om giltighetstiden av betyg har gymnasieutredningen redan tagit ställning till de fall, då komplettering sker dels av mindre studiekurs till fullständig sådan och dels av slutbetyg, som inte uppnått dimissionströskeln. Utredningen föreslog sålunda i sitt huvudbetänkande (GU 13.5.3.4) att en tidsgräns av fyra år härvid skulle gälla för nytt slutbetyg. Utredningen finner inte anledning att nu föreslå någon ändring härav.

För privatistprövning för studentexamen gäller att betyg tillgodoräknas i sex år medan motsvarande tidrymd för gymnasieekonom- och gymnasieingenjörsexamen är åtta år. Gymnasieutredningen föreslår att betyg i tidigare prövningar må för erhållande av slutbetyg tillgodoräknas om betyget meddelats inom åtta år, räknat från dagen för den sista prövningen. Skolöverstyrelsen bör kunna medgiva dispens från denna regel.

7.3.1.5. Gymnasieutredningen föreslår att varje studerande vid vuxenutbildningsinstitution erhåller en tentamensbok, i vilken erhållna betyg successivt antecknas. Blott en tentamensbok skall utfärdas för varje person och denna bok skall kunna användas vid vilken vuxenutbildningsinstitution som helst ävensom vid ämnesprövningar för elever från enskild undervisning (privatister).

Genom ett tentamensboksystem vinnes följande. Om i boken antecknas erhållet betyg i varje ämne, blir det möjligt att för den som utfärdar slutbetyget kontrollera att i förekommande fall i detta betyg endast införes betyget i den första prövningen i ämnet. Betyg på särskild betygsblankett behöver inte utfärdas för varje särskilt ämne. Den som endast läser för partiell kompetens kommer att få sina betyg sammanförda i en handling, vilket bl. a. gör det lättare för vederbörande att presentera sina meriter. Slutligen har tentamensboken den fördelen att samtliga betyg, som meddelats inom vuxenutbildningen, finns samlade på ett ställe.

Det har ifrågasatts om inte vuxenelev — i de fall då slutbetyg inte kan ut-

färdas — skall kunna få i tentamensboken införda betyg sammanförda i en särskild betygshandling. En sådan handling skulle då närmast få karaktären av ett avgångsbetyg, dvs. det slag av betygshandling man får då man avgår från bl. a. ungdomsgymnasiet utan att slutbetyg utfärdas (jfr skolstadgan kap. 6 § 12 och kap. 12 § 14).

Enligt gymnasieutredningens mening bör en sådan möjlighet inte föreligga. Då samtliga betyg redan finns samlade i en handling, nämligen tentamensboken, måste varje officiellt utfärdande av en särskild handling med samma innehåll som i tentamensboken betecknas som ett helt onödigt arbete för skolan. Med hänsyn till att betyg i allmänhet skall företes i bestyrkt avskrift kan det emellertid vara lämpligt att det finns en särskild blankett för utdrag ur tentamensbok. Det bör dock vara varje elevs ensak om han vill begagna sig av en sådan blankett eller inte.

7.3.2. Praktik

Krav på praktik utöver vad som ställs för ungdomsutbildningen bör självfallet ej ställas för vuxenutbildningen. Härav följer att gymnasieutredningen i nu förevarande sammanhang saknar anledning att behandla andra former av praktik än dem som kan förekomma inom teknisk utbildning. Det är utredningens uppfattning att kravet på viss praktik för deltidsstuderande vuxenelever bör formuleras på det sättet att starka hänsyn kan tagas till den enskilde eleven.

Vid vuxenutbildning är situationen i regel den att eleverna redan har praktisk erfarenhet oftast av betydligt större omfattning än som ställs beträffande erhållande av fullständig kompetens inom den tekniska gymnasie- och fackskolutbildningen för ungdom. Undantagen är i allmänhet få. Det kan dock inträffa att en elev t.ex. saknar verkstadspraktik men har flerårig praktik som ritare, planerare, detaljkonstruktör o.s.v. Detta brukar då kunna regleras på det sättet att vederbörande vuxenelev av sitt företag en viss tid placeras på önskad praktikplats.

Elever vilka saknar sådan praktik som ger färdighet i det manuella, grundläggande arbetet, dvs. sådan praktik som inom ungdomsutbildningen avses bli förvärvad under skolpraktiken, kan dock ha miljöpraktik av mycket kvalificerat slag. I sådana fall bör man som regel kunna nöja sig med den praktik som förvärvats på annat sätt, under förutsättning att den överhuvudtaget bedöms som lämplig för studierna.

Vad i det föregående sagts avser elever med fullständigt tekniskt studieprogram. I fråga om elever med begränsat program har utredningen i princip samma uppfattning beträffande krav på praktik, nämligen att sådan skall krävas endast i den mån praktiken bedöms nödvändig för studieresultatet i det eller de ämnen som studeras. Innan närmare erfarenhet vunnits av arten och omfattningen av studier enligt sådana begränsade program bör det ankomma på rektor att i varje enskilt fall avgöra i vilken utsträckning

krav på praktik skall ställas. Skolöverstyrelsen bör dock följa utvecklingen och så snart som möjligt låta utarbeta riktlinjer beträffande i vilka ämnen praktik skall krävas.

7.3.3. Ämnesprövning för privatister m.fl.

7.3.3.1. Gymnasieutredningen har i sitt huvudbetänkande (GU 13.5.4.6) behandlat frågan om privatister. I korthet innebär utredningens definition att privatist är den, som inte är elev i en skola under offentlig kontroll, och inte heller tidigare fått slutbetyg från sådan skola.

Vidare har gymnasieutredningen i detta sammanhang diskuterat vissa frågor rörande ämnesprövning av privatister. Utredningen föreslog därvid bl. a. följande. På samma sätt som nu gäller beträffande handelsgymnasiets och tekniska gymnasiets privatistexamen borde för privatister, som läser enligt det nya gymnasiets läroplan, slutbetyg kunna uppnås genom en serie av ämnesprövningar. Slutbetyg skulle utfärdas sedan den prövande erhållit betyg i alla i lärokursen ingående ämnen, dock att ämnesprövningar i övningsämnena inte skulle vara obligatoriska. Vid skriftligt prov borde finnas en medbedömare och vid muntlig prövning borde rektor eller av honom utsedd lärare vara närvarande. Vidare borde prövningarna ske inom bestämda tidsperioder, minst tre per år. Det förutsattes att skriftliga prov skulle utarbetas centralt. I allmänhet borde en prövande fullfölja sina prövningar vid den skola där han börjat pröva.

Utredningen föreslog även att man för privatister borde införa tentamensböcker med identitetsbevis efter i stort sett samma system som tillämpades för privatister vid tekniskt gymnasium. På skolöverstyrelsen och varje rektorsexpedition skulle föras ett register över de prövande. Genom registret hos skolöverstyrelsen skulle man kunna kontrollera att prövande inte tog ut tentamensbok vid flera gymnasier.

7.3.3.2. Gymnasieutredningen har tidigare framhållit att skillnaden mellan privatister och icke-privatister när det gäller betygsättningen i huvudsak består däri, att privatisternas prestationer måste bedömas på grundval av enbart något eller några prov, som därjämte kommer att få karaktären av slutprov. Det är därför angeläget att dessa prövningar utformas så, att de ger bästa möjliga information om den prövandes kunskaper och färdigheter.

Traditionellt är prövningarna utformade som muntliga och/eller skriftliga prov. För privatister vid tekniskt gymnasium förekommer en blandform, s. k. kombinerade prov, vilka används i framför allt de tekniska tillämpningsämnena. I kombinerat prov, som kan omfatta upp till sex à sju timmar, föreläggs den prövande att lösa vissa uppgifter, omfattande exempelvis beräknings- och konstruktionsarbete, projektering samt planlösning med ritning, vilket närmast är att betrakta som den skriftliga delen av provet. Vid lämpliga tillfällen under provets gång får den prövande munt-

ligen redogöra för olika frågor, som har avseende på föreiagda uppgifter.

I studentexamen skall privatist vanligen undergå muntlig prövning i elva ämnen och skriftligt i tre till fem ämnen. För handelsgymnasieexamen fordras elva muntliga och sex skriftliga prövningar. I teknisk privatistexamen skall prövning ske i ett mycket stort antal ämnen. Totala antalet prov uppgår till, beroende på linje, 17—24 muntliga, 8—15 skriftliga och 4—6 kombinerade. Härtill kommer för allmänna gymnasiets reallinje och tekniska gymnasiet vissa krav på genomförda laborationer.

7.3.3.3. Enligt gymnasieutredningens mening måste även i fortsättningen en privatists kunskaper och färdigheter i huvudsak grundas på slutprov i de olika ämnena. Liksom nu bör det förekomma skriftliga och muntliga prov samt i tekniska tillämpningsämnen även kombinerade skriftliga och muntliga prov. Utredningen är inte beredd att ange vilka slag av prov och antalet prov, som skall förekomma i de olika ämnena, tiden för varje prov ävensom, såsom nu gäller vid teknisk privatistexamen, i vilken utsträckning prövning i ett ämne förutsätter att prov tidigare avlagts i annat ämne.

Det bör uppdragas åt skolöverstyrelsen att utarbeta erforderliga anvisningar för studiernas bedrivande och provens genomförande.

7.3.3.4. Brevskolstuderande vid de i kapitel 5 föreslagna vuxenskolorna med riksrekrytering skall vara skyldiga att till vuxenskolan avge studierapporter ävensom att beträffande vissa ämnen delta i laborationskurser. Brevskolstuderande skall vidare kunna få delta i de muntliga kurser, som ingår som ett led i den varvade utbildningsformen vid vuxenskolorna.

Enligt gymnasieutredningens mening torde enbart studierapporterna jämte eventuella laborationskurser i allmänhet inte kunna ge tillräckligt underlag för en betygsättning utan ytterligare material erfordras. Sådant kan komma att föreligga om brevskolelever därjämte deltagit i muntlig kurs vid skolan.

Gymnasieutredningen föreslår följande. Huvudregeln bör vara att brevskolstuderande för att kunna utfå betyg skall vara skyldig att undergå samma slag av ämnesprövning som privatist. Rektor må dock medge brevskolstuderande befrielse från sådan prövning, därest han finner den studerandes prestationer under studietiden vara sådana, att en riktig bedömning kan ske på grundval av dessa prestationer. I allmänhet torde sådan befrielse böra medges, därest den brevskolstuderande deltagit i undervisningen i den sista muntliga kursperioden i den varvade utbildningsformen eller eljest i minst två sådana perioder.

7.3.3.5. När det gäller tidpunkten för ämnesprövningarna torde det av rent tekniska skäl vara nödvändigt att koncentrera dem till vissa bestämda tidsperioder. Gymnasieutredningen anser att antalet perioder inte bör under-

stiga fyra per år. För studentexamen omfattar perioderna nu tre till fyra veckor. Denna tid synes kunna avkortas så att den inte i något fall överstiger tre veckor. Det bör ankomma på skolöverstyrelsen att fastställa antalet prövningsperioder samt deras förläggning och längd.

Förekommer i ämne flera slag av prov, bör proven som regel avläggas inom en och samma period. Dispens från denna regel bör dock kunna medges av rektor om särskilda skäl föreligger. Under alla omständigheter bör de olika proven i ett ämne avläggas vid samma skola.

För den som läser för fullständig kompetens kan det från flera synpunkter vara lämpligt att alla prövningar förlägges till en och samma skola. Gymnasieutredningen anser det dock inte möjligt föreskriva att så alltid skall vara fallet. Den som under studietiden byter bostadsort eller eljest kan visa skäl härför bör äga rätt att pröva vid annan eller andra skolor än där de föregående prövningarna avlagts.

En speciell fråga i detta sammanhang är om prövning skall få ske vid vilken skola som helst eller endast vid vissa skolor. Sett enbart från de studerandes synpunkt är självfallet den första lösningen att föredra. För en koncentration talar å andra sidan administrativa och i viss mån även ekonomiska skäl.

En ovillkorlig fordran för att viss skola skall ha rätt att anställa privatistprövningar måste vara att vid skolan kan ges motsvarande utbildning. Av detta skäl kan prövningar enligt fordringarna för den tekniska gymnasielinjen, i varje fall enligt årskurs 4, troligen endast komma i fråga på ett begränsat antal orter. Men även i övrigt kommer skolorganisationen inte alltid att kunna erbjuda utbildning inom samtliga linjer och grenar.

Vid sina överväganden i frågan har gymnasieutredningen funnit att de studerandes intresse att få prövningarna på så många orter som möjligt främst bör beaktas. Gymnasieutredningen föreslår därför att sådan prövning skall få ske vid varje skolenhet där motsvarande undervisning kan ges.

7.3.3.6. Gymnasieutredningen har tidigare (7.2.2) behandlat frågan huruvida för ungdomsgymnasiet primärt avsedda centralt utgivna prov kan användas inom vuxenutbildningen. Utredningen uttalade därvid att det tills vidare syntes vara mest realistiskt räkna med att proven framställdes av lärarna själva. Huruvida den provorganisation, som bygges ut inom skolöverstyrelsen, i framtiden skall kunna ge service i detta hänseende, kan enligt utredningens mening inte nu avgöras.

Tidigare har även påpekats att de betygsättande lärarnas kontakt med de prövande i många fall kommer att inskränka sig till de olika slutprövningarna. I lärarledda undervisningsformer eller undervisningsformer med lärarledda inslag har lärarna helt andra möjligheter att lära känna vad eleverna kan eller inte kan. I en privatistprövning måste betygsättningen

praktiskt taget helt grundas på de utförda proven. Härav följer att man måste ställa vissa krav på dessa prov.

Skäl kan otvivelaktigt anföras för att i privatistprövning förekommande skriftliga prov utarbetas centralt. En sådan anordning torde dock komma att kräva en rätt omfattande administrativ apparat. Med hänsyn härtill och till att i en del ämnen antalet prövande torde bli rätt ringa förordar gymnasieutredningen att tills vidare centralt endast utarbetas särskilda för privatistprövande avsedda skriftliga prov i de större och framför allt i de för studiegången karaktäristiska ämnena. Det bör ankomma på skolöverstyrelsen att besluta i vilka ämnen prov skall utarbetas centralt.

Som hjälp vid bedömningen bör finnas medbedömare av det skriftliga provet och vid muntlig prövning bör rektor eller av denne utsedd lärare vara närvarande.

7.3.3.7. Gymnasieutredningen har tidigare föreslagit att studerande vid vuxenutbildningsinstitutioner får en tentamensbok med identitetsbevis. Samma slag av bok bör kunna användas av privatister. Utredningen föreslår att tentamensbok utfärdas av rektor vid vuxenutbildningsinstitution eller rektor vid skola, där privatistprövning må äga rum. Anmälan om att tentamensbok utfärdats bör omgående insändas till skolöverstyrelsen. I anmälan skall bl. a. anges vederbörandes fullständiga namn samt folkbokföringsnummer. På skolöverstyrelsen föres med ledning av anmälningarna ett register, bl. a. för kontroll av att vuxenstuderande inte tar ut mer än en tentamensbok.

I tentamensboken skall införas betyg över varje genomgången prövning. Betygen införes vidare på särskilda listor vid skolan, varav kopia skall tillställas skolöverstyrelsen. Rektor vid den skola där den sista prövningen skett utfärdar slutbetyget.

Med hänsyn till att i propositionen 1964: 171 (s. 433) aviserats att en allmän översyn skall ske i fråga om bestämmelserna rörande avgifter i samband med examina och prövningar tar gymnasieutredningen inte upp dessa frågor.

KAPITEL 8

Skolsocial verksamhet och studiesocialt stöd

8.1. Skolsocial verksamhet

8.1.1. Allmänna synpunkter

Den skolsociala verksamheten, inrymmande studie- och yrkesorientering och andra elevvårdande uppgifter, har beträffande ungdomsgymnasiet behandlats i kapitel 14 av gymnasieutredningens huvudbetänkande samt i fråga om fackskolan i fackskoleutredningens betänkande Fackskolan (FU s. 221 ff). Denna verksamhet har självfallet en stor betydelse även inom vuxenutbildningen, även om modifikationer i förhållande till ungdomsskolorna måste göras med hänsyn till vuxenelevernas speciella situation och vuxenskolornas annorlunda organisation. I princip har de synpunkter och förslag som utredningen framfört beträffande ungdomsgymnasiet sålunda relevans beträffande vuxenutbildningen. Utredningen kommer därför att i fortsättningen i huvudsak inskränka sig till att ta upp sådana frågor inom den skolsociala verksamheten, som föranleder en något annan inriktning, omfattning eller organisation av denna verksamhet än vid ungdomsskolorna.

8.1.2. Studie- och yrkesorientering

8.1.2.1. Ehuru eleverna i de gymnasiala ungdomsskolorna har mycket olika utgångspunkter och intressen, begåvning etc., har de dock mestadels det gemensamt att de har en ungefär likartad skolbakgrund, är någorlunda jämnåriga och lever under i stort sett likartade förhållanden (de är omyndiga och hemmaboende). Vuxeneleverna har naturligtvis också mycket skiftande intressen och begåvningsbakgrund. Men därutöver har de, såsom bl.a. framhållits i kapitel 4, mycket olika skolbakgrund, utbildnings- och yrkeserfarenheter och yttre levnadsförhållanden. De tillhör olika åldersgrupper och civilstånd, har olika grad av försörjningsplikt, befinner sig på olika inkomstnivåer etc.

Det utbildningssystem, i vilket vuxeneleverna skall vara verksamma, kommer därtill att erbjuda ett högst skiftande studieprogram i olika organisationsformer. Det kommer att erbjudas heltids- och deltidsundervisning samt blandad heltids- och deltidsundervisning, vidare lärarledda studier och brevskolstudier samt kombinationer av dessa studieformer. Slutligen blir det möjligt att skaffa sig såväl fullständig kompetens som olika slag av partiell kompetens.

8.1.2.2. De i föregående stycke antydda rika variationsmöjligheterna gör det nödvändigt att de presumtiva studerandena bereds tillfälle att få information och vägledning om studiemöjligheterna. Vidare bör var och en få tillfälle att diskutera igenom ett såvitt möjligt personligt studieprogram. Därtill kommer att åtskilliga av de utbildningssökande eller redan inskrivna eleverna för att överhuvudtaget kunna genomföra studierna — i varje fall om dessa omfattar mer än något eller några ämnen — behöver råd och upplysning rörande en rad praktiska arrangemang av studiesocial karaktär, exempelvis studiefinansiering, bostad, barntillsyn och mer eller mindre tillfälligt yrkesbyte.

En del av de studiesökande har bestämda utbildnings- och yrkesplaner. Andra är mer osäkra beträffande mål och slutlig yrkesinriktning. Båda grupperna men framför allt den senare behöver god och konkret utbildnings- och arbetsmarknadsinformation och kanske relativt inträngande yrkesvägledning. Det är möjligt att gruppen hemarbetande, som önskar inträda eller återinträda på arbetsmarknaden, härvidlag är av särskild betydelse.

Under alla förhållanden behöver praktiskt taget var och en av de utbildningssökande och de studerande fortlöpande information hur studier bedrivs, i vilka yttre organisatoriska former detta kan ske, vilka förkunskaper som i olika lägen behövs samt om den med hänsyn till de personliga omständigheterna och utbildningsmöjligheterna lämpligaste studiegången.

8.1.2.3. När det gäller formerna för informationen om studier, utbildning, yrke och arbetsmarknad kan givetvis en del — på samma sätt som gäller beträffande yngre elever — ges genom tryckt informationsmaterial av den art som nu utarbetas och distribueras främst genom skolöverstyrelsens och arbetsmarknadsstyrelsens försorg. Gymnasieutredningen finner det angeläget att synpunkter och råd om hur man bedriver studier även ingår i denna tryckta information.

Studieinformation samt yrkes- och arbetsmarknadsorientering bör även kunna ges kollektivt. Som framgår av kapitlen 4 och 5 har gymnasieutredningen föreslagit att till rektors disposition ställs ett schablonmässigt antal timmar, motsvarande 10 % av skolans totala timtal, att användas för bl.a. studie- och yrkesvägledning. Vid bifall härtill blir det möjligt att, där klasser och studiegrupper är relativt fast organiserade, anslå timmar för kollektiv information.

På grund av vuxenutbildningens skiftande organisation kommer vuxeneleverna för studie- och yrkesvägledning behöva vända sig till såväl skolans befattningshavare och inom skolan anordnad specialistmottagning som till yrkesvägledningsexpeditionen o. dyl. utanför skolan. Den skolkurator som tjänstgör vid den studerandes skolenhet skall under alla förhållanden

kunna bistå den rådsökande med hänvisning till lämplig instans. I enskilda fall kan det även bli fråga om mer personlig anlagsorientering i annan form än samtal mellan skolans, respektive yrkesvägledningens befattningshavare och den studerande eller rådsökande. De möjligheter till anlagsprov som erbjuds ungdomsskolornas elever, bör också stå till förfogande för de vuxenstuderande.

8.1.2.4. De vuxenstuderandes anpassning till studierna kan stundom inrymma problem. Av naturliga skäl känner sig många av de vuxna nybörjarna osäkra beträffande sin egen förmåga. Det kan för åtskilliga också behövas en omställningsperiod innan studiearbetet löper som det skall. Man måste räkna med bakslag, avbrottstendenser, missmod och liknande. Det är nödvändigt att sådana omständigheter särskilt beaktas under den första delen av studietiden. Då man under studietidens början bedömer elevens möjligheter att fullfölja studierna, måste man sålunda även ta hänsyn till andra omständigheter än själva studieresultatet. Gymnasieutredningen menar inte härmed att man för de vuxenstuderande skall införa något slag av formell försöksperiod eller formella provveckor. Det bör snarare vara fråga om ett slags diagnostisk period, under vilken eleven själv söker komma underfund med huruvida vald startnivå och inriktning varit den rätta eller om en omplacering är motiverad. Självfallet måste härvid skolan stå till tjänst med de råd och upplysningar, som kan behövas.

Gymnasieutredningen får i detta sammanhang erinra om att utredningen i kapitel 7 föreslagit att, därest i lokal vuxenutbildning kurs omfattar två eller flera terminer, flyttningsprövning skall anordnas vid varje termins slut.

8.1.2.5. I vuxenskolorna bör det finnas en god grund för sådant pedagogiskt och socialt samråd mellan elever och lärare som avses för ungdomsskolorna. Det är angeläget att eleverna i olika former engageras i skolarbetet. Man bör med eleverna kunna överlägga om bl.a. sådant som berör undervisningens utformning och förläggning, hjälpmedel för undervisningen, fördelningen av undervisningsstoffet på lektioner och självständigt arbete samt kompletterande studieformer till den lärarledda undervisningen.

8.1.3. Skolsocial verksamhet i övrigt

I princip bör eleverna inom vuxenutbildningen ha samma möjligheter till elevvård i övrigt som studerande i ungdomsskolorna. Elev i vuxenutbildningsskola bör dock i första hand kunna anlita de institutioner och befattningshavare för hälso- och sjukvård, kuratorsstöd, personlig rådgivning m.m., som han eljest vänder sig till på sin hemort. Om sådana vägar inte står till buds, bör han dock kunna få stöd och hjälp på samma villkor och av samma befattningshavare, som är avsedda för ungdomsskolorna.

Det senare gäller särskilt den grupp av vuxenstuderande vid de i kapitel 5 föreslagna vuxenskolorna med riksrekrytering, som läser enligt studieformen kombinerad lärarledd undervisning och brevskolundervisning. Som tidigare nämnts kommer varje period med muntlig undervisning att omfatta fem veckor och i många fall är studiegången sådan att de under ett läsår kommer att delta under två muntliga kursperioder. Det övervägande antalet elever kommer att vara hemmahörande på annan ort än kursorten och de har inte möjlighet att under de muntliga perioderna anlita hemkommunens institutioner och befattningshavare för exempelvis hälso- och sjukvård. De måste därför genom skolans försorg erbjudas den elevvård det här är fråga om.

Detsamma bör gälla vuxenstuderande vid de i enlighet med utredningens förslag i kapitel 6 till folkhögskolor förlagda kurserna. Exempelvis bör dessa vuxenelever under kurstiden äga rätt att hänvända sig till folkhögskolans skolläkare.

8.1.4. Befattningshavare

8.1.4.1. Det torde i allmänhet inte vara nödvändigt att vuxenutbildningsinstitutionerna har egen för deras räkning specialskolad eller särskilt avdelad personal för den skolsociala verksamheten. Erfarenheterna från folkhögskolor, kvällsgymnasier, brevskolor och motsvarande talar dock för att vuxna studerande åtminstone på två punkter ofta behöver stöd med speciell sakkunskap nämligen i fråga om dels studieorienteringen och dels det studiesociala stödet. Det senare är inte minst viktigt när det gäller att bedöma möjligheterna att genomföra ett studieprogram, särskilt om detta kommer att sträcka sig över en längre tid. Det kan vidare gälla om studieprogrammet bör sammanbyggas av olika utbildningskomponenter eller om den studerandes situation är sådan att man bör undvika ett alltför omfattande och varierande studieprogram och att den studerande därför under studietiden bör i möjligaste mån befrias från exempelvis familjeförsörjar- och vårdnadsbekymmer.

Självfallet har också vuxna elever understundom behov av personlig rådgivning av personal med erfarenhet av sådan utbildning för just de vuxenstuderandes speciella problematik.

8.1.4.2. Gymnasieutredningen finner det rimligt att den organisation, som finns för de skolsociala verksamheterna vid ungdomsskolorna, även skall ombesörja motsvarande verksamhet för vuxenutbildningen. Man bör därför vid beräkningen av en kommuns behov av elevvårdspersonal liksom yrkesvägledningspersonal även räkna de vuxenstuderande. I den mån i vuxenutbildningen ingående enheter skulle bli av den storleksordningen, att heltids- eller minst halvtidspersonal bör beräknas för studie- och yrkesorienteringen och skolsociala verksamheter i övrigt, bör skolstyrelsen organisera

och anskaffa personal för verksamheten på samma sätt som för ungdomsskolorna.

Gymnasieutredningen vill i detta sammanhang framhålla, att inrättandet av vuxenutbildningsinstitution kan komma att aktualisera en rad åtgärder av social art liknande dem som bl.a. föreligger för vuxna i omskolningssituation.

Vuxenskolorna med riksrekrytering har såsom framgår av kapitel 5 föreslagits tills vidare ha staten som huvudman. Dessa skolor bör därför tilldelas särskilda anslag för dels skolläkare och skolsköterska och dels skolkurator. Man bör dessutom räkna med att arbetsmarknadsverket ställer specialister till förfogande för yrkesvägledning.

8.2. Studiesocialt stöd

8.2.1. Inledning

Bestämmelsen om studiesocial stöd åt vuxna studerande vid gymnasiala skolformer finns meddelade i dels studiehjälpsreglementet 1964: 402 samt i tillämpningsbestämmelser till sagda reglemente (1964: 502), dels kungörelsen 1964: 480 angående brevskolestipendier.

Beroende på den studerandes ålder och vid vilken skolform studierna bedrives kan det studiesociala stödet utgå enligt någon av följande former.

1. *Studiebidrag med tillägg.* Utgår till den som börjat studierna före det år under vilket han fyller 21 år. Studiebidraget utgör 75 kronor i månaden men kan genom olika tillägg höjas till sammanlagt 325 kronor.

2. *Förhöjt studiebidrag.* Utgår med 175 kronor per månad till den som under det kalenderår studierna börjar fyllt 21 år.

Bidragen under 1 och 2 är med undantag för vissa tillägg till studiebidraget inte behovsprövade.

3. *Vuxenutbildningsbidrag.* Detta bidrag är behovsprövat och kan utgå med högst 2 000 kronor för gymnasiestudier och högst 1 000 kronor för andra studier. Vuxenutbildningsbidrag tilldelas vid studiernas slutskede och må ej utgå för tid, då den studerande uppbär studiebidrag eller förhöjt studiebidrag.

4. *Studielån* med högst 5 000 kronor för läsår. Studielån beviljas efter behovsprövning.

5. *Brevskolestipendier,* som utgår efter behovsprövning. Sådant stipendium kan för läsår räknat utgå med dels högst 300 kronor för brevskolstudier med real- eller gymnasieexamen som mål, dels högst 450 kronor för studier vid enskild skola med förenad brevskol- och muntlig undervisning med real- eller ingenjörsexamen som mål. Under det sista året av studierna kan stipendium utgå med högst 600 kronor till elev, som deltager i preparandkurs vid brevskola.

Hur de angivna slagen av studiesocialt stöd kan utgå vid de utbildningsformer, där vuxna studerande mera allmänt studerar, framgår av följande sammanställning, därvid stödformen markerats med X.

Utbildningsform	Stödform				
	Studiebidrag med tillägg	Förhöjt studiebidrag	Vuxenutbildningsbidrag	Studielån	Brevskolestipendier
Gymnasium, 2-årig specialkurs vid tekniskt gymnasium, teknisk dagskola, fackskola och folkhögskola					
1. börjar före 21 år	×	—	—	×	—
2. börjar efter 21 år	—	×	—	×	—
Statens gymnasier för vuxna					
1. börjar före 21 år	×[1]	—	×[1]	×	—
2. börjar efter 21 år	—	×[1]	×[1]	×	—
Statens aftonskola, Stockholm samgymnasium (aftonundervisningen) och Karolinska aftonskolan	—	—	×	×	—
Kvällsgymnasium					
1. statsbidragsberättigat	—	—	×	×	—
2. ej statsbidragsberättigat men ställt under SÖ:s tillsyn	—	—	—	×	—
3-årig specialkurs vid tekniskt gymnasium					
1. årskurs 1—2	—	—	—	×	—
2. årskurs 3	×[2]	×[3]	—	×	—
4-årig specialkurs vid tekniskt gymnasium	—	—	×	×	—
Teknisk aftonskola	—	—	—	×	—
Brevskolstuderande					
1. vissa preparandkurser	×[2]	×[3]	—	×	×
2. självstudier	—	—	—	—	×

[1] Kan ej utgå samtidigt.
[2] För den som börjar före 21 år.
[3] För den som börjar efter 21 år.

Av de skolformer som omnämnts i kapitel 2, finns i sammanställningen inte medtagna 1-årig kurs vid handelsgymnasium och studentlinje vid tekniskt gymnasium. Desa utbildningsformer har nämligen i fråga om det studiesociala stödet (handelsgymnasiets 1-åriga kurser fr.o.m. den 1 juli 1965) placerats på samma plan som bl.a. universitet och högskolor. Studiesocialt stöd utgår i dessa fall enligt studiemedelsförordningen 1964: 401 samt utgöres av studiebidrag och av återbetalningsgrundande studiemedel. Studiebidrag kan utgå med högst 875 kronor för termin.

8.2.2. Gymnasieutredningens överväganden och förslag

8.2.2.1. På skäl som tidigare anförts (1.3.4) kommer gymnasieutredningen att beträffande de studiesociala frågorna i det följande begränsa sig till allmänna överväganden.

Utredningen har vidare i det föregående framhållit, att utredningen finner det särskilt motiverat att inom gymnasiets, fackskolans och grundskolans områden tillskapas sådana utbildningsformer för vuxna studerande, som medger att studier kan bedrivas jämsides med förvärvsarbete. Emellertid räknar utredningen med att vuxna även i fortsättningen kommer att efterfråga studieformer med heltidsundervisning. Den av utredningen föreslagna vuxenutbildningsorganisationen medger också att studier kan bedrivas på heltid.

För de typer av vuxenstudier, som gymnasieutredningen behandlar, torde det från såväl samhällets som den enskildes synpunkt i regel komma att te sig gynnsammast att studierna i huvudsak blir av deltidskaraktär. Huruvida denna förutsägelse för den enskildes del kommer att visa sig riktig, blir bl.a. beroende av vilka uppoffringar som den ena eller den andra studieformen kommer att medföra för vederbörande.

Realiseras gymnasieutredningens förslag kommer var och en, som antas som elev vid av det allmänna driven vuxenutbildningsanstalt, att på samma sätt som i ungdomsutbildningen erhålla avgiftsfri undervisning. För betydande grupper vuxenstuderande kommer detta att innebära avsevärda förbättringar jämfört med nuvarande förhållanden. Valet av studieform kommer inte längre att påverkas av att den enskildes direkta utbildningskostnader kan variera med studieformen.

8.2.2.2. Som framgår av sammanställningen i avsnittet 8.2.1 omfattar de studiesociala förmånerna för vuxna studerande (21 år och äldre) vid *heltidsundervisning* dels förhöjt studiebidrag, dels studielån. Beslut om utformningen av dessa stödformer fattades så sent som 1964, varför närmare erfarenheter torde saknas av hur systemet verkar.

Gymnasieutredningen förutsätter att det studiesociala stöd, som utgår eller kan komma att utgå till heltidsläsande vuxenstuderande, kommer att ges till elever som deltar i de muntliga kurser, som enligt gymnasieutredningens förslag dels skall anordnas vid vuxenskolorna med riksrekrytering, dels kan komma att förläggas till folkhögskola.

8.2.2.3. I fråga om det studiesociala stödet till *deltidsstuderande* kan olika synpunkter anläggas. För många, kanske flertalet vuxenstuderande, torde studierna komma att ge ett direkt utbyte inom den fortsatta yrkesverksamheten i form av högre inkomster, avancemang etc. Den vuxne deltidsstuderandes studiesituation skiljer sig från den heltidsstuderandes därigenom att den deltidsstuderande som regel inte drabbas av inkomstbortfall.

Emellertid torde i vissa fall den vuxne deltidsstuderande för att överhuvudtaget kunna studera behöva åtaga sig särskilda utgifter av olika slag eller minska sin inkomst. Det kan vara fråga om hemhjälp, minskade inkomster på grund av tillfällig men nödvändiga ledigheter, utgifter på grund av resor till och från skolan etc.

Från såväl samhällets som näringslivets synpunkt är det angeläget att vuxna ges tillfälle till fortbildning och vidareutbildning utan att därvid behöva tagas från produktionen. Allmänt talar detta för att samhället bör uppmuntra deltidsstudier, bl.a. genom någon form av studiesocialt stöd. Att generellt ge stöd till var och en — oberoende av studiernas omfattning och inriktning och oavsett om de fullföljes eller inte — synes emellertid knappast rimligt. Gränsdragningen mellan situationer när stöd skall utgå eller inte utgå blir dock mycket svår.

Gymnasieutredningen finner för sin del med hänsyn till det anförda att någon form av studiesocialt stöd bör utgå även till vuxen deltidsstuderande. Självfallet måste dock stödet till deltidsstuderande bli mindre än för heltidsstuderande och reduktionen bör även kunna vara total, dvs inget stöd utgå.

Vid avvägningen av stödet bör eftersträvas, att den vuxne får möjlighet till och kan intresseras för deltidsstudier. Med hänsyn till arbetskraftsläget i vårt land inom överblickbar tid synes det angeläget, att man söker undvika en konstruktion, som ger den vuxne förvärvsarbetande särskild anledning att välja heltidsstudier. Vidare synes det motiverat att söka en lösning, som i rimlig utsträckning tar hänsyn till utformningen och inriktningen av samhällets individuella stöd inom utbildningsfältet i övrigt.

Hur ett studiesocialt stöd, som tar hänsyn till alla dessa olika förhållanden, skall konstrueras har gymnasieutredningen som tidigare framhållits inte ansett sig böra gå in på.

KAPITEL 9

Övergångsfrågor

9.1. Inledning

Inom området för nuvarande tre gymnasieformer, allmänna gymnasiet, handelsgymnasiet och tekniska gymnasiet, finns f.n. vissa skolformer eller kurser, som kan sägas vara inrättade för att bereda vuxna utbildningssökande möjlighet till gymnasieutbildning. Inom allmänna gymnasiet gäller det dels statens aftonskola vid högre allmänna läroverket på Kungsholmen i Stockholm, dels den tidigare av statens kompletteringsgymnasium i Stockholm bedrivna verksamheten. Beträffande handelsgymnasiet är det fråga om de 1-åriga kurserna (för studenter) samt beträffande tekniska gymnasiet dels de 2-, 3- och 4-åriga specialkurslinjerna och dels den försöksvis anordnade 3-terminsutbildningen för studenter (studentlinjer). För samtliga dessa utbildningsvägar har en redogörelse lämnats i kapitel 2, till vilket gymnasieutredningen får hänvisa.

I kapitel 2 har vidare redogjorts för den tekniska aftonskolan, vilken, liksom den tekniska dagskolan, kan sägas leda till en utbildning i stort motsvarande den som erhålles inom fackskolans tekniska linje.

I följande avsnitt kommer utredningen att ta upp frågan om dessa utbildningars framtida ställning med hänsyn till de förslag, som utredningen i det föregående framlagt. Vidare kommer utredningen att behandla vissa övergångsfrågor, som berör deltidsstuderande.

9.2. Statens aftonskola

Statens aftonskola omfattar såväl allmänt gymnasium (samtliga linjer) som allmän realskola. Båda skolformerna är 4-åriga. Undervisningen är upplagd som parallellundervisning med 14—18 undervisningstimmar per vecka. Antalet elever höstterminen 1964 i gymnasiets och realskolans första årskurser uppgick till 27 respektive 12 och totala antalet elever till 129 respektive 73.

Skolan rekryterar sina elever från praktiskt taget enbart Stockholm och angränsande kommuner. Den bör därför med den terminologi som gymnasieutredningen använt beträffande vuxenutbildningens huvudformer betecknas som lokal vuxenutbildning och som sådan ingå i den vuxenutbildningsorganisation som skall finnas i Stockholm.

I samband med att organisationsplan för vuxenutbildningen i Stock-

holm görs upp måste sålunda även den vid statens aftonskola bedrivna vuxenutbildningen tas med i bilden. Gymnasieutredningen föreslår att i avvaktan härpå den vid statens aftonskola bedrivna gymnasiala och förgymnasiala undervisningen successivt fr.o.m. läsåret 1966/67 omlägges till koncentrationsundervisning på sätt föreslagits i kapitel 4.

9.3. Statens kompletteringsgymnasium

Som nämnts i kapitel 2 har statens kompletteringsgymnasiums verksamhet i självständig form upphört med utgången av budgetåret 1964/65. Verksamheten i vad avser icke-studenter som vill studera på heltid och studenter som vill komplettera matematik, fysik och kemi skall dock finnas kvar tills vidare och omhänderhas av skolöverstyrelsen.

Enligt gällande bestämmelser för statsunderstödda kvällsgymnasier kan den som avlagt studentexamen, gymnasieingenjörsexamen eller handelsgymnasieexamen vinna inträde i kvällsgymnasium endast om detta ej medför utvidgning av skolorganisationen eller eljest större olägenhet. I den av utredningen föreslagna lokala vuxenutbildningsorganisationen kommer inte att finnas några motsvarande inskränkningar. Var och en som bedöms ha förutsättningar att följa undervisningen skall i princip också ha rätt härtill. Som gymnasieutredningen tidigare framhållit är det en av vuxenutbildningens uppgifter att bereda möjlighet för dem som så önskar att kunna bredda tidigare erhållen utbildning. Med hänsyn härtill och då undervisningen i den lokala vuxenutbildningen skall vara avgiftsfri bör angivna verksamhet i fråga om kompletterande studenter upphöra.

Gymnasieutredningen vill i detta sammanhang framhålla, att — även om den lokala vuxenutbildningen fr.o.m. läsåret 1966/67 skulle meddela undervisning enligt det nya gymnasiets och fackskolans läroplaner — utredningen utgår från att det under någon tid även måste i begränsad omfattning meddelas utbildning enligt nu gällande läroplaner, bl.a. för att ge dem som så önskar tillfälle att bredda redan förvärvad gymnasieutbildning.

Gymnasieutredningen har i det föregående vid flera tillfällen framhållit att utredningen räknar med att flertalet av dem som i framtiden söker sig till vuxenutbildning kommer att vilja i huvudsak bedriva sina studier jämsides med förvärvsverksamhet. Å andra sidan finns det anledning räkna med att det liksom nu kommer att finnas vuxna, som önskar studera på heltid för att härigenom snabbt nå fram till den åsyftade kompetensen. Gymnasieutredningen har understrukit vikten av att vuxenutbildningsorganisationen får en elastisk utformning som kan anpassas till olika individers önskemål. Det innebär också att den som så önskar skall ha möjlighet att bedriva heltidsstudier. Den vuxenutbildningsorganisation utredningen föreslagit har också utformats med hänsyn härtill. När det gäller den lokala vuxenutbild-

ningen är det sålunda i princip möjligt för dem som kan använda huvuddelen av sin tid till studierna att samtidigt läsa åtskilliga ämnen och härigenom snabbt uppnå det uppsatta studiemålet. I storstäderna kommer tillströmningen till vuxenutbildningen med säkerhet att vara så omfattande att några svårigheter att arrangera heltidsstudier inte behöver uppkomma. Å andra sidan måste man räkna med att på åtskilliga mindre orter uppsättningen av ämneskurser blir mera blygsam. De som bor på dessa orter kommer inte att ha möjligheter att genom heltidsstudier i den lokala vuxenutbildningen snabbt fullfölja sina studier. Han måste då, om han inte kan eller vill flytta, hänvisas till den riksrekryterande vuxenutbildningen. Här kommer, såsom framgår av kapitel 5, alltid att finnas möjligheter för den som vill läsa snabbt att få ett individuellt upplagt studieprogram, som, under förutsättning att inte något hinder står i vägen, exempelvis pressande förvärvsarbete, arbete i hemmet, på relativt kort tid kan leda fram till slutmålet.

Gymnasieutredningen vill vidare framhålla att som tidigare nämnts kommer det för tillträde till ungdomsutbildning inom det nya gymnasiet och inom fackskolan inte att finnas några bestämmelser om begränsad giltighetstid för betyg från underliggande skolform. Vuxna utbildningssökande kan sålunda bli intagna i dessa skolformer på samma villkor som ungdomar.

Enligt utredningens bedömningar kommer det sålunda att inom såväl den av utredningen föreslagna vuxenutbildningsorganisationen som inom ungdomsutbildningen att finnas goda möjligheter för den vuxne som kan och vill på heltid bedriva studier. Några ytterligare anordningar erfordras därför inte och utredningen föreslår sålunda att den tidigare av statens kompletteringsgymnasium, numera av skolöverstyrelsen administrerade verksamheten i vad avser icke-studenter, som vill studera på heltid, successivt upphör fr.o.m. läsåret 1966/67.

9.4. Handelsgymnasiets 1-åriga kurser

9.4.1. Allmänna synpunkter

Som framgår av kapitel 2 fanns läsåret 1964/65 1-åriga kurser vid handelsgymnasium på 16 gymnasieorter med tillsammans 33 klasser. Elevantalet var 912, vilket innebär i medeltal 27,5 elever per klass. Av eleverna var 559 eller drygt 60 % kvinnor. Medianåldern för män var ca 21 år och för kvinnor omkring ett år lägre. Skillnaden i ålder torde delvis kunna förklaras av att många av männen söker sig till denna utbildning först efter fullgjord första värnpliktstjänstgöring. Vårterminen 1964 examinerades sammanlagt 665 elever från dessa kurser.

Några enhetliga tim- och kursplaner för kurserna fanns inte före läs-

året 1964/65 utan den centrala skolmyndigheten fastställde plan för varje handelsgymnasium. Variationerna mellan planerna var dock inte särskilt stora. Ofta medgav kursplanerna en viss differentiering med språklig eller företagsekonomisk inriktning. Timtalet per vecka var i allmänhet 34—36. Vidare medgav kursplanerna som regel undervisning i frivilliga ämnen.

De 1-åriga kurserna kan sägas ha fört till i huvudsak samma utbildningsmål som det tidigare 2-åriga handelsgymnasiet. Det kursinnehåll som genomgicks var i stort sett en koncentration av det 2-åriga handelsgymnasiets kursplaner.

Med underdånig skrivelse den 14 november 1963 avlämnade gymnasieutredningen ett av utredningen i samråd med dåvarande överstyrelsen för yrkesutbildning utarbetat förslag till timplan för 1-årig kurs vid handelsgymnasium. Den 14 maj 1964 uppdrog Kungl. Maj:t åt överstyrelsen för yrkesutbildning att, med giltighet tills vidare fr.o.m. läsåret 1964/65, för den 1-åriga linjen vid handelsgymnasium fastställa bl.a. provisorisk timplan i huvudsaklig överensstämmelse med gymnasieutredningens förslag. Överstyrelsen har sedermera fastställt en timplan, som helt överensstämmer med gymnasieutredningens förslag.

Utbildningen är — liksom i det 3-åriga handelsgymnasiet — differentierad på fyra grenar. Mellan redovisningsteknisk, distributionsteknisk och förvaltningsteknisk gren omfattar differentieringen blott sex veckotimmar. Däremot skiljer sig den språkliga grenen i högre grad från övriga grenar och samläsning kan endast förekomma under ett mindre antal timmar.

De 1-åriga kurserna är avsedda för dem som avlagt studentexamen vid allmänt gymnasium. Något formellt hinder för andra att intas finns dock inte. Kurserna frekventeras emellertid praktiskt taget uteslutande av studenter. Höstterminen 1961, det senaste år för vilket uppgifter härom finns tillgängliga, hade av 501 elever endast fyra annan utbildning än studentexamen. Studentexamen på samtliga linjer berättigar till inträde men flertalet elever (enligt uppgifter för höstterminen 1961) kommer från allmänna linjen (44 %) och latinlinjens halvklassiska gren (39 %).

9.4.2. Gymnasieutredningens överväganden och förslag

9.4.2.1. Den 1-åriga kursen har på kort tid lett fram till en yrkesutbildning, som inom näringsliv och förvaltning betraktats som jämställd med den som meddelats i det 2-åriga handelsgymnasiet. Hur den nya 1-åriga utbildningen värderas i arbetslivet i jämförelse med den 3-åriga handelsgymnasieutbildningen är inte möjligt att uttala sig om, då examination från den 3-åriga utbildningen endast skett vårterminerna 1964 och 1965 samt från den nya 1-åriga utbildningen första gången vårterminen 1965. Med hänsyn till det stora behovet av personer med gymnasieutbildning inom det ekonomiska området finns det dock skäl att anta att personer med 1-

årig utbildning likaväl som tidigare kommer att bli eftersökta i arbetslivet och väl kunna hävda sig där.

Den 1-åriga utbildningen brukar hänföras till gruppen postgymnasial utbildning och är för många ett alternativ till akademiska studier. Gymnasieutredningen vill dock framhålla att det inte är alltför ovanligt att de som genomgått denna utbildning studerar vidare vid universitet och högskolor, särskilt vid handelshögskolor.

9.4.2.2. Som den 1-åriga utbildningen nu är utformad är den närmast att betrakta som en rent yrkesutbildande kurs. Inslaget av allmänna ämnen är relativt ringa. Att den förlagts till handelsgymnasiet beror på att främst handelsgymnasiet disponerade erforderliga lärarkrafter och erforderlig undervisningsmateriel. Men sammankopplingen med handelsgymnasiet motiveras även av att utbildningen ansetts leda till i huvudsak samma kompetens som handelsgymnasiets normalutbildning.

Gymnasieutredningen har tidigare framhållit, att man bör betrakta den 1-åriga kursen som en form av gymnasial sidokomplettering. I princip skulle det inte föreligga någon skillnad i förhållande till den komplettering som exempelvis en latinstudent gör när han skaffar sig betyg i reallinjens naturvetenskapliga ämnen.

9.4.2.3. Vid diskussionen om den 1-åriga kursens framtida ställning bör man enligt gymnasieutredningens mening främst beakta följande.

Tillgängliga uppgifter ger vid handen att flertalet av kursernas elever kommer direkt efter studentexamen eller efter en eventuell mellanliggande värnpliktstjänstgöring. Detta skulle kunna tyda på att vissa av de utbildningssökande egentligen från början skulle velat ha handelsgymnasieutbildning och inte allmän gymnasieutbildning. Härtill kan handelsgymnasieutbildningens relativt ringa spridning i förhållande till den allmänna gymnasieutbildningens ha bidragit. Vidare kan man räkna med att flera väljer den 1-åriga handelsgymnasieutbildningen med hänsyn till att den på kort tid leder till yrkesverksamhet. Slutligen finns det sannolikt de som tar denna utbildning för att ha den som merit för inträde till andra utbildningsvägar, exempelvis handelshögskolorna.

I framtiden kommer ungdom att kunna få ekonomisk gymnasieutbildning på praktiskt taget samtliga gymnasieorter. Den som från början är inställd på sådan utbildning kan därför påräkna att få denna på eller väsentligt närmare hemorten än nu och det kommer sannolikt så småningom att bli ett minskat behov av en utbildningsväg med heltidsundervisning, som innebär en sidokomplettering till annan gymnasieutbildning och leder till gymnasieekonomkompetens.

Den som likaväl önskar sådan komplettering kommer att ha möjlighet härtill inom den vuxenutbildningsorganisation som gymnasieutredningen

föreslår. I varje fall på de större orterna och i de riksrekryterande skolorna kan detta, såsom tidigare framhållits, även ske genom heltidsstudier.

Gymnasieutredningen finner därför att handelsgymnasiets 1-åriga kurser i deras nuvarande utformning på sikt bör avvecklas.

9.4.2.4. Då det gäller frågan från vilken tidpunkt kurserna i deras nuvarande utformning bör avvecklas är enligt gymnasieutredningens mening följande av betydelse.

Det nya gymnasiet kommer att successivt införas fr.o.m. läsåret 1966/67. Studentexamen och handelsgymnasieexamen enligt nu gällande ordningar kommer att avläggas sista gången vårterminen 1968 (efter omprövningar möjligen även följande hösttermin). Examen från 3-årigt tekniskt gymnasium torde komma att äga rum sista gången vårterminen 1969. Med hänsyn till att den 1-åriga kursen praktiskt taget blott rekryterar från allmänna gymnasiet skulle sålunda 1-årig kurs behöva finnas kvar i varje fall t.o.m. läsåret 1968/69 för att ta emot dem som läsåret innan avlagt studentexamen.

Emellertid bör härvid beaktas att de intagna på 1-årig kurs representerar flera årgångar studenter. Statistiska uppgifter härom finns inte för senare år än läsåret 1961/62. Av de då sammanlagt 501 eleverna i dessa kurser hade 41 % avlagt studentexamen samma år (kvinnorna 35 procentenheter), 37 % året innan, 11 % två år tidigare samt återstående 11 % tre eller fler år tidigare. På grund härav torde skäl kunna åberopas för att kurserna i nuvarande utformning skall finnas kvar åtminstone t.o.m. läsåret 1969/70.

En annan omständighet av betydelse i detta sammanhang är tidpunkten när ekonomisk gymnasieutbildning kan erbjudas på alla gymnasieorter. Detta torde kunna bli fallet senast fr.o.m. läsåret 1968/69. De som intas i det nya gymnasiet läsåren 1966/67 och 1967/68 och som normalt kommer att lämna gymnasiet med utgången av vårterminen 1969 respektive vårterminen 1970 skulle sålunda i vissa fall inte på sin gymnasieort ha tillgång till ekonomisk gymnasieutbildning. Skäl kan därför anföras för att man erbjuder de personer det här är fråga om en utbildningsgång motsvarande den 1-åriga handelsgymnasiekursens.

9.5. Tekniska gymnasiets studentlinjer

9.5.1. Allmänna synpunkter

Som framgår av kapitel 2 har verksamheten karaktär av försöksverksamhet och har hittills haft relativt ringa omfattning.

För studentlinjerna finns fastställda särskilda timplaner. De medger endast undantagsvis samläsning med motsvarande 3-åriga linje under vår-

terminen första året. De två sista terminerna kan däremot samläsning med motsvarande linje i sista årskursen av det 3-åriga tekniska gymnasiet ske i flertalet ämnen. Elever på studentlinje avlägger ingenjörsexamen på samma sätt som eleverna i det 3-åriga tekniska gymnasiet.

9.5.2. Gymnasieutredningens överväganden och förslag

9.5.2.1. I mångt och mycket föreligger likheter mellan handelsgymnasiets 1-åriga kurser och tekniska gymnasiets studentlinjer. Båda är avsedda för studenter från allmänt gymnasium, ehuru på den tekniska studentlinjen endast realstudenter kan intas, de har båda i viss mån en postgymnasial karaktär men kan samtidigt ses som en form av sidokomplettering inom gymnasiet.

Vad gymnasieutredningen i avsnittet 9.4 anfört beträffande den 1-åriga kursen vid handelsgymnasiet är i stort sett tillämpligt även på tekniska gymnasiets studentlinjer. Den av gymnasieutredningen föreslagna vuxenutbildningsinstitutionen kommer att erbjuda goda möjligheter för den som så önskar att efter avslutade gymnasiestudier komplettera sin utbildning med ämnen inom andra linjer av gymnasiet. Kompletteringen kan ske på olika sätt och studierna kommer vidare att kunna uppläggas mera individuellt än nu är fallet genom den frihet som ges att välja det eller de ämnen vederbörande verkligen anser sig behöva.

Gymnasieutredningen finner därför att de särskilda studentlinjerna i sin nuvarande utformning på sikt bör avvecklas.

9.5.2.2. I fråga om tidpunkt för när utbildning enligt nu gällande ordning sista gången skall erbjudas måste enligt gymnasieutredningens mening följande beaktas.

Genom studentlinjerna ges möjlighet för dem som avlagt studentexamen på reallinjen att komplettera till gymnasieingenjörsexamen. Denna utbildningsväg borde därför finnas kvar i varje fall så länge att de som sista gången avlägger studentexamen skall kunna få denna utbildning. Utbildning på studentlinje bör därför i varje fall kunna påbörjas ända t.o.m. vårterminen 1969. Härigenom skulle de som avlagt studentexamen sista gången (vårterminen 1968) kunna beredas möjligheter till fortsatta tekniska gymnasiestudier, vilka de sålunda skulle avsluta vårterminen 1970.

Den tekniska gymnasieutbildningen, omfattande i varje fall årskurserna 1—3, torde komma att vara tillgänglig på alla gymnasieorter senast från och med läsåret 1968/69. Såväl läsåret 1966/67 som 1967/68 kommer det sannolikt att finnas gymnasieorter, där man inte kan få börja sådan utbildning. Detta talar för att de tekniska studentlinjerna kan behöva bibehållas ytterligare ett eller ett par år. Därefter bör utbildningsbehovet på samma sätt som beträffande den ekonomiska gymnasieutbildningen helt tillgodoses

inom ramen för den av gymnasieutredningen föreslagna vuxenutbildningsorganisationen.

9.6. Tekniska gymnasiets specialkurser

9.6.1. Allmänna synpunkter

9.6.1.1. Som framgår bl.a. av kapitel 2 finns vid de tekniska gymnasierna inrättade 2-, 3- och 4-åriga specialkurser. Dessa kurser hade före den 1 juli 1962 den sammanfattande benämningen teknisk fackskola vid högre tekniskt läroverk. I de 2-åriga kurserna sker, som tidigare nämnts, undervisningen på heltid, i de 3-åriga på deltid de två första åren och på heltid sista året samt i de 4-åriga uteslutande på deltid. Läsåret 1964/65 fanns 2-åriga kurser på fem orter, 3-åriga på sju orter (en av dessa orter hade även 2-årig kurs) och 4-åriga kurser endast i Stockholm. På sistnämnda ort fanns även 2-åriga kurser och utbildningen kan kombineras mellan de 2- och 4-åriga kurserna så att utbildningstiden blir 3-årig (jfr 2.2.2.3).

Verksamheten vid specialkurserna har en inte obetydlig omfattning. Vissa uppgifter härom har tidigare redovisats under kapitel 2. Därutöver kan nämnas att totala antalet ordinarie elever i dessa kurser läsåret 1964/65 uppgick till 1 518 varav 554 i de 2-åriga, 808 i de 3-åriga och 156 i de 4-åriga kurserna. Den totala examinationen uppgick 1955 till 325 och 1964 till 525 personer.

9.6.1.2. Utöver nu nämnda specialkurser finns vid de tekniska gymnasierna (läsåret 1964/65 på tre orter) även *2-åriga mätningstekniska specialkurser* med undervisning uteslutande på heltid. Dessa kurser skiljer sig i olika avseenden från övriga specialkurser. Dels är undervisningen — i motsats till övriga specialkurser — inriktad på ett relativt begränsat område inom tekniken och dels finns inte, såsom fallet är beträffande övriga specialkurser, undervisning inom samma eller motsvarande fack inom det 3-åriga tekniska gymnasiet. Någon motsvarande utbildning kommer inte heller att meddelas inom det nya gymnasiet och den nya fackskolan. De mätningstekniska kurserna utgör vidare inte på samma sätt som övriga specialkurser vuxenutbildning. Elevernas medianålder är ungefär två år lägre.

Gymnasieutredningen anser med hänsyn till det anförda att den mätningstekniska utbildningen inte faller inom det område som behandlas i detta betänkande. De eventuella modifikationer i utbildningen, som kan föranledas av dels det nya gymnasiets och fackskolans genomförande, dels andra förhållanden, bör enligt gymnasieutredningen tas upp särskilt. Gymnasieutredningen utgår från att utbildningen kommer att behandlas av yrkesutbildningsberedningen.

Då gymnasieutredningen i fortsättningen talar om tekniska gymnasiets specialkurser innefattas däri sålunda inte de mätningstekniska kurserna.

9.6.2. Gymnasieutredningens överväganden och förslag

9.6.2.1. De tekniska ämnena intar en framträdande plats i specialkursernas undervisning men även i svenska och främmande språk meddelas en relativt omfattande undervisning. Specialkurs och gymnasiekurs inom samma eller motsvarande linje kan sägas ge samma utbildning i de *tekniska ämnena*. Det något lägre timtalet i specialkurs torde uppvägas av den större praktiska erfarenhet som specialkursens elever regelmässigt har. Som tidigare nämnts fordras nämligen för examen från specialkurslinje minst två års industriell praktik medan motsvarande praktiktid för gymnasiets elever är lägst sex månader. Även *matematiken* på de maskintekniska och eltekniska specialkurslinjerna anses i stort sett motsvara matematiken på gymnasiet (samtliga linjer). För inträde till ifrågavarande specialkurslinjer fordras, som förut nämnts, högre förkunskaper i matematik än för inträde i tekniska gymnasiet.

Specialkursutbildningen kan betecknas som en på vissa punkter begränsad gymnasieingenjörsutbildning, där studiemålet framför allt i de tekniska ämnena är detsamma som i gymnasiets ingenjörsutbildning men där målet i flertalet allmänna ämnen ligger lägre och på det hela taget i nivå med motsvarande utbildning vid den nya fackskolan. Specialkursutbildningen kan sålunda sägas närmast motsvara en utbildningsgång som innefattar fullständig fackskolkompetens, kompletterad med gymnasiekompetens i de tekniska och i viss mån de matematisk-naturvetenskapliga ämnena.

9.6.2.2. Gymnasieutredningen har tidigare uttalat att det även i framtiden torde komma att finnas intresse för en teknisk gymnasieutbildning med mindre inslag av allmänna ämnen, dvs. en ingenjörsutbildning av i stort sett samma slag som nuvarande specialkursutbildning. Denna utredningens uppfattning har kommit till uttryck i bl.a. utredningens förslag dels beträffande den tekniska gymnasieutbildningen vid vuxenskolorna med riksrekrytering (jfr kap. 5), dels i fråga om möjligheten att bli intagen i årskurs 4 av ungdomsgymnasiets tekniska linje även om man inte förvärvat kunskaper i samtliga de i årskurserna 1—3 på samma linje förekommande ämnena (jfr kap. 7).

Även utredningens förslag i övrigt beträffande vuxenutbildningens organisation kommer att erbjuda goda möjligheter att komponera ett tekniskt studieprogram efter individuella önskemål. Sådan utbildning kan vidare erhållas på deltid, heltid eller genom en kombination av deltids- och heltidsstudier. Överhuvudtaget blir kombinationsmöjligheterna stora och man kommer att på ett smidigare sätt än i specialkurserna kunna anpassa utbildningen individuellt.

En omständighet som i detta sammanhang bör beaktas är att den tekniska gymnasieutbildningen kommer att förlängas från tre till fyra år. För närvarande söker ett inte obetydligt antal vuxna elever med lång praktisk erfa-

renhet till det 3-åriga tekniska gymnasiet. Gymnasieutredningen håller det inte för osannolikt att, när den tekniska gymnasieutbildningen förlängs till fyra år, många vuxna utbildningssökande kommer att hesitera inför den långa utbildningstiden och i stället — om sådan utbildning finnes — söka till en kortare utbildning, som ger dem samma tekniska kunskaper och som samtidigt av allt att döma är attraktiv på arbetsmarknaden.

9.6.2.3. En utbildningsform, som är efterfrågad och ger för arbetsmarknaden god utbildning, bör inte avskaffas, därest inte samtidigt på annat sätt erbjudes motsvarande eller i stort sett liknande utbildning. När den av gymnasieutredningen föreslagna vuxenutbildningsorganisationen utbyggts kommer emellertid goda möjligheter att föreligga att på olika sätt skaffa sig en utbildning motsvarande nuvarande specialkurser inom tekniskt gymnasium. Genom att avstå eller välja mindre kurser i de allmänna ämnena inom gymnasiet kan den som så önskar uppnå partiell gymnasieingenjörskompetens inom vuxenutbildningsorganisationen. Vad gäller undervisning motsvarande de tre första årskurserna på den tekniska gymnasielinjen kommer sådan att erbjudas på flertalet gymnasieorter. Undervisning enligt den fjärde årskursen kan emellertid inte inhämtas annat än på ett mindre antal orter, nämligen de som ger fullständig teknisk gymnasieutbildning.

Den som vill bedriva sina studier enbart på heltid måste sannolikt antingen vända sig till de riksrekryterande vuxenskolorna eller flytta till någon större ort. I viss mån kommer dock utbildningsmöjligheterna för de heltidsstuderande att förbättras på det sättet att den som planerar att först skaffa sig teknisk fackskolutbildning kommer att kunna göra det i den nya tekniska fackskolan, som kan beräknas bli införd på flertalet gymnasieorter, och vilken ger goda utbildningsmöjligheter även för vuxna genom den kvoteringsregel som där införts för sådana sökande som har lång föregående praktik. Efter avslutade fackskolstudier kan sedan påbyggnad till gymnasieingenjörskompetens i de tekniska ämnena ske antingen genom heltids- eller deltidsstudier vilket emellertid i viss utsträckning måste ske på ett mindre antal orter.

Den fullt utbyggda vuxenutbildningsinstitutionen med eller utan kombination med ungdomsutbildningen inom gymnasiet och fackskolan kommer sålunda att på sikt ge lika goda eller bättre utbildningsmöjligheter för sådana utbildningssökande, som i dag väljer specialkurserna inom tekniskt gymnasium.

9.6.2.4. Gymnasieutredningens slutsats blir därför att denna utbildningsform så småningom bör avvecklas. Att ange från vilken tidpunkt detta bör ske är emellertid i dag inte möjligt. Frågan måste avgöras från fall till fall varvid riktpunkten bör vara att utbildningsformen skall få finnas kvar så länge som den bedömes nödvändig för att tillgodose efterfrågan. Det bör ankomma på skolöverstyrelsen att noggrant följa utvecklingen och årligen

i samband med fastställandet av intagningsklasser till gymnasiet och fackskolan pröva frågan huruvida en viss befintlig specialkurs skall få finnas kvar eller inte.

Som framgår av kapitel 2 är intresset ringa för den 4-åriga specialkursutbildningen i Stockholm, särskilt när det gäller att fullfölja utbildningen på deltid, och frågan om avveckling av dessa kurser har tidigare varit på tal. Enligt utredningens mening kan det knappast vara försvarligt att under ens en övergångstid driva utbildningen i den form den nu har. Den synes böra avvecklas snarast möjligt. Å andra sidan bör någon form av ersättning tillskapas. Utredningen föreslår att man behåller de två första årskurserna med deltidsundervisning och att studierna får slutföras med dagundervisning det tredje året, dvs. man övergår till den 3-åriga specialkursformen.

De tekniska specialkurserna kommer — om gymnasieutredningens förslag följes — att finnas kvar under en viss övergångstid. Med hänsyn härtill bör läroplanerna överarbetas så att de blir anpassade till det nya gymnasiets tekniska linje. Det bör uppdragas åt skolöverstyrelsen att verkställa denna översyn. Vidare bör fr.o.m. läsåret 1969/70, med utgången av vilket läsår elever från det nya gymnasiets tekniska linje första gången släpps ut, nu gällande examinationsförfarande upphävas.

9.7. Tekniska aftonskolor

9.7.1. Allmänna synpunkter

9.7.1.1. I anslutning till frågan om de tekniska dagskolornas framtida ställning tog fackskoleutredningen även upp frågan om de kommunala tekniska aftonskolorna (FU s. 175). Fackskoleutredningen uttalade därvid att aftonskolorna med sin speciella karaktär av vuxenutbildningsanstalter — i avvaktan på kommande utredning rörande vuxenutbildningen — tills vidare borde bibehålla sin nuvarande organisatoriska utformning.

I propositionen 1964: 171 angående reformering av de gymnasiala skolorna m.m. förklarade departementschefen, att han inte hade något att erinra mot vad fackskoleutredningen anfört beträffande ett bibehållande tills vidare av aftonundervisningen vid de kommunala tekniska skolorna samt att spörsmålet om den framtida uppbyggnaden av motsvarande utbildning torde få lösas i samband med mera generella överväganden som kunde komma att aktualiseras av i första hand gymnasieutredningens kommande förslag rörande vuxenutbildning. Vad departementschefen sålunda uttalade föranledde ingen riksdagens erinran.

9.7.1.2. Gymnasieutredningen har i kapitel 2 relativt utförligt lämnat olika uppgifter om de tekniska aftonskolorna, till vilka uppgifter utredningen i första hand får hänvisa. Sammanfattningsvis framgår av dessa uppgifter att

verksamheten expanderat kraftigt under de senaste åren, att den nu är av betydande omfattning såväl när det gäller elevantalet som i fråga om lokalisering (ett 60-tal orter) samt att —såvitt vissa i begränsad omfattning erhållna uppgifter antyder — dessa skolor är i verklig mening vuxenutbildningsanstalter, bl.a. med hänsyn till att ca två tredjedelar av nybörjarna är 21 år eller äldre.

Utöver vad som sagts i kapitel 2 kan följande nämnas beträffande de tekniska aftonskolorna. Någon för samtliga skolor gemensam tim- och kursplan finns inte utan den centrala skolmyndigheten fastställer särskild plan för varje skola. Till ledning för skolorna har dock inom de större tekniska områdena upprättats normalplaner. Läsåret 1964/65 fanns 16 olika facklinjer. Till jämförelse kan nämnas att inom tekniska gymnasiet fanns 19 olika linjer. De mest frekventerade facklinjerna inom aftonskolorna var maskinteknisk linje, som i de differentierade terminskurserna hade drygt 50 % av hela elevantalet, teleteknisk linje, där motsvarande tal var 13 %, och husbyggnadsteknisk linje med andelen 10 %. Därefter följde väg- och vattenbyggnadsteknisk, elkraftteknisk och kemiteknisk linje, där motsvarande andel var respektive 6, 5 och 3 %. Tillsammans tog sålunda de stora tekniska områdena maskin-, bygg-, el- och kemiteknik drygt 90 % av elevantalet i de differentierade klasserna, vilket mycket väl överensstämmer med fördelningen på motsvarande linjer inom tekniskt gymnasium (jfr GU 8.4.3.1).

Beträffande övriga linjer bör bl.a. bemärkas att de många gånger i realiteten endast till namnet skiljer sig från de större facklinjerna, men å andra sidan finns inom de senare linjerna ofta rätt varierande tim- och kursplaner. Under de senare åren har emellertid den centrala skolmyndigheten medvetet strävat efter att förenhetliga planerna inom samma linje och enligt vad gymnasieutredningen erfarit anses numera mycket starka skäl tala för att man fastställer läroplan som inte skiljer sig från normalplanen.

Några enhetliga bestämmelser om praktik finns inte meddelade vare sig det gäller förpraktik eller praktik under skoltiden. I samtliga fall uppställes dock krav på praktik för att kunna få skolans ingenjörsexamen efter slutförd högre fackkurs och vanligen fordras därvid minst sex månaders praktik inom det område, vari man studerar.

9.7.2. Gymnasieutredningens överväganden och förslag

9.7.2.1. Av vad tidigare sagts om de kommunala tekniska aftonskolornas utbildning framgår att — bortsett från några mindre specialinriktningar — utbildning till övervägande del, med en differentiering inom fack, ges inom samma områden, som kommer att meddelas inom det nya gymnasiets och fackskolans tekniska linjer. Även om i dagens läge de olika skolornas planer inom samma facklinje uppvisar vissa olikheter, har man an-

ledning räkna med att inom en inte alltför avlägsen framtid en för hela landet enhetlig läroplan för varje linje kommer att finnas.

9.7.2.2. De tekniska aftonskolorna är sålunda knappast i högre grad än annan teoretisk-teknisk utbildning speciellt avpassade för det lokala näringslivets behov. Utvecklingen går vidare mot enhetliga planer, vilket f.ö. överensstämmer med principerna för utformandet av det nya gymnasiets tekniska linje och fackskolans tekniska linje. Utbildningen vid de tekniska aftonskolorna är inte annorlunda inriktad än utbildningen vid de tekniska dagskolorna. Sett enbart från denna synpunkt finns det därför, om det skulle bli fråga om avveckling, ingen anledning att, annat än rent undantagsvis, behandla aftonskolorna på annat sätt än dagskolorna.

Om man ser till åldersfördelningen i dag- och aftonskolorna torde en viss men inte alltför betydande skillnad finnas mellan dessa skolor. Det material, som redovisats under kapitel 2, är visserligen inte med säkerhet representativt men stöder dock den naturliga förmodan att medianåldern hos aftonskolornas nybörjare skulle ligga högre än motsvarande ålder i dagskolorna. Skillnaden synes vara omkring ett år.

9.7.2.3. Gymnasieutredningen har tidigare i flera sammanhang understrukit att en skolform inte bör avvecklas om man inte samtidigt på annat sätt kan erbjuda motsvarande eller på det hela taget liknande utbildning. Den nya tekniska fackskolan erbjuder för dem som önskar läsa på heltid en utbildning, som på det hela taget motsvarar den tekniska aftonskolans. Härtill kommer att vuxna utbildningssökande har särskilda möjligheter att intagas i den tekniska fackskolan och att denna beräknas bli upprättad på flertalet gymnasieorter, dvs. på ungefär dubbelt så många orter som för närvarande har teknisk aftonskola. Vidare kommer inom fackskolan att kunna erbjudas flera tekniska utbildningsvägar än som nu kan fås i flertalet tekniska aftonskolor.

De som önskar utbildning på deltid enligt fordringarna för fackskolans tekniska linje kommer att kunna få detta inom den vuxenutbildningsorganisation, som föreslås upprättad för såväl lokal rekrytering som riksrekrytering. Härtill kommer att det i framtiden blir möjligt att kombinera deltids- och heltidsundervisning enligt fordringarna för fackskolan och att systemet med ämneskurser inom vuxenutbildningsinstitutionen kommer att medge en smidig anpassning till varje elevs individuella utbildningsbehov, en anpassning som inte är möjlig i det mera stela utbildningssystem som de tekniska aftonskolorna representerar. Slutligen föreslår gymnasieutredningen att det skall bli möjligt att inom vuxenutbildningsinstitutionen på ett mycket stort antal orter förvärva grundskolkompetens, vilket är särskilt betydelsefullt med hänsyn till att de första terminskurserna i de tekniska aftonskolorna realiter innefattar ett förgymnasialt stadium.

Gymnasieutredningens slutsats av det anförda blir, att — där inte synnerliga skäl kan åberopas för motsatsen — de kommunala tekniska aftonskolorna i nuvarande utformning bör avvecklas i takt med införandet av teknisk utbildning inom fackskolan och genomförandet av den av gymnasieutredningen föreslagna vuxenutbildningsinstitutionen. Det bör ankomma på skolöverstyrelsen att efter prövning i varje enskilt fall besluta när aftonskolas verksamhet skall upphöra. Vidare bör det ankomma på skolöverstyrelsen att besluta om eventuell ändring av gällande läroplaner.

Synnerliga skäl för att en teknisk aftonskola i nuvarande utformning skall få finnas kvar kan enligt gymnasieutredningens mening föreligga antingen då utbildningen berör ett mycket speciellt område eller då utbildningen, såsom nu någon gång är fallet, är kombinerad med en verkstadsskolutbildning eller annan praktisk utbildning. I sådana fall bör verksamheten tills vidare få fortsätta och frågan på nytt prövas i samband med yrkesutbildningsberedningens slutliga förslag.

9.7.2.4. Ett speciellt problem är hur man skall behandla de tekniska aftonskolor på orter, som inte är gymnasieorter och inte heller i framtiden kan påräkna att få gymnasial ungdomsutbildning. Som framgår av kapitel 2 fanns läsåret 1964/65 tekniska aftonskolor på 15 orter som inte hade gymnasium. På alla dessa orter torde knappast i framtiden komma att inrättas gymnasial ungdomsutbildning.

Gymnasieutredningen har i kapitel 3 förutsatt dels att vuxenutbildning med lokal rekrytering för gymnasie- eller fackskolkompetens som regel endast torde kunna ordnas på orter där motsvarande ungdomsutbildning finns, dels att även på sådana orter det i ett stort antal fall endast blir möjligt att erbjuda ett begränsat studieprogram. De vuxna som på grund härav inte kan få önskad deltidsutbildning på eller i närheten av hemorten måste hänvisas till den riksrekryterade vuxenutbildningen. Detta skulle bl.a. innebära att de som nu på vissa orter kan erhålla teknisk utbildning på deltid i framtiden inte skulle kunna påräkna att få sådan utbildning på hemorten utan endast inom den riksrekryterade deltidsutbildningen.

Ett i viss mån likartat problem behandlades i propositionen 1964: 171 (s. 113) i samband med fackskoleutredningens förslag att avveckla vissa handelskurser och de kommunala tekniska dagskolorna. Departementschefen anförde härom bl.a. följande.

När fackskolor upprättas i en region har jag förordat att dessa förlägges till gymnasieorterna. Det förhållandet att avvecklingsskolor i vissa fall kan finnas även på andra orter inom regionen utgör enligt min mening inte tillräckligt skäl för att där anordna fackskoleutbildning. Huruvida så — undantagsvis — kan och bör ske, får avgöras efter rationella och allsidiga planeringsöverväganden varvid det gymnasiala skolsystemet i dess helhet måste beaktas. Om därvid slutsatsen blir att en ort, som har en viss utbildning, vilken enligt de generella riktlinjerna skulle avvecklas, t.v. inte kan

erhålla fackskola, behöver detta enligt min mening inte ovillkorligen leda till att den befintliga utbildningen utan tillräcklig övergångtid försvinner. Om huvudmannen så önskar bör den kunna tills vidare bibehållas, såvida härigenom inte uppkommer avsevärda olägenheter. Det sagda gäller givetvis inte praktisk kommunal realskola eller kommunal flickskola, vilka under alla omständigheter skall avvecklas såsom en följd av grundskolereformen. Generellt vill jag understryka vikten av att riktlinjerna för planeringen tillämpas med smidighet och i medvetande om den snabba utveckling i vilken utbildningsväsendet befinner sig. Innan en skolform avvecklas på en ort utan att omedelbart ersättas med en annan likvärdig, torde det sålunda ofta finnas anledning att avvakta och följa utvecklingen för att få säkrare grund för ett ställningstagande.

Särskilda utskottet (SäU 1964: 1 s. 193 f) förklarade, att utskottet anslöt sig till vad departementschefen sålunda anfört. Detta innebär bl.a., framhåller utskottet, att orter, som nu har viss yrkesutbildning men inte får fackskola som motsvarar denna utbildning, bör kunna tills vidare få bibehålla yrkesskolan, under förutsättning att elevtillströmningen är tillfredsställande. Utskottets uttalande föranledde ingen riksdagens erinran.

De uttalanden som sålunda gjorts bör enligt gymnasieutredningens mening även gälla beträffande tekniska aftonskolor på orter som inte är gymnasieorter och inte heller i framtiden kan påräkna att få gymnasial ungdomsutbildning.

9.8. Övergång från nuvarande gymnasieformer till det nya gymnasiet

I förevarande avsnitt kommer gymnasieutredningen att ta upp de problem, som kan vara förknippade med att studerande vid olika vuxenutbildningsinstitutioner kan komma att läsa enligt läroplanerna för nuvarande gymnasieformer även sedan det nya gymnasiet blivit helt genomfört. Av intresse är härvid främst de som avser att skaffa sig fullständig gymnasiekompetens.

9.8.1. Allmänna synpunkter

Gymnasieutredningen får till en början erinra om att i ungdomsgymnasiet examen enligt nu gällande bestämmelser kommer att avläggas inom allmänna gymnasiet och handelsgymnasiet i varje fall t.o.m. vårterminen 1968 och inom tekniska gymnasiet troligen t.o.m. följande vårtermin. Vuxenstuderande som börjat läsa enligt nu gällande planer och är färdiga inom angivna tider skall självfallet avsluta gymnasiestudierna i samma former som de ungdomsstuderande. De problem det här gäller kommer sålunda att närmast beröra de vuxenelever, som kan komma att slutföra studierna efter den 30 juni 1968 respektive den 30 juni 1969.

Enligt nuvarande ordningar är giltighetstiden för betyg förvärvade för studentexamen sex år samt för gymnasieekonom- och gymnasieingenjörs-

examen åtta år. Detta kan bl.a. medföra att — om inte annat bestämmes — gymnasiestudier enligt nu gällande läroplaner kan komma att bedrivas fram till mitten av 1970-talet, ävensom att gymnasiestudiernas avslutning kommer att ske i former, som redan för länge sedan upphört att tillämpas i ungdomsutbildningen.

Gymnasieutredningen har i sitt huvudbetänkande i anslutning till frågan om tidpunkten för övergången till det nya gymnasiet (GU 19.1) diskuterat de allvarliga olägenheter, som är förknippade med att man samtidigt läser enligt olika läroplaner. För att undvika olägenheter är det naturligt att fråga sig, om vuxenstuderande, som börjat läsa enligt nu gällande läroplaner och kan beräknas komma att avsluta sina studier efter det att det nya gymnasiet helt genomförts, inte skulle kunna övergå till det nya gymnasiets läroplaner.

9.8.2. Gymnasieutredningens överväganden och förslag

9.8.2.1. Ett förslag som framförts är att vuxenstuderande i ämnen som påbörjas efter den 1 juli 1966 skulle läsa efter det nya gymnasiets läroplaner. I sitt slutbetyg skulle sådana studerande komma att ha betyg enligt nu gällande läroplan i vissa ämnen och enligt den nya läroplanen i andra ämnen. Vidare skulle i sistnämnda ämnen formerna för studiernas avslutning bli desamma som i det nya gymnasiet.

Ett annat förslag är att man skulle överföra före den 1 juli 1966 förvärvade betyg till betyg enligt den nya läroplanen. Det skulle sålunda vara fråga om att för gymnasiekompetens enligt den nya ordningen få tillgodoräkna prövningar enligt äldre ordning. Man menar därvid att — även om kursplanerna är annorlunda — det i flertalet fall borde vara möjligt att bedöma samma kunskaper i ämnen och ämnesgrupper i de olika skolformerna som jämförbara eller åtminstone kvantitativt jämställda.

9.8.2.2. Gymnasieutredningen vill först ta upp frågan hur länge efter den 1 juli 1966 studerande skall äga rätt att pröva och erhålla betyg i ämnen enligt fordringarna för nu gällande läroplaner.

Sett enbart från de studerandes synpunkt bör övergångstiden vara tämligen generöst tilltagen. De som börjat sina studier inte allt för kort tid före den 1 juli 1966 har knappast haft anledning anta annat än att de skulle kunna fullfölja studierna i den ordning som då gällde. Det torde rent generellt kunna göras gällande att den som börjat studera enligt en viss läroplan bör få slutföra studierna enligt samma plan. Detta skulle innebära, att de som börjat studera senast läsåret 1965/66 skulle ha rätt att få pröva i ämnen enligt gällande läroplan intill utgången av läsåret 1971/72 respektive 1973/74, beroende på om giltighetstiden för betyg är sex eller åtta år.

Från skolväsendets synpunkt bör emellertid övergångstiden göras så kort som möjlig och helst inte längre än den tid inom vilken undervis-

ning enligt nu gällande läroplaner pågår i ungdomsgymnasiet, dvs. för allmänna gymnasiet och handelsgymnasiet t.o.m. vårterminen 1968 och för tekniska gymnasiet t.o.m. vårterminen 1969.

Vid sina överväganden i frågan har gymnasieutredningen funnit att, så långt detta är rimligt, hänsyn bör tas till elevernas intresse. Utredningen föreslår att rätt att få pröva och erhålla betyg i ämnen enligt fordringarna för nu gällande läroplaner skall föreligga t.o.m. år 1972, dvs. 6½ år efter det att det nya gymnasiet börjat genomföras.

9.8.2.3. Den som börjat läsa enligt nu gällande läroplaner måste enligt gymnasieutredningens mening ha rätt att efter den 1 juli 1966 pröva i ämnen enligt fordringarna för den nya planen, bl.a. av det skälet att det torde komma att finnas elever som av olika anledningar inte hinner att slutföra sina studier före den i föregående avsnitt angivna tidpunkten. Men även för tid dessförinnan bör sådan prövning få ske.

Ett mindre problem i detta sammanhang är formerna för studiernas avslutning. Enligt gymnasieutredningens mening bör för vuxenstuderande nuvarande examensformer inte tillämpas längre tid än som kommer att ske i ungdomsgymnasiet. Utredningen föreslår därför att studiernas avslutning i ämnen enligt fordringarna för nu gällande läroplaner skall ske enligt den nya ordningen fr.o.m. år 1969, dock för teknisk linje fr.o.m. år 1970. Studiernas avslutning i ämnen enligt den nya läroplanen skall självfallet alltid ske på samma sätt som i ungdomsgymnasiet.

9.8.2.4. Gymnasieutredningens förslag i föregående avsnitt innebär att det kan komma att finnas personer, som har slutbetyg från gymnasiet med betyg i ämnen enligt såväl äldre som nyare läroplan. Utredningen vill i detta sammanhang framhålla, att utredningen förutsätter att betyg i ämnen enligt nu gällande läroplaner sättes efter det nu tillämpade s.k. absoluta betygsystemet och i ämnen enligt den nya läroplanen efter den relativa betygskalan.

Att en tentamensbok av det slag som gymnasieutredningen föreslagit i kapitel 7 innehåller betyg från olika läroplaner och efter olika betygsystem behöver i och för sig inte vålla några större olägenheter. Gymnasiets och fackskolans avnämare torde utan större svårigheter kunna tolka betygshandlingarna. Ett slutbetyg där förekommande ämnen betygsatts efter två skilda betygsystem torde dock kunna komma att vålla vissa olägenheter då det gäller att rangordna vid intagning till fortsatt utbildning. Gymnasieutredningen finner det lämpligt att denna fråga tas upp i samband med den i kapitel 7 nämnda, av chefen för ecklesiastikdepartementet aviserade översynen av behörighetsbestämmelserna rörande intagning till universitet och högskolor.

Med ett blandat betyg av angivet slag följer även vissa frågor om hur ämnen enligt äldre läroplaner och ämnen enligt den nya läroplanen svarar

mot varandra. Gymnasieutredningen föreslår att det uppdrages åt skolöverstyrelsen att utfärda erforderliga anvisningar härom.

Som tidigare nämnts berör de problem som diskuterats under avsnittet 9.8 främst dem som studerar för fullständig kompetens.

Gymnasieutredningen vill slutligen understryka att de diskuterade frågorna även har en studievägledningsaspekt samt att studievägledningen i detta avseende har en betydelsefull uppgift att fylla.

KAPITEL 10

Genomförande, statsbidrag och kostnader

10. 1. Genomförande

10.1.1. Allmänna synpunkter

Enligt beslut av 1964 års riksdag skall fr.o.m. den 1 juli 1966 bl.a. finnas en kommunal gymnasial skola, benämnd gymnasium. Läroplan för denna skola har utfärdats och skall tillämpas successivt fr.o.m. läsåret 1966/67. De läroplaner, timplaner och kursplaner som gäller för statliga och kommunala allmänna gymnasier, kommunala handelsgymnasier och statliga tekniska gymnasier upphör, i den mån ej Kungl. Maj:t förordnar annat, att gälla successivt fr.o.m. förenämnda läsår. Kungl. Maj:t torde komma föreskriva att i viss omfattning utbildning enligt nuvarande tekniskt gymnasiums läroplan skall finnas kvar ytterligare ett år.

Av nuvarande vuxenutbildningsanstalter med gymnasieutbildning berör riksdagens beslut kvällsgymnasierna för vuxna, statens gymnasier för vuxna, statens aftonskola samt vid kommunala och enskilda skolor bedriven gymnasieundervisning. Även om dessa skolor skulle bibehållas i nuvarande form, måste riksdagens beslut anses innebära att de är skyldiga att övergå till det nya gymnasiets läroplan.

1964 års riksdagsbeslut innefattade vidare att fr.o.m. den 1 juli 1966 skall finnas en kommunal gymnasial skola, benämnd fackskola. I detta sammanhang anslöt sig även riksdagen till vad i propositionen 1964: 171 uttalats om yrkesskolans 2-åriga handelskurser och de tekniska dagskolorna, innebärande i huvudsak att endast i undantagsfall nya sådana kurser och skolor finge inrättas, att de skulle avvecklas successivt i och med motsvarande fackskolutbildnings införande samt att en befintlig teknisk skolas särart i enstaka fall kunde motivera dess bibehållande tills vidare parallellt med fackskolan.

10.1.2. Gymnasieutredningens överväganden och förslag

10.1.2.1. Enligt gymnasieutredningens mening bör övergången till den föreslagna vuxenutbildningsorganisationen ske snarast och om möjligt redan fr.o.m. den 1 juli 1966. Bl.a. den omständigheten att nya läroplaner för gymnasium och fackskola skall tillämpas fr.o.m. läsåret 1966/67 gör det angeläget att den nya organisationen, som utformats med hänsyn till ungdomsutbildningens utbyggnad, redan från början får hand om verksamheten.

Trycket från vuxna utbildningssökande är vidare mycket starkt och som utredningen närmare utvecklat i kapitel 1 är det ytterst angeläget att ökade möjligheter till vuxenutbildning erbjuds.

Utredningens förslag beträffande den lokala vuxenutbildningen innebär organisatoriskt sett främst en samordning av befintliga vuxenutbildningsformer, vilket är en ovillkorlig förutsättning för att utbyggnaden av vuxenutbildningen skall kunna genomföras med bästa utnyttjandegrad av kommuns samlade materiella och personella resurser.

10.1.2.2. Gymnasieutredningen föreslår sålunda att den i kapitel 4 behandlade lokala vuxenutbildningsorganisationen genomföres successivt fr.o.m. den 1 juli 1966. Detta innebär bl.a. att kommun skall, inom den ram som i det föregående föreslagits, parallellt med ungdomsutbildningen anordna motsvarande vuxenutbildning, för vilken kommun skall svara och på samma sätt som gäller beträffande ungdomsutbildningen vara huvudman för.

10.1.2.3. Gymnasieutredningen har som framgår av kapitel 5 föreslagit att de två statliga gymnasierna för vuxna fr.o.m. den 1 juli 1966 ombildas till vuxenskolor med riksrekrytering och att ytterligare tre sådana skolor inrättas fr.o.m. sagda tidpunkt. I dessa skolors verksamhet skall även ingå att handha den i offentlig regi bedrivna brevskolundervisningen.

Den möjlighet att inom folkhögskola anordna ämneskurser enligt gymnasiets, fackskolans och grundskolans läroplaner, som föreslagits i kapitel 6, bör kunna prövas redan fr.o.m. läsåret 1966/67.

Gymnasieutredningen får slutligen erinra om att utredningen i kapitel 9 föreslagit tidpunkter och former för upphörande av vissa skolformer för vuxna.

10.1.2.4. För vissa vuxenskolor finns f.n. meddelade *särskilda bestämmelser* dels i stadgan för statens gymnasier för vuxna (1963: 65), dels i de av Kungl. Maj:t den 11 oktober 1963 utfärdade bestämmelserna om statsunderstödda kvällsgymnasier för vuxna. För andra vuxenskolor, bl.a. de tekniska aftonskolorna, finns inte några sådana bestämmelser utan för dem gäller skolstadgan.

Självfallet bör i framtiden, så långt detta är möjligt, enhetliga bestämmelser gälla för alla slag av vuxenutbildning. Men därutöver synes det gymnasieutredningen — bl.a. med hänsyn till utredningens ståndpunkt att ungdoms- och vuxenutbildningen skall utgöra en integrerad del av kommuns skolväsen — angeläget att så få särbestämmelser som möjligt meddelas beträffande vuxenutbildningen. Så långt detta låter sig göra bör samma bestämmelser gälla för ungdoms- som vuxenutbildningen. Hur långt detta kan drivas och om ett sådant sammanförande är möjligt inom ramen för skolstadgan, vilket i och för sig vore värdefullt, kan utredningen inte bedöma.

Gymnasieutredningen får i detta sammanhang erinra om att utredningen

tidigare föreslagit att i *skollagen* klart bör anges att kommun även har att främja åtgärder i syfte att bereda vuxna förgymnasial och gymnasial utbildning.

10.2. Statsbidrag

10.2.1. Inledning

För nuvarande statsbidrag till kvällsgymnasier för vuxna har redogjorts i kapitel 2, till vilket gymnasieutredningen får hänvisa. Utredningen vill emellertid framhålla att av nu existerande kvällsgymnasier endast omkring hälften har statsbidrag.

Gymnasierna för vuxna i Härnösand och Norrköping är som nämnts statliga skolor och får medel för sin verksamhet från samma anslag som de allmänna gymnasierna. Respektive kommuner har förbundit sig att hålla dessa skolor med bl.a. lokaler.

Tekniska gymnasiets specialkurser och studentlinjer, som har staten som huvudman, får medel från anslagen till de tekniska gymnasierna.

Handelsgymnasierna är på ett undantag när kommunala. Statsbidrag utgår enligt kungörelsen 1961: 430. Anslaget till handelsgymnasierna omfattar även de 1-åriga kurserna.

De förberedande kurserna för inträde i tekniskt gymnasium samt nästan alla tekniska dag- och aftonskolor går under anslaget Bidrag till driften av lokala yrkesskolor. Två tekniska dagskolor och en teknisk dag- och aftonskola får dock medel från annat anslag, nämligen Bidrag till driften av centrala yrkesskolor.

10.2.2. Gymnasieutredningens överväganden och förslag

10.2.2.1. Fr.o.m. budgetåret 1966/67 kommer att enligt beslut av 1964 års riksdag utgå ett enhetligt statsbidrag till gymnasiet, fackskolan och yrkesskolan. Statsbidragsbestämmelser har dock ännu inte utfärdats. Riksdagens beslut innebär att ett allmänt driftbidrag skall utgå till gymnasium, fackskola och yrkesskola med 100 % av ett bidragsunderlag, utgörande faktiska kostnader för löner till skolledare och lärare, beträffande gymnasium och fackskola ökat med ett schablonmässigt beräknat belopp, motsvarande löner till institutionstekniker, bibliotekarier och biträdeshjälp åt lärare.

Med den inställning som gymnasieutredningen tidigare deklarerat beträffande vuxenutbildningen, nämligen att denna och ungdomsutbildningen skall utgöra ett integrerat helt av en kommuns skolväsen, faller det naturligt att föreslå att samma statsbidrag skall utgå till vuxenutbildningen som till ungdomsutbildningen. Detta skulle för gymnasie- och fackskolutbildningen innebära ett statsbidrag med 100 % av faktiska skolledar- och lärarkostnader ökade med ett schablonbelopp för viss annan personal. Som fram-

går av kapitel 4 kommer den lokala vuxenutbildningen att organisatoriskt sett antingen bilda en administrativt självständig enhet (eventuellt flera sådana enheter) eller ingå som en del av annan skolenhets verksamhet. Vare sig vuxenutbildningen har den ena eller andra formen, kommer den inte att ha egna institutionstekniker eller bibliotekarier. Däremot torde de administrativt självständiga enheterna få egen personal på rektorsexpedition och egen personal för skrivhjälp åt lärarna.

10.2.2.2. Enligt tidigare angiven princip borde för den del av vuxenutbildningen, som omfattar förgymnasial utbildning, utgå statsbidrag enligt samma grunder som till grundskolan. Skillnaden i det ekonomiska utfallet av den ena eller andra bidragsformen blir i realiteten inte stor. Administrativt sett måste det emellertid medföra olägenheter att tillämpa olika statsbidragsregler, därest vuxenutbildningen omfattar såväl förgymnasial som gymnasial undervisning. Gymnasieutredningen föreslår därför att, i den mån lokal vuxenutbildning även omfattar undervisning enligt grundskolans högstadium, statsbidrag härtill skall utgå efter samma grunder som för gymnasie- och fackskolundervisningen. I andra fall bör statsbidraget anknytas till vad som gäller för motsvarande ungdomsutbildning.

Gymnasieutredningen finner det lämpligt att statsbidraget till de kurser, som enligt kapitel 6 föreslagits skola få anordnas vid folkhögskolor, utgår enligt de grunder som kommer att gälla i fråga om statsbidraget till gymnasiet.

10.3. Kostnader

10.3.1. Nuvarande kostnader

Gymnasieutredningen har tidigare nämnt att nu förekommande vuxenskolor redovisas under ett flertal anslag i statsbudgeten. Endast i enstaka fall behandlas vuxenskolorna i anslagssammanhang separat utan i de flesta fall tillsammans med ungdomsskolorna. Det stöter därför på avsevärda svårigheter att få fram de exakta kostnaderna för vuxenskolorna. I det följande angivna kostnader är därför i vissa fall något osäkra.

Gymnasieutredningen har vidare i nu förevarande sammanhang ansett att som vuxenskolor blott bör räknas de skolformer, vilkas elever till övervägande del kan betecknas som vuxna. Detta gäller enligt utredningens mening följande skolformer, nämligen statens gymnasier för vuxna, kvällsgymnasierna, handelsgymnasiets 1-åriga kurser, tekniska gymnasiets specialkurser och studentlinjer, de tekniska aftonskolorna och yrkesskolornas deltidskurser med uppgift att förbereda för intagning i tekniskt gymnasium. Av dessa skolformer torde som lokal vuxenutbildning närmast kunna betecknas kvällsgymnasierna, tekniska gymnasiets 3- och 4-åriga spe-

cialkurser, de tekniska aftonskolorna och förenämnda förberedande kurser med deltidsundervisning.

Statens kostnader budgetåret 1964/65 kan beräknas enligt följande (milj. kr.).

Kvällsgymnasier	1,0	
Tekniskt gymnasium, 3- och 4-åriga specialkurser	2,3	
Tekniska aftonskolor	12,3	
Förberedande kurser	0,9	16,5
Statens gymnasier för vuxna	2,5	
Tekniskt gymnasium, 2-åriga specialkurser och studentlinjer	1,7	
Handelsgymnasium, 1-åriga kurser	1,1	5,3
		21,8

Angivna kostnader avser sålunda statens kostnader. Därutöver har emellertid även kommunerna kostnader, vilka torde kunna uppskattas till mellan 5 och 10 miljoner kronor.

10.3.2. Driftkostnader för den föreslagna vuxenutbildningsorganisationen

De i det följande angivna lönekostnaderna har beräknats på grundval av de för 1965 gällande lönerna. Vidare har utredningen vid kostnadsberäkningarna utgått från den omfattning som vuxenutbildningsverksamheten kan ha omkring 1970.

10.3.2.1. Lokal vuxenutbildning. Gymnasieutredningen har i kapitel 3 (tab. 3:4) genom exemplifieringar sökt belysa hur stort antalet nybörjare i lokal vuxenutbildning skulle bli vid vissa frekvenstal på de skilda gymnasieorterna. Enligt de högsta frekvenstalen skulle totala antalet nybörjare omkring år 1970 bli ca 10 000. Av skäl som närmare kommer att utvecklas i det följande kommer detta antal att läggas till grund för kostnaderna för lokal vuxenutbildning år 1970.

Utredningen vill liksom tidigare understryka att det material, som ligger till grund för uppskattningarna av antalet nybörjare, är mycket osäkert. I och för sig finns inget som talar mot att antalet presumtiva elever inte skulle bli större än som angivits. Allmänt kan man räkna med att intresset för vuxenutbildning växer mycket starkt. Angivna elevantal får därför inte betraktas som ett mått på hur många vuxna som i verkligheten skulle vilja ha utbildning. Utredningen har emellertid bedömt det så, att vårt lands personella och materiella resurser omkring år 1970 inte skulle medge att ett större antal då kunde antas i lokal vuxenutbildning. Skulle resurserna tillåta ett högre antal nybörjare, finns inget i utredningens organisationsförslag som hindrar att fler beredes utbildning. Den lokala vuxenutbildningens

yttre organisation enligt utredningens förslag är nämligen så utformad att den medger en betydande elasticitet i fråga om elevantal.

Gymnasieutredningen antar att varje gymnasie- och fackskolelev tillbringar i medeltal tre år i utbildningen. Med utgångspunkt i detta antagande och tidigare angivna antal nybörjare (ca 10 000) kan totala antalet sådana elever i den lokala vuxenutbildningen omkring år 1970 uppskattas till ca 30 000.

Kännedom om det totala elevantalet är inte tillräckligt för att kunna bedöma kostnadernas storlek. Dessa är närmast beroende av hur många kurser som anordnas. Men å andra sidan är antalet kurser avhängigt av hur stort elevantalet är; ju större detta är desto fler kurser kan komma till stånd. För att få fram något samband mellan antalet elever och antalet kurser har gymnasieutredningen undersökt hur det förhåller sig härmed vid kvällsgymnasierna (jfr kap. 2). Emellertid måste även andra på respektive orter befintliga vuxenutbildningar tas med i bilden. Det visar sig därvid att mycket stora variationer förekommer. En medeltalsberäkning ger vid handen att i dag en kurs är anordnad för i runt tal varje 10-tal elever.

En ökning av det totala elevantalet innebär självfallet inte att antalet kurser ökar i proportion därtill. Detta skulle betyda att man för en tidpunkt omkring 1970 borde räkna med högre elevantal än 10. Otvivelaktigt skulle så vara fallet om man utginge från elevantalet i endast de orter som i dag har kvällsgymnasier. Som tidigare nämnts räknar utredningen emellertid med att lokal vuxenutbildning skall kunna komma till stånd på flertalet av gymnasieorterna. De nytillkommande orterna kommer nästan undantagslöst att få ett lägre elevunderlag än de orter, som i dag har kvällsgymnasium och då även mindre antal elever per kurs.

Angivna förhållanden har lett till att utredningen ansett sig för beräkningen av driftkostnaderna omkring 1970 böra utgå från att en kurs finns anordnad för varje 10-tal elever. Kostnadsminskningen för varje ökning av detta utgångstal med en enhet kan uppskattas till ca 3,5 %.

Med angivna utgångspunkt och förut beräknat totalantal elever (ca 30 000) kan sålunda antalet ämneskurser uppskattas till ca 3 000.

Antar man vidare att varje kurs omfattar i medeltal fyra veckotimmar, kommer totala antalet veckotimmar att uppgå till ($4 \times 3\,000 =$) ca 12 000. Utgår man från den av 1964 års riksdag angivna riktpunkten för fördelningen mellan gymnasium och fackskola, skulle av den samlade undervisningen enligt dessa skolformer ca 60 % eller ca 7 200 veckotimmar falla på gymnasiet och återstoden ca 4 800 veckotimmar på fackskolan. Angivna timtal skall emellertid ökas med ca 10 % för stödundervisning, studierådgivning m.m. (jfr kap. 4). Härigenom skulle timtalet för gymnasiet bli ca 8 000 och för fackskolan ca 5 300.

Den lokala vuxenutbildningen skall även omfatta förgymnasial utbildning. Det kan antas att varje sådan elev läser i medeltal två år och att an-

talet nybörjare kommer att uppgå till omkring hälften av gymnasie- och fackskoleleverna, dvs. det skulle varje år finnas ca 10 000 personer som läste förgymnasiala kurser. Räknar man vidare med en kurs för varje 10-tal elever och att varje kurs skulle omfatta fyra veckotimmar, blir antalet kurser ca 1 000 och totala antalet veckotimmar ca 4 000.

10.3.2.2. Med i föregående avsnitt angivna timtal skulle lärarkostnaderna, beräknade efter 4-ort samt efter AT 25 för gymnasiet, AT 23 för fackskolan och BT 21 för grundskolans högstadium, bli följande.

Skolform	Antal vtr	Kostnad
Gymnasium	8 000	14 024 000
Fackskola	5 300	8 347 500
Grundskolans högstadium	4 000	4 948 000
		27 319 500

Räknar man vidare med ett generellt tillägg med 20 % för kvällstjänstgöring skulle de totala lärarkostnaderna för den lokala vuxenutbildningen bli avrundat *32,8 miljoner kronor.*

Gymnasieutredningen antager vidare att inom den lokala vuxenutbildningsorganisationen kommer att finnas ca 15 administrativt självständiga vuxenutbildningsenheter med var sin rektor samt att fem av dessa enheter även kommer att ha studierektor. Räknar man för rektorerna efter Bp 1 + 4 800 kronor samt för studierektorerna efter Bp 1 skulle den totala rektorskostnaden uppgå till (15 × 58 728 + 5 × 53 928 =) 1 150 560 kronor, eller avrundat *1,2 miljoner kronor.*

Den sammanlagda lärar- och skolledarlönekostnaden för den lokala vuxenutbildningen skulle sålunda bli (32,8 + 1,2 =) ca *34,0 miljoner kronor.*

10.3.2.3. Vuxenskolorna med riksrekrytering. Gymnasieutredningen antager att av de ca 2 500 nybörjarplatserna i den kombinerade utbildningsformen ca 1 000 går till gymnasium, ca 700 till fackskola och ca 800 till grundskola samt att gymnasie- och fackskolplatserna fördelas på linjer och grenar i huvudsak som i motsvarande ungdomsskola.

Av tekniska gymnasielinjens elever antages vidare ca en tredjedel komma att studera för fullständig gymnasieingenjörskompetens och återstoden ta den kortare utbildningen.

Grundskoleleverna antas slutligen fördela sig så, att ca 200 läser för fullständig kompetens och 600 för partiell kompetens.

Med utgångspunkt i dessa antaganden, de i kapitel 5 angivna normaltidsplanerna och normalstudiegångarna samt med tillägg för timmar för studie-

vägledning m.m. (10 % av timantalet) kan antalet undervisningstimmar för de olika skolformerna i avrundade tal beräknas enligt följande.

Gymnasiet	60 000
Fackskolan	30 000
Grundskolan	40 000

Lärarlönekostnaderna för angivna timmar skulle (efter resp. AT 25, AT 23 och BT 21 samt 4-ort) enligt dessa beräkningar bli avrundat följande.

Gymnasiet	3 000 000
Fackskolan	1 400 000
Grundskolan	1 400 000
	5 800 000

Totalt skulle sålunda lärarkostnaderna för den varvade utbildningsformen bli ca *5,8 miljoner kronor.*

10.3.2.4. Förutom i föregående avsnitt angivna kostnader tillkommer följande.

Löner till fem *rektorer,* som kan beräknas till *0,3 miljoner kronor.* Härvid har utredningen utgått från i medeltal Bp 2, avlöningsgrupp II.

För de tio *studierektorerna* kan lönekostnaderna (efter Bp 1) beräknas till *0,5 miljoner kronor.*

Gymnasieutredningen har i kapitel 5 föreslagit att vuxenskolorna skall tilldelas vissa *biträdes- m.fl. tjänster.* Kostnaderna härför kan beräknas till ca *0,7 miljoner kronor.* Härvid har utredningen räknat med att följande tjänster finns, nämligen fem kanslister, fem kansliskrivare, fjorton kontorsbiträden, 20 000 kronor för extra biträdespersonal på rektorsexpeditionen, viss ytterligare biträdespersonal (vaktmästare m.fl.) och fem halvtidstjänster som kuratorer.

De föreslagna *laborationskurserna* i samband med brevskolundervisningen kan vid fullt utbyggd organisation beräknas kräva ca 300 veckotimmar på gymnasiet och ca 100 veckotimmar på fackskolan. Lärarkostnaderna härför (efter AT 25 resp. AT 23) skulle uppgå till i runt tal *0,7 miljoner kronor.*

Vid dessa beräkningar har utredningen utgått från att varje ämne som har laborationer i ungdomsskolan även måste få laborationskurs. Vidare har följande antaganden gjorts. Av de 2 000 nybörjarna i brevskolundervisningen faller 900 på gymnasiet och 500 på fackskolan. Fördelningen på linjer och grenar har antagits i huvudsak följa fördelningen på motsvarande ungdomsskola. För ämnen med högst en veckotimme laborationer i ungdomsskolan kan kursen omfatta en vecka. I övriga fall är kurstiden två veckor, i några enstaka fall tre veckor. Antalet undervisningstimmar per vecka uppgår till 30.

10.3.2.5. De i avsnitten 10.3.2.3 och 10.3.2.4 angivna kostnaderna vid vuxenskolorna har avsett lönekostnader. Utöver dessa tillkommer följande poster.

Brevkursmaterial skall finnas för såväl den kombinerade utbildningsformen som för den egentliga brevskolundervisningen. Gymnasieutredningen antager att det inom den förstnämnda undervisningsformen vid fullt utbyggd organisation kommer att årligen finnas ca 7 500 elever. Man kan vidare anta att var och en av dem läser tre kurser. Kostnaderna per elev och tre brev kan uppskattas till 450—500 kronor, vilket totalt skulle innebära en kostnad av ca *3,6 miljoner kronor.*

Inom den egentliga brevskolundervisningen kan totala antalet elever vid fullt utbyggd organisation uppskattas till ca 6 000. Även för denna undervisningsform kan man anta att varje elev läser i medeltal tre brevkurser. Kostnaderna per elev och tre brevkurser kan uppskattas till 550—600 kronor, vilket skulle innebära en sammanlagd kostnad av ca *3,5 miljoner kronor.*

Gymnasieutredningen räknar slutligen med att vuxenskolorna för *expenser* behöver sammanlagt ca *0,6 miljoner kronor* och för *förbrukningsmateriel för laborationer m.m.* ca *0,4 miljoner kronor.*

De sammanlagda lönekostnaderna för vuxenskolorna med riksrekrytering skulle sålunda uppgå till (5,8 + 0,3 + 0,5 + 0,7 + 0,7 =) ca *8,0 miljoner kronor* och övriga driftkostnader till (3,6 + 3,5 + 0,6 + 0,4 =) ca *8,1 miljoner kronor.*

10.3.2.6. Beträffande de i kapitel 6 föreslagna heltidskurserna vid *folkhögskola* antar gymnasieutredningen att omkring 1970 ca 100 sådana kurser är i gång. Om man vidare räknar med att timtalet skulle kunna hållas vid 75 % av motsvarande timtal vid ungdomsskolorna kan antalet undervisningstimmar för varje ämneskurs uppskattas till ca 250. Totalt skulle det sålunda röra sig om ca 25 000 undervisningstimmar och kostnaderna härför skulle (efter BT 21 och 4-ort) uppgå till ca *0,9 miljoner kronor.*

10.3.2.7. De sammanlagda driftkostnaderna för vuxenutbildningen inom gymnasiet, fackskolan och grundskolans högstadium omkring 1970 beräknar gymnasieutredningen till ca *51 miljoner kronor* enligt följande.

Lokal vuxenutbildning	34,0
Vuxenutbildning med riksrekrytering	16,1
Kurser vid folkhögskolor	0,9
	51,0

Angivna kostnader avser statens kostnader. Därutöver kommer kommunerna att få vissa kostnader, vilka dock nu inte kan uppskattas.

10.3.3. Investeringskostnader för den föreslagna vuxenutbildningsorganisationen

Gymnasieutredningen räknar med att några nyinvesteringar inte skall vara erforderliga för den lokala vuxenutbildningen, emedan denna förutsätts kunna disponera skolkommunens samlade resurser för ungdomsutbildningen.

I fråga om vuxenskolorna med riksrekrytering förutsätter gymnasieutredningen att erforderliga skollokaler tillhandahålles av vederbörande kommun. Huruvida inrättandet av tre nya vuxenskolor samt utvidgningen av vuxenskolornas verksamhet kommer att medföra ett byggnadsbehov är inte möjligt att nu uttala sig om. Utredningen förutsätter att statsbidrag till erforderliga byggnadsarbeten skall utgå enligt samma grunder som till ungdomsskolorna.

Då vuxenskolorna föreslagits att tills vidare ha staten som huvudman, måste staten svara för erforderlig nyanskaffning av undervisningsmateriel. Gymnasieutredningen förutsätter emellertid att institutioner för teknisk utbildning inte skall behöva inrättas vid vuxenskolorna utan att dessa skall kunna disponera de resurser som ungdomsutbildningen har i dessa hänseenden. Däremot måste skolorna erhålla bl.a. naturvetenskapliga institutioner och språklaboratorier. Sammanlagda kostnaderna härför och annan erforderlig utrustning kan uppskattas till ca *2,0 miljoner kronor.*

KAPITEL 11

Sammanfattning

11.1. Vuxenutbildningens uppgifter (1)[1]

11.1.1. Den utomordentligt starka utvecklingen av det svenska utbildningsväsendet under de senaste decennierna har främst koncentrerats till »ungdomsutbildningen» och dess omedelbara fortsättningar. Man torde kunna räkna med att utvecklingen kommer att gå mot att alla efter slutad grundskola kommer att få en minst 2-årig gymnasial utbildning eller sålunda en i tiden sammanhängande utbildning under elva år. Utbildningsprocessen är emellertid inte något som i huvudsak avslutas i ungdomen eller de närmaste åren därefter. Av flera skäl är det nödvändigt att ungdomsutbildningen i framtiden kompletteras med utbildningsinsatser under individernas vuxna tillvaro.

11.1.2. En ledande princip i uppbyggnaden av framför allt grundskolan och det nya gymnasiala skolsystemet har varit att ungdomarna successivt skall kunna välja sin väg genom skolan. Av olika skäl kan den principiella friheten i studievalet inte alltid utnyttjas av eleverna. De måste därför ges möjligheter att senare nå det egentligen önskade målet. Det måste även finnas möjligheter för dem som visserligen i ungdomsskolan fick den utbildning som de då önskade sig att senare bygga på eller komplettera denna utbildning. En annan grupp som bör tillgodoses genom vuxenutbildning utgöres av dem som av olika anledningar föredragit att efter fullgjord skolplikt gå direkt ut i förvärvslivet, trots att de haft förutsättningar att bedriva gymnasiala studier.

En vuxenutbildningsinstitution torde vidare i framtiden bli den lämpligaste utbildningsformen för dels dem som vill ha förlängd undervisning efter att ha fått slutbetyg från mindre kurs i gymnasiet, dels dem som vill höja sitt slutbetyg från gymnasiet för att uppnå dimissionströskeln.

Gymnasiefrekvensens mer än fördubbling under de senaste 10 åren visar att det i dag finns många som har personliga förutsättningar för gymnasiestudier men inte skaffade sig eller fick tillfälle att skaffa sig sådan utbildning vid yngre år, bl.a. på grund av bristande utbildningsresurser. Starka rättviseskäl kan anföras för att denna »utbildningsreserv» ges tillfälle till utbildning som vuxna.

[1] Inom parentes angivna tal hänvisar till de kapitel och/eller avsnitt av kapitel, där frågan närmare behandlats.

Vuxenutbildningen har även en viktig uppgift med hänsyn till arbetsmarknadens behov. Näringslivets utveckling och snabba förändringar kräver att man måste utnyttja de vuxnas utbildningsintresse. Utbildning av vuxna i form av omskolning eller uppskolning är i dag ett av arbetsmarknadspolitikens viktigaste medel.

11.1.3. Det kommer i framtiden att krävas vuxenutbildning av mycket skiftande inriktning och omfattning. Det har emellertid inte ankommit på gymnasieutredningen att behandla annat än delar av detta stora komplex. Av den gymnasiala vuxenutbildningen ingår betydelsefulla delar i yrkesutbildningsberedningens uppdrag.

I fråga om den gymnasiala utbildningen framlägger gymnasieutredningen förslag om sådana ändringar i utbildningen för vuxna, som påkallas av dels införandet av det nya gymnasiet och den nya fackskolan, dels behovet av ytterligare förbättrad utbildning. Utredningen behandlar vidare bl.a. handelsgymnasiets 1-åriga kurser, de 2-, 3- och 4-åriga specialkurserna vid tekniskt gymnasium samt de tekniska aftonskolorna.

Utredningen tar även upp den förgymnasiala vuxenutbildning, som bl.a. behövs som förberedelse för gymnasie- och fackskolstudier.

Vuxenutbildningsorganisationen måste kunna ge utbildning för såväl fullständig som partiell kompetens.

Utredningen räknar med att utbildning inom gymnasiets och fackskolans områden främst torde komma att efterfrågas av personer, som jämsides med förvärvsarbetet vill studera för partiell eller fullständig kompetens. Studierna bör sålunda bli av deltidskaraktär.

11.1.5. I princip bör alla ämnen och skolformer inom ungdomsutbildningen ovanför den obligatoriska skolan också vara representerade inom vuxenutbildningen. Vuxenutbildning bör, så långt detta är möjligt, erbjudas alla som önskar sådan och på alla orter där motsvarande ungdomsutbildning finns. Av flera skäl kan ett sådant program inte helt realiseras. Det bör emellertid inte föreligga något hinder att erbjuda vuxenutbildning i mer begränsad omfattning än i motsvarande ungdomsutbildning på orten.

Vuxenutbildningen bör i huvudsak utnyttja det reguljära utbildningsväsendets resurser. De organisatoriska gränserna mellan ungdoms- och vuxenutbildningen måste utsuddas och båda utbildningarna som ett integrerat helt ingå i en kommuns skolväsen. Kommun bör, likaväl som beträffande barn och ungdom, vara skyldig att främja åtgärder i syfte att bereda vuxna undervisning. Detta bör komma till uttryck i skollagen.

11.2. Efterfrågan på vuxenutbildning (3.2 och 3.3)

11.2.1. I kapitel 2 av betänkandet lämnas en redogörelse för hur vuxna för närvarande kan erhålla utbildning inom gymnasiets, fackskolans och när-

mast motsvarande skolformers områden. Det konstateras därvid bl.a. att då det gäller heltidsundervisning inom gymnasiets område vuxna elever i större utsträckning endast finns inom det tekniska gymnasiets 2-åriga specialkurser och handelsgymnasiets 1-åriga kurser.

I fråga om deltidsundervisning inom gymnasiets område kan vuxna erhålla utbildning främst i kvällsgymnasierna för vuxna, som dock hittills meddelat utbildning i huvudsak inom allmänna gymnasiets område, samt statens gymnasier för vuxna. Teknisk gymnasieutbildning kan vidare erhållas vid de tekniska gymnasiernas 3- och 4-åriga specialkurser.

Brevskolundervisningen har stor omfattning.

Annan teoretiskt inriktad gymnasial utbildning än gymnasieutbildning domineras av folkhögskolornas heltidsundervisning samt av de tekniska dag- och aftonskolorna. Särskilt den senare skolformen har en mycket stor omfattning.

11.2.2. Efterfrågan på deltidsutbildning är stor. Hur och i vilket tempo intresset ökat för deltidsutbildning kan dock på grund av bristande statistiskt underlag inte redovisas lika detaljerat som i fråga om motsvarande heltidsutbildning. Efterfrågan på deltidsutbildning måste komma att starkt påverkas av den omdaning av skolväsendet, som genomförandet av grundskolan och införandet av det nya gymnasiet och fackskolan medför. Gymnasieutredningen har inte funnit det möjligt att utarbeta en mer tillförlitlig prognos beträffande den kvantitativa omfattningen av deltidsundervisningen i framtiden.

En viktig uppgift för vuxenutbildningen är att skapa utbildningsmöjligheter för den s.k. utbildningsreserven, som för gymnasie- och fackskolutbildning uppskattas till ett betydande antal.

Gymnasieutredningen anser det sannolikt att benägenheten för deltidsstudier kontinuerligt ökar inom alla åldersgrupper, särskilt om lärarledd undervisning kan erbjudas på flertalet gymnasieorter. Utredningen uppskattar på grundval av vissa antaganden elevantalet i huvudsakligen lärarledd gymnasie- och fackskolundervisning på deltid till ca 30 000 år 1970. Även efterfrågan på förgymnasial utbildning beräknas öka.

11.2.3. Gymnasieutredningen har undersökt möjligheten att till varje ort med heltidsgymnasium förlägga motsvarande deltidsutbildning. Utredningen exemplifierar med utgångspunkt i vissa frekvenstal hur stort antalet nybörjare kan tänkas bli på de olika gymnasieorterna. Utredningen räknar därvid med tre alternativ. Totalbehovet platser för nybörjare i lärarledd deltidsundervisning i gymnasium och fackskola kan enligt de tre alternativen uppskattas till ca 5 000, 7 000 respektive 10 000 per år.

Gymnasieutredningen finner att vuxenundervisning på deltid i gymnasium och fackskola bör kunna ordnas på flertalet orter med motsvarande

heltidsutbildning. På ett antal av dessa orter blir det dock inte möjligt att ordna sådan utbildning i annat än begränsad omfattning. Om resurser och tillräckligt antal utbildningssökande finns, bör hinder inte möta att anordna gymnasie- och fackskolutbildning på orter utan motsvarande ungdomsutbildning.

Förgymnasial deltidsutbildning bör i princip kunna anordnas även på högstadieorter som saknar gymnasial vuxenutbildning.

11.3. Huvudformer (3.4)

11.3.1. Vuxenutbildning bör erbjudas i två huvudformer. Den ena, som medger att den studerande — samtidigt som han bor kvar i sin hemort — erhåller en undervisning med lärarhandledning, kallar gymnasieutredningen vuxenutbildning med lokal rekrytering eller *lokal vuxenutbildning.*

Den andra formen benämnes *vuxenutbildning med riksrekrytering* och dess främsta uppgift blir att erbjuda utbildning åt sådana som överhuvudtaget inte har tillgång till lokal vuxenutbildning eller inte kan få önskad utbildning på sin hemort.

11.3.2. Den lokala vuxenutbildningen bedrivs f.n. företrädesvis på deltid, främst såsom kvällsundervisning. Detta torde bli fallet även i framtiden. Inslag av brevskolundervisning förekommer i dag och bör kunna få ökad omfattning i framtiden.

Den riksrekryterade vuxenutbildningen är f.n. organiserad som brevskolundervisning med eller utan inslag av muntlig undervisning. I princip bör den nya utbildningen utformas på samma sätt men med större elasticitet i organisationen och väsentligt ökat samhälleligt ansvar.

11.3.3. Vuxenutbildningsorganisationen bör erbjuda undervisning inom gymnasiets och fackskolans hela område och inom hela den förgymnasiala sektorn samt vidare medge studier för såväl fullständig som partiell kompetens.

Det är vidare angeläget att den vuxenstuderande får rätt att välja den utbildningsform han själv önskar liksom att han kan få kombinera studier vid såväl olika vuxenskolor som sådana skolor och ungdomsskolorna.

11.4. Undervisningens utformning (4.2)

11.4.1. Många vuxna uppfyller inte de formella villkoren för gymnasie- eller fackskolstudier. Intagningsbestämmelserna bör utformas med hänsynstagande till att många endast vill ha utbildning i ett begränsat antal ämnen. Av dem bör krävas behörighet endast i dessa ämnen.

Inom vuxenskolorna är åldersvariationerna bland eleverna stora även om gruppen 20—30 år är starkast representerad. Gymnasieutredningen konstaterar att det föreligger olika uppfattningar om ålderns inverkan på studieförutsättningarna men att ingen av dessa uppfattningar har fått tillräckligt vetenskapligt stöd.

Många vuxenstuderande har erfarenheter bl.a. från yrkesarbete av stort värde för studierna.

11.4.2. Undervisningen vid vuxenskolor bedrives för närvarande dels som parallellundervisning, dels som koncentrationsundervisning och dels som en kombination av dessa former. Skillnaderna mellan parallell- och koncentrationsundervisningen är dock inte särskilt utpräglade.

Gymnasieutredningen anser att koncentrationsundervisningen är överlägsen när det gäller deltidsstudier och föreslår att deltidsundervisningen till gymnasie- och fackskolkompetens samt sådan förgymnasial undervisning organiseras som koncentrationsundervisning.

11.4.3. Gymnasieutredningen räknar med att läsåret vid vuxenskolorna skall ha samma längd som i ungdomsskolorna.

Gymnasieutredningen understryker vikten av att vuxenutbildningsorganisationen skall kunna medge studier i etapper och att intagningen skall kunna ske på olika nivåer med hänsynstagande till skiftande förkunskaper.

Etappmålen i vuxenutbildningen bör så nära som möjligt överensstämma med etappmålen i ungdomsutbildningen. Övergång utan tidsförlust kan då ske från ungdoms- till vuxenutbildningen eller vice versa. Vidare bör vuxenutbildningen medge att man studerar för gymnasiekompetens via fackskolkompetens. Gymnasieutredningen har så långt detta varit möjligt sökt tillgodose detta i de exempel på normalstudiegångar för vuxenutbildningen, som utredningen utarbetat.

Gymnasieutredningen har beträffande den lokala vuxenutbildningen och vissa former av vuxenutbildningen med riksrekrytering låtit utarbeta förslag till normaltimplaner och normalstudiegångar. Utredningen understryker dock särskilt att dessa förslag endast utgör exempel och att variationer måste vara möjliga. Det i varje normalstudiegång för varje ämne upptagna antalet undervisningstimmar bör dock inte få överskridas.

Självfallet skall vidare varje vuxenelev, så långt möjligt få studera efter det individuella studieprogram, som passar honom bäst.

Gymnasieutredningen föreslår också att vid vuxenutbildningen till gymnasie- och fackskolkompetens ett antal undervisningstimmar, motsvarande högst 10 % av totala antalet, skall, i nära överensstämmelse med vad gäller timmar till förfogande i ungdomsutbildningen, få användas för studiehandledning, yrkesvägledning etc.

11.4.4. De undervisningsmetoder, som tillämpas inom vuxenutbildningen, synes i huvudsak hämtade från olika former av ungdomsutbildning även om i viss utsträckning den akademiska undervisningen fått tjäna som förebild.

Även om yngre och äldre elever har i stort sett samma inlärningsförutsättningar, kan metodiken vid vuxenundervisningen i flera ämnen dock behöva vara en annan än inom motsvarande ungdomsutbildning. Fortsatta undersökningar på detta område är en angelägen uppgift inom det pedagogiska utvecklingsarbetet.

Undervisningen bör på ett naturligt sätt anknyta till de erfarenheter, som vuxna elever har av arbetslivet. Den tid som står till förfogande för lärarledd undervisning inom vuxenutbildningen är i allmänhet väsentligt kortare än i motsvarande ungdomsutbildning och måste till en stor del utnyttjas för att vägleda ocn stimulera eleverna inför deras hemarbete.

Undervisning i grupper av varierande storlek (trumpmetoden) bör prövas även inom vuxenutbildningen.

11.4.5. Det är angeläget att närmare undersökningar görs i vilka avseenden studiematerial för vuxna bör vara anorlunda än för ungdom. Erfarenheterna visar, att material, som iordningställts för yngre, ofta är mindre lämpligt i vuxenundervisningen. Särskilt märkbart är detta på områden, där olikheterna i mognad och erfarenhet starkt framträder.

Av särskild betydelse för vuxenutbildningen bör radio-TV-undervisningen bli, bl.a. genom dess möjligheter att nå ut till ett stort antal elever. Gymnasieutredningen finner det angeläget att möjligheterna att utnyttja sådan undervisning snarast prövas.

11.5. Lokal vuxenutbildning (4.3)

11.5.1. Samhället bör ha samma ansvar för vuxenutbildningen som för ungdomsutbildningen. Enligt skollagen har kommun att främja åtgärder för att bereda ungdom undervisning i olika slag av gymnasiala skolor. Samma skyldighet bör föreligga beträffande motsvarande utbildning för vuxna. Med hänsyn härtill föreslår gymnasieutredningen att huvudman för vuxenutbildningsinstitution med lokal rekrytering skall vara kommun.

11.5.2. Gymnasieutredningen fastslår att den lokala vuxenutbildningen, liksom det övriga kommunala skolväsendet, måste få disponera kommunens samlade resurser i fråga om lokaler, undervisningsmateriel och lärare.

Hur den yttre organisationen av den lokala vuxenutbildningen skall utformas blir beroende av verksamhetens omfattning. Organisationen måste emellertid göras så elastisk, att den kan medge variationer i elevantal och kursuppsättning från år till år och även att verksamheten kan »förpuppas» under någon tid.

Riktpunkten för den yttre organisationen bör vara att den ordnas enligt en av följande två huvudlinjer. Den ena innebär att vuxenutbildningsinstitutionen utgör en administrativt självständig enhet med egen skolledning. Förutom erforderliga kanslilokaler har en sådan enhet inte några egna lokaler eller lärare. Om verksamheten blir mycket omfattande bör flera sådana enheter kunna upprättas. Den andra huvudformen innebär att vuxenutbildningen inordnas i en redan befintlig skolenhet med ungdomsutbildning vars ledning sålunda även får ledningen av vuxenutbildningen.

Det bör ankomma på skolöverstyrelsen att medge inrättande av administrativt självständig vuxenutbildningsenhet samt på länsskolnämnden att besluta vilka ämneskurser som skall anordnas.

11.5.3. För att ämneskurs skall få komma till stånd skall elevantalet vid kursens början uppgå till lägst åtta, med möjlighet för länsskolnämnd att medge att kurs får igångsättas vid lägre elevantal. Skulle under kursens gång elevantalet sjunka avsevärt under minimiantalet, skall det ankomma på länsskolnämnden att pröva om kursen alltjämt skall få drivas eller om andra åtgärder skall vidtas. I sistnämnda fall kan det bli fråga om att helt eller delvis ersätta den lärarledda undervisningen med lärarledda brevstudier och/eller minska ämnets timtal.

I fråga om maximiantal elever i undervisningsgrupp föreslås att delning efter länsskolnämndens medgivande skall få ske först när elevantalet överstiger 35.

11.5.4. Då vuxenutbildningen och ungdomsutbildningen tillsammans utgör en kommuns skolväsen, skall i underlaget för erforderliga lärartjänster inräknas timtalen inte blott i ungdomsutbildningen utan även i vuxenutbildningen. Lärare vid exempelvis gymnasiet i kommunen kan sålunda få sin tjänstgöring delvis förlagd till vuxenutbildning inom gymnasiet.

För rektorstjänst vid lokal vuxenutbildning bör i fråga om behörighetsvillkor och tillsättningsmyndighet gälla detsamma som för motsvarande ungdomsskola.

Tjänster som studierektor bör kunna inrättas vid större administrativt självständiga vuxenutbildningsenheter. Det bör i varje fall under uppbyggnadstiden ankomma på skolöverstyrelsen att medge inrättande av sådan tjänst.

11.6. Vuxenutbildning med riksrekrytering (5)

Vuxenutbildning med riksrekrytering är i dag organiserad enligt i huvudsak två former, nämligen dels som lärarledd undervisning i kombination med brevskolundervisning, dels som ren brevskolundervisning. Gränserna mellan dessa två studieformer är dock flytande.

11.6.1. Studieformen med kombinerad lärarledd undervisning och brevskolundervisning, som finns vid statens gymnasier för vuxna, har enligt utredningens mening även i framtiden en viktig funktion att fylla. Organisationen bör dock göras mer elastisk än nu är fallet. Sålunda bör det, i motsats till vad nu gäller, vara möjligt att dels deltaga endast i den sista muntliga kursperioden, dels studera enstaka ämnen.

Utbildning bör erbjudas inom alla linjer, grenar och ämnen enligt läroplanerna för gymnasiet, fackskolan och grundskolans högstadium. Med hänsyn härtill och till att det blir möjligt att läsa även för partiell kompetens kan nuvarande utbildning enligt läroplanerna för specialkurs vid tekniskt gymnasium avvecklas.

Utbildning som kan beräknas bli mindre attraktiv bör koncentreras till någon eller några skolenheter.

Elev bör ha stor frihet att lägga upp ett individuellt studieprogram. Bl.a. kan detta ske genom att han endast deltager i undervisning i någon eller några av de muntliga kursperioderna. Elev som endast deltar i den sista muntliga kursperioden studerar i stort sett som en brevskolstuderande i dag, som före slutprövningen genomgår s.k. preparandkurs.

11.6.2. Det allmänna har redan i en inte obetydlig utsträckning engagerat sig i olika vuxenutbildningsformer. Dock är beträffande brevskolundervisningen statens insatser av mindre omfattning och motsvarar inte insatserna i fråga om annat slag av vuxenutbildning.

Brevskolundervisningen är ett viktigt och nödvändigt inslag i vuxenutbildningen och det finns därför all anledning att, såsom gäller andra vuxenutbildningsformer, ge den offentligt stöd. Gymnasieutredningen anser tiden nu mogen för tillskapande av en skolorganisation i offentlig regi också för brevskolstuderande.

En sådan skolorganisation skall i princip ha samma uppgifter som varje annan skola. Den bör sålunda anta elever, ställa undervisning till förfogande, följa och hjälpa eleverna i deras studier, bedöma studieresultat samt utfärda slutbetyg eller motsvarande handling. Det är inte nödvändigt att denna skola, lika litet som andra skolor, själv producerar erforderligt studiematerial. Detta kan inköpas från existerande brevskolor varvid även kan överenskommas att brevskolorna rättar elevernas lösningar av provuppgifterna.

11.6.3. Brevskolundervisning med relativt små inslag av muntlig undervisning är de facto en studieform som redan nu förekommer i statens gymnasier för vuxna. Än mer blir detta förhållande accentuerat om gymnasieutredningens förenämnda förslag realiseras. Det är därför naturligt att i offentlig regi bedriven brevskolundervisning förlägges till denna skolorganisation.

För ett sådant arrangemang talar vidare att gymnasierna för vuxna har en organisation och en lärarstab, som är väl förtrogen med brevskolundervisningens problematik.

Gymnasieutredningens förslag innebär sålunda att för vuxenutbildningen med riksrekrytering skall finnas skolenheter, där eleverna ges möjlighet att bedriva dels studier enligt nuvarande uppläggning vid gymnasierna för vuxna och dels enbart brevskolstudier. Den enskilde eleven skall därvid kunna kombinera olika studieformer på det sätt som bäst passar honom.

Basen i vuxenskolornas undervisning kan sålunda sägas bli brevskolstudier, vilka i större eller mindre omfattning kan kompletteras med lärarledd undervisning.

11.6.4. Till ledning för dem som vill läsa för fullständig kompetens bör vid varje skola finnas normalstudiegångar även för brevskolundervisning. Gymnasieutredningen har låtit utarbeta exempel på sådana.

Brevskolstuderande skall i de ämnen, vari enligt gymnasiets och fackskolans läroplaner laborationer ingår, vara skyldiga att genomgå särskilda av vuxenskolorna anordnade laborationskurser eller eljest styrka motsvarande färdigheter. Beroende på ämne bör dessa kurser omfatta en à två veckor, i några fall tre veckor.

11.6.5. Med hänsyn till dels att vuxenskolorna kommer att rekrytera sina elever från betydligt större områden än den lokala vuxenutbildningen, dels att man här har möjlighet att koncentrera mindre efterfrågad utbildning till någon eller några av skolorna bör minimiantalet elever i undervisningsgrupp kunna sättas högre än i den lokala vuxenutbildningen. Gymnasieutredningens majoritet föreslår att minimiantalet blir tolv och för anordnande av gren inom gymnasiets ekonomiska och tekniska linjer åtta.

I fråga om maximiantal elever föreslår gymnasieutredningen att i huvudsak samma skall tillämpas som i fråga om den lokala vuxenutbildningen. Beträffande laborationskurs skall dock gälla att delning får ske så snart elevantalet överstiger 16.

11.6.6. Gymnasieutredningens principiella inställning är att även vuxenskolorna med riksrekrytering skall vara kommunala skolor. Deras verksamhetsområde skall emellertid starkt vidgas bl.a. så att även ren brevskolundervisning meddelas. Med hänsyn härtill föreslår gymnasieutredningen att någon ändring i huvudmannaskapet inte bör göras förrän erfarenheter föreligger av vuxenskolorna i deras nya utformning. Frågan bör tas upp till förnyad prövning sedan verksamheten pågått någon tid.

11.6.7. I fråga om lärarkategorier vid vuxenskolorna bör gälla detsamma som beträffande motsvarande ungdomsskolor. Vid dessa skolor bör vidare finnas två tjänster som studierektor.

I fråga om huvudlärare och institutionsföreståndare skall tillämpas samma regler som beträffande ungdomsgymnasiet.

11.6.8. De två statliga gymnasierna för vuxna föreslås ombildas till vuxenskolor med riksrekrytering, varjämte utredningens majoritet föreslår att tre nya skolor inrättas, förlagda till Borlänge, Borås och Kalmar.

Utbyggnaden bör snarast påbörjas. Den kombinerade studieformen bör successivt utbyggas så att i den år 1970 skulle finnas totalt minst 2 500 nybörjarplatser.

Även brevskolundervisningen bör utbyggas successivt till att omkring 1970 omfatta minst 2 000 nyintagna varje år. Första året (1966/67) bör antas ca 1 000 nybörjare.

11.7. Folkhögskolan (6)

11.7.1. Frågan om folkhögskolans framtida uppgifter och inriktning faller inte inom gymnasieutredningens kompetensområde. Utredningen utgår från att, såsom framhållits i propositionen 1964: 171, denna skolform även i framtiden har en uppgift att fylla.

För gymnasieutredningen har frågeställningen varit om folkhögskoleorganisationen förfogar över sådana resurser att man dit kan förlägga vuxenutbildning. Finns dessa resurser bör de användas för andra delar av skolväsendet. Detta synes inte strida mot vad i propositionen 1964: 171 och i den följande riksdagsbehandlingen uttalats om folkhögskolan.

11.7.2. Gymnasieutredningen föreslår att efter medgivande av skolöverstyrelsen till folkhögskola må förläggas heltidskurser inom områdena för gymnasiet, fackskolan och grundskolans högstadium. Betyg över genomgången sådan kurs skall ges i den ordning som gäller för motsvarande ungdomsutbildning.

Med hänsyn till folkhögskolornas resurser i fråga om lärare och materiel torde som regel endast kurser i vad man brukar kalla allmänna ämnen kunna förläggas dit. För närvarande torde inte heller lokaler och internat stå till förfogande under annan tid än sommarhalvåret eller eljest kursfri tid.

Vid planeringen av en folkhögskolas gymnasiala utbildning bör denna samordnas med motsvarande utbildning med lokal rekrytering som kan bli berörd. Kurserna vid folkhögskola bör kunna fylla en uppgift inom regioner, där lokal vuxenutbildning endast kan meddelas i begränsad omfattning.

För att kurs skall få komma till stånd bör antalet elever uppgå till minst tolv. Förläggs ämneskurs till tid då annan verksamhet inte pågår i skolan, må det högre tal tillämpas, som av praktisk-ekonomiska skäl kan anses godtagbart.

11.7.3. Gymnasieutredningen håller det inte för otänkbart att förläggning till folkhögskola av kurser, som leder till en bestämd kompetens och som skall betygsättas i vanlig ordning, kan komma att påverka rekryteringen till den egentliga folkhögskolutbildningen på så sätt att utbildningssökande i första hand kommer att söka sig till de kurser som ger bestämd kompetens.

De förslag som gymnasieutredningen nu framlagt kan därför komma att leda till en ny situation för folkhögskolan. Utredningen tar inte någon ställning till om en sådan utveckling skall betecknas som önskvärd eller inte. Frågan härom bör tas under övervägande längre fram när erfarenheter av folkhögskolans verksamhet på detta nya område föreligger.

11.8. Intagning, betyg, studiernas avslutning m.m. (7)

11.8.1. Gymnasieutredningen anser att varken någon högsta eller någon lägsta *intagningsålder* bör uppställas i fråga om intagning till vuxenutbildningen. Frånvaro av en lägsta intagningsålder kan måhända skapa problem, om tillströmningen av ungdomar blir så stark till vuxenutbildningsinstitutionerna att vuxna utbildningssökande måste avvisas på grund av platsbrist. Då vuxenutbildningsinstitutionerna i första hand är avsedda för vuxna utbildningssökande, bör de som regel också ges företräde. Å andra sidan bör man inte generellt avvisa det förmodligen ringa antal ungdomar, som föredrar att bedriva fortsatta studier på deltid eller endast vill ha partiell kompetens.

I princip bör samma *behörighetsvillkor* gälla för intagning till vuxenutbildning som till ungdomsutbildning. Vissa skillnader bör dock finnas. Sålunda skall behörighetskravet gälla endast det eller de ämnen den sökande vid intagningstillfället omedelbart vill studera. Vidare måste behörighetsbedömningen vara friare än inom ungdomsutbildningen. Vid intagning till vuxenutbildning bör beaktas — förutom föregående skolbetyg — bl.a. yrkeserfarenhet, förtroendeuppdrag, självstudier etc. Underlaget för intagningen skall innefatta en samlad bedömning av sökandes meriter och förutsättningar. Behörighetskravet bör utformas så, att behörig att vinna inträde är den som på grundval av tidigare studier och annan verksamhet bedöms ha förutsättningar att följa undervisningen.

Gymnasieutredningen föreslår vidare i detta sammanhang att möjligheten att bli antagen i årskurs 4 av ungdomsgymnasiets tekniska linje bör utsträckas till att omfatta andra än dem som läst samtliga ämnen enligt årskurserna 1—3 av nämnda linje. Det bör vara tillräckligt att vederbörande — förutom erforderlig praktik — har just de förkunskaper som fordras för att kuna tillgodogöra sig undervisningen i de ämnen, som förekommer i årskurs 4.

Om plats inte kan beredas alla sökande till vuxenutbildningsinstitution, bör *urvalet bland behöriga sökande* ske efter samma regler som föreslagits

beträffande behörigheten, dvs. resultatet av tidigare studier och annan verksamhet bör läggas till grund för bedömningen. Vid avvägningen mellan dessa meriter bör meriter från yrkesutövning tillmätas särskild betydelse.

Intagningen till lokal vuxenutbildning bör handhas av den lokala intagningsnämnd som kommer att finnas för ungdomsutbildningen. Intagning bör kunna ske såväl till höst- som vårtermin.

För varje vuxenskola med riksrekrytering skall finnas en särskild intagningsnämnd. Intagning till vid folkhögskola förlagd kurs skall bestämmas av folkhögskolans rektor.

11.8.2. Betygens primära uppgift inom vuxenutbildningen är densamma som inom ungdomsutbildningen, nämligen att utgöra ett så objektivt mått som möjligt på den enskilde elevens prestationer i relevanta delar av skolarbetet.

Betygsättningen bör tekniskt vara utformad på samma sätt i vuxenutbildningen som i ungdomsutbildningen. Betygskalan skall sålunda vara 5-gradig med betygstegen 1—5. I undantagsfall kan betyget 0 förekomma inom gymnasiet och fackskolan. Gymnasieutredningen föreslår att betygstegens innebörd skall bestämmas enbart på grundval av den population, som utgöres av eleverna i ungdomsskolorna.

Möjligheterna att inom vuxenutbildningen utnyttja de för ungdomsskolan primärt avsedda centralt utgivna proven bedömer utredningen som små. Man måste därför i vuxenutbildningen i huvudsak grunda bedömningen och betygsättningen på lärarnas erfarenhetsmässigt byggda jämförelser, kompletterade med eventuella särskilda prov. Tills vidare bör man räkna med att dessa prov framställes av lärarna. Gymnasieinspektionen föreslås omfatta även motsvarande vuxenutbildning.

Kriterierna för att man skall bli *flyttad* i vuxenutbildningen bör vara desamma som inom ungdomsskolan. Avgörandet skall sålunda träffas från fall till fall efter samråd med eleven. Flyttningen skall vidare avse varje särskilt ämne som vederbörande läser.

11.8.3. Slutbetyg, dvs. det betyg som tilldelas elev då han slutfört viss lärokurs, skall för den som bedrivit studier vid vuxenutbildningsanstalt utfärdas i huvudsak enligt samma villkor som gäller i fråga om ungdomsutbildningen. Det skall utfärdas av rektor vid den skola, där den sista prövningen skett.

Betyg i tidigare prövningar må för erhållande av slutbetyg tillgodoräknas om betyget meddelats inom åtta år, räknat från dagen för den sista prövningen. Dispens bör kunna medges av skolöverstyrelsen.

Varje studerande vid vuxenutbildningsinstitution skall utrustas med en tentamensbok, i vilken erhållna betyg successivt antecknas.

För vuxenstuderande på gymnasiets och fackskolans tekniska linjer skall i princip gälla samma krav på *praktik* som i ungdomsutbildningen.

Privatister skall kunna få slutbetyg efter en serie av ämnesprövningar och slutbetyg skall utfärdas sedan vederbörande erhållit betyg i alla i lärokursen ingående ämnen, dock att ämnesprövningar i övningsämnen inte skall vara obligatoriska. Bedömningen av privatisternas kunskaper och färdigheter får liksom nu i huvudsak grundas på slutprov i de olika ämnena. Det bör finnas skriftliga och/eller muntliga prov och i de tekniska ämnena kombinerade skriftliga och muntliga prov. Det bör uppdragas åt skolöverstyrelsen att utarbeta erforderliga anvisningar för studiernas bedrivande och provens genomförande.

Brevskolelever vid vuxenskolorna med riksrekrytering bör som regel genomgå samma slag av slutprov som privatisterna.

Ämnesprövningarna för privatister och brevskolstuderande vid vuxenskolorna bör koncentreras till vissa perioder, som inte bör understiga fyra per år.

I de fall då privatistprövningar skall omfatta även skriftliga prov, är det angeläget, att härför centralt utarbetas särskilda prov i de större och framför allt i de för studiegången karaktäristiska ämnena. Som hjälp vid bedömningen skall finnas medbedömare i de skriftliga proven och vid muntlig prövning bör rektor eller av denne utsedd lärare närvara.

11.9. Skolsocial verksamhet och studiesocialt stöd (8)

11.9.1. Kommunernas organisation för *skolsocial verksamhet,* bl.a. skolkuratorsinstitutionen, bör avse såväl vuxenstuderande som ungdomsskolornas elever. Endast undantagsvis torde vuxenutbildningsinstitutionerna behöva egen personal för denna verksamhet.

Särskild vikt bör läggas vid omsorgsfull information och vägledning om studier och kombinationer av studiemöjligheter för såväl utbildningssökande som inskrivna elever. I detta hänseende bör understrykas skolans ansvar att erbjuda sådan enskild vägledning.

Enskild yrkesvägledning liksom kollektiv yrkes- och arbetsmarknadsorientering bör åligga länsarbetsnämndernas tjänstemän.

Vad gäller vuxenstuderandes behov av motsvarigheter till det studiesociala program i övrigt, som erbjuds ungdomsskolornas elever, bör detta i princip kunna fyllas av sådana institutioner och befattningshavare, som finns på de vuxenstuderandes hemorter. I praktiken kan dock även vuxenelever komma att behöva anlita exempelvis skolläkare/skolsköterska, skolkurator för frågor som mer direkt har anknytning till studiesituationen. I elevunderlaget för dessa tjänstemän bör därför även inräknas vuxeneleverna.

11.9.2. Gymnasieutredningen begränsar sig beträffande de *studiesociala* frågorna till allmänna överväganden.

Vid bifall till gymnasieutredningens förslag kommer elev vid av det allmänna driven vuxenutbildningsanstalt att erhålla avgiftsfri undervisning För betydande grupper av vuxenstuderande kommer detta att innebära avsevärda förbättringar i förhållande till vad nu gäller.

Gymnasieutredningen förutsätter att det studiesociala stöd som utgår eller kan komma att utgå till heltidsläsande vuxenstuderande även skall omfatta dem som deltar i de muntliga kurserna vid vuxenskolorna med riksrekrytering eller i de till folkhögskolorna förlagda kurserna.

Även om den deltidsstuderande som regel inte drabbas av inkomstbortfall, kan dock studierna i vissa fall medföra särskilda utgifter av olika slag.

Från såväl samhällets som näringslivets synpunkt är det angeläget att vuxna ges tillfälle till fortbildning och vidareutbildning utan att därvid behöva tagas ur produktionen. Allmänt talar detta för att samhället bör uppmuntra deltidsstudier, bl.a. genom någon form av studiesocialt stöd. Detta stöd måste dock bli mindre än till heltidsstuderande och bör även kunna reduceras totalt, dvs inget stöd utgå. Vid avvägningen bör hänsyn tagas till samhällets individuella stöd inom utbildningsfältet i övrigt.

11. 10. Övergångsfrågor (9)

Den av *statens aftonskola* bedrivna vuxenutbildningen utgör en del av den lokala vuxenutbildningen inom Stockholm och bör därför inordnas i stadens blivande vuxenutbildningsorganisation. Övergångsvis fr.o.m. läsåret 1966/67 bör vid högre allmänna läroverket på Kungsholmen kunna vara anordnad deltidsutbildning inom gymnasiets område och det förgymnasiala området i form av koncentrationsundervisning.

Viss verksamhet, som tidigare handhafts av *statens kompletteringsgymnasium*, bör avvecklas med början läsåret 1966/67.

Handelsgymnasiets 1-åriga kurser i nuvarande utformning bör kunna anordnas tills vidare t.o.m. i varje fall läsåret 1969/70.

Utbildning på *tekniska gymnasiets studentlinjer* i nuvarande utformning bör kunna få påbörjas i varje fall t.o.m. vårterminen 1969.

Tekniska gymnasiets specialkurser med heltidsundervisning samt med kombinerad deltids- och heltidsundervisning enligt nuvarande utformning (2- och 3-åriga kurser) bör övergångsvis kunna finnas kvar till dess motsvarande utbildning anordnas inom den lokala vuxenutbildningsorganisationen. Läroplanerna bör överses av skolöverstyrelsen, varvid riktpunkten bör vara anpassning till det nya gymnasiets läroplan. De 4-åriga specialkurslinjerna med deltidsundervisning bör omändras successivt fr.o.m. läsåret 1966/67 till 3-årig studieform med deltidsundervisning de två första åren och heltidsundervisning sista året.

De *tekniska aftonskolorna* i nuvarande utformning bör — om inte synnerliga skäl kan åberopas häremot — avvecklas i takt med införandet av

teknisk fackskolutbildning och den av gymnasieutredningen föreslagna vuxenutbildningsorganisationen. Det bör ankomma på skolöverstyrelsen att besluta när aftonskolas verksamhet skall upphöra. Synnerliga skäl för att en teknisk aftonskola i nuvarande utformning skall behållas kan bl.a. föreligga om utbildningen berör ett mycket speciellt område.

Teknisk aftonskola, som är inrättad på ort som inte har gymnasium och/eller fackskola och, såvitt nu kan bedömas, inte heller i framtiden kan påräkna att få sådan eller sådana skolor, bör tills vidare kunna få finnas kvar, under förutsättning att därigenom inte uppkommer avsevärda olägenheter samt att elevtillströmningen är tillfredsställande.

Gymnasieutredningen har även behandlat vissa frågor som sammanhänger med att vuxenstuderande kan komma att *läsa enligt olika läroplaner* för gymnasiet. Dessa frågor berör dock främst dem som studerar för fullständig kompetens.

11.11. Genomförande (10.1)

Vuxenutbildningen bör utformas enligt den föreslagna organisationen fr.o.m. den 1 juli 1966, varvid de nya läroplanerna för gymnasiet och fackskolan successivt skall tillämpas. Utredningens förslag beträffande den lokala vuxenutbildningen innebär organisatoriskt en samordning av olika vuxenutbildningsformer inbördes och med ungdomsutbildningen. En sådan samordning är en ovillkorlig förutsättning för att den nödvändiga utbyggnaden skall kunna genomföras med rationellt utnyttjande av materiella och personella resurser.

Förläggande av gymnasiala ämneskurser till folkhögskola bör kunna prövas redan fr.o.m. läsåret 1966/67.

Så långt möjligt bör dels enhetliga författningsbestämmelser gälla för all vuxenutbildning, dels samma bestämmelser gälla för vuxenutbildningen och ungdomsutbildningen.

11.12. Statsbidrag (10.2)

Med hänsyn till att vuxenutbildningen och ungdomsutbildningen skall utgöra en integrerad del av kommunens skolväsen, bör samma statsbidrag utgå till vuxenutbildningen som till ungdomsutbildningen. Gymnasieutredningen föreslår att till gymnasie- och fackskolutbildning inom lokal vuxenutbildning statsbidrag skall utgå med 100 % av faktiska skolledar- och lärarlönekostnader ökat med ett schablonbelopp för viss lärarersättande personal. För att undgå de olägenheter som följer av olika statsbidrag till olika delar av en skolas verksamhet bör, i de fall då samma skola meddelar såväl förgymnasial som gymnasial undervisning, statsbidrag till undervis-

ning enligt grundskolans högstadium utgå efter samma grunder som för gymnasie- och fackskolundervisningen. I andra fall bör bidraget utgå efter samma grunder som till motsvarande ungdomsskola. Statsbidrag till ämneskurser vid folkhögskola bör utgå efter de grunder som kommer att gälla i fråga om statsbidraget till gymnasiet.

11.13. Kostnader (10.3)

Statens driftkostnader *budgetåret 1964/65* för skolor, vilkas elever till övervägande del kan betecknas som vuxna, beräknas till sammanlagt 21,8 miljoner kronor enligt följande

Lokal vuxenutbildning	16,5
Annan vuxenutbildning	5,3
	21,8

Härtill kommer f.n. 5—10 miljoner kronor, som faller på kommunerna.

Statens driftkostnader *omkring år 1970* för den föreslagna vuxenutbildningsorganisationen beräknas till ca 51 miljoner kronor enligt följande.

1. Lokal vuxenutbildning	34,0
2. Vuxenutbildning med riksrekrytering	16,1
3. Kurser vid folkhögskola	0,9
	51,0

Därutöver kommer vissa kommunala kostnader, vilka dock nu inte kan uppskattas.

Gymnasieutredningen beräknar vidare nyinvesteringskostnaderna för undervisningsmateriel vid de fem vuxenskolorna till sammanlagt ca två miljoner kronor.

Reservationsvis framfört yrkande

Kurs- och gruppstorlek vid vuxenskolor med riksrekrytering
(jfr 5.3.4)

Av ledamöterna Torsten Andersson och Håkan Berg

I fråga om minimiantal elever för att undervisningsgrupp skall få bildas inom vuxenskolor med riksrekrytering föreslår utredningens majoritet, att detta minimital som regel skall vara 12. I fråga om skolor för lokal vuxenutbildning har utredningen däremot enhälligt föreslagit, att motsvarande minimital skall vara 8.

Enligt vår mening är skälen för att härvidlag tillämpa två olika minimital mycket svaga. Hela syftet med utredningens i detta betänkande framlagda förslag, nämligen att göra vuxenutbildning inom gymnasiets och fackskolans områden väsentligen mera lättillgänglig än den är nu, talar vidare för att minimitalet sättes relativt lågt. Vi förordar därför minimitalet 8 för undervisningsgrupp inom båda skolformerna.

Särskilt yttrande

Nya vuxenskolor med riksrekrytering
(jfr 5.3.7.6 och 5.3.7.7)

Av ledamöterna Folke Haldén, Lamek Hulthén, Lennart Sandgren och Margareta Vestin

Vad gäller antalet vuxenskolor med riksrekrytering kan vi från ren utbildningssynpunkt inte finna det styrkt att det under de närmaste åren kommer att behövas mer än två nya sådana skolor. Det av utredningen föreslagna systemet är så elastiskt med avseende på elevantalet att stor marginal finns för successiv utbyggnad inom ramen för sammanlagt fyra dylika skolor.

De i och för sig välmotiverade synpunkter av allmän lokaliseringsnatur som möjligen kan anläggas på ärendet måste avvägas sins emellan och vidare avstämmas mot såväl det antalsmässiga behovet av nya skolor som rena elevrekryteringssynpunkter. Inom ramen för gymnasieutredningens uppdrag anser vi oss sakna möjligheter att ange hur allmänna lokaliseringssynpunkter bör bedömas, varför vi inte kan ställa oss bakom utredningens lokaliseringsförslag.

BILAGA 1

Förslag till normalstudiegångar för lärarledd deltidsundervisning i lokal vuxenutbildning

Tabell 4: 5. Gymnasiets humanistiska linje

Ämne	Veckotimmar under termin								Summa terminsvtr	Summa undervisningstimmar
	1	2	3	4	5	6	7	8		
Svenska	4	4	—	—	—	—	—	—	8	140
Engelska	4	4	2	—	—	—	—	—	10	175
B-språk	—	—	—	4	4	2	—	—	10	175
C-språk	—	—	—	—	—	5	4	2	11	193
Allmän språkkunskap	—	—	—	2	—	—	—	—	2	35
Latin	—	—	—	(6)	(4)	(4)	—	—	(14)	(245)
Grekiska	—	—	—	—	—	—	(4)	(4)	(8)	(140)
Historia	—	—	4	—	—	—	—	—	4	70
Religionskunskap	—	—	—	—	—	—	—	2	2	35
Filosofi	—	—	—	—	—	—	2	—	2	35
Psykologi	—	—	—	—	—	2	—	—	2	35
Samhällskunskap	—	—	4	3	—	—	—	—	7	123
Socialkunskap	—	—	—	—	—	—	(2)	(2)	(4)	(70)
Matematik	—	—	—	—	6	—	—	—	6	105
Naturkunskap	—	—	—	—	—	—	4	2	6	105
Konst- o. musikhist. / Musik/Teckning	—	—	—	—	—	—	—	3	3	53
Estetiskt spec.ämne	—	—	—	—	—	—	(2)	(2)	(4)	(70)
Summa	8	8	10	9	10	9	10	9	73	1 279

Anm. Vid beräkningen av antalet undervisningstimmar har räknats med att varje termin omfattar 17,5 veckor.

Tabell 4: 6. Gymnasiets samhällsvetenskapliga linje

Ämne	Veckotimmar under termin								Summa terminsvtr	Summa undervisningstimmar
	1	2	3	4	5	6	7	8		
Svenska	4	4	—	—	—	—	—	—	8	140
Engelska	4	4	2	—	—	—	—	—	10	}
B-språk	—	—	—	4	4	2	—	—	10	} 508
C-språk	—	—	—	—	—	5	4	(2)	9	}
Historia	—	4	—	—	—	—	—	—	4	70
Religionskunskap	—	—	—	—	—	—	—	2	2	35
Filosofi	—	—	—	—	—	—	—	2	2	35
Psykologi	—	—	—	—	—	—	—	2	2	35
Samhällskunskap	—	—	4	3	—	—	—	—	7	123
Socialkunskap	—	—	—	—	—	—	(2)	(2)	(4)	(70)
Matematik	—	—	6	4	4	—	—	—	14	245
Naturskunskap	—	—	—	—	4	2	—	—	6	105
Konst- o. musikhist./ Musik/Teckning	—	—	—	—	—	—	3	—	3	53
Estetiskt spec.ämne	—	—	—	—	—	—	(2)	(2)	(4)	(70)
Summa	8	12	12	11	12	9	7	6	77	1 349

Anm. Se under tabell 4: 5.

Tabell 4: 7. Ekonomisk-språklig gren av gymnasiets ekonomiska linje

Ämne	Veckotimmar under termin								Summa terminsvtr	Summa undervisningstimmar
	1	2	3	4	5	6	7	8		
Svenska	4	4	—	—	—	—	—	—	8	140
Engelska	4	4	2	—	—	—	—	—	10	175
B-språk	—	—	—	4	4	2	—	—	10	175
C-språk	—	—	—	—	—	5	4	2	11	193
Historia	—	2	—	—	—	—	—	—	2	35
Religionskunskap	—	—	—	—	—	—	—	1	1	18
Psykologi	—	—	—	—	—	—	—	2	2	35
Samhällskunskap	—	—	4	3	—	—	—	—	7	123
Matematik	—	—	6	—	—	—	—	—	6	105
Naturkunskap	—	—	—	—	—	—	2	—	2	35
Företagsekonomi	—	—	—	4	6	—	—	—	10	175
Rättskunskap/Praktiskt sekreterararbete	—	—	—	—	—	—	—	2	2	35
Maskinskrivning	3	2	—	—	—	—	—	—	5	88
Stenografi	—	—	—	—	—	4	3	—	7	123
Summa	11	12	12	11	10	11	9	7	83	1 455

Anm. Se under tabell 4: 5.

Tabell 4: 8. Kameral, distributiv och administrativ gren av gymnasiets ekonomiska linje

Ämne	Veckotimmar under termin								Summa terminsvtr	Summa undervisningstimmar
	1	2	3	4	5	6	7	8		
Svenska	4	4	—	—	—	—	—	—	8	140
Engelska	4	4	2	—	—	—	—	—	10	
B-språk	—	—	—	4	4	(2)	—	—	8	473
C-språk	—	—	—	—	—	5	4	(2)	9	
Historia	—	2	—	—	—	—	—	—	2	35
Religionskunskap	—	—	—	—	—	—	—	1	1	18
Psykologi	—	—	—	—	—	—	—	2	2	35
Samhällskunskap	—	—	4	3	—	—	—	—	7	123
Matematik	—	—	6	4	4	—	—	—	14	245
Naturkunskap	—	—	—	—	—	—	—	2	2	35
Företagsekonomi	—	—	—	—	4	6	4	—	14	245
Rättskunskap	—	—	—	—	—	—	—	2	2	35
Maskinskrivning	3	2	—	—	—	—	—	—	5	88
Redovisning/Distribution/Förvaltning	—	—	—	—	—	—	4	3	7	123
Summa	11	12	12	11	12	11	12	10	91	1 595

Anm. Se under tabell 4: 5.

Tabell 4: 9. Gymnasiets naturvetenskapliga linje

Ämne	Veckotimmar under termin								Summa terminsvtr	Summa undervisningstimmar
	1	2	3	4	5	6	7	8		
Svenska	4	4	—	—	—	—	—	—	8	140
Engelska	—	—	4	2/4	—	—	—	—		
B-språk	—	—	—	—	4	4/0	2/0	—	21	368
C-språk	—	—	—	—	—	5	0/4	0/2		
Historia	—	—	—	—	4/2	—	—	—	4/2	70/35
Religionskunskap	—	—	—	—	—	—	1	—	1	18
Filosofi	—	—	—	—	—	—	2	—	2	35
Psykologi	—	—	—	—	—	1	—	—	1	18
Samhällskunskap	—	—	—	—	—	—	—	3	3	53
Matematik	6	4	4	4	—	—	—	—	18	315
Fysik	—	4	4	4	—	—	—	—	12	210
Kemi	—	—	—	—	4	3	—	—	7	123
Biologi	—	—	—	—	—	—	2	4	6	105
Konst- o. musikhist./Musik/Teckning	—	—	—	—	—	—	3	—	3	53
Summa	10	12	12	10/12	12/10	13/9	8/12	7/9	86/84	1508/1473

Anm. Se under tabell 4: 5.

Tabell 4: 10. Årskurserna 1—3 av gymnasiets tekniska linje

Ämne	Veckotimmar under termin								Summa terminsvtr	Summa undervisningstimmar
	1	2	3	4	5	6	7	8		
Svenska	4	4	—	—	—	—	—	—	8	140
Engelska	—	—	—	4	2/4	—	—	—	16/17	280/298
B-språk	—	—	—	—	—	4/0	4	2/0		
C-språk	—	—	—	—	—	0/5				
Historia	—	—	—	—	—	2	—	—	2	35
Religionskunskap	—	—	—	—	—	1	—	—	1	18
Samhällskunskap	—	—	—	—	—	—	—	3	3	53
Matematik	6	4	4	4	—	—	—	—	18	315
Fysik	—	—	4	4	4	—	—	—	12	210
Kemi	—	—	—	—	4	3	—	—	7	123
Teknologi	4	4	4	—	—	—	—	—	12	210
Tekniska specialämnen	—	—	—	—	—	—	8	8	16	280
Summa	14	12	12	12	10/12	10/11	12	13/11	95/96	1664/1682
Tekniska specialämnen:										
Maskinteknisk gren										
Konstruktion M							4	4	8	140
Produktion M							2	4	6	105
Elteknik M							2	—	2	35
Byggteknisk gren										
Byggteknik							4	4	8	140
Konstruktion B							4	4	8	140
Elteknisk gren										
Ellära							6	4	10	175
Elektronik							—	4	4	70
Maskinteknik El							2	—	2	35
Kemiteknisk gren										
Fysikalisk kemi							5	—	5	88
Organisk kemi							3	6	9	158
Elteknik K							—	2	2	35

Anm. Se under tabell 4: 5.

Tabell 4: 11. Maskin- och byggtekniska grenar i årskurs 4 av gymnasiets tekniska linje

Ämne	Veckotimmar under termin				Summa terminsvtr	Summa undervisningstimmar
	9	10	11	12		
Gemensamma ämnen						
Ergonomi	—	—	—	2	2	35
Företagsekonomi	—	—	3	—	3	53
Maskinteknisk linje						
Konstruktion M	4	4	—	—	8	140
Energi	4	4	—	—	8	140
Produktion M	—	4	4	2	10	175
Reglerteknik M	—	—	4	—	4	70
Elteknik M	3	—	—	—	3	53
Specialarbete M	—	—	—	8	8	140
Summa	11	12	11	12	46	806
Anläggningsteknisk gren						
Konstruktion B	6	4	—	—	10	175
Produktion B	4	4	—	—	8	140
Hus- och stadsplanering	—	—	4	—	4	70
Anläggning	—	4	4	6	14	245
VVS	—	—	—	1	1	18
Elteknik B	2	—	—	—	2	35
Summa	12	12	11	9	44	771[1]
Husbyggnadsteknisk gren						
Konstruktion B	6	4	5	—	15	263
Produktion B	4	4	—	—	8	140
Hus- och stadsplanering	—	—	3	6	9	158
Anläggning	—	4	—	—	4	70
VVS	—	—	—	1	1	18
Elteknik B	2	—	—	—	2	35
Summa	12	12	11	9	44	772[1]

Anm. 1. Därutöver tillkommer fältövningar.
2. Se i övrigt under tabell 4: 5.

Tabell 4: 12. El- och kemitekniska grenar i årskurs 4 av gymnasiets tekniska linje

Ämne	Veckotimmar under termin				Summa terminsvtr	Summa undervisningstimmar
	9	10	11	12		
Gemensamma ämnen						
Ergonomi	—	—	—	2	2	35
Företagsekonomi	—	—	3	—	3	53
Elkraftteknisk gren						
Elektronik	4	4	—	—	8	140
Reglerteknik El	—	2	4	—	6	105
Elmaskiner	8	4	—	—	12	210
Elanläggning	—	—	5	8	13	228
Summa	12	10	12	10	44	771
Teleteknisk gren						
Elektronik	6	4	—	—	10	175
Reglerteknik El	—	2	4	—	6	105
Telekommunikation	—	4	4	3	11	193
Systemteknik	—	—	—	6	6	105
Elkraft	6	—	—	—	6	105
Summa	12	10	11	11	44	771
Kemiteknisk gren						
Biokemi	4	—	—	—	4	70
Analytisk och fysikalisk kemi	8	8	2	—	18	315
Apparatteknik	—	4	5	—	9	158
Teknisk kemi	—	—	2	2	4	70
Specialarbete K	—	—	—	6	6	105
Summa	12	12	12	10	46	806

Anm. Se under tabell 4: 5.

Tabell 4: 13. Språklig gren av fackskolans sociala linje

Ämne	Veckotimmar under termin						Summa terminsvtr	Summa undervisningstimmar
	1	2	3	4	5	6		
Svenska	4	4	—	—	—	—	8	140
Engelska	4	2	—	—	—	—	6	105
B-språk	—	—	4	4	—	—	8	140
C-språk	—	—	—	—	5	4	9	158
Historia	—	4	—	—	—	—	4	70
Religionskunskap	—	—	—	—	—	1	1	18
Psykologi	—	—	—	—	—	3	3	53
Samhällskunskap	—	—	3	—	—	—	3	53
Konsumentkunskap	—	—	—	1	—	—	1	18
Familjekunskap	—	—	—	—	—	1	1	18
Biologi	—	—	4	—	—	—	4	70
Kontorsteknik	—	—	—	—	1	—	1	18
Musik/Teckning	2	—	—	—	—	—	2	35
Specialarbete	—	—	—	—	—	2	2	35
Fritt tillval	—	—	—	5	4	—	9	158
Summa	10	10	11	10	10	11	62	1 089

Anm. Se under tabell 4: 5.

Tabell 4: 14. Naturvetenskaplig gren av fackskolans sociala linje

Ämne	Veckotimmar under termin						Summa terminsvtr	Summa undervisningstimmar
	1	2	3	4	5	6		
Svenska	4	4	—	—	—	—	8	140
Engelska	4	2	—	—	—	—	6	105
Historia	—	—	4	—	—	—	4	70
Religionskunskap	—	—	—	—	—	1	1	18
Psykologi	—	—	—	—	—	3	3	53
Samhällskunskap	—	—	—	3	—	—	3	53
Konsumentkunskap	—	—	—	—	1	—	1	18
Familjekunskap	—	—	—	—	—	1	1	18
Matematik	4	3	—	—	—	—	7	123
Fysik	—	—	3	3	—	—	6	105
Kemi	—	—	—	—	3	3	6	105
Biologi	—	—	4	—	—	—	4	70
Kontorsteknik	—	—	—	—	1	—	1	18
Musik/Teckning	—	—	—	—	2	—	2	35
Specialarbete	—	—	—	—	—	2	2	35
Fritt tillval	—	—	—	5	4	—	9	158
Summa	12	9	11	11	11	10	64	1 124

Anm. Se under tabell 4: 5.

Tabell 4: 15. Samhällsvetenskaplig gren (byggande på språklig gren) av fackskolans sociala linje

Ämne	Veckotimmar under termin						Summa terminsvtr	Summa undervisningstimmar
	1	2	3	4	5	6		
Svenska	4	4	—	—	—	—	8	140
Engelska	4	2	—	—	—	—	6	105
B-språk	—	—	4	—	—	—	4	70
C-språk	—	—	—	—	5	—	5	88
Historia	—	4	—	—	—	—	4	70
Religionskunskap	—	—	—	—	—	1	1	18
Psykologi	—	—	—	—	—	3	3	53
Samhällskunskap	—	—	3	2	—	—	5	88
Socialkunskap	—	—	—	—	—	4	4	70
Konsumentkunskap	—	—	—	1	—	—	1	18
Familjekunskap	—	—	—	—	—	1	1	18
Biologi	—	—	4	—	—	—	4	70
Kontorsteknik	—	—	—	—	1	—	1	18
Musik/Teckning	2	—	—	—	—	—	2	35
Specialarbete	—	—	—	2	—	—	2	35
Fritt tillval	—	—	—	5	4	—	9	158
Summa	10	10	11	10	10	9	60	1 054

Anm. Se under tabell 4: 5.

Tabell 4: 16. Samhällsvetenskaplig gren (byggande på naturvetenskaplig gren) av fackskolans sociala linje

Ämne	Veckotimmar under termin						Summa terminsvtr	Summa undervisningstimmar
	1	2	3	4	5	6		
Svenska	4	4	—	—	—	—	8	140
Engelska	4	2	—	—	—	—	6	105
Historia	—	—	4	—	—	—	4	70
Religionskunskap	—	—	—	—	—	1	1	18
Psykologi	—	—	—	—	—	3	3	53
Samhällskunskap	—	—	3	2	—	—	5	88
Socialkunskap	—	—	—	—	2	2	4	70
Konsumentkunskap	—	—	—	1	—	—	1	18
Familjekunskap	—	—	—	—	—	1	1	18
Matematik	—	4	—	—	—	—	4	70
Fysik	—	—	—	3	—	—	3	53
Kemi	—	—	—	—	3	—	3	53
Biologi	—	—	4	—	—	—	4	70
Kontorsteknik	—	—	—	—	1	—	1	18
Musik/Teckning	2	—	—	—	—	—	2	35
Specialarbete	—	—	—	—	—	2	2	35
Fritt tillval	—	—	—	5	4	—	9	158
Summa	10	10	11	11	10	9	61	1 072

Anm. Se under tabell 4: 5.

Tabell 4: 17. Konsumtionsekonomisk gren (byggande på naturvetenskaplig gren) av fackskolans sociala linje

Ämne	Veckotimmar under termin						Summa terminsvtr	Summa undervisningstimmar
	1	2	3	4	5	6		
Svenska	4	4	—	—	—	—	8	140
Engelska	4	2	—	—	—	—	6	105
Historia	—	—	4	—	—	—	4	70
Religionskunskap	—	—	—	—	—	1	1	18
Psykologi	—	—	—	—	—	3	3	53
Samhällskunskap	—	—	3	—	—	—	3	53
Konsumentkunskap	—	—	—	1	4	—	5	88
Familjekunskap	—	—	—	—	—	1	1	18
Matematik	—	4	—	—	—	—	4	70
Fysik	—	—	—	3	—	—	3	53
Kemi	—	—	—	3	2	—	5	88
Biologi	—	—	4	—	—	—	4	70
Kontorsteknik	—	—	—	—	—	1	1	18
Musik/Teckning	2	—	—	—	—	—	2	35
Specialarbete	—	—	—	—	—	2	2	35
Fritt tillval	—	—	—	4	5	—	9	158
Summa	10	10	11	11	11	8	61	1 072

Anm. 1. Se under tabell 4: 5.

Anm. 2. Någon normalstudiegång för konsumtionsekonomisk gren, byggande på språklig gren, har ej upprättats.

Tabell 4: 18. Fackskolans ekonomiska linje

Ämne	Veckotimmar under termin						Summa terminsvtr	Summa undervisningstimmar
	1	2	3	4	5	6		
Svenska	4	4	—	—	—	—	8	140
Engelska	4	2	—	—	—	—	6	105
Religionskunskap	—	—	—	—	—	1	1	18
Psykologi	—	—	—	—	—	2	2	35
Samhällskunskap	—	3	—	—	—	—	3	53
Matematik	—	—	4	3	—	—	7	123
Stenografi	—	—	(4)	(3)	—	—	(7)	(123)
Företagsekonomi	—	—	6	4	4	—	14	245
Ekon. specialämnen	—	—	—	—	4	2	6	105
Svensk affärskorr.	—	—	—	—	(2)	—	(2)	(35)
Engelsk affärskorr.	—	—	—	—	(2)	—	(2)	(35)
Praktiskt sekreterararbete	—	—	—	—	—	(2)	(2)	(35)
Maskinskrivning	3	2	—	—	—	—	5	88
Specialarbete	—	—	—	—	—	2	2	35
Fritt tillval	—	—	—	2—4	2—4	2—4	9	158
Summa	11	11	10	9—11	10–12	9—11	63	1 105

Anm. 1. Inom parentes angivna tal läses av ekonomisk- språklig gren i stället för matematik och ekonomiska specialämnen.

Anm. 2. Se i övrigt under tabell 4: 5.

Tabell 4: 19. Maskin- och byggtekniska grenar av fackskolans tekniska linje

Ämne	Veckotimmar under termin						Summa terminsvtr	Summa undervisningstimmar
	1	2	3	4	5	6		
Gemensamma ämnen								
Svenska	4	—	—	—	—	—	4	70
Engelska / B-språk	—	—	4	—	—	—	4	70
Religionskunskap	—	—	—	1	—	—	1	18
Samhällskunskap	—	—	—	1	—	—	1	18
Matematik	4	6	—	—	—	—	10	175
Fysik	—	4	6	—	—	—	10	175
Kemi	2	—	—	—	—	—	2	35
Ergonomi	—	—	—	—	2	—	2	35
Summa gemensamma ämnen	10	10	10	2	2	0	34	596
Maskinteknisk gren								
Företagsekonomi	—	—	—	—	—	2	2	35
Teknologi M	4	4	4	—	—	—	12	210
Konstruktion M	—	—	—	—	5	4	9	158
Energi	—	—	—	3	2	—	5	88
Produktion M	—	—	—	4	4	6	14	245
Elteknik M	—	—	—	3	—	—	3	53
Summa	14	14	14	12	13	12	79	1 385
Anläggningsteknisk gren								
Byggteknik	4	5	—	—	—	—	9	158
Konstruktion B	—	—	4	4	4	—	12	210
Produktion B	—	—	—	—	2	6	8	140
Hus- och stadsplanering	—	—	—	4	—	—	4	70
Anläggning	—	—	—	4	4	6	14	245
Summa	14	15	14	14	12	12	81	1 419[1]
Husbyggnadsteknisk gren								
Byggteknik	4	5	—	—	—	—	9	158
Konstruktion B	—	—	4	4	4	4	16	280
Produktion B	—	—	—	—	2	6	8	140
Hus- och stadsplanering	—	—	—	4	4	2	10	175
Anläggning	—	—	—	4	—	—	4	70
Summa	14	15	14	14	12	12	81	1 419[1]

Anm. 1. Därutöver tillkommer fältövningar.
2. Se i övrigt under tabell 4: 5.

Tabell 4: 20. El- och kemitekniska grenar av fackskolans tekniska linje

Ämne	Veckotimmar under termin						Summa terminsvtr	Summa undervisningstimmar
	1	2	3	4	5	6		
Gemensamma ämnen								
Svenska	4	—	—	—	—	—	4	70
Engelska / B-språk	—	—	4	—	—	—	4	70
Religionskunskap	—	—	—	1	—	—	1	18
Samhällskunskap	—	—	—	1	—	—	1	18
Matematik	4	6	—	2[1]	—	—	12/10	210/175
Fysik	—	4	6	—	—	—	10	175
Kemi[2]	2	—	—	—	—	—	2/0	35/0
Företagsekonomi	—	—	—	—	—	2	2	35
Ergonomi	—	—	—	—	2	—	2	35
Summa gemensamma ämnen	10/8	10	10	4/2	2	2	38/34	666/596
Elkraftteknisk gren								
Teknologi El	4	4	—	—	—	—	8	140
Ellära	—	—	4	4	—	—	8	140
Elektronik	—	—	—	—	3	4	7	123
Elmaskiner	—	—	—	4	4	—	8	140
Elanläggning	—	—	—	—	5	6	11	193
Summa	14	14	14	12	14	12	80	1 402
Teleteknisk gren								
Teknologi El	4	4	—	—	—	—	8	140
Ellära	—	—	4	4	—	—	8	140
Elektronik	—	—	—	3	4	4	11	193
Telekommunikation	—	—	—	—	2	6	8	140
Elkraft	—	—	—	3	4	—	7	123
Summa	14	14	14	14	12	12	80	1 402
Kemiteknisk gren								
Kemi	2	2	4	—	—	—	8	140
Teknologi K	4	2	—	—	—	—	6	105
Fysikalisk kemi med analys	—	—	—	4	4	5	13	228
Organisk kemi	—	—	—	4	—	—	4	70
Biokemi	—	—	—	4	4	—	8	140
Kemiteknik	—	—	—	—	4	4	8	140
Summa	14	14	14	14	14	11	81	1 419

Anm. 1. Endast för eltekniska grenar.
2. Ej för kemiteknisk gren.
3. Se i övrigt under tabell 4: 5.

BILAGA 2

Förslag till normalstudiegångar för kombinerad lärarledd undervisning och brevskolundervisning i vuxenskolor med riksrekrytering

Tabell 5: 1. Gymnasiets humanistiska linje

Ämne	Veckotimmar under kursperiod							Summa undervisningstimmar
	1	2	3	4	5	6	7	
Svenska	7	7	7	—	—	—	—	105
Engelska	8	8	8	7	—	—	—	155
B-språk	—	—	8	8	8	8	—	160
C-språk	—	—	—	9	8	8	8	165
Allmän språkkunskap	—	—	—	—	—	3	2	25
Historia	4	4	5	—	—	—	—	65
Religionskunskap	—	—	—	3	3	—	—	30
Filosofi	—	—	—	2	2	—	—	20
Psykologi	2	2	—	—	—	—	—	20
Samhällskunskap	—	—	—	—	—	8	8	80
Matematik	8	8	—	—	—	—	—	80
Naturkunskap	—	—	—	—	8	5	5	90
Konst- och musikhistoria / Musik/Teckning	—	—	—	—	—	2	2	20
Summa	29	29	28	29	29	34	25	1 015

Anm. Estetisk och social variant erhålles genom visst timbyte mellan ett modernt språk och estetiskt specialämne (teckning, musik eller dramatik) resp. mot socialkunskap.

Tabell 5: 2. Halvklassisk variant av gymnasiets humanistiska linje

Ämne	Veckotimmar under kursperiod							Summa undervisningstimmar
	1	2	3	4	5	6	7	
Svenska	7	7	7	—	—	—	—	105
Engelska	8	8	8	7	—	—	—	155
B-språk	—	—	8	8	6	6	—	140
C-språk	—	—	—	9	8	8	—	125
Latin	—	—	6	6	9	8	10	195
Historia	4	4	5	—	—	—	—	65
Religionskunskap	—	—	—	3	3	—	—	30
Filosofi	—	—	—	2	2	—	—	20
Psykologi	2	2	—	—	—	—	—	20
Samhällskunskap	—	—	—	—	—	5	5	50
Matematik	8	8	—	—	—	—	—	80
Naturkunskap	—	—	—	—	—	5	8	65
Konst- och musikhistoria / Musik/Teckning	—	—	—	—	—	2	2	20
Summa	29	29	34	35	28	34	25	1 070

Tabell 5: 3. Helklassisk variant av gymnasiets humanistiska linje

Ämne	Veckotimmar under kursperiod							Summa undervisningstimmar
	1	2	3	4	5	6	7	
Engelska	8	8	6	—	—	—	—	110
B-språk	—	—	8	8	4	—	—	100
C-språk	—	—	—	—	4	5	4	65
Grekiska	—	—	—	7	7	5	3	110
Övriga ämnen	21	21	18	11	14	20	25	650
Summa	29	29	32	26	29	30	32	1 035

Tabell 5: 4. Gymnasiets samhällsvetenskapliga linje

Ämne	Veckotimmar under kursperiod							Summa undervisnings-timmar
	1	2	3	4	5	6	7	
Svenska	7	7	7	—	—	—	—	105
Engelska	8	8	8	7	—	—	—	155
B-språk	—	—	8	8	8	—	—	120
C-språk	—	—	—	9	8	8	—	125
Historia	4	4	5	—	—	—	—	65
Religionskunskap	—	—	—	3	3	—	—	30
Filosofi	—	—	—	2	2	—	—	20
Psykologi	2	2	—	—	—	—	—	20
Samhällskunskap	—	—	—	—	—	8	8	80
Matematik	8	8	—	—	5	6	9	180
Naturkunskap	—	—	—	—	8	5	5	90
Konst- och musikhistoria / Musik/Teckning	—	—	—	—	—	2	2	20
Summa	29	29	28	29	34	29	24	1 010

Anm. Estetisk och social variant erhålles genom visst timbyte mellan ett modernt språk och estetiskt specialämne (teckning, musik eller dramatik) resp. mot socialkunskap.

Tabell 5: 5. Ekonomisk- språklig gren av gymnasiets ekonomiska linje

Ämne	Veckotimmar under kursperiod							Summa undervisnings-timmar
	1	2	3	4	5	6	7	
Svenska	7	7	7	—	—	—	—	105
Engelska	8	8	8	7	—	—	—	155
B-språk	—	—	8	8	8	8	—	160
C-språk	—	—	—	9	8	8	8	165
Historia	4	3	—	—	—	—	—	35
Religionskunskap	—	—	—	2	2	—	—	20
Psykologi	2	2	—	—	—	—	—	20
Samhällskunskap	—	—	—	—	—	8	6	70
Matematik	8	8	—	—	—	—	—	80
Naturkunskap	—	—	3	3	—	—	—	30
Företagsekonomi	—	—	—	5	6	5	7	115
Rättskunskap/Praktiskt sekreterare-arbete	—	—	—	—	—	2	2	20
Maskinskrivning	—	5	5	—	—	—	—	50
Stenografi	—	—	—	—	6	4	7	85
Summa	29	33	31	34	30	35	30	1 110

Anm. Estetisk och social variant erhålles genom visst timbyte mellan ett modernt språk och estetiskt specialämne (teckning, musik eller dramatik) resp. mot socialkunskap.

Tabell 5: 6. Kameral, distributiv och administrativ gren av gymnasiets ekonomiska linje

Ämne	Veckotimmar under kursperiod							Summa undervisnings-timmar
	1	2	3	4	5	6	7	
Svenska	7	7	7	—	—	—	—	105
Engelska	8	8	6	5	—	—	—	135
B-språk	—	—	8	8	4	—	—	100
C-språk	—	—	—	9	8	5	—	110
Historia	4	3	—	—	—	—	—	35
Religionskunskap	—	—	—	2	2	—	—	20
Psykologi	2	2	—	—	—	—	—	20
Samhällskunskap	—	—	—	—	—	8	6	70
Matematik	8	8	—	—	5	6	9	180
Naturkunskap	—	—	3	3	—	—	—	30
Företagsekonomi	—	—	—	5	6	8	8	135
Rättskunskap	—	—	—	—	—	2	2	20
Maskinskrivning	—	5	5	—	—	—	—	50
Redovisning Distribution Förvaltning	—	—	—	—	7	5	7	95
Summa	29	33	29	32	32	34	32	1 105

Tabell 5: 7. Gymnasiets naturvetenskapliga linje

Ämne	Veckotimmar under kursperiod								Summa undervisnings-timmar
	1	2	3	4	5	6	7	8	
Svenska	7	—	—	—	5	8	—	—	100
Engelska	—	6	—	—	8	8	6	—	140
B-språk	—	—	—	—	—	8	6	6	100
C-språk	—	—	—	—	—	—	6	7	65
Historia	—	—	—	—	—	—	4	7	55
Religionskunskap	—	—	—	—	—	—	2	2	20
Filosofi	—	—	—	2	—	2	—	—	20
Psykologi	2	2	—	—	—	—	—	—	20
Samhällskunskap	—	—	—	—	—	—	4	4	40
Matematik	10	10	10	8	6	—	—	—	220
Fysik	5	7	10	10	4	—	—	—	180
Kemi	7	6	5	5	—	—	—	—	115
Biologi	—	—	5	5	6	—	—	—	80
Konst- och musikhistoria Musik/Teckning	—	—	—	—	2	2	—	—	20
Summa	31	31	30	30	31	28	28	26	1 175

Tabell 5: 8. Gymnasiets tekniska linje

Ämne	Veckotimmar under kurs											Summa undervisningstimmar	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	1—9	1—11
Svenska	7	—	—	—	5	8	—	—	—	—	—	100	100
Engelska	—	6	—	—	6	8	—	—	—	—	—	100	100
B-språk/C-språk	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	10	—	100
Historia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	3	—	35
Religionskunskap	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	—	20
Samhällskunskap	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	4	—	40
Matematik	10	10	10	8	6	—	—	—	—	—	—	220	220
Fysik	5	7	10	10	4	—	—	—	—	—	—	180	180
Kemi	7	6	5	5	—	—	—	—	—	—	—	115	115
Teknologi	6	6	10	9	—	—	—	—	—	—	—	155	155
Övr. tekniska ämnen[1])	—	—	—	4	14	18	36	36	35	—	—	715	715
Summa	35	35	35	36	35	34	36	36	35	20	19	1 585	1780

[1]) Fördelningen på grenar och ämnen framgår av tabellerna 5: 9 och 5: 10.

Tabell 5: 9. Tekniska ämnen inom maskin- och byggtekniska grenar av gymnasiets tekniska linje

Ämne	Veckotimmar under kursperiod						Summa undervisningstimmar
	4	5	6	7	8	9	
Gemensamma ämnen							
Ergonomi	—	—	—	—	2	2	20
Företagsekonomi	—	—	—	3	2	—	25
Summa	—	—	—	3	4	2	45
Maskinteknisk gren							
Konstruktion M	4	6	6	7	6	6	175
Energi	—	—	—	8	6	8	110
Produktion M	—	5	8	7	6	10	180
Reglerteknik M	—	—	—	—	6	4	50
Elteknik M	—	3	4	4	3	—	70
Specialarbete M	—	—	—	7	5	5	85
Summa M	4	14	18	36	36	35	715
Anläggningsteknisk gren							
Byggteknik	—	8	9	—	—	—	85
Konstruktion B	4	6	9	9	9	9	230
Produktion B	—	—	—	6	5	7	90
Hus- och stadsplanering	—	—	—	6	4	—	50
Anläggning	—	—	—	12	10	12	170
VVS	—	—	—	—	2	2	20
Elteknik B	—	—	—	—	2	3	25
Summa Ba	4	14	18	36	36	35	715[1])
Husbyggnadsteknisk gren							
Byggteknik	—	8	9	—	—	—	85
Konstruktion B	4	6	9	14	12	14	295
Produktion B	—	—	—	6	5	7	90
Hus- och stadsplanering	—	—	—	6	6	7	95
Anläggning	—	—	—	7	5	—	60
VVS	—	—	—	—	2	2	20
Elteknik B	—	—	—	—	2	3	25
Summa Bh	4	14	18	36	36	35	715[1])

[1]) Därutöver tillkommer fältövningar.

Tabell 5: 10. Tekniska ämnen inom el- och kemitekniska grenar av gymnasiets tekniska linje

Ämne	Veckotimmar under kursperiod						Summa undervisnings-timmar
	4	5	6	7	8	9	
Gemensamma ämnen							
Ergonomi	—	—	—	—	2	2	20
Företagsekonomi	—	—	—	3	2	—	25
Summa	—	—	—	3	4	2	45
Elkraftteknisk gren							
Ellära	4	9	9	—	—	—	110
Elektronik	—	3	6	8	8	5	150
Reglerteknik El	—	—	—	5	4	6	75
Elmaskiner	—	—	—	10	10	10	150
Elanläggning	—	—	—	10	10	12	160
Maskinteknik El	—	2	3	—	—	—	25
Summa Elk	4	14	18	36	36	35	715
Teleteknisk gren							
Ellära	4	9	9	—	—	—	110
Elektronik	—	3	6	10	7	8	170
Reglerteknik El	—	—	—	5	4	6	75
Telekommunikation	—	—	—	10	6	10	130
Systemteknik	—	—	—	—	8	9	85
Elkraft	—	—	—	8	7	—	75
Maskinteknik El	—	2	3	—	—	—	25
Summa Elt	4	14	18	36	36	35	715
Kemiteknisk gren							
Fysikalisk kemi	4	4	2	—	—	—	50
Organisk kemi	—	7	13	—	—	—	100
Biokemi	—	—	—	6	4	—	50
Analytisk och fysikalisk kemi	—	—	—	16	12	16	220
Apparatteknik	—	—	—	7	5	7	95
Teknisk kemi	—	—	—	4	3	3	50
Elteknik K	—	3	3	—	—	—	30
Specialarbete K	—	—	—	—	8	7	75
Summa K	4	14	18	36	36	35	715

Tabell 5: 11. Språklig gren av fackskolans sociala linje

Ämne	Veckotimmar under kursperiod					Summa undervisningstimmar
	1	2	3	4	5	
Svenska	7	7	—	—	—	70
Engelska	8	6	6	—	—	100
B-språk	—	—	7	8	7	110
C-språk	—	—	8	8	8	120
Historia	4	5	—	—	—	45
Religionskunskap	2	2	—	—	—	20
Psykologi	3	5	—	—	—	40
Samhällskunskap	4	4	—	—	—	40
Konsumentkunskap	—	—	2	2	—	20
Familjekunskap	—	—	—	1	1	10
Biologi	—	—	—	6	7	65
Kontorsteknik	1	1	—	—	—	10
Specialarbete och fritt tillval	—	—	6	7	10	115
Summa	29	30	29	32	33	765

Tabell 5: 12. Samhällsvetenskaplig gren (byggande på språklig gren) av fackskolans sociala linje

Ämne	Veckotimmar under kursperiod					Summa undervisningstimmar
	1	2	3	4	5	
Svenska	7	7	—	—	—	70
Engelska	8	6	6	—	—	100
B-språk	—	—	7	3	—	50
C-språk	—	—	8	6	—	70
Historia	4	5	—	—	—	45
Religionskunskap	2	2	—	—	—	20
Psykologi	3	5	—	—	—	40
Samhällskunskap	4	4	—	—	4	60
Socialkunskap	—	—	—	5	7	60
Konsumentkunskap	—	—	2	2	—	20
Familjekunskap	—	—	—	1	1	10
Biologi	—	—	—	6	7	65
Kontorsteknik	1	1	—	—	—	10
Specialarbete och fritt tillval	—	—	6	7	10	115
Summa	29	30	29	30	29	735

Tabell 5: 13. Konsumtionsekonomisk gren (byggande på språklig gren) av fackskolans sociala linje

Ämne	Veckotimmar under kursperiod					Summa undervisningstimmar
	1	2	3	4	5	
Svenska	7	7	—	—	—	70
Engelska	8	6	6	—	—	100
B-språk	—	—	7	3	—	50
C-språk	—	—	8	6	—	70
Historia	4	5	—	—	—	45
Religionskunskap	2	2	—	—	—	20
Psykologi	3	5	—	—	—	40
Samhällskunskap	4	4	—	—	—	40
Konsumentkunskap	—	—	—	5	9	70
Familjekunskap	—	—	—	1	1	10
Kemi	—	—	—	4	4	40
Biologi	—	—	—	6	7	65
Kontorsteknik	1	1	—	—	—	10
Specialarbete och fritt tillval	—	—	6	7	10	115
Summa	29	30	27	32	31	745

Tabell 5: 14. Naturvetenskaplig gren av fackskolans sociala linje

Ämne	Veckotimmar under kursperiod					Summa undervisningstimmar
	1	2	3	4	5	
Svenska	7	7	—	—	—	70
Engelska	8	6	6	—	—	100
Historia	4	5	—	—	—	45
Religionskunskap	2	2	—	—	—	20
Psykologi	3	5	—	—	—	40
Samhällskunskap	4	4	—	—	—	40
Konsumentkunskap	—	—	2	2	—	20
Familjekunskap	—	—	—	1	1	10
Matematik	—	—	7	6	5	90
Fysik	—	—	4	5	5	70
Kemi	—	—	5	5	5	75
Biologi	—	—	—	6	7	65
Kontorsteknik	1	1	—	—	—	10
Specialarbete och fritt tillval	—	—	6	7	10	115
Summa	29	30	30	32	33	770

Tabell 5: 15. Samhällsvetenskaplig gren (byggande på naturvetenskaplig gren) av fackskolans sociala linje

Ämne	Veckotimmar under kursperiod					Summa undervisningstimmar
	1	2	3	4	5	
Svenska	7	7	—	—	—	70
Engelska	8	6	6	—	—	100
Historia	4	5	—	—	—	45
Religionskunskap	2	2	—	—	—	20
Psykologi	3	5	—	—	—	40
Samhällskunskap	4	4	—	—	4	60
Socialkunskap	—	—	—	5	7	60
Konsumentkunskap	—	—	2	2	—	20
Familjekunskap	—	—	—	1	1	10
Matematik	—	—	7	4	—	55
Fysik	—	—	4	4	—	40
Kemi	—	—	5	3	—	40
Biologi	—	—	—	6	7	65
Kontorsteknik	1	1	—	—	—	10
Specialarbete och fritt tillval	—	—	6	7	10	115
Summa	29	30	30	32	29	750

Tabell 5: 16. Konsumtionsekonomisk gren (byggande på naturvetenskaplig gren) av fackskolans sociala linje

Ämne	Veckotimmar under kursperiod					Summa undervisningstimmar
	1	2	3	4	5	
Svenska	7	7	—	—	—	70
Engelska	8	6	6	—	—	100
Historia	4	5	—	—	—	45
Religionskunskap	2	2	—	—	—	20
Psykologi	3	5	—	—	—	40
Samhällskunskap	4	4	—	—	—	40
Konsumentkunskap	—	—	—	5	9	70
Familjekunskap	—	—	—	1	1	10
Matematik	—	—	7	4	—	55
Fysik	—	—	4	4	—	40
Kemi	—	—	5	5	5	75
Biologi	—	—	—	6	7	65
Kontorsteknik	1	1	—	—	—	10
Specialarbete och fritt tillval	—	—	6	7	10	115
Summa	29	30	28	32	32	755

Tabell 5: 17. Fackskolans ekonomiska linje

Ämne	Veckotimmar under kursperiod					Summa undervisningstimmar
	1	2	3	4	5	
Svenska	7	7	—	—	—	70
Engelska	8	6	6	—	—	100
Religionskunskap	—	—	—	2	2	20
Psykologi	—	—	—	2	1	15
Samhällskunskap	—	—	—	3	3	30
Matematik	6	6	6	—	—	90
Företagsekonomi	8	8	8	8	—	160
Redovisning/Distribution/Förvaltning	—	—	—	8	8	80
Svensk affärskorr.	—	—	—	(3)	(3)	(30)
Engelsk affärskorr.	—	—	—	(3)	(3)	(30)
Praktiskt sekreterararbete	—	—	—	(2)	(2)	(20)
Maskinskrivning	4	3	—	—	—	35
Stenografi	(6)	(6)	(6)	—	—	(90)
Specialarbete och fritt tillval	—	5	10	8	14	185
Summa	33	35	30	31	28	785

Anm. Inom parentes angivna tal läses på ekonomisk-språklig gren i stället för matematik samt ekonomiska specialämnen.

Tabell 5: 18. Maskin- och byggtekniska grenar av fackskolans tekniska linje

Ämne	Veckotimmar under kursperiod						Summa undervisningstimmar
	1	2	3	4	5	6	
Gemensamma ämnen							
Svenska	4	4	—	—	—	—	40
Engelska/B-språk	6	4	—	—	—	—	50
Religionskunskap	—	—	2	2	—	—	20
Samhällskunskap	—	—	—	—	2	2	20
Matematik	8	8	8	—	—	—	120
Fysik	8	8	8	—	—	—	120
Ergonomi	—	—	—	2	2	—	20
Summa	26	24	18	4	4	2	390
Maskinteknisk gren							
Kemi[1])	—	—	3	4	—	—	35
Företagsekonomi[2])	—	—	—	—	2	2	20
Teknologi M	7	8	12	4	—	—	155
Konstruktion M	—	—	—	8	5	7	100
Energi	—	—	—	2	6	5	65
Produktion M	—	—	—	10	8	10	140
Elteknik M	—	—	—	—	5	4	45
Summa M	33	32	33	32	30	30	950
Anläggningsteknisk gren							
Kemi[1])	—	—	3	4	—	—	35
Byggteknik	8	6	8	—	—	—	110
Konstruktion B[3])	—	4	5	10	9	—	140
Produktion B	—	—	—	—	8	8	80
Hus- och stadsplanering[3])	—	—	—	5	4	—	45
Anläggning	—	—	—	7	7	16	150
Summa Ba	34	34	34	30	32	26	950[4]
Husbyggnadsteknisk gren							
Kemi[1])	—	—	3	4	—	—	35
Byggteknik	8	6	8	—	—	—	110
Konstruktion B[3])	—	4	5	10	9	9	185
Produktion B	—	—	—	—	8	8	80
Hus- och stadsplanering[3])	—	—	—	5	8	8	105
Anläggning	—	—	—	6	3	—	45
Summa Bh	34	34	34	29	32	27	950[4]

[1]) Gemensamt för maskin-, bygg- och eltekniska grenar.
[2]) Gemensamt för maskin-, el- och kemitekniska grenar.
[3]) Gemensamma grundkurser i resp. ämnen.
[4]) Därutöver tillkommer fältövningar.

Tabell 5: 19. El- och kemitekniska grenar av fackskolans tekniska linje

Ämne	Veckotimmar under kursperiod						Summa undervisningstimmar
	1	2	3	4	5	6	
Gemensamma ämnen							
Svenska	4	4	—	—	—	—	40
Engelska/B-språk	6	4	—	—	—	—	50
Religionskunskap	—	—	2	2	—	—	20
Samhällskunskap	—	—	—	—	2	2	20
Matematik	8	8	8	—	—	—	120
Fysik	8	8	8	—	—	—	120
Ergonomi	—	—	—	2	2	—	20
Summa	26	24	18	4	4	2	390
Elkrafttteknisk gren							
Matematik	—	—	—	6	—	—	30
Kemi[1])	—	—	3	4	—	—	35
Företagsekonomi[2])	—	—	—	—	2	2	20
Teknologi El	7	7	5	—	—	—	95
Ellära	—	4	7	8	—	—	95
Elektronik	—	—	—	6	6	3	75
Elmaskiner	—	—	—	—	8	10	90
Elanläggning	—	—	—	4	10	10	120
Summa Elk	33	35	33	32	30	27	950
Teleteknisk gren							
Matematik	—	—	—	6	—	—	30
Kemi[1])	—	—	3	4	—	—	35
Företagsekonomi[2])	—	—	—	—	2	2	20
Teknologi El	7	7	5	—	—	—	95
Ellära	—	4	7	8	—	—	95
Elektronik	—	—	—	8	8	8	120
Telekommunikation	—	—	—	—	8	10	90
Elkraft	—	—	—	—	8	7	75
Summa Elt	33	35	33	30	30	29	950
Kemiteknisk gren							
Kemi	—	5	9	9	—	—	115
Företagsekonomi[2])	—	—	—	—	2	2	20
Teknologi K	7	7	—	—	—	—	70
Fysikalisk kemi med analys	—	—	5	8	8	9	150
Organisk kemi	—	—	—	—	4	5	45
Biokemi	—	—	—	9	7	—	80
Kemiteknik	—	—	—	—	7	9	80
Summa K	33	36	32	30	32	27	950

[1]) Gemensamt för maskin-, bygg- och eltekniska grenar.
[2]) Gemensamt för maskin-, el- och kemitekniska grenar.

Tabell 5: 20. Grundskolans högstadium

Ämne	Veckotimmar under kursperiod							Summa undervisningstimmar
	1	2	3	4	5	6	7	
Svenska	8	8	8	—	—	—	—	120
Matematik	—	—	—	6	6	7	8	135
Engelska	8	8	7	8	—	—	—	155
Kristendomskunskap	5	4	—	—	—	—	—	45
Samhällskunskap	—	—	—	—	—	5	5	50
Historia	6	4	—	—	—	—	—	50
Geografi	—	4	5	—	—	—	—	45
Biologi	—	—	—	—	4	5	5	70
Kemi	—	—	—	—	4	4	5	65
Fysik	—	—	—	6	7	6	—	95
Teckning	—	—	2	2	—	—	—	20
Tillval	—	5—7	5—7	6—8	7	7	7	185—215
Summa	27	33—35	27—29	28—30	28	34	30	1 035—1 065

Tabell 5: 21. Förberedande kurs för inträde i gymnasium och fackskola (partiell grundskola)

Ämne	Veckotimmar under kursperiod			Summa undervisningstimmar
	1	2	3	
Svenska	4	4	4	60
Engelska	6	6	7	95
Tyska/Franska	8	8	8	120
Kristendomskunskap	2	3	—	25
Samhällskunskap	—	2	3	25
Historia	3	2	—	25
Geografi	3	2	—	25
Matematik	7	7	7	105
Fysik	4	5	4	65
Kemi	4	4	—	40
Biologi	—	3	5	40
Teckning	—	2	2	20
Summa	—	—	—	645

KUNGL. BIBLIOTEKET STOCKHOLM

NORDISK UDREDNINGSSERIE (NU) 1965

1. Transportekonomisk forskning i Norden.
3. Enkelte mellomriksveger mellom Norge og Sverige.
4. Forskning af international politik.
5. Afro-asiatiske studier i Norden.
6. Utbildning av sjukhusadministratörer i Norden.
7. Nordisk forskningskonferens i Helsingfors.

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1965

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen)

Justitiedepartementet

Sammanställning av remissyttranden över författningsutredningens förslag till ny författning. Del 1. Allmänna uttalanden samt 1 och 2 kap. i förslaget till regeringsform. [2] Del 2. Kap. 3, 4 och 5 i förslaget till regeringsform. [3] Del 4. Kap. 7, 8, 9 och 10 i förslaget till regeringsform samt övergångsbestämmelserna. [34] Del 5. Förslaget till riksdagsordning. [37]
Rättegångshjälp. [13]
Godtrosförvärv av lösöre. [14]
Fastställande av faderskapet till barn utom äktenskap. [17]
Fartygs befälhavare. Gemensamt haveri och dispasch. Ansvarsbestämmelser m. m. [18]
Dagstidningarnas ekonomiska villkor. [22]
Ändringar i ensittarlagen m. m. [26]
Pensionsstiftelser II. [41]
Författningsfrågan och det kommunala sambandet. [54]
Radioansvarighetslag. [58]

Utrikesdepartementet

Sveriges sjöterritorium. [1]

Försvarsdepartementet

Soldathemsverksamheten. [52]

Socialdepartementet

Tandvårdsförsäkring. [4]
Institutet för arbetshygien och arbetsfysiologi. [24]
Hälso- och socialvårdens centrala administration. [49]
Mentalsjukhusens personalorganisation. Del II. Målsättning och utformning. [50]
Barn på anstalt. [55]
Samordnad rehabilitering. Del 3. Rehabiliteringsinsatser i näringslivet. [57]

Kommunikationsdepartementet

Skånes och Hallands vattenförsörjning. [8]
Friluftslivet i Sverige. Del II. Friluftslivet i samhällsplaneringen. [19]
1960 års radioutredning. 1. Radions och televisionens framtid i Sverige I. Bakgrund och förutsättningar, programfrågor. Organisations- och finansieringsfrågor. [20] 2. Radions och televisionens framtid i Sverige II. Bildnings- och undervisningsverksamhet. Forskningsfrågor. [21]
Vägmärken. [33]
Nykterhet i trafik. [35]
Körkortet och trafikutbildningen. [42]
Statens trafikverk. [43]
Radiolag. [46]
Statens vägverk. [47]
Arbetstid och arbetsinspektion för vägtrafiken. [48]

Finansdepartementet

Måttenheter. [5]
Uppbördsfrågor. [23]
Nytt skattesystem. Remissyttranden. [28]

Ecklesiastikdepartementet

Antikvitetskollegiet. [10]
1963 års universitets- och högskolekommitté 1. Utbyggnaden av universitet och högskolor. Lokalisering och kostnader I. [11] 2. Utbyggnaden av universitet och högskolor. Lokalisering och kostnader II. Specialutredningar. [12]
De svenska utlandsförsamlingarnas ekonomi. [15]
1960 års lärarutbildningssakkunniga III. 1. Studieplaner för lärarutbildning. [25] 2. Lärarutbildningen IV: 1. [29] 3. Lärarutbildningen IV: 2. [30] 4. Specialundersökningar om lärarutbildning V. [31]
Fackutbildning i automatisk databehandling. [56]
Kyrklig beredskap. [59]
Vuxenutbildning i gymnasium och fackskola. [60]

Jordbruksdepartementet

Ny jordförvärvslag. [16]
1960 års jordbruksutredning. 1. De svenska jordbruksprodukternas distributions- och marginalförhållanden. [27]
Stöd åt hästaveln. [44]

Handelsdepartementet

Sveriges släktnamn 1965. [36]
Beredskap mot oljeskador. [45]

Inrikesdepartementet

Kommunalrättskommittén VI. Om den kommunala självstyrelsens lokala förankring. [6] VII. Kommunala bolag. [40]
Praktik- och feriearbetsförmedling. [7]
Arbetsmarknadspolitik. [9]
Höjd bostadsstandard. [32]
Affärstidsutredningen. 1. Affärstiderna. Del I. Motiv och lagförslag. [38] 2. Affärstiderna. Del II. Konsumentundersökning. [39]
Gemensamma bostadsförmedlingar. [51]
Polisutbildningen. [53]

K. L. BECKMANS TRYCKERI AB
STOCKHOLM 1965

KUNGL. BIBLIOTEKET STOCKHOLM